

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

1962

133. AARGANG

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

REDAKTOR: KOMMANDØRKAPTJEN P. HEISTERBERG-ANDERSEN

KØBENHAVN

FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI A/S

1962

INDHOLDSFORTEGNELSE

Emneliste I.

Organisation.	Side
<i>Danmark.</i>	
Glimt fra søværnet (1610)	206, 444
Fyrvæsen.	
Fyrvæsenets virksomhed i 1961 (1564 som red.)	144
Historie.	
Sø- og Handelsretten gennem 100 år. (I. L.)	1
Fortidens raketskyts (1490)	137
Søkrigshistorie.	
De danske skibes skæbne efter 1807 (1490)	13
Det sovjetrussiske undervandsbådsvåben under 2. verdens- krig (1635)	345
Kampen ved Lyngør den 6.—7. juli 1812 (1402)	56
Operation CERBERUS (1484).....	217
Spredte træk fra krigsåret 1812 (1490)	260
Krigskunst.	
<i>L u f t.</i>	
Luftforsvar af punktmål (I. 48)	93
Problemer vedr. taktisk luftstøtte etc. (J. H.)	24
Missiler.	
Sovjetrussiske missiler til anvendelse i kamp på havet (1646)	425
Militærpolitik.	
Krushchev's militære doktriner	75

	Side
Maktbalance som fredsfaktor (O. P. A.)	49
Sovjetunionen idag. (D. J. K.) Den historiske kontinuitet ...	110
Sovjetunionen idag. (D. J. K.) Oktoberrevolutionen	177
Sovjetunionen idag. (D. J. K.) Den »røde hær«s opståen og udvikling til 1939	265
Sovjetunionen idag. (D. J. K.)	297
Sovjetunionen i dag. (D. J. K.) Masseorganisationer	405

Personel.

Betragtninger vedr. udvikling og træning af ledere (1664) ...	158
---	-----

Søredning.

Redning af skibbrudne (J. B.)	327
-------------------------------------	-----

Emneliste II.

Boganmeldelser.	Side
Dansk litteratur.	
<i>Kjolsen, F. H.</i>	
»Fregatten fortæller« (1539)	84
<i>Røder, H. C.</i>	
»Dansk skibsfarts renæssance« (1402)	170
<i>Breve fra H. G. F. Garde.</i>	
»På Orlogstogt til Vestindien for 100 Aar siden« (1402)	448
Engelsk litteratur.	
<i>Roskill, S. W.</i>	
»The war at sea«, vol III part 2 (1539)	43
Norsk litteratur.	
<i>Anonsen, Svein.</i>	
»Slaget ved Lyngør den 6. og 7. juli 1812« (1402)	42
<i>Kvam, K.</i>	
»Militærlitteraturens klassikere« (kortfattet oversigt) (1402)	42
Svensk litteratur.	
<i>Clemedson, Carl Johan.</i>	
»Biologiska verkningar av mikrovågsstrålning och eventuella hälsorisker genom radar« (T.V.)	45
<i>Scholander, Arne F. Ericson og Hedberg, Jonas.</i>	
»Moderna kärnvapen« (1490)	339
Meddelelser fra udlandet.	
<i>Vesttyskland.</i>	
(1632)	211
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet.	
<i>(ved formanden).</i>	
Meddelelse (Fundats for kommandørkapt. C. L. von Ell- brecht's legat)	289

	Side
SLS's prisspørgsmål 1962	37
SLS's virksomhed 1961—62	167
 Meddelelser fra Marinens bibliotek.	
Erhvervelser 1962	47, 87, 128, 172, 215, 292, 342, 399, 449
Kommentarer til nyanskaffelser	
.....	90, 132, 175, 216, 294, 343, 402, 451

Forfatterliste I. (til *Emneliste I*).

<i>Araldsen, O. P. (O. P. A.)</i>	Side
Maktbalanse som fredsfaktor	49
 <i>Bloch, E. (I 48)</i>	
Luftforsvar af punktmål	93
 <i>Bryndorf, J. (J. B.)</i>	
Redning af skibbrudne	327
 <i>Hansen, J. (J. H.)</i>	
Problemer vedr. taktisk luftstøtte etc.	24
 <i>Heisterberg-Andersen, F. C. (1564 som red.)</i>	
Fyrvæsenets virksomhed i 1961	144
 <i>Kiær, H. F. (1402)</i>	
Kampen ved Lyngør den 6.—7. juli 1812	56
 <i>König, D. J. (D. J. K.)</i>	
Sovjetunionen idag (Den historiske kontinuitet)	110
Sovjetunionen idag (Oktoberrevolutionen)	177
Sovjetunionen idag (Den »røde hær«s opståen og udvikling til 1939)	265
Sovjetunionen idag	297
Sovjetunionen idag (Masseorganisationer)	405
 <i>Lorck, Im. (I. L.)</i>	
Sø- og Handelsretten gennem 100 år	1
 <i>Malmkjær, K. (1635)</i>	
Det sovjetrussiske undervandsbådsvåben under 2. verdens- krig	345
 <i>Pranov, J. B. (1646)</i>	
Sovjetrussiske missiler til anvendelse i kamp på havet	425
 <i>Rieneck, B. (1664)</i>	
Betragtninger vedr. udvikling og træning af ledere	158

<i>Saabye, E. J. (1484)</i>	Side
Operation CERBERUS	217
<i>Teisen, J. (1490)</i>	
De danske skibes skæbne efter 1807	13
Fortidens raketskyts	137
Spredte træk fra krigsåret 1812	260
<i>Wessel-Tolvig, I. E. (1610)</i>	
Glimt fra søværnet	206, 444

Forfatterliste II.
(til *Emneliste II*).

	Side
<i>Christensen, W. W. (1632)</i>	
Meddelelser fra Udlandet	211
<i>Kiær, H. F. (1402)</i>	
Bog anmeldelse	42, 43, 170, 447
<i>Teisen, J. (1490)</i>	
Bog anmeldelse	339
<i>Varming, T. (T. V.)</i>	
Bog anmeldelse	45
<i>Wesche, H.-H. (1539)</i>	
Bog anmeldelse	43, 84

Forfatter-Index.

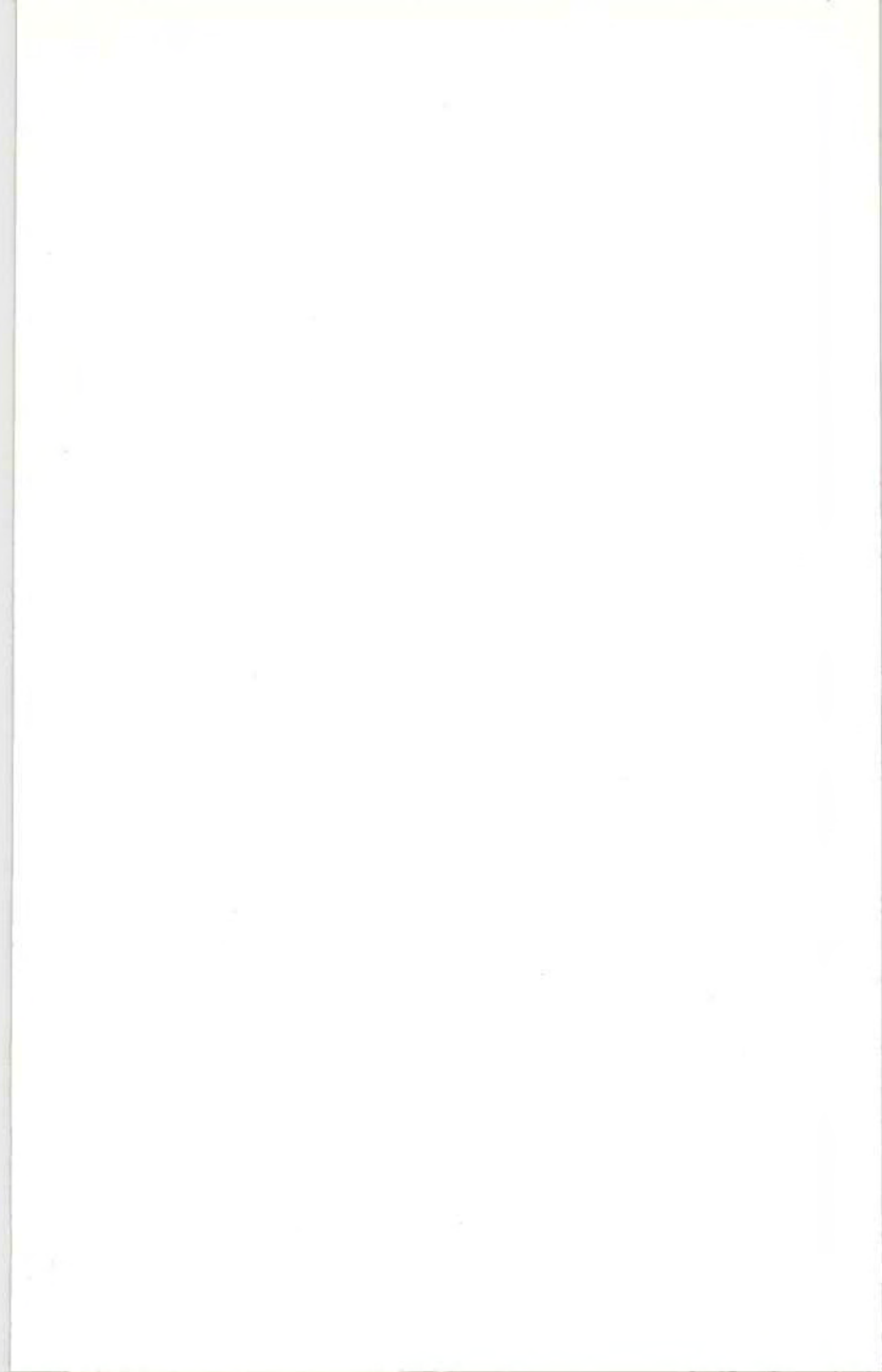
Søofficerer.

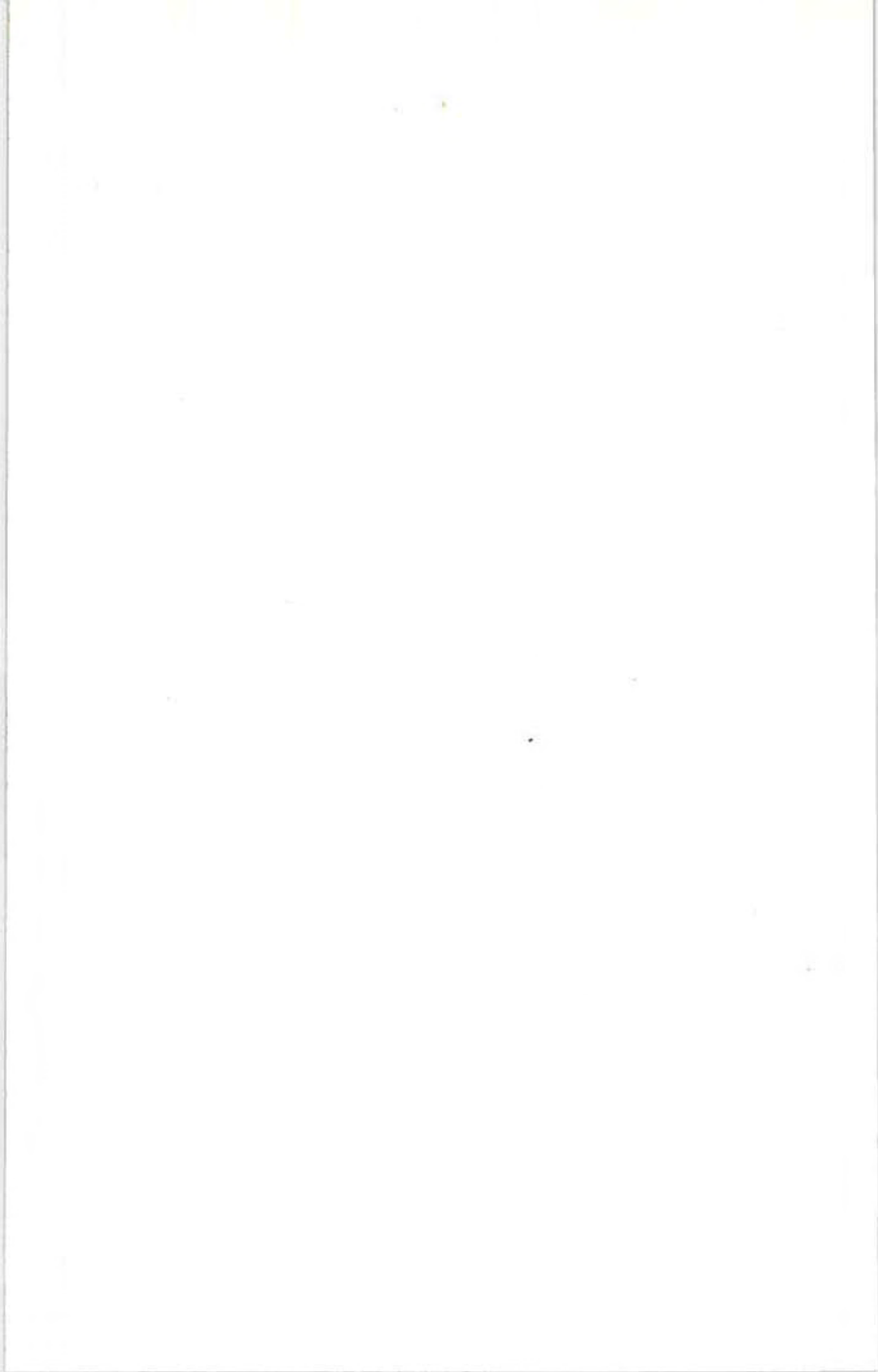
Lb.nr.*)	Navn	Lb.nr.r)	Navn
(1402)	H. F. Kiær	(1610)	I. E. Wessel-Tolvig
(1484)	E. J. Saabye	(1632)	W. W. Christensen
(1490)	J. Teisen	(1635)	K. Malmkjær
(1539)	H.-H. Wesche	(1646)	J. B. Pranov
(1564)	F. C. Heisterberg- Andersen	(1664)	B. Rieneck
		(I. 48)	E. Bloch

*) Efter »Haandbog for Søværnet« (Søofficersrullen)

Andre forfattere.

Rg. Sign.	Navn	Stilling
(J. B.)	J. Bryndorf	Overlæge
(J. H.)	J. Hansen	Søkadet
(D. J. K.)	D. J. König	Dr. jur.
(O. P. A.)	O. P. Araldsen	Kommandørkpt. (Norge)
(T. V.)	T. Varming	Overlæge
(I. L.)	Im. Lorck	Fuldmægtig, cand. jur.

Sø- og handelsretten gennem 100 år.

Nogle bemærkninger om søsagers behandling og søkyndige dommere.

Af fuldmægtig i Sø- og handelsretten cand. jur. Im. Lorck.

Den 2. januar 1962 var 100 år forløbet, siden Sø- og handelsretten konstituerede sig på grundlag af loven af 19. februar 1861 om »oprettelse af en Sø- og handelsret i København samt Sø- og handelssagers behandling udenfor København«. Jubilæet blev fejret på den smukkeste måde bl. a. ved en fest indkaldt af Grosserer-Societetets Komité på Københavns børs med henved 150 deltagere, hvoriblandt naturligvis også den kgl. danske marine var smukt repræsenteret. Nogle dage forinden havde Robert Hove, der var rettens præsident fra 1950 til 1961, udsendt et festskrift, der, som man måtte vente det, er præget af forfatterens personlighed og rige begavelse. Der gives på 121 sider i 8 kapitler en absolut læseværdig skildring dels af de begivenheder, der førte til oprettelsen af Sø- og handelsretten, og en gennemgang af lovforslaget, dels beskrives rettens virke gennem de mange år, og der gives en biografi af rettens formænd (senere kaldet præsidenter). Derefter følger meget anerkendende ord til de sagkyndige dommere, tales om advokaterne og proceduren, gøres i store træk rede for rettens ar-

bejdsfelt og sluttes af med nogle få personlige ord, udtalt ved præsidentens egen afgang fra retten i februar 1961 og her skriftligt fixeret til eftertanke, og vel specielt rettet til den, der står for at skulle forlade en rig gerning. Biografier for samtlige rettens medlemmer med portrætter rækkende fra 1927 til udgangen af 1961 er medtaget, og den biografisk interesserede vil herefter med dette arbejde og med vicepræsident E. Kühls bog udsendt i 1927 (Sø- og handelsretten 1862-1926) have en fuldstændig dato- og portrætfortegnelse af rettens medlemmer. Ialt har retten haft 149 søkyndige dommere i de 100 år, heraf 27 søofficerer.

En detaljeret gennemgang af præsident Hoves bog skal ikke forsøges på dette sted. De historiske begivenheder, der lå til grund, og de reformtanker, der fik deres udtryk i lovudkastet, der senere med ændringer ophøjedes til lov, og hvis hovedindhold kan udtrykkes i ønsket om sagkyndige dommere udenfor juristernes kreds, mundtlig og offentlig procedure og fri bevisbedømmelse, får en fyldig og udtømmende behandling i bogen. Af indholdet – af interesse for søofficererne – skal det dog omtales, at der i det udvalg på 7, der efter lovforslagets 1. behandling i Folketinget i februar 1860 blev nedsat til at behandle sagen grundigere, bl. a. sad orlogskaptajn Otto Hans Lütken, der iøvrigt senere blev marineminister. Det er rimeligt at antage, at denne har gjort sin indflydelse gældende specielt ved udformningen af lovforslagets nautiske bestemmelser. Det kunne allerede den 1. oktober s. å. forelægges af justitsministeren i tinget, og ophøjedes der til den lov, vi kender idag. Naturligvis er der i tidens løb sket ændringer her og der, og loven er i det hele suppleret af retsplejelovens bestem-

melser om retten. Også vigtige bestemmelser i Søloven og andre love er kommet til. Ved anordning er antallet af de sagkyndige dommere sat op. Idag tæller retten således blandt sine 20 søkyndige medlemmer 12 navigatører; desuden er der repræsentanter for de sømaskinkyndige (4) og 4 repræsentanter for sømænd og søfyrbødere. De 12 søkyndige navigatører vælges for 4 år ad gangen. Af disse afgår 6 hvert andet år. De maskinkyndige og repræsentanterne for søfyrbøderne og sømændene vælges ligeledes for 4 år, 2 maskinkyndige afgår hvert andet år og to sømænd eller søfyrbødere ligeledes. — Blandt de første navigatører fra marinen var havnekapitajn I. A. Garde og orlogskaptajn Frederik Paludan. De nærmere regler for de sagkyndige dommers udvælgelse skal ikke omtales, men det er ved lov og anordning sikret, at de bedst kvalificerede udpeges.

Sø- og handelsretsloven giver selv oplysning om, hvad der skal forstås ved søsager ved at opremse en række typiske situationer, af hvilke de vigtigste er *»Rederes, skipperes og skibsfolks indbyrdes rettigheder, pligter og forhold vedrørende disse deres stillinger, leje og befragtning af skibe, havari, kollision og lods væsen«*. Bestemmelsen er suppleret af retsplejelovens bestemmelse af søsagsbegrebet: *de borgerlige sager, i hvilke fagkundskab til søforhold skønnes at være af betydning*. Disse skal i København behandles af Sø- og handelsretten, der bl. a. tillige skal behandle *»de straffesager, der efter hidtil gældende regler har hørt under retten«*. Idag betyder det bl. a., at overtrædelser af Sømandslov, alle sager i København efter Sølovens kapitel om forseelser i tjeneste begået af skipper eller mandskab m. v. og sager om overtrædelse af forhyrings- og mønstringsbestemmelser, om tilsyn

med skibe og om skibes bemanning, skal behandles her.

Det kan være naturligt her kort at redegøre for efter hvilke kriterier udvælgelsen og *tilkaldelsen* af de søkyndige dommere sker i de enkelte sager. De 12 navigatører har turnus i 2 måneder af året, de 4 maskinkyndige kan dog indkaldes i 3 bestemte måneder. Iøvrigt beror rettens sammensætning under søforhør og søforklaring på et skøn i den enkelte sag. Er der tale om en kollision, uden at nogen fejl fra maskinen er oplyst i rapporten, tilkaldes 2 navigatører. Foreligger der tillige svigtende udførelse af maskinmanøvrer, der beordres fra broen, vil man tilkalde en navigatør og en maskinmester. I 1960 tilkaldte man 2 maskinmestre til et søforhør, der drejede sig om en kedelekspllosion. Her var spørgsmålet, om manglende tilsyn med kedlen var årsagen til, at en af mandskabet blev dræbt. Ved nogle søforhør om forlis, hvorved mennesker omkom, eller hvor der var overhængende fare for menneskeliv, har man foruden 2 navigatører ekstraordinært tilkaldt enten en matros og en fyrbøder eller en maskinmester og en anden matros.

I sø-straffesager anvendes som regel en navigatør og desuden, forsåvidt angår sager mod henholdsvis maskinassistenter, kokke og dæksmandskab samt fyrbødere og motormænd, henholdsvis en maskinmester, en matros og en fyrbøder. Angår det strafbare forhold kun forhold i maskinen, anvendes dog en maskinmester og en fyrbøder. Rejses sag mod en maskinmester, vil man alt efter sagens beskaffenhed tilkalde 2 maskinmestre eller en navigatør og en maskinmester.

Som med så mange andre ting i livet trives arbejdet i retten bedst i stilhed. Det daglige arbejde med

bl. a. søsager får dog lejlighedsvis presseomtale. Det kan ikke nægtes, at der, hvor f. eks. søværnet er part, er en tendens til i visse blade at sætte sagen op i et plan, hvor den ikke hører hjemme. Og måske er der i en del af dagspressen en »lyst« til at ville »hænge forsvaret op« i tide og utide. De fleste kender vist bedst rettens virke i *søforhør*, gerne efter at offentligheden har fået kendskab til forlis eller havarier. Det er ofte på denne alvorlige baggrund, retten sættes af præsident og 2 søkyndige dommere. Ved søforhøret møder kaptajn og mandskab, uddrag af skibsdagbog og maskindagbog oplæses, kaptajnens rapport gennemgås, og søkortet studeres, alt med det formål at søge det passerede så godt oplyst som muligt. Spørgsmål til belysning af årsager til ulykken må og skal stilles, medens spørgsmål om ansvar og erstatningspligt afvises. Alle nautiske og evt. maskintekniske problemer bringes frem, og her må præsidenten oftest ensidigt støtte sig til den fagkundskab, som hans meddommere besidder, og som også søofficererne i høj grad lægger for dagen.

Hvad dernæst de *civile søsager og straffesagerne* angår, vil retten naturligt søge de dommere indkaldt, som allerede har beklædt dommersædet under søforhøret, men søger iøvrigt at få den størst mulige fagkundskab. Det er ikke noget helt lille arbejde, der her lægges på dommerne, ofte må de indrette sig på at sætte andet arbejde til side i flere dage, en byrde de har fælles med de handelskyndige dommere. Som fremhævet i præsident Hoves bog *bæres* retten af disse dommere, og al kritik af lægmands deltagelse i retsplejen er forstummet overfor disse »dommerminded'e« repræsentanter fra det praktiske liv.

Det er naturligt på dette sted at opregne de søoffi-

cerer, der igennem de mange år fik anledning til at tjene i Sø- og handelsretten:

1. I. A. Garde, 1862–1872.
2. F. Paludan, 1862–1879.
3. A. E. Christiansen, 1878–1884.
4. P. C. H. U. Jessen, 1878–1885 og 1897–1910.
5. C. A. Bruun, 1881–1885 og 1900–1909.
6. L. A. Mourier, 1885–1886.
7. P. F. Giødesen, 1885–1901.
8. F. P. A. Uldall, 1886–1901.
9. H. H. Koch, 1886–1895.
10. R. C. Bræstrup, 1900–1921.
11. C. F. Maegaard, 1907–1927.
12. C. G. Middelboe, 1910–1914.
13. E. E. Andersen, 1912–1916.
14. P. C. Bundesen, 1917–1931.
15. J. H. Schultz, 1922–1929.
16. Fr. Cold, 1928–1938.
17. V. J. A. Harttung, 1930–1941.
18. H. J. V. Asmussen, 1932–1935.
19. J. A. Thiele, 1937–1939.
20. A. G. Topsøe-Jensen, 1939–1942.
21. N. Juel Brockdorff, baron, 1940–1948.
22. K. E. Ackermann, 1942–1953.
23. H. B. Barfoed, 1943–1947.
24. H. E. Foss, 1948—
25. H. G. Bildsøe, 1949–1958.
26. F. P. R. Rosted, 1954–1961.
27. H. C. M. Andresen, 1959—

Fra 1. jan. 1962 er kommandør J. H. J. Jegstrup indtrådt i retten.

Medens det er nævnt, hvad »søsagsbegrebet« omfatter – der vil naturligt være en tendens til at tage det

i en vid betydning – skal der her i grove træk refereres nogle søsager fra de sidste 20 år, i hvilke marinen (ministeriet eller søofficerer) har været part. Disse sager, der er refereret efter Sø- og handelsrets-Tidende viser, at der til dommerne stilles betydelige krav til faglig kunnen. Interesserede henvises til den fuldstændige ordlyd i dommene.

SHT. 1937 s. 337.

Torpedobåden Glenten, hvis fører var daværende orlogskaptajn H. E. Foss, kom for indadgående sejlene i Københavns havn i styrbords side af havneløbet og drejede kort før kvæsthusbroen – for gennem Hønseløbet at gå til Flådens leje – bagbord over foran M/S Sankt Ibb, der sejlede for udgående i sin styrbords side af løbet. På Glentens signal for drejning til bagbord, gav Sankt Ibb signal for drejning til bagbord agten om Glenten. Imidlertid fik Glenten ikke tilstrækkelig drej til at gå gennem Hønseløbet og måtte stoppe op og blev liggende på tværs i hovedløbet; under skibenes passage ramte Glentens agterende med styrbords mineskinne Sankt Ibb om styrbord noget agten for midtskibs i en ret vinkel.

I rettens udførlige konklusion, der bør læses i sin helhed, hedder det: »Således som situationen efter det oplyste må antages at have foreligget, mener retten ikke, at der af Glentens fører er handlet uforsvarligt ved, at han, uagtet han havde den modgående Sankt Ibb i sigte, efter at have tilkendegivet sin hensigt hertil, drejede bagbord over for at gå ind i Flådens leje. I et befærdet havneløb må ethvert skib være forberedt på, at modgående fartøjer i lovligt ærinde krydser farvandet, og må, når det i god tid varskoet herom, respektere dette og indrette sin sejlads således,

at det vil være i stand til, hvis der skulle vise sig hindringer, som vanskeliggør gennemførelsen af det andet skibs manøvrer, ved passende manøvrer fra sin side at afværge en mulig fare for kollision. Efter den afstand, der var mellem skibene, da Glenten påbegyndte sin bagbordsdrejning og tilkendegav denne med det foreskrevne signal, finder retten, at Sankt Ibb i tide er blevet varskoet, og navnlig efter modtagelsen af Sankt Ibbs tilsvarende signal for bagbordsdrejning må føreren af Glenten anses for at have været i sin fulde ret til at fortsætte med den af ham påbegyndte manøvre, idet han måtte regne med, at Sankt Ibb, som ved sit signal tilkendegav at have opfattet manøvren, og som havde sin fulde manøvre-evne, under sin videre sejlads tog hensyn til, at Glentens manøvre-evne som følge af den situation, skibet befandt sig i, var begrænset. Det findes endelig ikke godtgjort, at Glenten efter at være tvunget til at stoppe op, er sakket længere agterover, end man ombord i Sankt Ibb burde have regnet med, da man valgte at passere agten om Glenten. Idet retten derfor må anse kollisionens indtræden som en fejlagtig bedømmelse fra Sankt Ibbs ledelses side af, hvilken afstand der var nødvendig til dette skibs sikre passage agten om Glenten, findes ansvaret for kollisionen udelukkende at måtte pålægges Sankt Ibb.«

Denne dom stadfæstedes af Højesteret, dog således at 5 dommerstemmer af 9 ville stadfæste Sø- og handelsrettens dom i henhold til dens grunde, medens 4 dommere bemærkede: »Når Glenten undlod i tide at manøvrere således, at den umiddelbart kunne løbe ind i Hønsebroløbet, burde den i hvertfald have draget omsorg for ikke at glide tilbage i havneløbet, som sket under Sankt Ibbs forbisejling.« Disse dommere

fandt, at Glenten bar en del af skylden for sammenstødet og ville følgelig dele skaden lige mellem de 2 skibe.

SHT 1939 s. 295 handlede om forståelsen af Strandingsloven, der bl. a. omhandler afmærkning af vrage og de dermed forbundne udgifter. Marineministeriet havde haft udgifter til *afmærkning* af vraget af et ca. 6 sømil fra den danske kyst sunket skib (Lynæs tilhørende Solnæs A/S) og krævede nu rederiet herfor og fik ved Højesteret medhold, da udtrykket »farvandene omkring de danske kyster« fandtes at omfatte tilfælde, hvor vraget vel lå udenfor dansk søterritorium, men dog så nær den danske kyst, at det frembød fare for sejladsen udfor denne. Udgifterne til *eftersøgning* af vraget, der senere var forsvundet, kunne dog ikke kræves godtgjort, da vraget ikke blev fundet og uskadeliggjort.

Sø- og handelsretten havde ikke ment, at udgifterne til afmærkning og den forgæves eftersøgning kunne kræves af ministeriet, idet man fandt, at udtrykket i lovteksten »farvandene omkring de danske kyster« kun kunne komme til anvendelse med hensyn til skibe, der var sunket eller strandet på dansk søterritorium.

SHT. 1942 s. 27 angik spørgsmålet om erstatning for tab af en fiskers drivgarn, der var blevet oversejlet af et kystbevogtningsskib i Drogden. Erstatningspligten afvistes, da fiskeren ikke, som han efter Saltvandsfiskeriloven var pligtig til, havde afmærket sine drivgarn, og da han havde forsømt at føre lys. (Mangelfuld udkig eller andet uforsvarligt forhold fra kystbevogtningsskibets side var ikke godtgjort).

SHT. 1944 s. 104. Et kystbevogtningsskib K. 8, ført af daværende søløjtnant H. Rasmussen, kolliderede

under visitation af en lystkutter, der fik skade. Skaden fordeltes ligeligt mellem de to parter under hensyn til den fra begge sider udviste fejl.

SHT. 1949 s. 184: En skipper fandt på bunden af Holbæk fjord en øvelsestorpedo, som ca. 1 måned tidligere var udskudt fra Kongsørø torpedostation. Torpedoen måtte anses som »tabt« (var dog ikke anmeldt som savnet). Ministeriet sendte ham 500 kr. i dusør, men da han mente at have krav på bjærgeløn efter Strandingsloven, blev sagen bragt for Sø- og handelsretten. Her fik skipperen medhold i, at krigsmateriel ikke er undtaget fra denne lovs bestemmelser, og retten tilkendte ham halvdelen af den værdi, som torpedoen nu kunne ansættes til eller 2000 kr. med fradrag af allerede betalte 500 kr.

SHT. 1949 s. 201 omhandlede et tilfælde, hvor nogle marinefartøjer blev gjort ansvarlige for at have rørt skruen udover det normale under deres ophold i Køge havn, hvorved der var sket skade på kajen. Kajindfatningens konstruktion og havnebunden gav ikke tilstrækkelig grundlag for at nedsætte erstatningsansvaret. Erstatningsbeløbet blev dog nedsat til $\frac{1}{2}$, da kommunen ikke på fyldestgørende måde havde påtalt forholdet overfor den ansvarlige leder af flotillen.

SHT. 1950 s. 1 om ansvar for unormalt stort olie-spild med skade på hummere i hyttfæde til følge. Olien hidrørte fra en større flotille tyske minestrygere under dansk kommando. Skadens størrelse fastsattes skønsmæssigt.

SHT. 1955 s. 284: Daværende kaptajnløjtnant Svend E. Koch Sørensen var sat under tiltale for overtrædelse af militær straffelovs § 63 derved, at han den 3. februar 1955 udførte en besejlingsøvelse af Svendborgsund under vanskelige navigationsforhold uden

at udvise fornøden agtpågivenhed og nøjagtighed i navigeringen, således at minestrygeren Egenæs løb på grund ved Valdemars Slot og blev beskadiget. Kaptajnløjtnanten blev frifundet.

Ved sin afgørelse tog retten som udgangspunkt, at det drejede sig om en militær øvelse, der efter formålene ikke kan måles efter helt samme målestok som almindelig sejlads, jfr. Instruks for skibschefen af 3. marts 1943, hvorefter kursen skal sættes med fornøden sikkerhed og forsvarlig dristighed. Det fandtes ikke uforsvarligt, at der var gået med 12 knob i tåge, når det toges i betragtning, at navigeringen skete under anvendelse af moderne hjælpemidler og under hensyntagen til disses udvisen under sejladsen. Det hedder bl. a.: Retten lægger endvidere afgørende vægt på, at det indgik som et led i øvelsen at bibringe de subalterne chefer praktisk erfaring i navigering, og at ansvar derfor kun kan pålægges tiltalte, såfremt han har udvist forsømmelighed i tilrettelæggelsen af navigationsordningen og i overvågningen af de subalterne chefers arbejde. Herom var det bestemt, at næstkommanderende skulle sejle skibet og 3. kommanderende skulle navigere, hvad der måtte anses for fyldestgørende tilrettelæggelse af navigationen. Da tiltalte selv iøvrigt havde overvåget sejladsen – fulgt ekkoloddets anvisning og en gang ændret kursen – fandt retten ikke, at der var fornødent grundlag for at anse tiltalte for strafskyldig, og han frifandtes.

SHT. 1959 s. 210: Den 18. juli 1955 kolliderede minestrygeren Stignæs, der var for indgående, med dampfærgeren Langeland for udgående i Svendborgsund i nærheden af den røde 2 kost på Grønneodde, hvorved begge skibe led skade. Hvert af skibene gjorde gældende, at det andet skib var skyld i kollisionen.

Ved sø- og handelsrettens dom af 9. juni 1959 fandtes skylden at påhvile Stignæs. I rettens konklusion hedder det bl. a., at »forholdet ville være at bedømme efter søvejsreglernes artikel 25 a, hvorefter hvert maskindrevet skib i snævert løb skal holde sig i sin styrbords side af løbet. Ansvaret måtte påhvile Stignæs, hvis fart efter omstændighederne havde været alt for stærk, da den skulle passere den modgående færge i en snæver drejning omkring den røde kost, og hvorved bemærkedes, at den stærke fart havde forhindret Stignæs' fører i at få det fornødne overblik over passagesmulighederne. Når føreren havde ment at burde foretage en drejning til bagbord umiddelbart foran Langelands bov, måtte det anses for en hasarderet og efter forholdene forkert manøvre«.

Sluttelig bør det bemærkes, at præsident Hove i sit jubilæumsskrift gennemgår en række andre domme i søsager – alle af stor økonomisk værdi. Han gør iøvrigt den bemærkning, at den tekniske udvikling bringer spørgsmålet om radarens betydning i søgelyset, og henviser til, at mange domme fremhæver, at der ikke i tåge kan sejles *alene* på radaren med uformindsket fart.

Det tjener den danske sømandsstand til ære, at den altid har kunnet fostre mænd af det format, vi møder dem i Sø- og handelsretten til gavn for dansk retsliv. Til løsning af denne samfundsopgave har også den danske marine ydet sit væsentlige bidrag.

De danske skibes skæbne efter flåderanet 1807.

Af orlogskaptajn J. Teisen.

Det var ret naturligt, at man herhjemme efter flådens ran i 1807 ikke interesserede sig særligt for den skæbne, der blev de skibe til del, der indtil da havde været nationens stolthed. Interessen samledes om at opbygge et søværn, der omend ikke direkte kunne byde den engelske flåde trods, så dog kunne gøre sejladsen i de dansk-norske farvande til en risikabel sag og kræve kraftig beskyttelse af handelsskibsfarten.

Derimod må det undre, at der ikke siden har været foretaget undersøgelser, som har givet sig udtryk i dansk litteratur. I engelsk litteratur har det været muligt at finde visse, omend sparsomme oplysninger, og oplysningerne vedrørende eftersynsarbejder m. v. på engelske værfter er taget fra engelske arkiver. De giver en antydning af, at nogle af de ranede skibe fandt god anvendelse i den engelske flåde, der under Napoleonskrigene havde fuldt op at gøre såvel mod hollænderne i Kanalområdet, mod russerne i Østersøen, mod franskmændene i Biskayen, i Middelhavet og i kolonierne, som mod den unge nordamerikanske flåde.

I engelske arkiver er også opbevaret logbøger, der kunne fylde de mange huller i nedenstående redegørelse ud; men der er formentlig ikke mulighed for i nær fremtid at få lejlighed til så gennemgribende studier derovre, da »Søværnsstabens krigshistoriske arbejder« ikke har midler dertil. Det nedennførte synes mig derfor trods sin ufuldkommenhed at kunne have interesse for tidsskriftets læsere.

Efter at bl. a. lineskibene *Mars* og *Ditmarsken* og de til blokskibe omdannede fregatter *Sct. Thomas* og *Triton* var blevet brændt, afsejlede den engelske flåde medbringende 15 lineskibe, 15 fregatter, heri medregnet *Frederiksværn*, der blev taget udfor Marstrand, 8 brigger, 1 skonnert og en del mindre enheder. Som bekendt blev kronprinsens lystfregat senere sendt over, bemannet med engelske krigsfanger. I Sundet strandede lineskibet *Neptunus* og blev brændt op, og størstedelen af de mindre enheder, heriblandt kanonbåde, kuldsejlede på vej over Kattegat.

I Royal Navy var det skik at lade de erobrede priser beholde deres eget navn, dette gjaldt også for disse skibe. Det kan nævnes, at den engelske sloop *Iris*, af samme størrelse som det erobrede danske, fik ændret navnet til *Solebay* i 1810. En undtagelse fra reglen var det, at lineskibet *Holsten*, efter det var taget i 1801, fik navnet *Nassau*.

De erobrede skibe blev fordelt i flådehavnene, lineskibene for en stor del i Portsmouth, de mindre skibe gik næsten alle ind til Chatham, nogle til Plymouth, Woolwich (Themsen) og måske andre havne. At flåden ikke har været samlet under overfarten, er der noget der tyder på, da ankomstdagen for de skibe, hvis data det nu har været muligt at få samlet, varierer fra 24. oktober – fregatten *Lillebælt* i Wool-

wich – til 19. december, hvor *Prinsesse Caroline* og *Sejeren* ankom til Portsmouth. Kun få skibe kom hurtigt i brug, men i slutningen af 1808 kom der gang i udrustningerne til det forestående, stort anlagte angreb på Schelden. I denne operation deltog ialt 154 skibe og fartøjer, hvoraf 37 linieskibe, desuden var der udrustet 28 mindre skibe og 82 kanonbåde, stationeret ved Helgoland. Disse sidste synes dog ikke at have deltaget i operationen. Blandt de deltagende skibe var 6 fhv. danske. Operationen mislykkedes dog og blev senere stærkt kritiseret.

1. Skibe, der indgik i aktiv tjeneste.

a) Linieskibe:

Christian VII: Eftersyn i Portsmouth, gik derfra 11/8 1808. Lå i januar-februar 1810 udfor La Rochelle, chef captain J. Sidney Yorke, og foretog adskillige angreb på franske konvojer, således 10/1, 21/1 og 13/2. I Portsmouth, dokning, 27/1–29/3 1812, i Chatham 4/8 1813, hvor det fik ny kobberforhudning. Afgik 1814 til Strandgate Creek, hvor det blev omdannet til lazaretskib. Ankom Chatham 28/12 1837 og blev hugget op i marts 1838.

Skibets konstruktion gjorde så megen lykke i England, at det besluttedes at bygge skibe efter samme model – med sikkerhed vides således dette at være tilfældet med det 2139 ts. store *Cambridge*, søsat 1815.

Dannemark: Efter dokning i Portsmouth afgang 17/2 1809. Deltog i angrebet på Schelden august 1809, chef captain James Bissett. Til eftersyn i Plymouth 14/9–30/11 1810 og ankom Plymouth 10/4 1815. Blev solgt 14/12 1815.

Norge: Efter dokning i Portsmouth afgang 11/12 1808. I Portsmouth for dokning 7/2–26/4 1811 og i Plymouth 20/11–19/12 1812. Deltog i kamphandlinger udfor New Orleans 8/12 1814. Indlagt Chatham 28/1 1815 og solgt i marts 1816.

Prinsesse Caroline: Efter dokning i Portsmouth afgang 23/9 1808. Var i maj 1809 udfor den hollandske kyst og tog den 20/5 det hollandske skib *Piethein* som prise. Var som flagskib for en engelsk deling i Finskebugten, hvor dets fartøjer 25/7 1809 var i kamp med russiske kanonbåde. Chef captain Ch. Dudley Pater. I Chatham for dokning 2/12 1810–23/1 1811 og i Sheerness 15/3–3/4 1814. Solgt 9/2 1815.

b) *Fregatter og korvetter:*

Freia: 17/1 1815, chef John Hayes, erobrede med sine fartøjer en fransk brig og ødelagde to andre skibe udfor Gouadeloupe, beskydt fra batterier i land. Solgt 1816.

Frederikssteen: Gjorde tjeneste i Middelhavet 1810–1812. Hugget op 1813.

Iris: Ankom Chatham 16/11 1807. Fik repareret sin kobberforhudning i Woolwich 1809 og i Plymouth 1810, 1812 og 1813. Reparationer i Deptford 25/11 1814–august 1815. Solgt 31/7 1816.

Lillebælt: Dokket og repareret i Woolwich, afgang 14/5 1808. Var den 15/5 1811 udfor Cap Hatteras, chef commander A. Batt Bingham, i kamp med den 44-kanoners U.S. fregat *President* til trods for, at der ikke herskede krigstilstand mellem de to lande. Blev stærkt havareret og havde store tab i døde og sårede. De to chefer beskyldte efter kampen gensidigt hinanden for at have løsnet det første skud. Repareret i Deptford 2/9–19/9 1811. Solgt 27/11 1811.

(Fot: Royal Naval Official Photogr. Udlånt af Orlogsmuseet)

Udfor Royal Naval Hospital i Haslar, Gosport, Portsmouth, står dette klokke-tårn. Klokken bærer indskriften »Forfærdiget af H. C. Gamst Kiøbenhavn 1790« og har navnetrækket C.7. Dengang bar skibsklokkerne kun kongens navnetræk, ikke skibsnavnet; men i betragtning af, at lineskibet Christian VII efter aktiv tjeneste var lazaretskib 1814—1837, er det sandsynligst, at klokken stammer fra dette skib.

(Fot: Royal Naval Official Photogr. Udlånt af Orlogsmuseet)

Nærbillede af den på pag. 17 viste skibsklokke med kongens navnetræk.

Naiaden: Den 15/3 1812, chef F. P. Epworth, udfor den franske vestkyst, formentlig i nærheden af Lorient, i kamp med fransk lineskib under viceadmiral Allemand. Undslap trods en del ovenbords skade. Hugget op 1812.

Nymphen: Dokket i Chatham oktober 1808. Afgang 9/3 1809. Deltog i angrebet på Schelden august 1809, chef K. Maxwell. Repareret i Woolwich 1810 og i Chatham 1811. Udfor Boston, chef F. P. Epworth, 10/10 1812, hvor det blev jaget af 3 U.S.-fregatter og undslap. Blokadetjeneste udfor Boston de to sidste måneder af 1813. I Portsmouth ny kobberforhudning i 1814 og reparationer 1815. Ankom Deptford 19/8 1815. Solgt januar 1816.

Perlen: Indlagt Plymouth november 1807. Dokket Chatham december 1808. Afgang 3/6 1809. Deltog i angrebet på Schelden august 1809, chef N. Thompson, havde i kamp 11/8 to sårede. Dokning i Plymouth 2/3–26/3 1812, hvor det formentlig blev liggende, til det i 1813 blev udrustet som lazaretskib og 4/3 forlagt til Milford (Wales). Afgik 21/1 1821 til Liverpool. Solgt 17/7 1846.

Rota: Dokket og fik ny kobberforhudning i Chatham december 1808. Afgang 27/5 1809, deltog i angrebet på Schelden august 1809, chef Philip Somerville. I Sheerness for dokning og ny kobberforhudning 16/9–15/12 1809 – hvorvidt det blev beskadiget i kamp eller tog grunden på Schelden har ikke kunnet oplyses. Reparation af skrog i Plymouth 2/2–4/3 1811, dokket Plymouth 18/11 1811–20/1 1812, atter i Plymouth for reparation af kobberet april 1812 og februar–marts 1813. Dokket Portsmouth 30/10–22/12 1813. Med samme chef som i 1809 deltaget i erobrin-

gen af U.S. 7-kanoners skonnert *General Armstrong* 26/9 og i angrebet på St. Mary, Georgia 14/12 1814. Ankom Deptford 18/8 1815. Solgt 11/1 1816.

c) *Brigger:*

Allart: Fik først navneforandring til *Cassandra*, snart dog atter sit eget navn. Generobret 10/8 1809.

Brevdrageren: Var underlagt den til angrebet på Schelden klargjorte flåde og i juli 1809 stationeret ved Helgoland. Lå den 31/7 1811 udfor Langesund, chef ltnt. Th. Barker Devon, sammen med kutteren *Algerine*, da de blev angrebet af briggerne *Langeland*, *Lougen* og *Kiel*. Det lykkedes dem at undslippe, *Brevdrageren* med mange træffere, bl. a. 2 kanoner ødelagt og af besætningen 1 dræbt og 3 sårede – jvf. Wandel: Søkrigen i dansk-norske farvande 1807–14, pag. 369. Blev i 1817 overgivet til flodpolitiet på Themsen som depotskib.

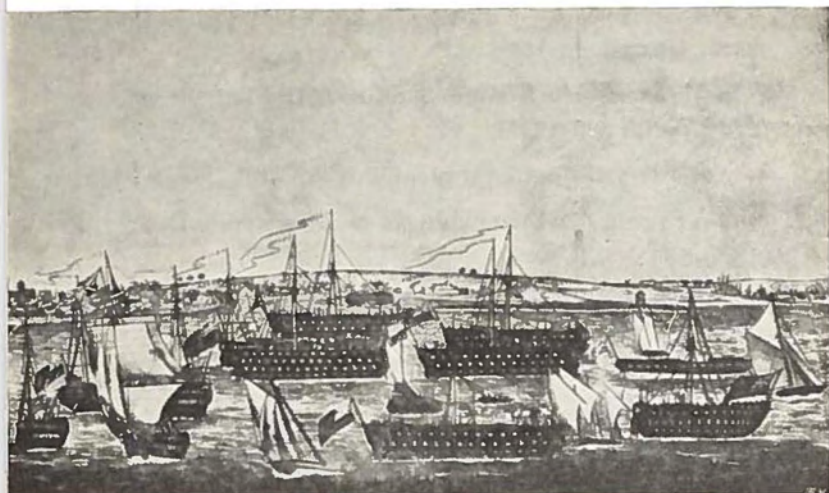
Den flyvende Fisk: Blev først omdøbt til *Venture*, men fik allerede i 1808 sit eget navn igen. Deltog i angrebet på Schelden august 1809. Solgt i 1811.

Delphinen: Blev slået til vrag på den hollandske kyst 4/8 1808, chef Richard Haward.

Glommen: Blev i november 1809 slået til vrag i Carlisle Bay, Barbados. Besætningen reddet.

Nidelven: Fik navnet *Elven*. Døkket og kobberforhudningen fornyet i Chatham 1808. Afgik 11/10 1808 og lå 1/12 1808–2/1 1809 i Plymouth for reparation af kobberet. Indgik Sheerness 11/8 1810 og synes ikke at have været brugt siden. Solgt november 1814.

Sarpen: Deltog i angrebet på Schelden august 1809. Hugget op 1811.

Prisonskibe i Gillingham Bay, Chatham.

2. Skibe, der efter det hidtil oplyste ikke fandt anvendelse i linien.

a) *Linieskibe*:

Arveprins Friderich: Benyttet som fangeskib. Solgt 1817.

Fyhn (anført som *Fyren*): Benyttet som fangeskib. Solgt 1814.

Justitia: Benyttet som fangeskib. Hugget op 1817.

Kronprinsesse Maria: Benyttet som fangeskib. Solgt 1814.

Kronprins Friderich: Benyttet som fangeskib. Solgt 1814.

Odin: Dokket Portsmouth 1810. »Receiving ship« *) samme sted. Solgt 20/7 1825.

*) Nye fanger blev modtaget ombord i et »Receiving Ship« og herfra fordelt til fangeskibe, fangelejre eller fængsler.

Prinsesse Sophie Frederica: Benyttet som fangeskib. Hugget op 1816.

Sejeren (anført som *Syeren*): Dokket december 1813. Solgt 1/9 1814.

Skjold: »Receiving ship« i Portsmouth. Solgt 1825.

Tre Kroner: »Receiving ship« i Portsmouth. Solgt 1825.

Waldemar: Dokket i Portsmouth 1812. Fangeskib fra 1813. Hugget op 1816.

b) *Fregatter og brigger*:

Ejderen: Hugget op 1813.

Elben: Skæbne ukendt.

Frederiksværn (opført som *Frederick Swaern* eller *Frederickscoarn*): »Receiving ship« i Chatham fra 1811. Solgt 1814.

Fylla og Glückstadt: Solgt 1814.

Havfruen (opført som *Har-fruen*), omdøbt til *Fruen*, senere *Boreas*: Solgt 1816.

Mercurius og Venus: Solgt 1815.

Skonnerten Ørnen (anført som *Ornen!*): Benyttet som armeret tender. I 1815 overgået til skoleskib for drenge under »Marine Society«, Greenock.

Kanonbåden *Stege*, omdøbt til *Warning*, benyttet som »Signal Station Vessel«. Solgt 1814.

Om *Kronprinsens lystfregat* findes det kun oplyst, at den i 1816 blev benyttet som kulslib mellem Newcastle og Plymouth – i nogen grad pietetsløst!

En del af de danske skibe blev opmålt efter ankomst til England og deres mål findes i »Admiralty Collection of drafts«. På Orlogsmuseets initiativ er fremskaffet en fortegnelse over de 18 skibe, det drejer sig om, formentlig den fuldstændige liste.

Selv om det er uden for emnet, skal dog til sidst anføres den skæbne, der blev de to skibe til del, der med så megen hæder forsvarede de danske farver i kampen ved Nyborg i august 1808. Briggen *Fama* blev 23/12 1808 slået til vrag et sted i Østersøen, hvorved 8 mand af besætningen omkom.

Kongebåden *Søormen*, hvis navn englænderne ikke kunne finde ud af, hvorfor den nævnes som *Salorman*, blev et år senere, december 1809, slået til vrag, ligeledes i Østersøområdet.

De anførte skibssalg er til navngivne engelske firmaer; men det har ikke været muligt at få oplyst, hvorvidt det var til rederier eller ophugningsfirmaer.

Kilder:

The Naval Chronicle (1807—1816).

William James: The Naval History of Great Britain, London 1886.

Oplysninger fra engelske arkiver, givet af forfatteren Dudley Pope og Secretary of Military Historical Society, Mr. W. Jacques Steeple.

Problemer vedrørende taktisk luftstøtte og artilleristøtte ved invasionerne i Europa 1943—44.

Af søkadet Jørn Hansen.

Landgangsoperationer har været foretaget i mange krige lige siden oldtiden, kun operationernes størrelse og form har ændret sig gennem tiderne. Man kan med nogen ret sige, at de vigtigste milepæle i den 2. verdenskrigs historie i Europa er de allierede landgange på Sicilien, i Italien og i Normandiet. Det vil derfor være naturligt før behandlingen af et par af de mere detaljerede landgangsproblemer at trække nogle af de særlige ting frem, som i vore dage adskiller en invasion fra en hvilken som helst anden stort anlagt militær offensiv.

Invasionen vil altid som mål i første række have oprettelsen af et lokalt, isoleret landherredømme inden for det af fjenden i forvejen kontrollerede område, brohovedet. I anden række skal dette brohoved danne basis for mere generelle udvidelser af landherredømmet. Midlet til opnåelse af det lokale landherredømme på fjendtligt terræn vil primært være en almindelig besiddelse af sø-, luft- og landherredømme i en sådan afstand fra brohovedet, at man i det hele taget har et sted, hvor man i fred kan etablere landgangsstyrken, hvorfra man kan foretage forudgående strategisk bombning, hvor man kan basere og forsyne fly og skibe til taktisk støtte, og endelig, at man er i stand til at føre landgangsstyrken forholdsvis uhindret over havet.

Men selv om hele denne strategiske baggrund er i orden, står og falder operationen naturligvis med, om det på det pågældende sted overhovedet lykkes at etablere det lokale fremskudte landherredømme på fjendens kyst. Så længe landgangstropperne og deres materiel er til søs, repræsenterer disse overhovedet ingen kampkraft. Man kan sige, at etableringen af det lokale landherredømme formidles ene og alene gennem en lokal udvidelse af søherredømmet helt ind til brohovedet og en samtidig udvidelse af luftherredømmet helt ind over brohovedet og ofte længere. Med andre ord: nøglen til landherredømmets udvidelse er en udvidelse af sø- og luftherredømmet. Det er derfor klart, at et af landgangsoperationens afgørende problemer altid vil være sø- og luftstridskræfternes indsats på selve landgangsstedet. Problemet vil nedenfor blive belyst i en tværgående behandling af landgangsoperationerne på Sicilien (HUSKY), ved Salerno (AVALANCHE) og Anzio (SHINGLE), i Normandiet (OVERLORD) og i Sydfrankrig (DRAGOON).

Kommando- og planlægningsproblemer.

Det turde på forhånd være indlysende, at et integreret samarbejde mellem cheferne for de deltagende sø-, luft- og landstyrker var nødvendigt for en heldigt gennemført landgang. Imidlertid viste det sig, at kommandoproblemet egentlig først blev tilfredsstillende løst under SHINGLE og OVERLORD, hvor de udpegede chefer for det første deltog i planlægningen og for det andet havde mulighed for at stå i nær kontakt under selve operationen. I de forudgående operationer herskede der betydelig forvirring i planlægningen. Under HUSKY var Montgomery's 8. armé udpeget til at

foretage landgangen fra Eastern Task Force på Pachino Halvøen og i Noto Bugten for at tage Syracuse. En repræsentant for luftvåbnets hovedkvarter i Nordafrika befandt sig ganske vist i 8. armés hovedkvarter i Cairo, men han havde hverken kommandomæssig myndighed eller erfaringer i fælles-operationer mellem hær og luftvåben. Der indtraf store forsinkelser i planlægningen, fordi han måtte vente på svar på breve, der var afsendt fra Cairo til Algier, hvorfra de skulle videre til Malta. Den flyverchef, som skulle planlægge angrebet og operationens første fase sammen med Montgomery's hovedkvarter, opholdt sig på Malta – beskæftiget med andre igangværende operationer. Denne flyverchef og hans stab var eksperter i ø-for-svar, men havde ingen erfaringer i benyttelsen af luftstyrker til støtte for taktiske slag på landjorden. Den ekspert, der arbejdede sammen med 8. armé (Broadhurst), førte kommandoen over ørkenluftstyrkerne og sad faktisk helt ubeskæftiget i Tripolis. Han dukkede først op i billedet, da englænderne havde bidt sig fast på kysten og derved dannet grundlag for, at hans eskadriller kunne overføres til Sicilien.

Under selve invasionen var det meget vanskeligt at få truffet vigtige beslutninger. De ansvarlige chefer havde deres hovedkvarterer liggende vidt adskilt fra hinanden. Eisenhower, der var øverstkommanderende, opholdt sig i Algier. Alexander, der havde kommandoen over landstyrkerne, var på Sicilien. Cunningham, der var chef for flåden, var på Malta, medens Tedder, chef for luftstyrkerne, havde sit hovedkvarter i Tunis. Det eneste, de kunne gøre, hvis det begyndte at gå skævt, var at sende telegrammer til hinanden; det tog lang tid at få dem samlet med henblik på fælles beslutninger.

Efter almindelig opfattelse kan kravet til praktisk samarbejde mellem styrker af alle tre værn på strandbredden kommandomæssigt tilfredsstilles på to måder: enten ved indgående samarbejde cheferne imellem eller ved etablering af en fælles kommanderende på stedet. Denne kommanderende skal altså ikke som under HUSKY og AVALANCHE være øverstkommanderende for hele operationen, som Eisenhower var det, men kan skifte efter landgangens udvikling. Under AVALANCHE var ligesom under HUSKY udpeget tre chefer, Clark for hæren, Hewitt for flåden og Tedder for luftstyrkerne. Helt naturligt måtte Clark acceptere Hewitt som chef, indtil han var gået i land, men Hewitt var helt og holdent afhængig af samarbejdet med Tedder med hensyn til luftdækning. Efter landgangen var Clark i samme situation og måtte helt lægge luftstøtten i Tedder's hænder. Den taktiske luftstøtte under HUSKY er næppe værd at berøre, for den var oftest ikke til stede. Det er et spørgsmål, om ikke luftstøtteproblemet havde været løst bedst, hvis man havde ladet Hewitt have den absolutte kommando over samtlige styrker, indtil landgangen havde fundet sted, hvorefter Clark så skulle have overtaget den. Dette synspunkt gør general Clark sig selv til talsmand for i sin bog »Calculated Risk« om operationerne i Italien. Til sammenligning er den sovjetiske luftstøtte normalt underlagt hærens kommanderendes OPCON. Imidlertid er dette princip ikke blevet forsøgt ved de allierede landgange under 2. verdenskrig.

Som allerede nævnt indtog flyvevåbnet en ganske særlig stilling under planlægningen af operation HUSKY. Luftstyrkerne skulle efter deres egen opfattelse foretage indledende afskæring af brohovedet ved bombning af forbindelsesvejene til området, således at

forstærkninger ikke kunne tilføres. Samtidig skulle angreb foretages på fjendtlige flybaser, så fjendens fly ikke kunne genere landgangen. Yderligere støtte skulle ikke ydes. Der var altså ikke tale om nogen form for taktisk flystøtte på strandbredden. Hele flyvevåbnet dirigeredes fra Tedder's hovedkvarter i Nordafrika. Dette standpunkt var bemærkelsesværdigt, fordi landgangen i Nordafrika netop havde draget fordel af betydelig taktisk støtte fra fly baseret på hangarskibet »Ranger« m. fl. Til operationen var ganske vist afset en taktisk luftstyrke; denne skulle imidlertid også dirigeres fra Nordafrika og kunne ikke forventes at reflektere på anmodning om øjeblikkelig taktisk støtte fra hær eller flåde. Behovet for hangarskibe var stort andre steder, hvorfor sådanne ikke kunne stilles til umiddelbar rådighed. Bortset fra, hvad taktisk støtte kunne have betydet for landgangsstyrkerne, medførte Tedder's fravær under planlægningen den katastrofale nedskydning af 34 allierede transportmaskiner af allieret A/A ild efter landgangen.

Tid og sted for invasionen.

Taktisk støtte fra skibsartilleri.

Fastsættelsen af tidspunktet for operationens begyndelse var snævert knyttet til overvejelserne i forbindelse med, på hvilken måde operationen skulle startes. I almindelighed var det et krav, at nedkastningen af faldskærmssoldater måtte ske i månelys af hensyn til flyenes og troppernes orienteringsmuligheder; under HUSKY lod man landgangsfartøjerne nærme sig kysten i dette månelys og lod endelig landgangen foretage i mørke efter månens nedgang, men inden dag gry. Allerede under HUSKY ønskede flådestyrkerne

at foretage et indledende kystbombardement – efter at det var blevet lyst – for at uskadeliggøre fjendtlige stillinger på stranden. Dermed ville landgangen altså være kommet til at foregå i dagslys. Dette forslag blev tilbagevist fra hærens side med to begrundelser, en teknisk og en taktisk: dels var skibsartilleri ikke velegnet til bombardement af kyst, og dels ville overraskelsesmomentet gå tabt. Under selve landgangen fik Hewitt kun tilladelse til at åbne ilden, når fjenden havde beskudt de første bølger. Denne fremgangsmåde afveg betydeligt fra den i Stillehavet anvendte, hvor enhver landgang indledtes med skibsbombardement efter forskrifter nedlagt i »The Tentative Manual for Landing Operations«. Det taktiske argument imod at indlede med skibsbombardement havde efter AVALANCHE ingen kraft, fordi tyskerne dér før landgangen var fuldt forberedt, hvorimod det tekniske argument vel stadig må have haft en vis berettigelse, indtil særlige doktriner for anvendelse af skibsskyts til bombardement blev nedfældet. Skibsskyts er ikke velegnet bombardementsskyts. Måludpegning og nedslagsobservation foregik kun med vanskelighed fra fly; de var for langsomme til at modstå angreb fra fjendtlig A/A ild og fjendtlige fly. Først relativt sent under operationen kunne tilvejebringes effektiv landplaceret måludpegning og nedslagsobservation; i langt den største del af tilfældene måtte skibene arbejde med optisk ildledning om bord. Dette fordrede, at skibene måtte forholdsvis tæt ind på stranden, hvilket faktisk var en ulempe for anvendelsen af artilleriet. Den høje mundingshastighed og flade skudbane var ikke altid lige velegnet til beskydning af nedgravede fjendtlige stillinger. Endvidere måtte fastlægges bestemte fremgangsmåder for medføring af store mængder særlig ammunition i ste-

det for pansergranater til brug mod skibsmål, hvilket var et problem med de forholdsvis begrænsede ammunitionsmagasiner.

Også under AVALANCHE insisterede hæren på at foretage landgangen i mørke uden forudgående skibsbombardement. Her var overraskelsesmomentet imidlertid mistet på forhånd; Luftwaffe havde flere gange været ude efter Bizerte, som var hovedafgangspunktet, og Salerno-området var næsten indlysende som landgangssted på grund af Neapels nære beliggenhed. Tyskerne var også klar, da den første bølge gik ind. I den amerikanske sektor åbnede skibene ikke ilden, før landgangstropperne blev beskudt helt inde på stranden. I den britiske sektor åbnede tyskerne imidlertid ilden mod LCT'erne, før disse var inde på deres ankringsposition, hvilket tillod Hewitt at åbne ilden straks.

Under OVERLORD droges betydelig nytte af et forudgående skibsbombardement. Såvel i den amerikanske som i den britiske sektor var slagskibe og krydsere placeret 11.000 yds og jagere 5000 yds fra land. Også en effektiv ildplan var udarbejdet, idet slagskibenes og krydsernes 36 og 42 cm kanoner engagerede større mål og jagernes 12 cm skyts de mindre. Foruden denne fast placerede ildstøtte fik landgangsfartøjerne nærstøtte af kanonbåde og raketbærende LCT'ere under selve indsejlingen. Der var dog stadig – især på OMAHA BEACH – nogen vanskelighed med måludpegningen fra luften, fordi de tyske batteriers sløring var særdeles effektiv. Betydningen af dette indledende bombardement er indiskutabel. Vel viste det sig bagefter, at de tunge tyske batterier, der blev ramt, kun blev sat ud af funktion i en kortere periode som følge af deres tykke betondækning, men den tyske ildkraft

blev i stor udstrækning afledet fra landgangsfartøjerne. Undersøgelser har bagefter vist, at ikke mere end 14 procent af de tyske artilleristillinger blev ukampdygtige ved bombardementet.

DRAGOON er ligeledes eksemplet på vel tilrettelagt forudgående bombardement. H-hour var her kl. 0800, hvilket medførte to umiddelbare fordele. For det første kunne landgangsstyrken nærme sig i komplet mørke, og for det andet levnedes tid til 2 timers forudgående bombardement med måludpegning fra luften.

Selve landgangen blev under alle operationer gennemført primært på basis af ild fra skibsartilleri. Problemerne i forbindelse med indsættelse af skibsartilleriet drejede sig i al væsentlighed om tidspunktet for indsættelsen, hvorimod problemerne var forholdsvis få, når kanonerne først tordnede. Skibsstøtten var både af nærstøttekarakter og dækkende karakter. Indtil tropperne var kommet i land, anvendtes optisk ildledning fra skibet eller måludpegning og nedslagsobservation fra luften, når dette var muligt. Når tropperne var i land, anvendtes i betydelig udstrækning med stedse større dygtighed måludpegning og nedslagsobservation fra landobservatører. En særlig fordel var, at skibene udgjorde en let bevægelig ildkraft, som uden vanskelighed kunne flyttes fra en sektor til en anden. Som bekendt var det skibsartilleriets indsats, der gjorde udslaget i de kritiske timer under AVALANCHE.

Problemerne vedrørende fastsættelse af stedet for invasionen knytter sig i særlig grad til mulighederne for luftstøttens basering. HUSKY måtte foregå i det sydøstlige hjørne af Sicilien, fordi kun landbaserede fly var til rådighed. Fly fra Malta, Gozo, Pantellaria og Cape Bon Halvøen måtte sættes ind. Men det er et

spørgsmål, om ikke tilstedeværelsen af hangarskibs-baserede fly kunne have medvirket til en kombineret sø- og luftlukning af Messinastrædet og således have forhindret den tyske evakuering.

Også valget af stedet for AVALANCHE var en følge af de allieredes modvilje mod at gå i land længere væk, end de landbaserede fly kunne række.

Forudgående flyoperationer.

Det var som nævnt afgørende for det allierede luftvåben under HUSKY, at et forudgående luftbombarde-ment lukkede brohovedet af for tyske forstærkninger. Denne operation, som også tog sigte på de italienske flybaser på Sicilien, må stort set siges at være faldet heldigt ud, idet den tvang aksemagterne til at basere deres fly i selve Italien og i stort omfang ødelagde Sici-liens jernbaner og vejnet. Under SHINGLE anvendtes samme fremgangsmåde, men resultatet var her mindre godt, idet veje og jernbaner på trods af flyvevåbnets udsagn i stor udstrækning var anvendelige for tyskerne kort tid efter bombningen. Dette skyldes de tyske ingeniørtroppers indsats. Selvom luftfotografier én dag viste, at en bro var ødelagt, var der næste dag en reservebro på stedet, og trafikken rullede igen.

Af særlig interesse er imidlertid den taktiske anvendelse af strategiske bombefly, som Eisenhower gjorde under OVERLORD, hvor tunge bombere i nogle uger før invasionen og iøvrigt også under denne bombede jernbaner og veje bag kysten. På selve D-dag bombedes kysten i Normandiet og forbindelsesvejene dertil såvel som radiocentre og taktiske hovedkvarterer. Li-geledes lykkedes det bomberne effektivt at forhindre det tyske luftvåben i at spille nogen væsentlig rolle i

selve kampen. Disse resultater skyldtes i høj grad, at Bomber Commands piloter havde opnået en høj standard i præcis radarbombning.

Taktisk støtte fra luften på stranden.

Med den mærkbare mangel på taktisk luftstøtte under HUSKY in mente var der under AVALANCHE og alle senere landgangsoperationer afsat fly til direkte støtte på strandbredden. Under AVALANCHE var der således 5 eskortehangarskibe placeret i en Supporting Force og 2 flådehangarskibe i en Covering Force. Et nært samarbejde mellem de to styrker var også til stede, idet *Covering Force* var ansvarlig for *Combat Air Patrol* for *Supporting Force*. Dette sidste frigjorde hele *Supporting Force* til direkte indsættelse på stranden. Selv om samarbejdet mellem luft-, sø- og landstyrker ikke var til stede gennem en skiftende enhedskommando, var der udstedt klare instrukser for den direkte luftstøtte. Om bord på ANCON, der var *Amphibious Command Ship*, var et *fighter-direction team*, og herudover var der to reserveskibe, der kunne lede jagerindsatsen.

Dagjagerdækningen over stranden skulle tilvejebringes af »Lightnings« og »Spitfires« fra Sicilien forstærket med »Seafires« fra hangarskibene. Natjagerdækningen blev ydet af »Beaufighters« fra Sicilien. Der skulle om dagen konstant være 40 landbaserede jagere og 10 hangarskibsbaserede over stranden. De hangarskibsbaserede fly kunne ikke flyve om natten, da det var, og for så vidt stadig er, et problem at flyve jagere fra hangarskibe om natten. Videre var det et særdeles farligt job at lande de hangarskibsbaserede

fly på de langsomtsejlende eskortehangarskibe selv om dagen, fordi flyets relative fart var stor, og operationerne ofte generedes af dis.

Ifølge den originale plan skulle de hangarskibsbase-rede fly kun operere de første to dage, for man håbede, at hæren allerede på D plus 1 ville have sat sig i besiddelse af Montecorvinobasen og gjort den anvendelig for landbaserede allierede fly. Det skulle imidlertid ikke gå således. På grund af den heftige modstand blev hæren forsinket, og de hangarskibsbase-rede fly kom faktisk til at arbejde i 3 plus en halv dag, hvilket bragte dem til grænserne af deres ydeevne. I denne periode havde de 713 starter fra de 5 hangarskibe. Deres indsats var afgørende for landgangen, men det er væsentligt at bemærke, at hangarskibsfly har en betydelig kortere operationstid end landbaserede fly, og at deres indsats i endnu højere grad er afhængig af vejrforholdene.

Luftstøtten til OVERLORD var baseret i England. Særlig bemærkelsesværdigt for denne operation er, at det storstilede luftbombardement på selve stranden totalt forfejlede sit mål. På UTAH BEACH kastedes umiddelbart før landgangen 4400 bomber af 276 B-26'ere. Bombningen var med optisk sigte gennem en let dis. Mange af bomberne faldt i vandet, og kun få gjorde skade på de tyske stillinger. På OMAHA BEACH kastedes fra stor højde et endnu større antal bomber fra 480 B-24'ere. Bombningen blev foretaget for langt inde over land af frygt for at ramme de indsejlende landgangsstyrker, og ikke én bombe faldt i de tyske stillinger. Dette forhold er bemærkelsesværdigt, fordi disse fly netop havde haft så stor succes i præcis bombning af jernbane- og vejnet dagen i forvejen.

Sammenfatning.

Landgangsoperationerne under den 2. verdenskrig kan inddeles i tre typer: 1) Operationer, der gennemføres med henblik på erobring af store dele af en fjendtlig kyst, 2) operationer, der gennemføres med henblik på erobring af en ø eller lignende begrænset, isoleret område og 3) raids, der gennemføres med henblik på ødelæggelse af bestemte fjendtlige objekter, og hvor landgangsstyrkerne trækkes tilbage, så snart opgaven er løst. De her omtalte operationer falder klart ind under den første kategori, mens hovedparten af de amerikanske invasioner i Stillehavet tilhører den anden.

Selv om landgangsoperationerne af den første kategori i strategisk henseende afviger stærkt fra operationerne af den anden kategori, findes i taktisk henseende mange lighedspunkter.

Landgangsoperationer er kombinerede operationer, som for at kunne gennemføres kræver et meget snævert samarbejde mellem de tre værn. Som nævnt blev landgangsoperationernes kommandomæssige problemer med tiden løst ved taktisk samarbejde cheferne imellem og ikke ved indførelsen af en enhedskommando. Nødvendigheden af forudgående luftbombardement og tidlig indsættelse af skibsartilleri fremgik klart af erfaringerne fra HUSKY og AVALANCHE, hvor overraskelsesmomentet spillede ringe eller slet ingen rolle. Den tidlige indsættelse af skibsartilleri måtte ske i dagslys, hvorfor den erfaringsmæssigt bedste operationsplan måtte tage sigte på invasionsstyrkernes nærmelse af kysten i de tidlige morgentimer. Den taktiske støtte fra skibsartilleriet viste sig at være af uvurderlig betydning under hele operationen og var under operation AVALANCHE den direkte årsag til

udfaldet. Oftest opdeltes flådestøtten i enheder beregnet til direkte støtte ved brohovedet og enheder beregnet til beskyttelse af landgangsområdet mod angreb fra søen.

Operationerne i Europa, der tog sigte på erobring af store dele af den fjendtlige kystlinie, krævede, at den væsentligste part af den taktisk luftstøtte var land-baseret. Dette var en følge af, at hangarskibe ikke var til rådighed i tilstrækkeligt antal med den fornødne kapacitet. Hvad enten flyene til taktisk støtte var land- eller hangarskibsbaserede, var det tvingende nødvendigt, at deres indsats dirigeredes fra skibsbårne kommandocentre i operationernes første fase.

Hvor mange af disse erfaringer, der kan bringes i anvendelse under fremtidige landgangsoperationer, er vanskeligt at sige. Den 2. verdenskrigs operationer er karakteristiske ved deres koncentration i såvel sted- som tidsmæssig henseende. Fremtidige landgangsoperationer vil formodentlig kun kunne gennemføres under tidsmæssig koncentration, da anvendelsen af taktiske atomvåben vil fremtvinge betydelig spredning af invasionsstyrkerne. Det synes imidlertid givet, at de ikke vil kunne gennemføres uden en stærk og velkoordineret taktisk artilleri-, bombe- og raketstøtte fra luften og søen.

Kilder:

Potter/Niemitz: »Sea Power«.

Norman: »Operation OVERLORD«.

Clark: »Calculated Risk«.

Taffrail: »Western Mediterranean 1942-45«.

Søe-Lieutenant-Selskabets prisspørgsmål for 1962.

Ved offentliggørelsen af Søe-Lieutenant-Selskabets prisspørgsmål for 1962 er det i år anset for hensigtsmæssigt at medtage de af udvalget til affattelse af prisspørgsmålene ved disses forelæggelse i Selskabet fremførte motiveringer og bemærkninger.

Disse motiveringer og bemærkninger er i det efterfølgende anført i umiddelbar tilknytning til hvert enkelt prisspørgsmål.

Det bør ved besvarelsen tilstræbes at gøre denne så kortfattet, at en eventuel offentliggørelse derved muliggøres, hvilket igen vil sige, at afhandlingen om muligt bør søges holdt inden for rammerne af 30-50 sider i tidsskriftet.

-
1. *Der ønskes en analyse af Søværnets muligheder og behov for elektronisk krigsførelse, idet der tilige redegøres for krav til organisation, personel og uddannelse.*

Udviklingen på det elektroniske område har medført, at en ny form for krigsførelse – »Electronic Warfare« – er opstået. Denne nye form for krigsførelse må på samme måde som andre indarbejdes i Søværnets taktiske planer og organiseres på en hensigtsmæssig måde.

Den vil kræve sin egen særlige taktiske anvendelse og særlig uddannelse af personellet.

Det vil formentlig også være nødvendigt at knytte kontakt til de andre værn og Forsvarsstaben.

Udvalget har ment, at der her er et område, som dels er relativt nyt og uopdyrket, dels er af stor betydning, og at en analyse af disse problemer har stor interesse for Søværnet.

2. Der ønskes en redegørelse for, hvorledes Søværnets behov for luftstøtte bedst kan tilgodeses.

Det erkendes, at Søværnet har behov for luftstøtte, og at operationer i farvandene sydøst for Sjælland næppe kan gennemføres i dagslys og sigtbart vejr uden en sådan støtte.

Redegørelsen bør overveje de forskellige muligheder, der findes.

F. eks.:

- 1) Søværnets eget flyvevåben.
- 2) Særlige eskadriller af Flyvevåbnet til samarbejde med Søværnet.
- 3) Støtte fra den tyske marines flyvevåben.
- 4) Sikkerhed for, at Flyvevåbnets prioritering ændres i tide i en given situation, hvor Søværnet har behov for øjeblikkelig hjælp.

3. Der ønskes forslag til en skoleordning for Søværnets personelkategorier – med undtagelse af officerer, der er uddannet på Søværnets Officersskole og Søværnets Reserveofficersskole – baseret på uddannelse af alle grader af personellet ved Søværnets specialskoler i modsætning til uddannelse på de nuværende hovedskoler.

Den tekniske udvikling gør kravet til teknisk uddannelse særlig aktuel, og der kræves i fremtiden

utvivlsomt specialister med større tekniske kvalifikationer end hidtil.

Udvalget har ønsket at få en redegørelse for, om der ved en anden form for specialistuddannelse kan påregnes at opnås bedre resultater end den nuværende ordning med uddannelse på Søværnets hovedskoler.

4. *Der ønskes en vurdering af de fordele og ulemper, som en indførelse i Søværnet af det engelske »Post and General List« system eller en modifikation heraf vil medføre for tjenesteomgang, advancement og tjenestens effektive udførelse.*

De væsentligste årsager til, at man indførte »Post and General List« systemet i England, var:

- a) Erkendelsen af, at det ikke er muligt at give alle søofficerer i højere charger tilstrækkelig udkommando til søs til, at de ville blive generelt fortrolige med jobbet.
- b) Behovet for at fastholde søofficerernes kommandomæssige placering.
- c) Nødvendigheden af en officiel stadfæstelse af udnævnelse af søofficerer til Captain og opefter, når disse ikke havde tilstrækkelig sejltilid.

Da helt tilsvarende forudsætninger ses at være gældende her i landet, skønnes det af interesse at få problemet taget op til vurdering.

5. *Der ønskes en redegørelse for en hensigtsmæssig indpasning af Søværnet i totalforsvaret, såvel på regerings- som på landsdels- og regionsniveau.*

Efter at loven om det civile beredskab har set dagens lys, har det under Statsministeren nedsatte

regeringsudvalg ved Sekretariatet for Civilt Beredskab initieret en række retningslinier for samarbejde mellem totalforsvarets komponenter: det militære forsvar, civilforsvaret, politiet og den civile administration. Der er ligeledes iværksat en øvelsesserie, som på regionsniveau bl. a. søger at belyse samarbejdsproblemerne.

Det skønnes derfor at være af interesse på et tidligt tidspunkt at søge klargjort såvel det militære forsvars indpasning i totalforsvaret som – og navnlig – hvorledes Søværnets krav, ønsker og ydemuligheder bedst tilgodeses henholdsvis stilles til rådighed.

6. *Der ønskes en vurdering af behovet for stabsuddannelse i Søværnet, herunder en redegørelse for den mest hensigtsmæssige gennemførelse og del nødvendige omfang af en sådan uddannelse.*

Højere stabsuddannelse af Søværnets officerer har hidtil, efter krigen, kun været gennemført ved at sende officerer til udenlandske skoler og kurser, specielt den norske marines stabsskole. Det er et spørgsmål, om denne uddannelse er tilstrækkelig anlagt på danske forhold, og om det antal officerer, der kan sendes til en udenlandsk skole, dækker det danske behov.

Både den norske og den svenske marine har i en lang årrække haft egne stabsskoler, det er derfor sandsynligt, at også vi burde oprette vor egen.

Det skønnes derfor af interesse at få dette spørgsmål belyst.

7. *Hvilke krav stiller den tekniske udvikling til Søværnets materielle planlægning og til koordinering af Søværnets tekniske institutioners virksomhed?*

»Den tekniske tjeneste« udgøres i dag af Søværnets Skibs- og Maskininspektion, Søartilleriet, Sømine-

væsenet, Søværnets Televæsen, Søværnets Navigationsvæsen og Søværnets Intendantur. De pågældende myndigheders koordinering foregår dels ved Søværnsstabens medvirken, dels ved et intimt samarbejde de pågældende imellem.

Det er spørgsmålet, om man ved at oprette en eller anden form for et koordineringsorgan kunne simplificere og effektivisere den tekniske tjeneste.

Personelvanskeligheder med hensyn til at bemande et sådant koordineringsorgan må naturligvis tages med i betragtning.

Sagen skønnes ikke mindst på grund af den rivende tekniske udvikling at have megen aktuel interesse for Søværnet.

8. En studie efter frit valg over et emne, der kan have betydning eller interesse for Søværnet.

Som sædvanlig har Udvalget også i år ment at burde medtage dette spørgsmål, således at enhver, der måtte føle trang til at skrive en prisopgave, kan få lov til at gøre det over et frit valgt emne.

J. Ruth.

Formand for Søe-Lieutenant-Selskabet.

Bog anmeldelser.

»Slaget ved Lyngør den 6. og 7. juli 1812«.

Beretningerne samlet og bearbejdet av o.r.sakfører, kaptein Svein Anonsen, Oslo 1961. 59 + 16 sider. ill. Eget forlag. Duplikeret.

Overretssakfører Anonsen har – i forbindelse med 150-års mindefesten d. 6. juli 1962 – samlet en mængde oplysninger om denne affære og sammenstillet dem i en beretning, hvoraf han ikke har ønsket selv at drage slutninger, men overlader dette til søkrigshistorikerne. Fremstillingen er væsentligst bygget på rapporter, skrivelser og indberetninger fra deltagende officerer samt på breve, presse og tradition, og har derved fremdraget en del hidtil meget lidt kendt materiale, der til sin tid vil lette en faglig behandling af sagen.

Bogen er tilegnet civilingeniør Jens B. Hjorth, som uopfordret har forskønnet og værnet om mindesmærket på de faldnes grav på Øytangen ved Lyngør.

Man må være forfatteren taknemmelig, fordi han har ofret så stort et arbejde på at samle de oplysninger, der kan støtte en søkrigshistorisk vurdering af affæren.

H. F. Kiær.

K. Kvam: »Militærlitteraturens Klassikere« (En kortfattet oversikt).

Særtryk af Norsk Tidsskrift for Sjøvesen. 50.s. Horten 1961.

Forfatteren har med denne lille bog afhjulpet et længe følt savn. Kendskab til krigslitteraturens hoved-

værker er mange steder meget spinkelt, og adgang til oplysninger om dem har hidtil været ret vanskelig. Her får man let adgang til at supplere sin viden og får i tilgift en kort vurdering, som gør det lettere at vælge.

Navne som Clausewitz, Jomini, Hoste, Bigot de Morogues, Fuller, Mahan m. fl. står sikkert ret fjernt for mange, men her er chancen for at orientere sig og udvide sin viden på dette, for en officer, så betydningsfulde felt.

Også vi danske må være forfatteren taknemmelig for hans vejledende arbejde, og for den gave af et større antal eksemplarer, der gør det muligt for Marinens Bibliotek fremtidig at stille dem til rådighed for tjenestesteder med større personelstyrke.

H. F. Kiær.

Captain S.W. Roskill, D.S.C., R.N.: »The War at Sea III, 2.«

Her Majesty's Stationery Office 1961. Ill. 502 sider med tillæg og index.

Et værk, der formentlig i meget lang tid vil bevare en fremragende plads i den saglige søkrigslitteratur, er nu afsluttet.

2. del af 3. bind af Captain Roskill's fortræffelige fremstilling af søkrigsbegivenhederne under 2. verdenskrig slutter sig smukt til de foregående bind og behandler Royal Navy's indsats i det sidste krigsår indgående, samtidig med at der gives en klar og yderst loyal fremstilling og vurdering af de øvrige værn og de allieredes – først og fremmest U.S. Navy's – deltagelse i de samlede operationer, der førte til først Tysklands og derefter Japans endelige nederlag.

Som i de foregående bind er fremstillingen klar og levende med en sans for detalillen, der ikke går

ud over overblikket. Den støttes på forbilledlig vis ved kort og illustrationer i rigeligt omfang og af høj kvalitet.

Forfatteren lægger heller ikke her skjul på sine velunderbyggede meninger og fremkommer både i forbindelse med selve behandlingen af stoffet og i sine afsluttende betragtninger («Lessons Learned») med vægtige synspunkter af stor interesse også for fremtidige operationer. Ligeledes er der overvejelser vedrørende kommandoorganisation og treværnssamarbejde af blivende værdi.

Admiralitetets operative kontrol og de anvendte »fighting instructions« kritiseres hårdt, idet forfatteren går stærkt ind for at give den på stedet kommanderende størst mulig frihed til at vise initiativ.

Som tillæg bringes udførlige og overskuelige tabeller over allierede og fjendtlige skibstab, også disse giver indtryk af at være meget grundigt bearbejdede.

Det vil formentlig interessere danske læsere, at dette officielle engelske værk tager afstand fra de af de norske MTB under krigen hævdede sænkningstal, men på den anden side fremhæver, at E-bådene i Kanalen var langt mere effektive i deres anvendelse af miner og torpedoer end de samtidig anvendte enmandstorpedoer, dværgubåde og andre specialvåben.

Captain Roskill understreger gang på gang konvojeringsens utvivlsomme fortrin for de af en mere offensiv ånd prægede »Hunter-Killer Groups« og påpeger gentagne gange det forkerte i at ødsle de svage kræfter, der kan forventes at være til rådighed ved krigsudbrud, på indsats af denne art.

Med det således afsluttede værk har forfatteren sat Royal Navy's virksomhed under anden verdenskrig et varigt og værdigt minde, der samtidig vil

kunne give enhver søofficer tankevækkende impulser med henblik på fremtiden.

H.-H. Wesche.

Carl-Johan Clemedson: »Biologiska verkningar av mikrovågsstrålning och eventuella hälsorisker genom radar«.

Tidsskrift i Militär Hälsovård 1961: 88: 69—163.

Artiklen rummer en lang og grundig (11 sider literaturhenvisninger) gennemgang af litteraturen om de biologiske virkninger af mikrobølgebestråling, samt om eventuel helbredsrisiko for personel, der arbejder med radar.

For den læser, der ikke er fortrolig med radar-teknikken, gives først en kort oversigt over konstruktionsprincipperne for radaranlæg samt over sammenhængen mellem effekt, intensitet og afstand og en del andre størrelser af betydning for bestemmelse af strålingsintensiteten i et radarstrålefelt.

Der refereres herefter en del offentliggjorte undersøgelser af personer, der — ofte gennem flere års arbejde — har været exponeret for radarstråling. I en del tilfælde har man set sygelige forandringer i øjets linse, men andre sikre skadevirkninger er ikke påvist, og rygterne om, at radarstråling skulle kunne fremkalde hovedpine, træthed, håraffald, impotens og sterilitet, har således ikke kunnet bekræftes. Tilfælde af svær radarskade synes at være yderst få. Et for et par år siden beskrevet dødsfald, hvor dødsårsagen mentes at være overexposition for mikrobølgebestråling, har senere ved kritisk analyse vist sig sandsynligvis at være forårsaget af andre sygelige forandringer, og det er uklart, om expositionen i dette tilfælde har spillet en rolle.

Videre omtales et stort antal dyreeksperimentelle undersøgelser, hovedsagelig udført i USA gennem de senere år. Disse har vist, at man hos små pelsbærende dyr allerede med ganske små intensiteter og korte bestrålingstider kan forårsage svære, ja tilmed dødeligt forløbende skader, men det understreges, at resultatet af disse forsøg ikke direkte kan overføres på mennesket, som sikkert har større resistens mod denne type stråling.

Andre risici ved radaranlæg, såsom muligheden for opståen af brandskader ved berøring af metalgenstande, for antændelse af brændbare og eksplosive stoffer etc. i stærke radarfelter samt fremfor alt risikoen for exposition med joniserende stråling fra magnetroner, klystroner og andre rør behandles også.

På basis af en diskussion om tolerable intensitetsværdier, om måleapparatur for indikering af mikrobølgebestråling samt om passende beskyttelsesforanstaltninger, beskyttelsesklæder etc. fremsættes et forslag til sikkerhedsbestemmelser dels for almenheden, dels for personel ved radarstationer, ved laboratorier og værksteder, hvor der arbejdes med radarmateriel.

T. Varming.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i januar 1962.

Historie.

- Fauvet, Jacques & Jean Planchais: La Fronde des généraux.* ill. 276 s. Paris 1961. 8°. H.
- Henningsen, Henning: Crossing the Equator.* ill. index. bibl. 324 s. + ill. Kbh. 1961. 8°. H.
- Lichtenberg, G. Honnens de: Hals Fyrskib. Særtryk af »Fra Himmerland og Kjær Herred«s Årbog.* ill. pag. 83—90. Ålborg 1961. 8°.
- Howard, Joseph L.: United States modern navy.* ill. index. 180 s. N. Y. 1961. 4°. H.
- Jameson, William: The Fleet that Jack Built.* ill. bibl. index. 344 s. Lond. 1962. 8°. H.
- Kjolsen, F. A. H.: La guerre de 1848—1850 entre le Danemark et l'Allemagne. (Opérations navales).* kort. 44 s. dupl. Frankrig 1930/31. 4°. H.
- Klindt-Jensen, Ole: Gundestrupkedelen.* ill. 54 s. Kbh. 1961. 8°. H.
- Larsen, Karl: Under vor sidste Krig. Samtidige Dagbogsoptegnelser og Breve.* 532 s. Kbh. 1897. 8°. H.
- Medicine and the Navy 1200—1900.* vol. III. 1714—1815. ill. index. bibl. 402 s. (Lloyd, Christopher & Jack L. S. Coulter). Lond. 1961. 8°. H.
- Sølieutenant-Selskabets Virksomhed i Forsamlingsåret 1882—83, beretning om. Heri rapport om udbedring af mindesmærket på Sjællands Odde.* 28 s. Kbh. 1883. 8°. H.

2. verdenskrig.

- Collier, Richard: Dunkerque.* (eng. »The Sand of Dunkirk«). ill. 288 s. Kbh. 1961. 8°. H.
- Heckstall-Smith, Anthony & H. T. Baillie-Grohman: Greek Tragedy.* ill. index. kort. bibl. 240 s. Lond. 1961. 8°. H.
- Taylor, A. J. P.: The Origins of the Second World War.* kort. index. bibl. 296 s. Lond. 1961. 8°. H.

Personalhistorie.

- Lauritsen, P.: D. G. Monrad. Grundlovens skaber og folkefrihedens bannerfører. I & II.* ill. index. 710 s. Kbh. 1950. 8°. H.
- Miller, H. Tatlock & Loudon Sainthill: Churchill. The Walk with destiny.* ill. 256 s. Lond. 1959. 4°. H.

Politik.

Holmgaard, J. B.: Østtyskland. UDENRIGSPOLITISKE SKRIFTER ser. V no. 2. bibl. 74 s. Kbh. 1962. 8°. H.

Strategi.

Zieb, Paul: Logistik-Probleme der Marine. bibl. kortsit. 150 s. Tyskl. 1961. 8°. H.

Sømandskab, navigation m.m.

Danske Lods, Den. II del, 13' udg. ill. 228 s. Kbh. 1961. 8°. H.

Irgens, K. S.: Stjerner og Stjerne-Observationer med Stjerne-Karter og Tabeller. kort. tabell. 96 s. Kristiania 1907. 8°. H.

Tuxen, G. E. & I. C.: Kortfattet Fremstilling af Navigationens Hovedsætninger efter: Lærebog i Navigationen, 4de udg. ill. 152 s. dupl. Kbh. 1880. 8°. H.

Arktisk og antarktisk litteratur.

Needleman, Stanley M. m.fl.: Evaluation of an Arctic ice-free land site and results of c-130 aircraft test landings. ill. kort. bibl. 70 s. Bedford, Mass. 1961. 4°. H.

Todd, A. L.: Abandoned. The story of the Greely Arctic Expedition 1881—1884. ill. kort. index. 324 s. N. Y. 1961. 8°. H.

Diverse.

Birkelund Palle: Bøernes Borg på Slotsholmen. ill. 32 s. Kbh. 1960. 8°. H.

Dumreicher, Carl: En gammel bogmands minder. ill. 22 s. Kbh. 1957. 8°. H.

Hjælp. Brand- og Redningsarbejdet i Danmark. Heri Honnens de Lichtenberg, G.: Træk af Det danske Redningsvæsens historie. ill. 528 s. Kbh. u. å. (1957). 4°. H.

Det kgl. Biblioteks publikumsenquêter. Nov. 1960 og okt. 1961. 40 s. Kbh. dupl. 1961. 4°. H.

Marcus, Aage: Et halvt århundrede mellem bøger. ill. 20 s. Kbh. 1958. 8°. H.

Nordstrand, Ove K.: Danmarks ældste papirmøller og deres vandmærker. ill. 40. s. Kbh. 1961. 8°. H.

Stub-Jørgensen, Christian: Bøger og mennesker i det gamle hus. ill. 30 s. Kbh. 1961. 8°. H.

Vägledning genom Statens Sjöhistoriska Museum. ill. 124 s. + ill. Stockh. 1957. 8°. H.

Tidsskrifter.

Strygetidende 1945—47. (hft. 1 mangler) Kbh. dupl. 1945/47. 4°. H.

Maktbalanse som fredsfaktor.

Af kommandørkaptein O. P. Araldsen.

Balanse mellom de forskjellige krefter som påvirker et legeme er en forutsetning for stabilitet. Eksempelvis avhenger et fartøys eller flys sikkerhet av at forskjellige naturkrefter som til en hver tid angriper det, i uvær eller maksvær kan avbalanseres med like store og motsatt-rettede krefter. Dermed oppnåes stabilitet og grunnlaget for sikker navigering. Når det gjelder mellomfolkelige forhold, er politisk og militær balanse mellom nasjonene en like selvfølgelig forutsetning for stabile og fredelige forhold. Militære tomrom kontra opprustede stater er eksempler på det motsatte og representerer erfaringsmessig en fare for den mellomfolkelige stabilitet. Så lenge en klar maktbalanse kan opprettholdes, er det muligheter for å unngå krig. Men politisk og militær maktbalanse har alltid vært vanskelig å opprettholde. Den ene av partene har vanligvis øket sin makt, slik som eksempelvis Tyskland gjorde før Verdenskrig II, mens den annen part sakket akterut som England og Frankrike gjorde det i samme periode. Denne svikt i maktbalansen kjenner vi resultatet av. Hvilken rolle Sovjet spilte for å rokke ved den eksisterende maktbalanse før Verdenskrig II, vet vi også. Først da Hitler hadde skapt en klar overvekt i egen favør gjennom pakten med Sovjet, slo han til.

Også når krigen er et faktum, gjelder samme retningslinjer, men det belyses best fra den motsatte

side. I strategiske og taktiske situasjoner gjelder det å gripe sjansen når fienden er ute av balanse. Overraskende angrep før krigserklæringen byr på de beste muligheter i så måte. Å angripe når det er jevnbyrdighet og balanse mellom de stridende, fører til gjensidig svekkelse og utarming. Denne form for militære operasjoner forsøker en hver strateg å unngå. Det er uten videre klart at mangel på balanse vill inntreffe hvis den ene part overlater til den annen å anskaffe seg moderne våpen og selv av en eller annen grunn unnlater dette. Vi vet fra historien hva forskjellen i ildkraft for forlade og baklade skyts betydde og hvordan det gikk styrker som ikke i tide hadde skiftet til det som den gang representerte de moderne våpen. De etiopiske forsøk i 1935 på å stoppe Mussolinis styrker med materiell som ikke var på høyde med datidens krav, står for oss som en høyst ulik og vel også håpløs kamp. Vår egen erfaring i så måte fra 1940 har også satt spor etter seg. Hvordan stiller så forholdene seg etter de kjernefysiske våpen er kommet til? Målt med den slagskraftenhet (tonn, kilo-tonn og mega-tonn) som militære styrkers effektivitet vanligvis måles med, betyr det at våre nasjonale styrker med konvensjonelle våpen vil bli langt mer underlegne enn eventuell motstanders styrker med kjernefysiske våpen enn vi var overfor tyskerne i 1940 eller etioperne var det overfor Mussolinis styrker i 1935. Det er overhovedet ikke mulig å skape balanse i et militært styrkeforhold hvor bare den ene part er i besittelse av atomvåpen.

Maktbalansepolitikken er selvfølgelig nøye studert av den kommunistiske blokk. Av særlig interesse er det å merke seg hva en av Krusjtsjovs lærere, professor Manuilsky, direktør for Moskva krigshøysskole doserte for sine elever i 1931:

»En siste og endelig kamp mellom kommunisme og kapitalismen kan ikke undgås. I dag er vi ikke sterke nok til denne kamp. Vår tid vil komme om en tyve tredve år. For å vinne seiren trenger vi overraskelsesmomentet. De borgerlige bursjoasistatene må lilles i søvn. Vi vil begynne med å starte den mest teatraliske fredsoffensiv som noensinne har sett dagens lys. De kapitalistiske stater som er godtroende og dekadente vil gå fulle av selvgodhet mot sin egen ødeleggelse. De vil gå i en felle av tilsynelatende vennskap. Så snart deres forsvarsevne er svekket, vil vi slå til med vår panserede neve«.

Veien som her er staket ut av kommunismens grunnleggere og dosert av professorer og lærere på militære og sivile høyskoler i decennier, skal lede til stadig stigende maktkonsentrasjon i den kommunistiske leir samtidig med de vestlige staters tilbakegang på samme område. Maktens vei er, sett i historisk lys ikke noen ukjent vei å gå for en nasjon som har landområder og folkemengde nok til å erobre en stormaktsposisjon. I den kommunistiske målsetting er dette udvidet til å erobre verdensherredømmet. Det ville ikke være riktig å ta Manuilskys forutsigelser om tidspunktet for bokstavelig. Imidlertid har det interesse å nevne at vi nå har nådd den periode, da den endelige avgjørende kamp mellom kapitalismen og kommunismen, ifølge professorens utsagn kan ventes. Med dette oppgjør er i alle fall, inntil videre utsatt. Sovjet går nå inn for en sameksistens-tilværelse med de kapitalistiske stater, og den annen kommunistiske stormakt, China, har i alle fall i ord sluttet opp om dette alternativ. Nå kan det selvfølgelig spørres om denne sameksistenspolitikk er starten på Manuilskys plan om den mest teatraliske fredsoffensiv som verden noensinne har sett. Det kan

ikke utelukkes, men det er grunn til å tro noe annet. Den gang kommunismens grunnleggere trakk opp retningslinjene for å erobre verdensherredømmet, fantes det ingen kjernefysiske våpen. Neppe noen av dem som arbeidet med å utforme den kommunistiske ideologi, kunne se utviklingen på det kjernefysiske område og alle planer om å vinne verdensherredømmet var basert på de konvensjonelle våpen og disse våpens gradvise utvikling. Hvis konvensjonelle våpen alene hadde rådd grunnen i dag, ville professorens forutsigelser har vært forbausende korrekte. Spranget i den våpentekniske utvikling som de kjernefysiske våpen representerer og de ødeleggelser disse våpen kan forårsake, har fått lederne av de kommunistiske ideologi til å revurdere retningslinjene. Det som var riktig med konvensjonelle våpen er ikke riktig med kjernefysiske våpen. På naturvitenskapelig basis og gjennom direkte forsøk og målinger er det gjort klart at veien til verdensherredømmet ikke kan baseres på bruken av kjernefysiske våpen. Å slippe løs de krefter som de kjernefysiske våpen representerer mot en fiende som selv er i besittelse av slike våpen og har evnen til å slå igjen, er som å trykke på en knapp som utløser et jordskjelv og legger eget land øde. Mennesket har medfødt instinkt når det gjelder å unngå katastrofesituasjoner og en hver som kjenner de kjernefysiske våpens ødeleggelsesevne vil forstå, at her står man overfor krefter som bare kan sammenliknes med krefter som skaper de sværeste naturkatastrofer. Det er en grense for hva menneskene setter seg opp mot. Denne grense ligger der hvor mennesket møter naturkatastrofekrefter og hvor dets innsats lite eller intet betyr. Vi befinner oss nå, våpen-utviklingsmessig sett, på grensen av det som til nød kan aksepteres, nemlig

de konvensjonelle våpens ødeleggelsesevne og det som ikke kan aksepteres, de kjernefysiske våpens ødeleggelsesevne.

Den menneskelige natur er som kjent innstillet på å kjempe mot alle vanskeligheter som stenger veien til målet. De konvensjonelle våpen har ikke vært avskrekkende nok til å forandre på dette forhold. Den gamle europeiske historie er da også preget av tro på egen styrke, undervurdering av andre nasjoners styrke, i det hele tatt av innstillingen at ingen andre folk eller stater kan skape slike vanskeligheter at de ikke kan overvinnes. Krig har vært anerkjent som en fortsettelse av politikken med andre midler og ikke som et middel til gjensidig ødeleggelse. Stormakter har kommet og gått ved en vunnet eller tapt krig. Krigen var midlet til makt-ombytte og finansielle vinninger. Verdenskrig I og II var et skille i så måte. Under disse kriger var de konvensjonelle våpen blitt så effektive at det ikke lenger ble seierherre og tapende part som byttet roller. Det var de nasjoner som ble minst rammet av krigen som dro fordelene av denne. I dag ligger den gamle europeiske kultur med brukket ryg fordi de ledende stater for sent ble klar over dette. Tyskland er delt i to og England og Frankrike er betydelig svekket. Men tross dette har den gamle europeiske kultur fremdeles sterk livskraft. Ikke bare til å ødelegge seg selv, som noen påstår, men også til å prøve nye veier. Den europeiske kulturform har budt på utviklingsmuligheter ingen annen kulturform har gjort. Kommunismen, la oss ikke glemme det, er en ekte sønn av den europeiske kultur. Det var selve utviklingen i det europeiske samfund i industrialismens første århundre som skapte grobund for den historiske materialisme og dermed også bl a for kommunismen. Man

kan like kommunismen eller ikke like den. Det måtte imidlertid et europeisk samfunn til å skape og forme den. Det måtte også et europeisk samfunn til å skape protestantismen. Det er visse likhetspunkter mellom disse ideologiske mutasjoner på den europeiske kultur. En hver mutasjon, enten den er av ideologisk eller biologisk natur vil møte motstand og må vise sin eksistensberettigelse i kampen for tilværelsen. Hvis de ikke kan hevde seg på like fot med de allerede eksisterende arter som tidligere har bestått prøven, vil de snart bukke under. Protestantismen som var en følge av utviklingen innenfor den katolske kirke, var ingen unntakelse i så måte. Det varte lenge før det kom til sameksistens-tilværelse mellom de to kirkesamfunn. Religionskrigene i Europa taler sitt tydelige sprog i så måte.

De skarpe motsetninger mellom Vestens kultur og kommunismen er nærmest en naturlig konsekvens av utviklingen som har funnet sted. Sett på historisk bakgrunn synes et siste og endelig oppgjør av den type Manuilsky forutsier uunngåelig. Men her igjen trer de kjernefysiske våpen frem. Det som hadde gyldighet for konvensjonelle våpen gjelder ikke for kjernefysiske våpen.

I dag omfatter den europeiske kultur i videste forstand Sovjet på den ene fløy og USA på den annen med det øvrige Europa som mellomskikt. Denne kultur står nå foran sin avgjørende prøve. Skulle det igjen bli en konflikt mellom hovedfløyene innenfor den europeiske kultur, ville situasjonen bli langt mer alvorlig enn tidligere. Det skal ikke stor fantasi til å forstå at en krig med kjernefysiske våpen vil gjøre alle til tapende parter. De to siste kriger med konvensjonelle våpen resulterte i at det gamle Europa, så vel seier-

herrer som tapende part, har mistet sin stormaktsposisjon. Etter en kjernefysisk krig innenfor den europeiske kultur vil ikke bare et av de deltagende land bli liggende igjen med brukket rygg slik som Tyskland etter sidste verdenskrig, men hele bærestrukturen fra Washington til Moskva vil bli knust. Det vil bli opp til andre folkeslag å granske hvilke merkelige egenskaper den europeiske kultur hadde som førte til at den utryddet seg selv.

Det er gryende forståelse for at kjernefysiske våpen ikke passer for erobringer på vor begrensede klode. For erobring av verdensrommet vil de før eller senere i temmet form bli uunnværlige. Tiden vil etter hvert bidra til å skape en slik innstilling.

Det er ingen grunn til å tro at det på kommunismens nåværende utviklingstrinn, finnes noen moralske betenkeligheter til å legge Europa på vestsiden av jernteppet og U.S.A. øde. Men kjennskapet til at gjengjeldesesstyrker vil legge Østblokkens land like øde, forhindrer krigen. Så lenge en maktbalanse mellom slike krefter eksisterer, sier fornuften og instinktet at krig må unngås. Skulle den vesteuropeiske kultur på grunn av en eller annen dekadent form for ideologi gå ensidig inn for avskaffelse av kjernefysiske våpen ville maktbalansen være borte. Manuilskys spådom om at den vestlige verdens selv gode bursjoassistater ville gå, fulle av misforståtte fredsillusjoner mot sin egen undergang, vill da gå i oppfyllelse.

Kampen ved Lyngør den 6. og 7. juli 1812.

Af kommandørkaptajn H. F. Kiær,
Leder af Søværnsstabens krigshistoriske Arbejder.

Halvandet århundrede er forløbet, siden vor dengang nyeste og eneste fregat NAJADEN, under kommando af capitain H. P. Holm, natten mellem den 6. og 7. juli 1812 blev ødelagt i Lyngør havn af det engelske linieskib DICTATOR under kommando af captain J. P. Stewart. De to skibe var hver ledsaget af 3 brigger.

I 150-året for denne begivenhed er der grund til at mindes de mange tapre danske og norske mænd, der kæmpede for konge og fædreland, og hvoraf så mange faldt. Samtidig er der grund til at foretage en grundig undersøgelse af hele affærens handlingsforløb og til derefter at bedømme sagen udfra et moderne søkrigshistorisk synspunkt. Når man indlader sig på dette, bør man dog forudskikke, at den moderne søkrigsvidenskab var et, for datidens søofficerer, ukendt begreb. De principper, der danner grundlaget for nutidens bedømmelse af søkrigsbegivenheder, er i teorien fremsat af amerikanske, engelske og franske søkrigshistorikere omkring 1880 på grundlag af indgående studier af fortidens søkrige, og danner nu et sidestykke til den langt ældre landkrigskunst. Selv om man efter disse principper når til andre resultater end de tidligere kendte, må man derfor ikke alene ud fra disse bedømme datidens søofficerers handlinger, der var baseret på deres egne krigserfaringer. Om de deltagendes personlige mod og taprerhed hersker der ingen tvivl.

En grund til at underkaste netop denne kamp en kritisk behandling er den, at der i samtiden fra forskellig side opstod kritik af chefens handlemåde, som foranledigede ham til at anmode om en krigsretlig undersøgelse, hvilket dog blev afvist, da den enevældige konge, efter modtagelsen af capitain Holms rapport, udtalte sin tilfredshed med hans og hans besætningers mod og tapperhed. Herefter var man — efter datidens opfattelse — afskåret fra enhver undersøgelse.

Chefen for Sødefensionen i Norge, contre-admiral O. Lütken skriver den 29. juli 1812 herom til Admiralitetet: »Jeg har modtaget en allernaadigst skrivelse fra Hans Majestæt, hvori Højestsamme til Glæde og Opmuntring for Capitain Holm i Særdeleshed og alle kjække Søkrigere i Almindelighed, som have havt Deel i Affairen ved Lyngør, har tilkjendegivet dem sin allerhøjeste Tilfredshed.«

Efter at englænderne i 1807 havde bortført den dansk-norske flåde — landenes værn og stolthed — måtte den påfølgende krig med den overmægtige engelske flåde føres med rokanonbåde og småskibe, mens man af al magt søgte at genopbygge en flåde af større skibe til at deltage i kampen. Den engelske flåde havde basis i Göteborg, idet Sverige var allieret med England, og til og fra denne by foregik en stadig trafik af transporter med forsyninger til de engelske skibe. Den engelske eskadre ved Göteborg blev i løbet af det tidlige forår 1812 forstærket, åbenbart med det formål at ødelægge de dansk-norske styrker ved den norske sydkyst.

I Norge, der led hårdt under den engelske blokade, havde den i 1809 indførte »licens-fart« på England bragt en væsentlig lettelse. Den norske kyst var bevogtet af en del brigger, lette skibe bygget efter 1807, men i begyndelsen af 1812 blev denne styrke forstærket med

den nybyggede fregat NAJADEN, hvilket vakte en del misstemning i Norge, hvor man frygtede, at englænderne i den anledning skulle stramme licens-farten. Man frygtede, at denne trussel mod de engelske transporter skulle foranledige kraftigere forholdsregler mod Norge, hvilket viste sig at være rigtigt.

I begyndelsen af juli måned var kysten omkring Risør-Arendal bevogtet af fregatten NAJADEN og briggerne SAMSOE, LOLLAND og KIEL. Efter at denne styrke havde foretaget nogle heldige udfald, blev den den 6.—7. juli besejret af en engelsk styrke, bestående af linieskibet DICTATOR og briggerne CALYPSO, PODARGUS og FLAMER i Lyngør havn.

De deltagende styrker var følgende:

dansk-norsk

Art	Navn	Kanoner		Besætning	*)		Dybgang		Søsat	Chef
		kal.	antal		læng.	bred.	for	agt		
fregat	NAJADEN	18	42	315	143'6"	36'6"	15'10"	14'10"	1811	capit. H. P.
brig	SAMSOE	18	20	91	93 6	26	11 3	10 3	1808	C/L.F. Grodtling
„	KIEL	18	18	85	93 6	26	11 3	10 3	1809	„ O. F. Ra
„	LOLLAND	18	16	99	99 6	28 6	12 4	11 6	1810	„ A. Krieg

engelsk.

linieskib	DICTATOR	68							1783	capt. J. P. St
brig	CALYPSO	18							1805	„ H. Weir
„	PODARGUS	14								„ W. Robi
„	FLAMER	14								lieut. T. Eng

*) Skibenes længde, bredde og dybgang er angivet i fod (') og tommer (").

Capitain Hans Peter Holm

Om aftenen den 5. juli ankrede NAJADEN og briggerne i Rækvik ved Sandøen, hvor man mente at være usynlige fra søen. Capitain Holm anså sig her for at være i sikkerhed imod den engelske styrke, som om eftermiddagen den 6. observeredes uden for skærene. Da englænderne imidlertid ved 7-tiden holdt ind mod land, besluttede Holm sig til at kappe og gå til Lyngør, hvor han efter lodsernes samstemmende udsagn skulle være i sikkerhed mod fjenden. Captain Stewart stod imidlertid, ledet af PODARGUS, der efter den engelske chefs rapport havde en mand (ifølge rygtet en svenskfødt skomager), der var kendt med kysten, ind i det smalle sund ved Sandøen og fulgte efter NAJADEN og briggerne til Lyngør.

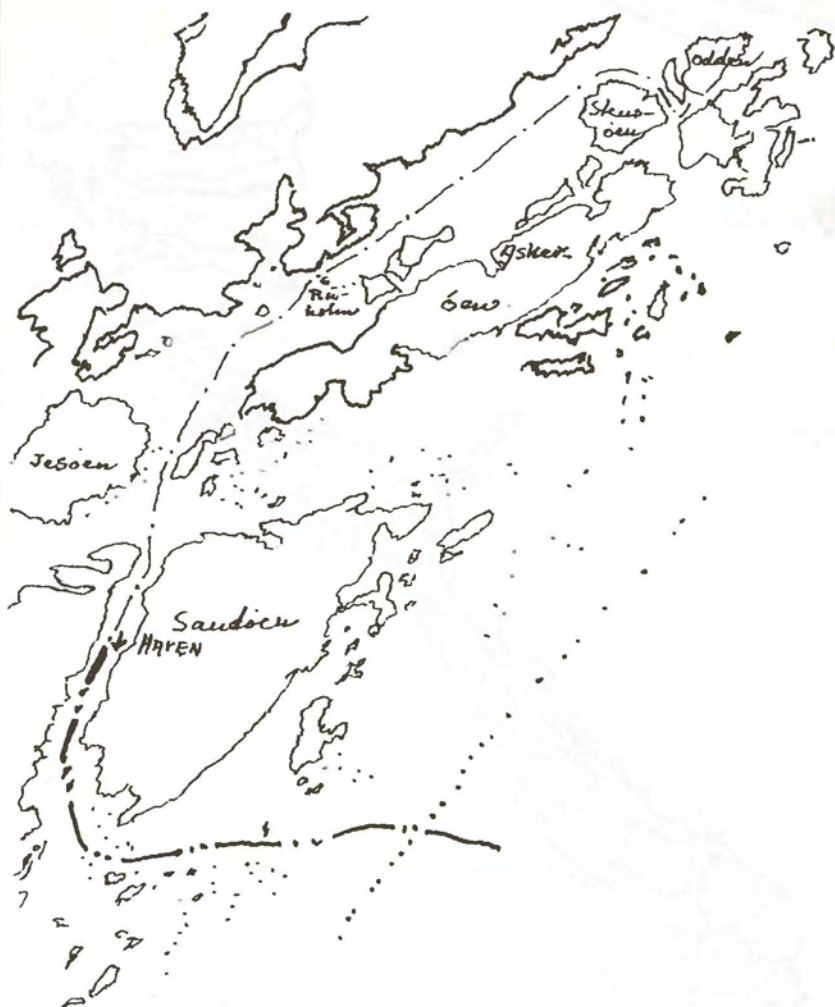
At DICTATOR skulle have fundet vej fra søen til Haven uden en godt kendt mand gennem det meget urene farvand, synes usandsynligt. Fra Haven fulgte han NAJADEN. Captain Stewarts sejlads ind imellem

skærene og videre frem, må betegne ham som en dristig og handlekraftig mand, hvis dygtighed og mod man må beundre.

Vinden var vestlig, mærssejlskuling. Under forfølgelsen var afstanden mellem de dansk-norske og de engelske skibe så kort, at der vedligeholdtes en stadig skudveksling med jager- og spejlkanonerne. Ved ankomsten til Lyngør havn, der er meget lille, fandt Holm denne delvis optaget af to koffardiskibe, hvilket vanskeliggjorde en fordelagtig ankring for hans lille eskadre. Han ankrede imidlertid kl. 20.45 med sine skibe på en sådan måde, at kun tilsammen 9 kanoner kunne bære mod linieskibet, der fulgte tæt efter ham og kl. 21.00 løb stævnen på land med et agteranker ude og kom til at ligge så bekvemt, at hele hans svære bredside kunne bære mod NAJADEN på musketskuds afstand, d.v.s. ca. 70 m. (Se skitsen).

Den ulige kamp begyndte nu og varede til kl. 22.30, da NAJADENS 3 master og bouspryd var skudt ned over skibet, der brændte flere steder og nu, med sit knuste dæk, krængede over til bagbord og begyndte at synke uden dog at have strøget flaget. Derefter rettede DICTATOR sin ild med KIEL, der kun kunne bringe een kanon til at bære, hvorfor chefen strøg flaget, mens LOLLANDS chef satte ild på sit skib og reddede sig i land med sin besætning, og SAMSØE undslap gennem det østre løb.

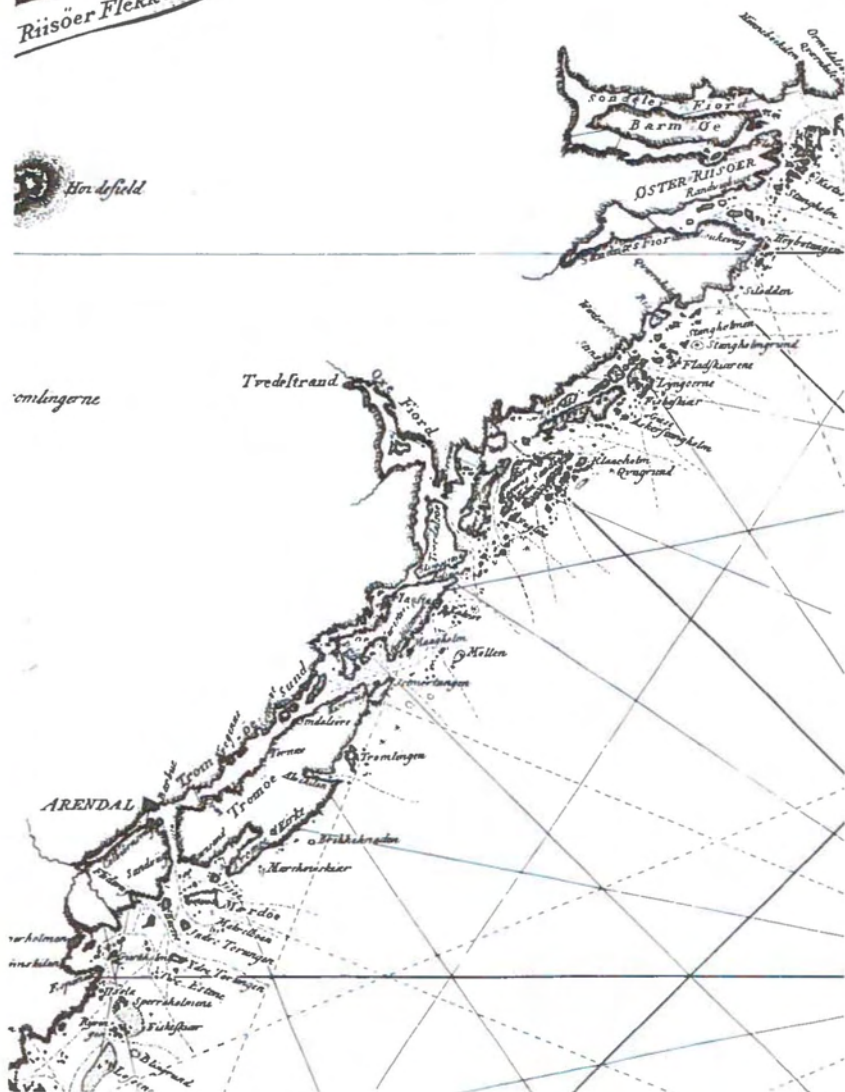
Efter så godt som muligt at have ordnet bjergningen af NAJADENS mandskab, søgte capitain Holm med en kanonjolle at samle de kanonbåde, der fandtes i nærheden for med dem at rette et angreb på englænderne. Da han vendte tilbage til Lyngør ud på natten, havde captain Stewart hejst parlamentærflag på stortoppen,

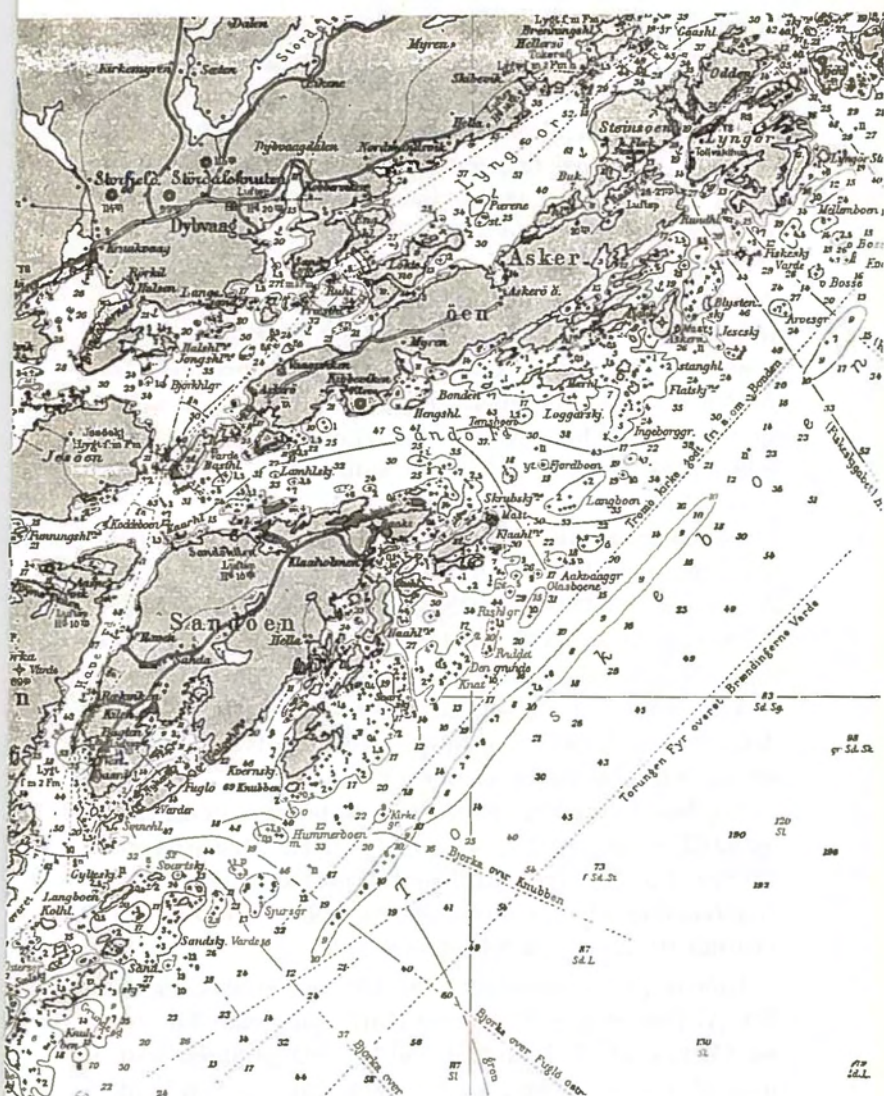
Skitse af skærgården ved Lyngør med *DICTATOR*s (---) og *NAJADEN*s (—) rute fra søen til Haven og derfra til Lyngør Havn

Riisøer Flekke i N: 23 11

Hordefield

Skærgården ved Lyngør. Kortet 1801

Skærgården ved Lyngør. Nyt kort

hvorfor han straks sendte second-lieutenant Zahrtmann ombord i *DICTATOR* for at få oplyst, hvad dette skulle betyde. Stewart tilbød at landsætte alle fangerne — det viste sig senere, at han kun havde 5 — mod frit at kunne afsejle med briggerne *LOLLAND* og *KIEL* som priser uden angreb fra kanonbådernes side. Da parlamentærflaget åbenbart kun var hejst — som Nelsons under slaget på Københavns red — for at vinde tid, afsløg Holm dette forslag og begyndte med kanonjollerne at beskyde *DICTATOR* og *CALYPSO* langskibs forind, hvorfor Stewart besluttede at afsejle uden priserne. Da vinden samtidig rummede, halede han ind på sit agteranker, hvorved han fik stævnen fri og afgik gennem det sydvestlige løb forfulgt af de kanonbåde, der nu var kommet til.

Disse kanonbåde, der var tilkaldt pr. havne-signaler, var undervejs blevet forsinket ved angreb på de engelske brigger *PODARGUS* og *FLAMER*. Det lykkedes *FLAMER* at få *PODARGUS*, der var gået på grund, fri, og begge undslap. Var kanonbådene nået tidligere frem, kunne de måske have forandret affærens endelige udgang, men samtidige undersøgelser fandt intet at bebrejde deres chefer.

Capitain Holm lod derefter de to brigger *LOLLAND* og *KIEL* besætte, og et senere af captain Stewart fremsat krav på udlevering af dem blev afslået af den norske sødefensions chef, contre-admiral Lütken, under henvisning til, at de var tilbageerobrede.

Tabene på dansk-norsk side var naturligvis størst i *NAJADEN*, af hvis 315 mand store mandskab 145 døde og 85 blev såret. Blandt de faldne var premier-lieutenant G. Grodtschilling og den bekendte second-lieutenant Peter Buhl samt skibets to kirurger Bjørnholm og Jacobsen, og proviantskriver Nørregaard. Underchi-

rurg Sorgenfrey kom som fange ombord i *DICTATOR*, hvorfra han i august sammen med en ligeledes fangen matros landsattes i Lohals. *LOLLAND* havde 1 død og 2 sårede, *SAMSØE* 2 døde og 5 sårede og *KIEL* 3 døde og 7 sårede. Blandt de sårede officerer var capitain-lieutenant F. Grodtschilling og second-lieutenant Diechmann.

Kampen var endt, og som før omtalt umuliggjordes retlig undersøgelse af kongens ros. Kritikken kom dog flere steder til orde, både i Norge og i Danmark.

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, side 580, siger om dette: »Da disse uheldige Krigstildragelser, som sædvanligt under Krigen, ikke blev retlig undersøgte, gave ogsaa de Anledning til alle Slags Rygter. Capitain Holm begjærede Krigsret, men, straks efter at have modtaget hans Rapport om Affairen tilkjendegav Kongen ham og hans Underhavende sin Tilfredshed med deres uforfærdede Mod, og nu kunde Rygterne om, hvad der mueligt kunde have været anderledes ved de trufne Foranstaltninger, ikke komme til retligt Skjøn.«

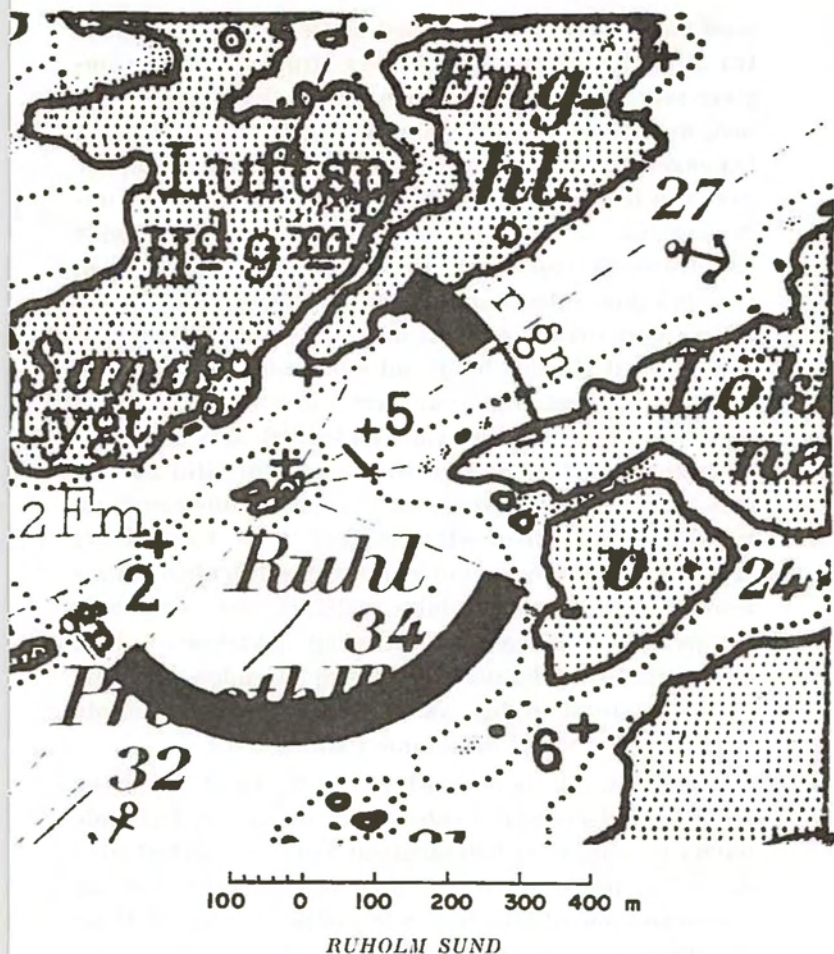
Den norske overretssagfører, kaptein Svein Anonsen, gengiver i et skrift: Slaget ved Lyngør den 6. og 7. juli 1812 (et skrift der giver mange, til dels tidligere ukendte oplysninger om begivenhederne ved Lyngør), på side 10, et uddrag af et privat brev fra byfogden i Kragerø, Hr. Hersleb Hornemann, dateret 4. august 1812 til sin moder i Trondheim, hvori det hedder: »Den slemme Affære i Lyngør paserede 3 Mil herfra, og da vi saaledes ved bedre Besked, frapperede Kaptein Holms Rapport i Aviserne os meget, da den er fuld af Urigtigheder, og hele Ulykken maa tilregnes hans Malkonduite og alle Søofficerers lastværdige Ukyndighed om vort Lands Søkysters Beskaffenhed paa hvert Sted.«

Det her anførte afgiver tilstrækkeligt grundlag for en opmærksom undersøgelse af affæren støttet på datidens oplysninger og et overblik over farvandet ved selvsyn. Før man skrider til en kritik, må man dog søge at gøre sig klart, hvilke forudsætninger datidens søofficerer havde for deres handlinger, og hvilket de manglede for at handle, som nutiden ville vente det af dem. Med hensyn til navigationen må man gøre sig klart, at denne i de tider i langt højere grad påhvilede skibets styrmænd end dets officerer, der ganske helligede sig organisation og kommando, altså den egentlige krigstjeneste. Intet orlogsskib bevægede sig i indre farvande uden lods. Se: Kong Friderich den Femtes Søe-Krigs-Artikels-Brev af 8. jan. 1752, paragraf 178 — (man ser f. eks. en rokanonbåd, der fra Dragør skal til Saltholm, tage lods ombord). Dette har sikkert bevirket, at datidens søofficerer i langt mindre grad end nutidens, gjorde sig fortrolige med de den gang tildels uafmærkede farvande, hvor de — selv i det daglige — færdedes.

Med hensyn til taktik og strategi må man erindre, at nutidens søkrigsvidenskab, som omtalt, er af så ny dato, at den var ganske ukendt for vore forfædre. Ganske vist afholdt man taktiske øvelser, men her drejede det sig om formaltaktik, der ikke regnede med så små forhold som de her omhandlede.

Efter disse bemærkninger kan man gå over til en gennemgang af begivenhederne og capitain Holms reaktion på dem. Man kan opstille denne undersøgelse i følgende punkter:

1. Kaptajn Holms reaktion overfor mødet med den overlegne fjende;
2. sejladsen til Lyngør og hans ringe farvandskendskab;

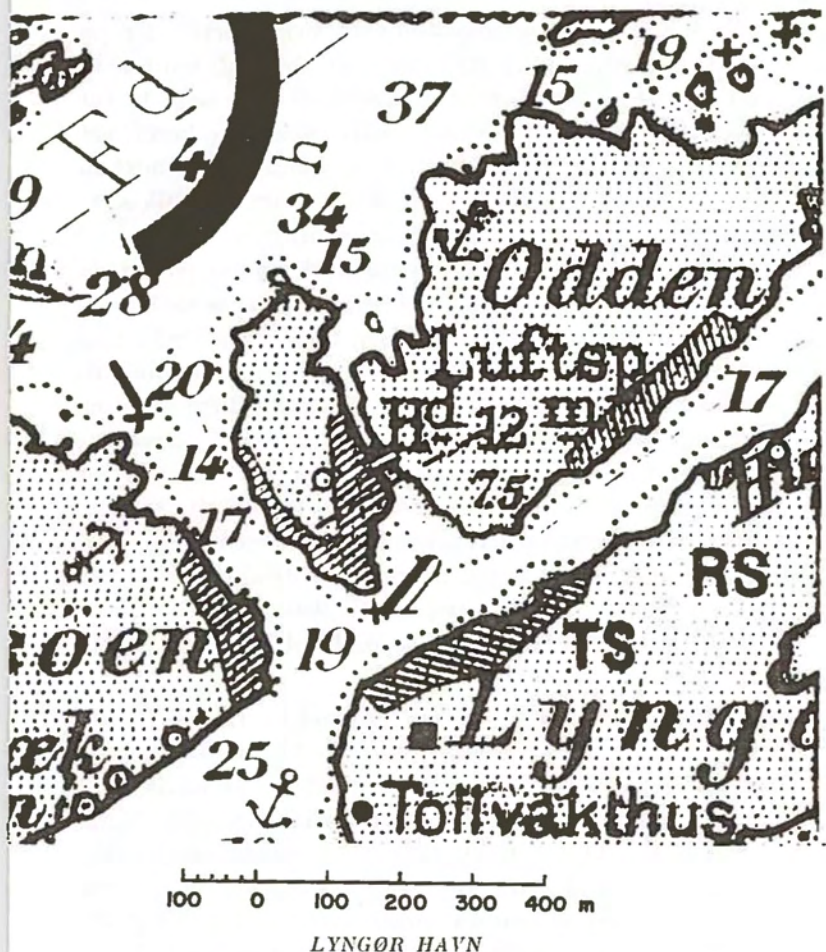
3. valget af ankerplads.

ad 1. Efter beretningerne havde capitain Holm den 6. spist middag hos chefen for SAMSØE, og da den engelske styrke blev observeret ude til søs, gik han i

land på Sandøen sammen med andre officerer for derfra at danne sig et overblik over situationen. Han angiver selv i sin rapport, at han mente skibene skjult af øen, men dette kan ikke have været tilfældet, da man fra engelske rapporter og breve ved, at skibenes topper over øen for dem røbede deres ankerplads. Man må undre sig over, at capitain Holm ikke, f. eks. ved at sende en officer til vejrs, har overbevist sig om forholdet. Han må dog, siden han anfører det i sin rapport, selv have været overbevist om, at han var skjult. Da han herfra så, at fjenden holdt ind mod indløbet til sundet, synes hans eneste tanke at have været den, at komme bort til et sted, hvor han var i sikkerhed. Med det kendskab man har til Holms fortid, hvor han altid berømmes for mod og tapperhed, må det forekomme ejendommeligt, at han åbenbart ikke tænkte på kamp i det snævre farvand, hvor lineskibets overlegenhed kunne ventes i nogen grad at blive udlignet ved manglende manøvreplads. Krigens — dengang uskrevne — love har dog altid sat det mål, at bekæmpe fjenden og tilføje ham den størst mulige skade. Her synes hans eneste tanke at have været at komme i sikkerhed.

ad. 2. Han gik da ombord, gav ordre til at kappe, og gik efter lodsernes råd østover for at nå den frelsende havn i Lyngør, hvor han mente at være i sikkerhed. Med de senere begivenheder for øje, må man her føle sig overbevist om, at han ikke søgte dette sted for at finde en ankerplads, hvor han med udsigt til held kunne kæmpe mod den overlegne fjende, men udelukkende for at skjule sig på et sted, hvor denne ikke kunne nå ham, og hvorfra han, når han fik samlet de spredte kanonbådsflotiller, kunne rette et angreb mod fjenden.

De søkort, der dengang stod til rådighed, var ikke meget detaillerede, hvilket ses af kopien af søkortet fra

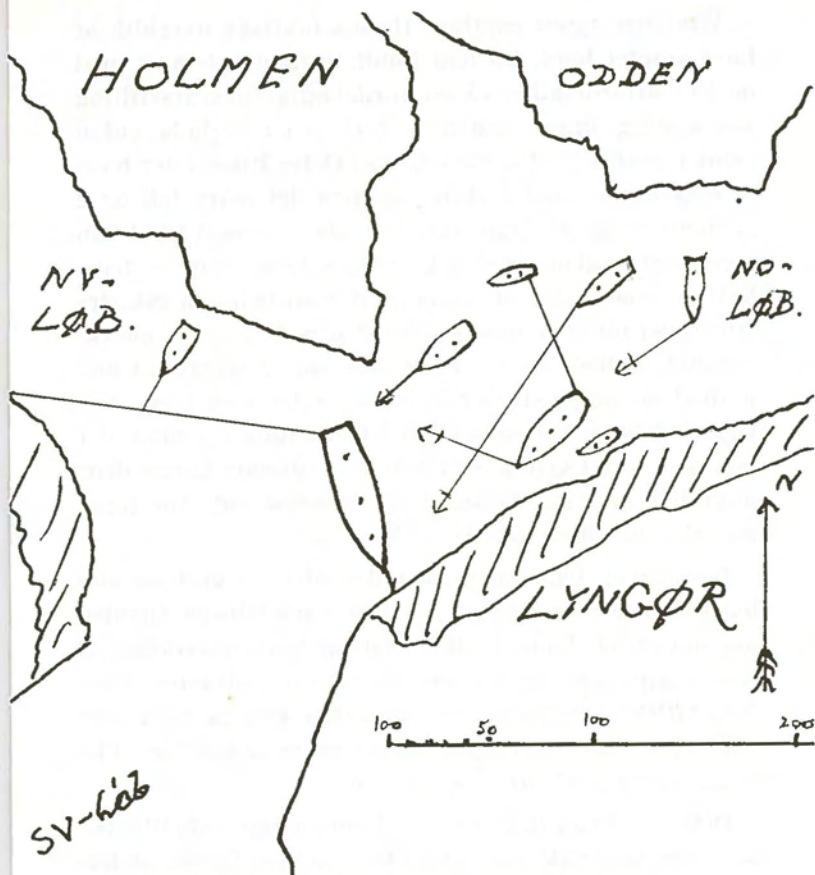

1801, antagelig det, han benyttede. Hans eget kendskab til farvandet synes ikke at svare til, hvad man kunne vente, efter at han i mere end 5 år havde gjort tjeneste som indrulleringsofficer i Arendal og i et halvt år havde

været chef for den dansk-norske brigeskadre der på kysten. Særlig under de herskende forhold, hvor man altid måtte være klar til, i skærgården, at søge ly for overlegne fjendtlige styrker, måtte man være berettiget til, hos eskadrechefen, at vente et indgående kendskab til farvandet. Det er da også her, den norske kritik særlig sætter ind mod ham og andre søofficerer.

På farten østerover fra Sandoen til Lyngør passerede han — skarpt forfulgt af fjenden — gennem de trange render mellem skærene. Har man fulgt denne rute, forstår man ikke ret, at han ikke, f. eks. i det smalle Ruholmsund, søgte at bringe fjenden på grund for derefter at angribe ham. Dette forhold har tidligere været behandlet her i tidsskriftet (1958, side 43—49) af den norske søkrigshistoriker, orlogskaptajn Rolf Scheen, der mener, at Holm her burde have forsøgt en manøvre, der kunne minde om den, captain Stewart benyttede overfor ham i Lyngør havn. Under den videre fart rørte NAJADEN, der havde lodser ombord, grunden, mens DICTATOR gik fri.

ad. 3. Da capitain Holm nåede ind til Lyngør havn, viste det sig, at to koffardiskibe lå til ankers i denne på en sådan måde, at den lille eskadre ikke havde mulighed for at indtage en fordelagtig forsvarsstilling, hvilket dog ikke forhindrede Holm i at lade sine 4 skibe ankre i højst uheldige positioner, åbenbart ud fra den overbevisning, at han nu endelig var i sikkerhed. Hans stilling var ikke udtryk for nogen taktisk overvejelse, der stemte overens med den lærdom, han fra Søkadet-akademiet bragte med fra H. H. og A. H. Stibolts taktik: *Søe-Evolutioner eller Een Orlogs-Flodes Ordener og Bevægelser ...* (1775), der på fol. 109 fremsætter udførlige overvejelser om ankring i en havn, hvor man kan vente angreb. Skibene kom ved ankringen til at

NAJADENS odelæggelse i Lyngør Havn 6. juli 1812

ligge så uheldigt, at kun meget få — tilsammen 9 — af deres samlede kanonantal kunne bære mod *DICTATOR*, og da denne ankrede med sin hele bredside mod den dansk-norske eskadre i en afstand af ca. 70 m, var *NAJADENS* skæbne afgjort.

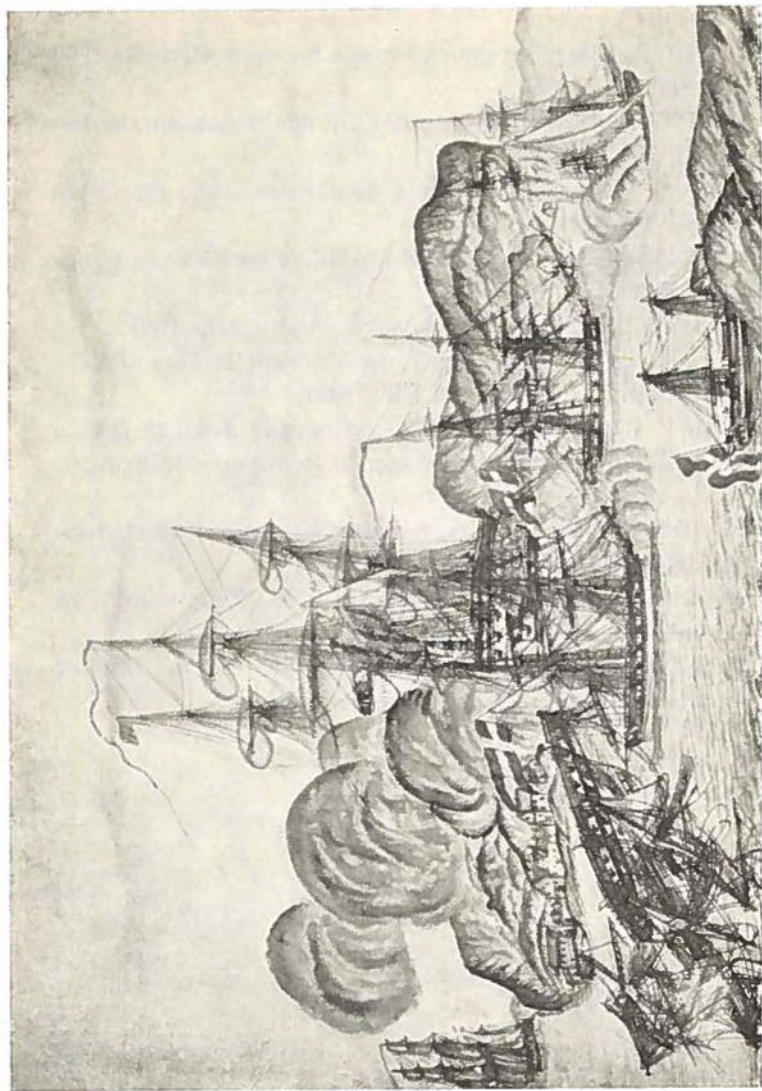
Atter her synes capitain Holms taktiske overblik at have svigtet ham. Da han fandt havnen belemret med de to koffardiskibe, så en fordelagtig forsvarsstilling var umulig, burde han have fortsat sin sejlads, enten samlet gennem det østre løb mod Øster Risør eller have delt eskadren med 2 skibe gennem det østre løb og 2 gennem det sydvestlige. Han ville da — henset til at han mente, at englænderne ikke kunne følge ham — have haft en chance for at slippe bort med hele sin eskadre eller i det mindste med en del af den. Det synes mærkværdigt, at han her i havnen følte sig så sikker, at han undlod de simpleste forsigtighedsregler som f. eks. fra vejret at holde øje med DICTATORS høje rejsning, der må have været synlig over øen. I så tilfælde kunne dens angreb ikke være kommet så overraskende for ham, som det åbenbart gjorde.

Den udvej, han valgte, var den slettest mulige, idet hans styrke blev ødelagt uden at have tilføjet fjenden nævneværdig skade, hvilket dog var hans hovedopgave, når kamp ikke kunne undgås. Hans optræden efter NAJADENS sænkning, og samtidens syn på ham som »en tapper søofficer«, gør ham ære, men han var ikke opgaven som *eskadrechef* voksen.

Dette er, hvad man idag — hvor mange enkeltheder, som dengang ville have stået til rådighed for en undersøgelsesret, ikke mere er tilgængelige — kan sige om denne sørgelige affære. Mon ikke en samtidig ret ville være nået til et noget lignende resultat?

De faldne, der blev opfisket, blev begravet i Lyngør, hvor der er rejst et mindesmærke over dem.

Kort efter affæren — den 26. oktober 1812 — omkom capitain H. P. Holm under forlis med en lodsbåd udfor Langesund.

NAJADEN på Lyngør Havn søndag den 6. juli 1812.
(H. Angel: Syv-års Krigen for 17. maj 1807—1814. Side 184)

Kilder:

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814. Kbh. 1852.

H. G. Garde: Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, IV. Kbh. 1835.

C. F. Wandel: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807—14. Kbh. 1915.

Rolf Scheen: Fregatten NAJADENS taktikk ved Lyngør i 1812. T. f. S. 1958.

Svein Anonsen: Slaget ved Lyngør. Oslo 1961.

Cai baron Schaffalitzky de Muckadell: Haandbog i Nordens Søkrigshistorie. Kbh. 1911.

J. C. Tuxen: Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dage. — Populære Skildringer. Kbh. 1875.

Victor Hansen: Vore Søhelte. Historiske Fortællinger. Kbh. 1898.

M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, en Mands og en Slægts Historie. Kbh. 1927.

Admiralitetets indkomne sager 1812—13, heriblandt capitain Holms rapport. (Rigsarkivet).

Krushchev's militære doktriner.*

Nogle højtstående sovjetiske militærpersoner har for nylig fremsat nogle udtalelser, der kaster lys over forandringerne i Sovjetunionens militære doktriner, idet de rummer nye synspunkter, hvad angår de vigtigste våben og virkningen af de skridt, der bliver taget i USA for at styrke Amerikas militære stilling.

Den 23. februar blev 44-årsdagen for oprettelsen af den røde hær fejret i Sovjetunionen på den sædvanlige stereotype måde med en højtidelig samling i Kreml af partiførere og militære, mindeartikler i pressen og beretninger om »hærdag«-møder i hver eneste militære enhed i hele landet. 44-årsdagen for oprettelsen af den røde hær falder næsten sammen med 2-års dagen for en anden vigtig milepæl i Sovjetunionens væbnede styrkers historie — den officielle bekendtgørelse om en ny målsætning, d.v.s. nye tendenser i den sovjetiske militære doktrin. Disse forandringer blev for første gang officielt omtalt af Krushchev i hans tale til Sovjetunionens øverste sovjet den 14. februar 1960, som blev fulgt op den næste dag med et regeringsdekret, der forordnede voldsomme nedskæringer i de konventionelle væbnede styrkers antal.

De nye ideer om en revision af den benyttede militærpolitik havde imidlertid gjort deres entré tre år før Krushchevs bekendtgørelse, nemlig allerede i mid-

*) Oversat af SL2 RE O. Hornby fra en artikel af N. Galay i tidskriftet "Soviet Affairs Analysis Service".

ten af 1957, da Sovjetunionen med succes afprøvede et interkontinentalt ballistisk missil (ICBM), der kunne medføre atomladninger til et hvilket som helst sted på jordkloden. De taler, der blev holdt af den daværende viceforsvarsminister, marskal Vasilevsky, den 13. august 1957 og af den øverstbefalende for luftvåbnet marskal Vershinin den 9. september 1957, markerede over for offentligheden den første antydning om de kommende ændringer ved deres henvisning dels til den revolutionerende virkning, de nye atom-missiler ville have på al militær udvikling, og dels til behovet for en fuldstændig revision af doktrinerne.

Krushchev var ikke sen til at udbrede ideen, og han påpegede utrættelig betydningen af ICBM i aggressive taler. Han hævdede, at både USA's langtrækkende strategiske luftvåben (på dette tidspunkt USA's vigtigste våben), og de amerikanske oversøiske luftbaser beregnet for mellem-distance bombemaskiner var blevet forældede og ineffektive ved fremkomsten af de nye sovjetiske våben. Imidlertid blev disse sovjetiske påstande, der fremkom sideløbende med yderligere succeser i udviklingen af raketter og disses biprodukter — sputnikkerne — ikke øjeblikkelig afspejlet i nogen ændring af de militære doktriner. De væbnede styrker blev ganske vist udstyret med de nyeste former for raketudstyr, men de sovjetiske militære ledere holdt stadig fast ved grundsætningen om at opretholde en ligelig udvikling af alle våbengrene og sikre deres nære samarbejde i krigstid.

Nedskæringen i hær, flåde og luftvåben i tiden fra 1957 til 1959 påvirkede ikke denne politik nævneværdigt, og det var først i 1960, at en radikal afvigelse fra dette hævdevundne princip om ligevægt mellem alle de krigsgørende tjenestegrene fandt sted. I sin tale

den 14. januar 1960 bekendtgjorde Krushchev officielt, at de nye sovjetiske atom-missiler udgjorde den vigtigste sovjetiske styrke, og dette var grundlaget for loven om den omfattende nedskæring af de konventionelle væbnede styrker fra 3,6 millioner mand til 2,4 millioner. Dette blev fulgt op i maj 1960 med oprettelsen af en ny tjenestegren, de strategiske raketstyrker, med egen hovedkommando.

På denne måde blev de sovjetiske væbnede styrker tilpasset raketalderen, og den praktiske tilegnelse af den ny politik var fuldstændig. Denne proces foregik imidlertid ikke uden skarpe meningsudvekslinger mellem partiet og de militære chefer. Disse uoverensstemmelser afspejledes indirekte ved afskedigelsen af marskal Sokolovsky fra hans post som generalstabschef i april 1960, en måned før oprettelsen af den nye hovedkommando for raketstyrkerne, og senere samme år ved fjernelsen af marskal Konev fra posten som øverstkommanderende for Warszawapagtens styrker. Det er også betegnende, at de eneste talsmænd for reorganiseringen af militæret under den øverste sovjets drøftelse i januar 1960 om nedskæringerne af de væbnede styrker var visse sovjetiske marskaller såsom Malinovsky, Moskalenko, Zakharov og Chuikov. Af disse hørte kun Malinovsky til den højeste militære førergruppe, medens de øvrige dengang blot var øverstbefalende for militærdistrikter og ude af føling med strømninger og stemninger i de højeste militære organer. Ej heller var der nogen artikler i sovjetpressen — blandt de mange artikler, der understregede de væbnede styrkers »new look« — som var underskrevet af veteranerne, marskallerne Konev, Rokossovsky, Sokolovsky eller Timoshenko, og dette antyder, at disse var imod ændringerne.

Det er næppe noget tilfælde, at netop de militære ledere, der gik ind for reorganiseringen af de væbnede styrker under drøftelserne i den øverste Sovjet i 1960, senere blev udvalgt til forfremmelse til høje poster. Marskal Zakharov erstattede Sokolovsky som chef for generalstaben, Moskalenko (som gjorde sig store anstrengelser i en artikel i Krasnaya Zvezda (16. januar 1960) for at understrege Krushchevs »indsats« ved formuleringen af de nye militære doktriner), opnåede en udnævnelse til øverstkommanderende for de strategiske raketstyrker, og Chuikov blev anbragt i overkommandoen for de sovjetiske landstyrker.

Der er nu forløbet to år siden den første bekendtgørelse om ændringerne i de sovjetiske væbnede styrker, og de praktiske resultater af omslaget i militærteorien kan ses i perspektiv. Den ny politik, hvis ophavsmænd er Krushchev selv, afspejles allerede i den prioritet, der gives udviklingen af store raketter og tunge sputnikker, produktionen af »superbomber«, som den der blev bragt til sprængning i efteråret 1961, og udviklingen af anti-raket-missiler. Denne feberagtige aktivitet er blevet ledsaget af en omfattende forsyning af hver gren af de sovjetiske væbnede styrker med de nyeste raketvåben. I sin tale til den 22. partikongres omtalte den sovjetiske forsvarsminister, Malinovsky, de fremskridt, der hidtil var gjort i reorganisationen. Skønt det ikke er let at bedømme ud fra hans beretning, hvor meget der endnu kun eksisterer på papiret, giver talen dog et interessant indblik i de stedfundne ændringer i sovjetisk militær tankegang. Dens hovedpunkter var følgende:

1. Sovjetunionen må være forberedt på at føre krig med atombomber og raketter for at være i stand til

nårsomhelst at forpurre »forbryderiske imperialistiske planer om at angribe Sovjetunionen og den socialistiske lejr«. Malinovssky understreger, at dette beredskab ikke må begrænses til evnen til gengældelsesaktioner, men må baseres på tanken om et »præventivt« angreb mod enhver modstander, der øjensynligt forbereder et angreb.

2. Raketstyrker med henblik på strategisk brug bør danne rygraden i Sovjetunionens væbnede styrker og bør til stadighed være i højeste beredskab. Deres mål bliver, bortset fra militærbaser, fjendens vigtigste industri- og kommunikationscentre, og »alt, der understøtter hans militære operationer«.

3. Der må vies særlig opmærksomhed til de indledende stadier i en kommende krig, eftersom de første masseangreb med atomvåben kan forårsage så enorme tab, såvel militære som økonomiske, at det angrebne land faktisk bliver lammet.

4. Den gennemgribende reorganisation af de sovjetiske væbnede styrker har medført en revision af hele den militære videnskabs teori, med samt dens reglementer og håndbøger, og kontrol og omgruppering af personellet, som, ifølge Malinovsky, allerede i hovedsagen har fundet sted.

5. Der lægges eftertryk på Partiets centralkomité's ledende rolle under denne reorganisation, og i særdeleshed fremhæves Krushchev, hvem Malinovsky omtalte som »vor højeste chef«.

Det fremgår klart af Malinovskys tale, at reorganisationen af Sovjetunionens væbnede styrker ikke kan betragtes blot som følgen af atom-raketternes revolutionerende virkning på moderne krigsførelse, men

snarere som konsekvensen af et velovervejede ønske om at fremme udviklingen af disse våben hurtigst muligt. Dette er den grundlæggende forskel mellem sovjetiske militære doktriner i dag og tidligere tiders tillempling af de væbnede styrker til atomalderens krav. Før Krushchev i 1960 bekendtgjorde den nye kurs, var udviklingen af atomvåben i Sovjetunionen blot en slags svar til lignende fremskridt, der blev opnået af USA. De russiske ledere ønskede simpelthen, som Stalin før dem, at skabe sig en atommæssig styrkeposition og således tvinge USA til at indvilge i atomnedrustning og på denne måde opgive den vigtigste faktor i sin militærmagt, i. e. sine atomvåben.

De sovjetiske ledere opnåede ikke deres hensigt, fordi Vesten afslog at give afkald på atomvåben, med mindre der oprettedes en effektiv afrustningskontrol; en sådan ville de sovjetiske ledere af internt sikkerhedsmæssige årsager ikke gå ind på. Da de ikke kunne komme videre hér, besluttede Krushchev og hans meningsfæller blandt de militære ledere at give sagen en anden vending ved at benytte den militære revolution til offensive formål rettet mod Vesten, og opretholdelse af denne overlegenhed er den grundlæggende forskrift i Krushchevs reviderede militære doktriner, nu da han indser, at Sovjetunionens superbomber og raketter har en langt større skræmmevirkning end de sovjetiske landstyrkers tidligere overvældende numeriske overlegenhed. I stedet for at holde fast ved de traditionelle militære doktriner og stole på de konventionelle styrkers overvældende styrke, således som Sovjetunionen vedblivende gjorde det i Stalins sidste regeringsår og en tid derefter, har Krushchev modtaget udfordringen fra den militære revolution og baserer den sovjetiske udenrigspolitik på en førende

stilling i atomkapløbet. Visse aspekter af de nuværende sovjetiske synspunkter på atomkrigsførelse, og derunder ideen om et »præventivt angreb«, antyder, at hvis de sovjetiske raketeksperter får held til at frembringe et effektivt forsvarsmiddel mod raketter, kan de politiske ledere måske blive fristet til at risikere en »varm« krig, såfremt Vesten sakker agterud i denne udvikling. En uundgåelig følge af raketvåbnenes medtagelse i det sovjetiske arsenal af offensive våben er, at den indvarsler afslutningen på politikken forrang fremfor strategien. Hidtil har militær strategi altid været underordnet partipolitikken, men nu begynder de to begreber at gå op i en højere enhed med strategien som den vigtigste bestanddel.

Denne stigende betydning af de militære faktorer ved udarbejdelsen af udenrigspolitikken er en karakteristisk udvikling i alle nationer, der fører en aggressiv politik, og det fører i reglen til utilsløret militarisme. I Sovjetunionen indebærer dette en svækkelse af ideologien til fordel for partipolitikken opportunistiske aspekt, men på denne måde berøver man partipolitikken dens vigtigste styrkekilder: dens ideologiske og politiske målbevidsthed, ufravigelige målsætning og udholdenhed. Med andre ord, en udvikling henimod en lykkeridderpolitik er i gang. Imidlertid har det pres på de sovjetiske ressourcer, der opstår ved den forcerede udvikling af kernevåbnene, allerede gjort sig mærkbart gældende, og den betydelige nedskæring af de væbnede styrker i 1960 blev udført i den hensigt at sætte økonomien i stand til at fremskynde udviklingen af kernevåben og raketter. På den anden side kræver en aggressiv »spillen-med-musklerne«-politik en jævnsideg udvikling af såvel kernevåben som konventionelle våben og kæmpehære.

Berlinkrisen har vist sandheden i denne påstand ved at nødvendiggøre friske forstærkninger af den sovjetiske hær, skønt nedskæringerne i 1960 ikke på noget tidspunkt berøvede Sovjetunionen dens overlegenhed i konventionelle styrker overfor Vesten. Den seneste samtidige udvikling af både raketvåben og konventionelle våben har i virkeligheden været hoveddrivkraften ved opkomsten af de nye sovjetiske militære doktriner med deres eftertryk på betydningen af kernevåben. Det er netop dette forhold der antyder, at Krushchevs nuværende politik er tidsbestemt, dannet med henblik på at udnytte de øjeblikkelige politiske fordele, der er opnået ved Sovjetunionens forspring i atomraketudviklingen. Et vidnesbyrd om dette finder man i Malinovskys tale til den 22. partikongres (Pravda, 25. oktober 1961), hvori han genopliver den idé om »harmonisk samarbejde« mellem alle grene af de væbnede styrker, der blev forkastet i 1960, idet han dog samtidig understreger de strategiske raketters betydning. Malinovsky udtalte bl. a.: »De sovjetiske militære doktriner er kommet til den konklusion, at en afgørende sejr kan opnås ved fælles operationer med alle former for militære styrker, og at krige vil blive ført med millionhære«.

Således synes det, som de sovjetiske militære ledere allerede tænker på muligheden af at revidere deres doktriner igen, denne gang ved at vende tilbage til princippet om »harmonisk samarbejde«. Nogle bemærkninger af marskal Malinovsky i et interview med Pravda (24. januar 1962), hvor han kommenterer en tale holdt af USA's forsvarsminister McNamara, peger i denne retning. De forenede Staters militærbudget for 1962, som beløber sig til 55,1 million dollars, synes at have imponeret Malinovsky tilstrækkeligt til at få

ham til at moderere sine nylig fremsatte påstande om Sovjetunionens »overvældende« overvægt over for De forenede Stater. Han siger: »Præsident Kennedy har tilsyneladende indrømmet, at vore styrker er jævnbyrdige . . . Det er en mere eller mindre korrekt indrømmelse . . . Vi er villige til at gå ind på dette for ikke at være medvirkende til at skabe en krigspsykose«. Dette var et forsøg på at udøve psykologisk tryk på de amerikanske ledere og tvinge dem til at nedskære deres våbenprogram, som tvinger de sovjetiske ledere til at revidere deres egne planer.

To år efter at Krushchev proklamerede sin revision af de sovjetiske militære doktriner, synes det, som om disse snart vil gennemgå en ny udvikling og tage en form, som er forholdsvis harmløs for Vesten, forudsat at Sovjetunionens nuværende forspring i atomkapløbet går tabt.

Boganmeldelse.

F. H. Kjolsen: »Fregatten fortæller.«

Med støtte af selskabet »Fregatten JYLLAND's Venner« og grosserer Emil Schous fond har Nationalmuseet udsendt en meget smuk og instruktiv bog om den stadig omstridte fregat JYLLAND.

Den største del af teksten har form af en kortfattet beretning om et tænkt togt med fregatten i slutningen af tres'erne i forrige århundrede til de Dansk-Vestindiske øer og er skrevet i et levende og underholdende sprog. Forfatterens kærlighed til JYLLAND og til vort søværns historie har herved fundet et meget farverigt og fornøjeligt udtryk.

Desuden indeholder bogen, der er gennemillustreret med smukke reproduktioner af samtidigt billedmateriale emnet vedrørende, et væld af konkrete oplysninger om fregatten og dens togter og en meget nødvendig ordliste over de mange anvendte maritime udtryk, der i så høj grad præger bogen, at man må nære en vis skræk for, at den mindre søvante læser skræmmes langt væk efter at have forsøgt at forstå de første sider af kapitel I.

Dette vil være en stor skam, for denne velbearbejdede publikation fortjener udbredelse til vide kredse både udenfor og indenfor marinen. Ikke mindst vil yngre søofficerer i beskrivelsen af dagliglivet i fregatten kunne finde baggrund for meget i søvær-

nets traditioner, der nok kan synes gådefuldt for unge mennesker i jet- og gasturbinealderen. Det bør dog i den forbindelse erindres, at sejlskibstidens afslutning nok for krigsskibes vedkommende markeredes af fregatten JYLLAND og dens samtidige, men at sejlskibe forblev af væsentlig betydning som handelsskibe et stykke ind i dette århundrede og af mange endnu anses for særdeles vigtige som uddannelsessted for »rigtige« søfolk.

H-H. Wesche.

Meddelelser fra redaktøren.

Register til Tidsskrift for Søværnen.

Samlet register for Tidsskriftet for henholdsvis årgang 75—99 (1904—1928, »4. del«) og årgang 100—124 (1929—1953, »5. del«) er tidligere trykt og udsendt, hvorimod de øvrige ligeledes af kommandør Foss samlede 3 registre for de første 3×25 årgange hidtil kun har foreligget i 2 eksemplarer.

Der bliver nu fremstillet en duplikeret udgave af disse 3 registre, som vil blive udsendt til de biblioteker og institutioner, der har haft løbende abonnement på Tidsskrift for Søværnen.

De 3 registre vil endvidere i begrænset omfang kunne erhverves af andre interesserede for en pris af ialt kr. 10,— for alle 3 registre.

Bestilling bedes indsendt skriftligt inden 1. august d. å. til Tidsskrift for Søværns ekspedition. Senere bestillinger kan ikke påregnes effektueret.

Gamle årgange af Tidsskrift for Søværnen.

Tidsskriftets lager af ældre årgange er for visse årganges vedkommende nede på 1—2 eksemplarer, hvorfor læserne opfordres til at give meddelelse til ekspeditionen, såfremt de får kendskab til, at eksemplarer af følgende årgange kan erhverves:

1827/28, 1837, 1845—55, 1880—88.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i februar og marts 1962

Historie.

- Banerji, Albion Rajkumar:* The Indian Tangle London u.å. 256 s. 8°.
- Catteau, Jean Pierre:* Tableau des États Danois. Paris 1802. 3 bd. 356 + 374 + 376. s. kort. bibl. 8°.
- Civil War Naval Chronology.* Part I 1861. Washington 1961. 42 s. ill. 8°.
- Galathea Report.* Vol. 5. Scientific results of the Danish deep-sea expedition round the world 1950—52. København 1961. 210 s. ill. bibl. 4°.
- Hobman, D. L.:* Cromwell's Master Spy. A study of John Thurlow. London 1961. 186 s. ill. 8°.
- King-Hall, Stephen:* Our times. 1900—1960. London 1961. 352 s. index. 8°.
- Lauring, Palle:* Unionskrigene. København 1962. 250 s. ill. kort. bibl. 8°.
- Lebech, Mogens:* Nyboder i opgang og nedgang. København 1962. 88 s. ill. bibl. 8°.
- Olafsen, T. K.:* Små Trekk om Tradisjon, Skikk og Bruk i vår Marine. Særtryk af norsk T.f.S. Horten 1961. 172 s. ill. 8°.
- Schousboe, V. og O. Vaupell:* Beretning om de danske Krigergrave. København 1880. 50 s. ill. 8°.
- Starr, Chester G.:* The Roman imperial navy 31 B.C.—A.D. 324. Cambridge 1960. 232 s. ill. index. bibl. 8°.
- Steensen, R. Steen:* Orlogsmuseet. København 1961. 128 s. ill. bibl. 8°. MARINEHISTORISK SELSKABS SKRIFTER NR. 6.

1. verdenskrig.

- Granville, Wilfred og Robin A. Kelly:* Inshore heroes. The story of H. M. motor launches in two World Wars. London 1961. 320 s. ill. index. bibl. 8°.

2. verdenskrig.

- Donovan, Robert J.:* P T 109. John F. Kennedy in World War II. New York 1961. 248 s. ill. index. 8°.

Hümmelchen, Gerhard: Handelsstörer. Handelskrieg deutscher Überwasserstreitkräfte im zweiten Weltkrieg. München 1960. 558 s. ill. bibl. index. 8°.

Hæstrup, Jorgen: Table Top. Bidrag til den danske sabotages historie. Fra jyske samlinger. Ny række V, 4. Århus 1961. pag. 357—420. 8°.

Morison, Samuel Eliot: Supplement and general index. HISTORY OF UNITED STATES NAVAL OPERATIONS IN WORLD WAR II. Vol. XV. Boston 1962. 374 s. ill. index. 8°.

Personalhistorie.

Barfod, Jørgen H. P.: Admiral Niels Iuel — til lands. Fra jyske samlinger. Ny række V, 4. Århus 1961. pag. 421—444. 8°.

Beckmann, E. T.: Journal for Skruedampcorvetten »Thor«, ført af Capt. M. Suenson. MANUSKRIFT. 1852. 8°.

Grove, G. L.: Tordenskiolds første Langfart, nogle Oplysninger om. Særtryk af Personalhistorisk Tidsskrift 3. række, IV. Bind. København 1895. 16 s. 8°.

Koefoed, G. A.: Udtog af en Dagbog som NK i fransk Lineskib »Citoyen« 1778—83. Indeholder expeditionen til Chesapeake Bai 1781 + 1 afsnit 1778—83. MANUSKRIFT. 4°.

Munch, P.: Erindringer 1914—1918. III. bd. Under den første verdenskrig. København 1961. 400 s. Personreg. 8°.

Stemann, P. Chr. v. En dansk embedsmands Odyssé. 2 bd. København 1961. 272 + 316 s. navnereg. 8°.

Politik.

Dalhoff-Nielsen, V.: Militarisme—Civilisme. København 1924. 80 s. 8°.

Danmark og det europæiske økonomiske fællesskab. København 1962. 472 s. 8°.

Goudsmit, Samuel A.: Alsos. New York 1947. 260 s. index. 8°.

Lauterbach, Richard E.: Danger from the East. New York 1947. 430 s. index. 8°.

Strategi og taktik.

Falls, Cyril: The art of war. From the age of Napoleon to the present day. London 1961. 240 s. ill. index. bibl. 8°.

Roskill, S. W.: The strategy of Sea Power its development and application. London 1962. 288 s. index. bibl. 8°.

Sømandskab, navigation m. m.

Bauer, R. W.: Calender for Aarene fra 601 til 2200 efter Christi Fødsel. Genoptrykt. Viborg 1961. 170 s. 8°.

Bille, G. S.: Beretning om den ved Nycholms Wærft brugelige Maade, hvorledes et Krigsskib eftersees og forsees uden-bordt naar det Kjølhales. 1792. 8°. MANUSKRIFT.

Brown, W.: Beskrivelse over hvorledes et Orlogsskib Kjølhales ved tvende Master efter den ved Holmen almindelige brugende Maade. u.å. 8°. MANUSKRIFT.

Nielsen, Herluf: Kronologi. Viborg 1962. 90 s. index. bibl. 8°.

Skibe, skibbygning m. m.

Engström, Ivar A.: Lärobok i Skeppsbyggeri. Stockholm 1889. ill. 168 s. 8°.

Gilmer, Thomas C.: Fundamentals of constructions and stability of NAVAL SHIPS (second ed.). Annapolis M.D. 1961. 374 s. ill. 8°. NAV.

Köhlens Flotten-Kalender 1960. Minden (Westf.) 1960. 224 s. ill. 8°.

Köhlens Flotten-Kalender 1961. Minden (Westf.) 1961. 224 s. ill. 8°.

Pedersen, Aage J. Chr.: M/S Selandia. Det store tekniske eventyr. Særnummer af »Maskinmesteren«, februar 1962. København. 28 s. ill. 28 s. 4°.

Våbentekniske o. a. håndbøger m. m.

Adersen, B. V.: Viscosimetric method for detection of propellant deterioration. 4 + 10 tabeller + 8 kurvetegn, maskinskrevet. København 1962. 4°.

Bille, G. S.: Beretning om Styk Granater, Brand Granater, Granater og Signal Raquetter. Deres Hensigt og Præparation samt nogle Anmærkninger ved Bombekastning. u.å. [1790]. 8°.

Bistrup, F. W.: Luftkrigslære. Kompendium udgivet til brug for søværnets officersskole. København, duplikeret, u.å. 4°.

Christensen, Chr. Knak: Skibsmotorlære. Tekstbog og Tegninger. 10. udg. 2 bd. København 1962. 388 s. + 65 plancher. ill. index. bibl. 8°.

Diverse.

Ervo, Jens: Femmasteren »København«. København 1932. 200 s. ill. kort. 8°.

Galster, Georg: Medailler om Havnen. Københavns Havneblad, 13. årg. 1960. nr. 10. København 1960. s. 190—200. 4°.

Glarbo, Henny: Privatarkiver fra Tidsrummet 1660—1800 i Rigsarkivet. VEJLEDENDE ARKIVREGISTRATURER IX. København 1952. 210 s. Personregister. 8°.

Haase-Lampe, Wilhelm: Sauerstoffrettungswesen und Gas-schutz. Lübeck 1924. 320 s. ill. index. 8°.

Hassø, Arthur G. og Erik Kroman: Tyske Kancelli II. Gehejmekonseilet 1670—1770. Danske Kancellis udenrigske afdeling til 1676 (1698). Tyske Kancellis udenrigske afdeling til 1770. VEJLEDENDE ARKIVREGISTRATURER XI. personreg. København 1962. 394 s. 8°.

Keyzers Taschenatlas der Seefahrt. München 1959. 158 s. + 35 s. + 98 s. ill. kort index. 8°.

Schröder, Johannes von: Topographie des Herzogthums Holstein des Fürstenthums Lübek und der freien und Hanse-Städte Hamburg und Lübek. 1. og 2. del. Oldenburg 1841. 556 + 490 s. + 2 bilag. tabell. 8°.

Tri-Service Conference on Selection Research. Washington 1961. 276 s. ill. 8°.

Wenzel, Hein: The Sea. The largest continent in the world. Bern 1961. 190 s. ill. 4°.

Kommentarer til nyanskaffelser.

Cyril Falls: The art of war. From the age of Napoleon to the present day.

Oxford University Press, London 1961.

En ganske fortrinlig og meget læseværdig bog, indeholdende korte og klare udredninger om strategi og taktik for alle grene af forsvaret, ligesom den også behandler den moderne krigs inddragen af civilbefolkningen.

Samuel A. Goudsmit: Alsos.

Henry Schuman, New York 1947.

The Alsos-Mission havde til opgave at undersøge, hvor langt tyskerne var kommet i kapløbet om fremstilling af atom-bomben. Forfatteren var medlem af denne gren af »Intelligence Service«.

Wilfred Granville og Robin A. Kelly: Inshore heroes.

W. H. Allen, London 1961.

De to verdenskrige var ikke alene slagskibenes, krydsernes og u-bådenes. De små motorfartøjers indsats var også særdeles betydningsfuld og et meget interessant kapitel i søkrigshistorien.

Fra bogen skal i flæng nævnes behandlingen af deres indsats i Dover patrol, ved Zeebrügge, i Dardanellerne, i operation Neptune og i den bengalske bugt.

D. L. Hobman: Cromwell's master spy.

Chapman & Hall, London 1961.

John Thurloe var Cromwell's »Secretary of State« og samtidig leder af »Intelligence Service«. Hans biografi, udarbejdet på grundlag af hans efterladte 7 bind »State papers«, giver et udmærket billede af den meget urolige tidsperiode 1653—1660.

Stephen King-Hall: Our times 1900—1960.

Faber & Faber, London 1961.

Commander King-Hall forlod Royal Navy i 1929 og arbejdede siden som reporter og som politisk referent i engelsk TV. Den her udkomne bog er en kortfattet redegørelse for de krigshistoriske, politiske og økonomiske begivenheder i de første 60 år af vort århundrede, spændende over alle verdensdele, kortfattet, men særdeles klar.

Mogens Lebech: Nyboder i opgang og nedgang.

Foreningen Fremtiden, København 1962.

Der er udkommet en del bøger om Nyboder og Nyboder-folket af mere eller mindre autentisk art.

Her er efter et omhyggeligt studium af trykt og utrykt kildemateriale givet en udmærket fremstilling af Nyboders bygningshistorie og om dets beboere, og de tørre fakta er fremstillet på en måde, der gør, at den vil blive læst med glæde af enhver, der har haft tilknytning til den gamle historiske bydel. Vil man læse om dagliglivet og romantikken, må man dog supplere op med andre værker.

Richard E. Lauterbach: Danger from the East.

Harper & Brothers, New York 1947.

Forfatteren rejste efter Japans fald til Japan, Korea og Kina og har på grundlag af samtaler med folk af alle samfundsklasser og politiske afskygninger og gennem studier søgt at udrede den til da førte politik og dens virkninger i 4 kapitler: MacArthurs Japan, Hodge's Korea, Marshall's China og Epilogue.

Hein Wenzel: The Sea. The largest continent in the World.

Kümmerly & Frey, Bern 1961.

Et meget smukt og populært billedværk med 3 kapitler, omhandlede havbunden, dens form og flora, havstrømme, dybvandsforskning og fiskeren.

Richard Collier: Dunkerque.

Hasselbalch, Kbh. 1961.

Selv om der er udkommet mange beskrivelser af invasionen, er denne bog meget læseværdig. Den giver angrebet time for time, baseret på personlige beretninger fra deltagere på begge sider.

*Anthony Heckstall-Smith og**viceadmiral Baillie-Grohman: Greek Tragedy.*

Engelske tropper under general Wilson kom den betrængte græske hær til hjælp fra 6' april 1941 og deltog i en kort, håbløs kamp mod von List's armé.

Allerede før flåden havde afsluttet troppetilførslerne, begyndte planlægningen af evakueringen, »Operation Demon«, der blev organiseret af viceadmiral Baillie-Grohman.

»Demon« fandt sted dagene 23'—28' april og var en operation, der meget rammende af forfatterne omtales som »another Dunkirk«.

A. Heckstall-Smith deltog som chef for et tanklandgangs-fartøj, som blev skudt i sænk udfor Peleponnes.

Joseph L. Howard: United States modern navy.

Van Norstrand, New York 1961.

Under denne titel skjuler sig en interessant strategisk betragtning vedrørende sømagten i dag. De enkelte grene inden for sømagten tages op til overvejelse hvad angår styrkeforholdet Sovjet contra NATO — her specielt USA — på baggrund af den latente trusel om udbrud af en 3' verdenskrig.

Rear-Admiral William Jameson: The fleet that Jack built.

Hart-Davis, London 1962.

Fra den dag i 1868, hvor det første britiske panserskib blev søsat og 50 år frem, undergik den traditionsbundne flåde en forvandling, der gjorde det muligt at håndhæve herredømmet på havene i 1914—18. De mænd, der havde ansvaret for opbygningen, var admiral Harry Keppel, admiral A. K. Wilson, Lord Charles Beresford, admiral Jacky Fisher »the navy builder«, der har lagt navn til titlen, og admiral Percy Scott. Bogen indeholder biografier over disse fem mænd, samt over fire, der fik ansvar for at benytte den opbyggede flåde, Jellicoe, Beatty, Tyrwitt og Roger Keyes og har lænket dem sammen til en helhed, der giver Royal Navy's historie gennem knapt 100 år.

A. J. P. Taylor: The origins of the Second World War.

Hamilton, London 1961.

Det er lykkedes forfatteren at give en ren historisk fremstilling af optakten til 2' verdenskrig på grundlag af de nu fremdragne dokumenter, uden forudfattet standpunkt og uden påvirkningen af de følelser, han selv var opfyldt af under krigen.

A. L. Todd: Abandoned.

Mc. Graw Hill, New York. 1961.

Den 27-årige løjtnant A. W. Greely var chef for en videnskabelig gruppe på 25 mand, der i 1881 af USA blev installeret på Ellesmere Island. Sommeren 1882 fik de sendt forsyninger op til den kommende vinter; men det skib, der skulle hente dem hjem i 1883, gik ned i isen. I den følgende vinter slap forsyningerne op, og undsætningsekspeditionen i 1884 fandt kun 6 af gruppens medlemmer i live.

J. Teisen.

Luftforsvar af punktmål.

Af orlogskaptajn E. Bloch.

Efter sidste verdenskrig er der fremkommet et relativt stort antal forskellige overflade-til-luft missiler.

De har det fællestræk, at de er beregnede til forsvar mod forholdsvis højtgående luftfartøjer og indgår dermed som komponenter i et områdeforsvar.

Denne udvikling er naturlig, idet en forøgelse af målenes hastighed og højde og deraf følgende reduktion af det konventionelle luftværnsartilleri's effektivitet har nødvendiggjort konstruktion af et våbensystem med større præcision og rækning.

Det er imidlertid et luftforsvar af punktmål, der har søværnets primære interesse, d. v. s. et effektivt, let forsvarsvåben med kort reaktionstid og med minimum af dødt område mod lavtflyvende mål.

Angrebsvåben

Jageres og jagerbomberes udvikling siden sidste verdenskrig har bl. a. resulteret i:

- at flyvehøjder og -farter er ca. tredoblede,
- at luftfartøjsvægten er ca. fordoblet, og
- at lasteevnen kun har ændret sig ubetydeligt.

Ovennævnte udvikling har muliggjort, at våbenudløsning kan ske fra afstande og højder uden for forsvarsvåbnenes rækning, samt at angrebsvåben kan fremføres med stor hastighed og på så lave højder, at modforholdsregler vanskeligt kan gennemføres.

Der er ydermere sket forbedringer vedr. bl. a.: teleteknisk navigering fra stationer på jorden, optiske og radarsigter, styring af bomber og våbenvirkning.

Til trods for denne udvikling øges spredningen dog betydeligt med de flyvehøjder og farter, der i vor tid kan opnås. En præcisionsbombning vil derfor i større eller mindre grad trække luftfartøjerne ned, afhængig af bl. a. målets størrelse. Ved taktiske luftangreb i lav højde må visuelt sigte fremdeles anses for nødvendigt.

En svensk beregning af bombeslipafstandens variation med hastighed og højde er vist på fig. 1.

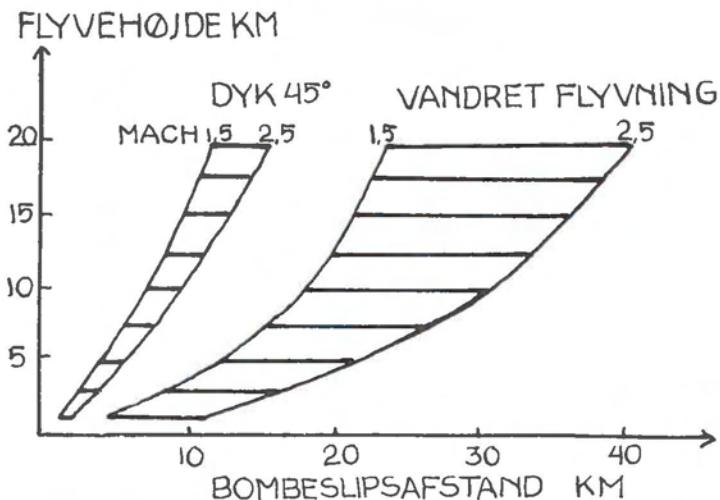

Fig. 1. Bombeslipafstandens størrelse ved dyk- og vandret angreb.

Hvis konventionelle bomber anvendes, vil angrebet formentlig blive udført som dykangreb under 1500—1000 m flyvehøjde; benyttes derimod atomvåben, kan flyvehøjden vælges op til 20 km ved dykangreb og indtil 20 km højde og 40 km målafstand ved vandret bombeangreb. Atomladningens størrelse må i så fald vælges under hensyntagen til flyvehøjde, bombeslipafstand samt ønsket effekt.

Kasteangrebet (toss and loft bombing), som vist på fig. 2, giver en mindre god præcision mod punktmål, hvorfor denne angrebsform primært må tænkes anvendt ved atombombekast.

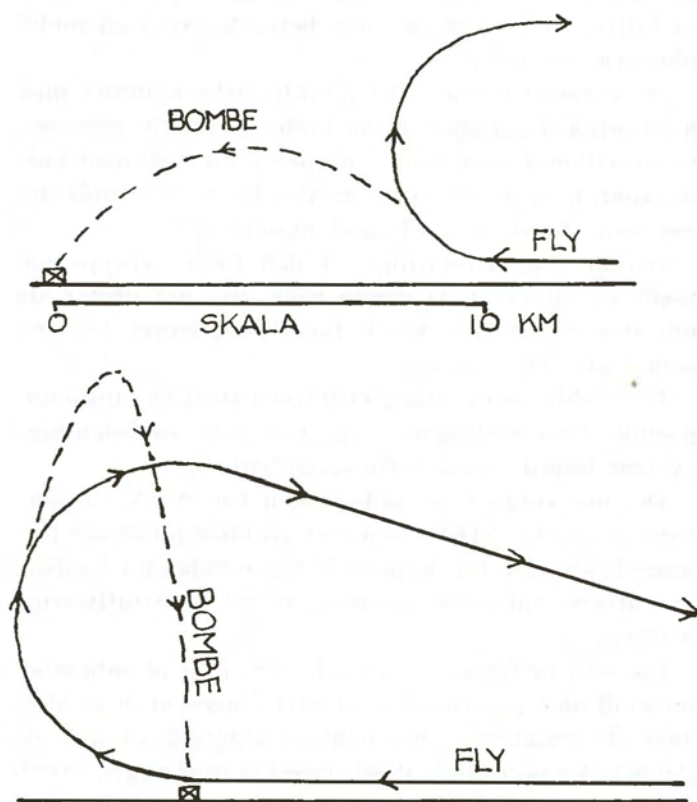

Fig. 2. Kasteangreb.

Raketter afskydes under dykning mellem 30° og 50° , inden for omtrentlige afstande 2000—700 m.

Skydning med automatvåben udføres under let dykning (15° — 20°), inden for omtrentlige afstande 1000—200 m.

Udviklingen af luftangrebsvåben viser imidlertid, at forskningsvirksomheden koncentrerer sig om missiler, og at luftfartøjer mere og mere betragtes som en mobil platform for disse.

De aktuelle missiler til punktmålsbeskydning med konventionel sprængladning findes inden for grupperne overflade-til-overflade missiler og luft-til-overflade missiler, hvoraf den sidste gruppe for nærværende udgør den største trussel mod punktmål.

Det er dog sandsynligt, at den første gruppe om nogle år vil overtage denne rolle, når det drejer sig om større skibsmål inden for et begrænset farvand som f. eks. Østersøen.

Da et skib i søen udgør et relativt stort og langsomtgående fremmedlegeme, vil missilets målsøgnings-system kunne gøres forholdsvis enkelt.

Det må antages, at skibe inden for et LV-område-forsvar (f. eks. NIKE) primært vil blive udsat for lavangreb, og uden for dette vil blive angrebet med våben, der affyres uden for rækning af det lette luftværns-artilleri.

For blot år tilbage påregnedes man ikke atombomber anvendt mod punktmål. Med udviklingen af de relativt små atomladninger, må denne vurdering ændres, og det betyder samtidigt, at selv missiler med nogen spredning kan anvendes mod punktmål på søen og i land.

Forsvarsvåben

Det er et fællestræk for nuværende luftværnsvåben, at de er beregnede til forsvar mod bemandede luftfartøjer.

De primære krav til et luftforsvar af et område er: dækning fra laveste højde til ca. 20.000 m og over området, samt højt beredskab og kort reaktionstid.

Hvis f. eks. de lave højder ikke er dækket af luftforsvar, vil fjenden udføre størstedelen af sine angreb som lavangreb.

Områdeforsvaret består af jagere og luftværnsmissiler. Punktforsvaret er sammensat af luftværnspjecer og -missiler. Til begge forsvarstyper hører yderligere teletekniske og passive foranstaltninger.

Hvis punktforsvaret er beliggende inden for et områdeforsvar, er punktforsvaret beskyttet mod visse angrebsformer.

Som tidligere omtalt er flyvehøjder og flyvefarter ca. tredoblede i de sidste 20 år; der er i samme tidsrum kun sket en ubetydelig forøgelse af projektilets begyndelseshastighed.

Da afstanden mellem sigtepunkt og træffepunkt er produktet af luftfartøjets fart og projektilets flyvetid, vil en tredobling af farten også tredoble denne afstand.

Hvis flyvehøjden øges, vil nævnte afstand øges i endnu højere grad, da projektilets hastighed aftager i banen; desuden vil luftfartøjet kunne foretage undvigemanøvrer i projektilets forøgede flyvetid.

Når afstanden mellem sigtepunkt og træffepunkt vokser, formindskes træffesandsynligheden, som ikke bør gå under visse værdier.

Da en nævneværdig forøgelse af projektilets begyndelseshastighed ikke er mulig, kan en reduktion af projektilets flyvetid kun ske ved skydning på kortere afstande og hermed på lavere flyvehøjder.

Dette er den primære årsag til, at alle luftværnspjecer — uafhængig af kaliber — utvivlsomt nu må

betegnes som nærluftværnsskyts, med et anvendelsesområde under 2—3000 m.

Trods dette har luftværnspjecer ikke mistet deres betydning, idet størstedelen af jagerangreb mod det vestlige område må påregnes at blive udført som lavangreb. Overfor disse angreb vil luftværnspjecerne i de fleste tilfælde være det eneste aktive forsvarsmiddel, der er til rådighed.

Desuden vil luftværnspjecer få ny eksistensberettigelse som forsvarsmidler mod langsomme og lavtgående luftfartøjer og helikoptere. Denne trusel er stærkt voksende, dette gælder formentlig mest for felthærens vedkommende.

Med de forøgede flyvefarter er engagementstiden ved lavangreb blevet stærkt reduceret. For at råde bod på dette, kan man enten forøge antallet af ildenheder eller indføre et nyt våbensystem med større træffesandsynlighed pr. ildenhed i den disponible engagementstid.

Ved forøgelse af ildenheder for at opnå en vis effektivitet, når man imidlertid snart til en grænse, hvor det vil være mere økonomisk — af bl. a. personelle og vægtmæssige hensyn — at indføre et system med mere kostbare ildenheder og lavere skudkadance, men til gengæld med større træffesandsynlighed af det enkelte skud.

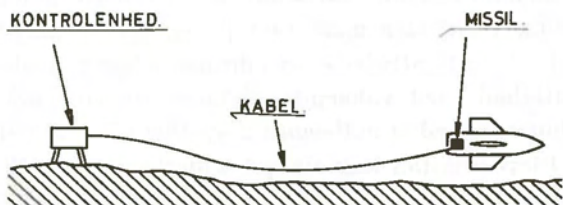
Sådanne våbensystemer er tilført forsvaret ved de styrede missiler, der til og med affyring i princip virker på samme måde som moderne pjeceluftværn.

I flyvetiden kan missilet styres mod målet. Denne nye funktion udføres af styreorganer, der enten kan være placeret i missilet eller fordelt med komponenter i missilet og på overfladen.

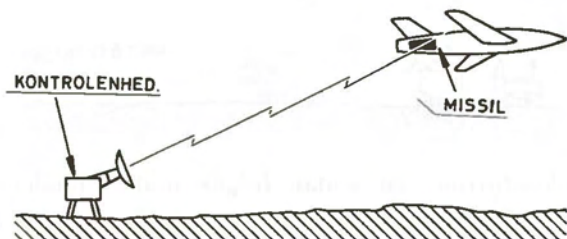
De aktuelle styresystemer kan opdeles i: kommando-styring (kabel-, radio-, strålebane- og radarstyring) samt målsøgning (aktiv, semiaktiv og passiv).

En kombination af ovenstående styremetoder er mulig.

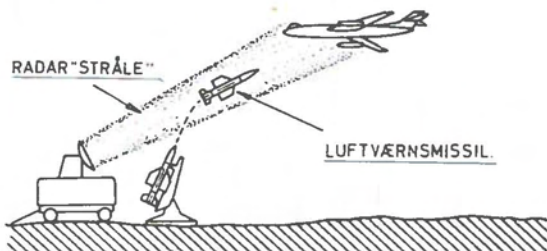
I det efterfølgende er disse styresystemer kort gennemgået.

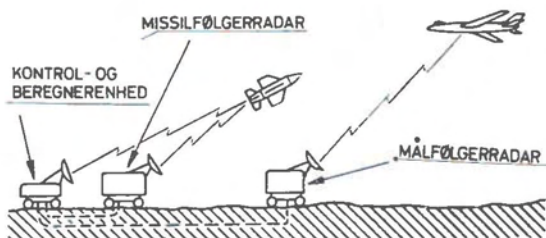
Kabelstyring: den enkleste form for styring. De elektriske styreimpulser meddeles gennem 2 tynde kabler til missilet fra en kontrolenhed i nærheden af affyringsstedet. Billig, nøjagtig, kan ikke jammes, men er kun anvendelig over korte afstande (6—7 km) og med optisk sigte. Eks.: SS 11/12 og COBRA.

Radiostyring: styresignalerne bliver sendt over radio i stedet for gennem metaltråd. Eks.: SEACAT.

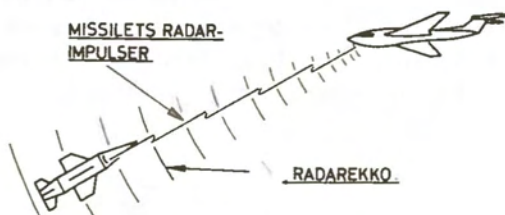

Strålebanestyring: missilets bane holdes inden for en radarstråle, der låses fast på og følger målet. På grund af radarstrålens spredning aftager systemets nøjagtighed med voksende afstand, hvorfor det ofte kombineres med et målsøgningssystem i den terminelle fase. Flere missiler kan afskydes mod samme mål, eller de kan efter afskydning dirigeres mod nye mål. Overfladeinstallationerne er enkle og kan let gøres mobile. Systemet er relativt langsomtvirkende og har begrænset ydeevne mod lavtgående fly. Eks.: TERRIER, SEASLUG.

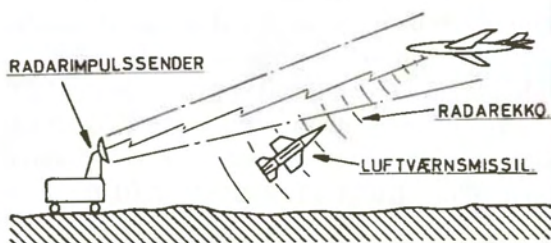

Radarstyring: en radar følger målet, medens en anden følger missilet. På grundlag af data fra disse to radarsæt udregner og afsender kontrolenheden de nødvendige styreordrer. Missilet ledes ved radiostyring mod målet. Udstyret på overfladen er kompliceret og

kostbart, hvorimod missilet er enkelt og relativt billigt. Skudhastigheden er lav. Radarerne kan ikke skifte til nyt mål, før det fulgte missil har nået træffepunktet. Eks.: NIKE, MAULER.

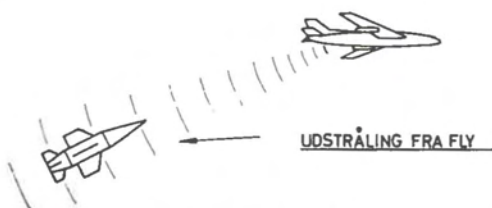

Aktiv målsøgning: missilet indeholder udstyr til både at sende og modtage radarsignaler samt en styreenhed. På grund af det omfattende og komplicerede udstyr bliver missilet tungt og derfor kun anvendeligt i større missiler. Overfladeinstallationerne vil dog kunne gøres enkle. Systemet er følsomt over for jamning samt refleksioner fra overfladen og nedbør. Eks.: BOMARC (længde 14 m, vægt 7 ton) i den terminelle fase.

Semiaktiv målsøgning: missilet indeholder modtageudstyr og styreenhed, medens radarsenderen er placeret på overfladen. Missilet kan herved gøres mindre

og radarsenderen kraftigere. Doppler princip og CW (continuous wave) kan anvendes, hvorved missilet kan imødegå lavangreb. Flere missiler kan afskydes mod samme mål eller efter afskydning dirigeres mod et nyt mål, såfremt radaren inden en vis tidsfrist har fanget dette mål. Radarsenderen må forblive på målet, indtil missilet har nået dette, hvilket giver en nedsat skudtakt. Kostbar udrustning mistes ved hvert skud. Eks.: HAWK, BLOODHOUND.

Passiv målsøgning: missilet indeholder — foruden styreenheden — en særlig modtager, der er følsom over for udstrålinger (varme, lys, lyd, magnetisme, radio- og radarbølger samt radioaktivitet) fra målet. Infrarød stråling (varme) er den mest anvendte energikilde. Systemet er let, billigt og relativt simpelt. Energiudstrålingen reduceres med voksende afstande samt af skyer, regn, røg m. m.; missilets rækning bliver derfor forholdsvis kort. Stærkt sollys kan influere. Da udstødsgassen (ca. 750°C) fra jetfly er rettet bagud, kan systemet i visse tilfælde være værdiløst mod frontalangreb. Eks.: REDEYE, SIDEWINDER.

Med ovennævnte styresystemer synes det teoretisk muligt at udforme luftværnsmissiler med en rækning på 150—200 km op til 25—30 km højde samt med en træffer i hvert eller hvert andet skud.

Med atomladning er der stort set ingen grænse for virkningen af det enkelte missil.

Ved disse våbensystemer kan et højt beredskab holdes i lang tid, dette gælder dog primært missiler på skibe og stationære anlæg i land.

Missilet er jageren overlegen angående tidsforløb ved start og stigning, men ikke jævnbyrdig med det konventionelle luftværn på dette område.

Missiludviklingen viser, at dette våbensystem efterhånden vil overtage jager- og luftværnsforsvaret; der er dog angrebsformer, som missiler i dag vanskeligt kan imødegå: lavangreb samt angreb med ballistiske missiler.

Ved et våbensystem til forsvar mod lavangreb er det nødvendigt at stille store krav til reaktionstid og dødt skydeområde. Med reaktionstid menes her: tiden fra målet opdages, til missilet affyres; og dødt skydeområde defineres som den tredimensionale zone omkring affyringssystemet, hvor systemet ikke tillader engagement af målet.

Ved styrede missiler kan dette område være afhængig af mange faktorer, f. eks. styresystem, startmetode og manøvrevevne. Styresystemet er f. eks. ofte låst under den første acceleration. Det døde skydeområde vil normalt være mindre for ret kommende mål end for på afstand passerende mål.

Skibes luftforsvar er begunstiget af, at omgivelserne som regel ikke forårsager døde skydeområder.

Som omtalt i indledningen har man ved udvikling af luftværnsmissiler lagt hovedvægten på de langtrækende typer; dette betyder, at missilernes vægt og størrelse hidtil har forhindret de mindre skibsenheder

i at få installeret et missilsystem, selv om dette evt. havde været et kombineret overflade-til-luft/overflade missil, således at det konventionelle fladbaneartilleri kunne undværes.

Der vil formentlig gå en årrække, før tilfredsstillende luftværnsmissiler er til rådighed for mindre enheder, som i denne forbindelse er fartøjer mindre end 2500—3000 ton.

Den højt udviklede missilteknik har muliggjort, at forsvaret kan anvende teletekniske modforanstaltninger.

De normale passive LV-foranstaltninger: spredning, skjul, sløring og skinanlæg har ikke mistet deres betydning.

Ved ledelsen af et punktmåls luftforsvar forstås et system, der varetager varsling, målbestemmelse, databehandling og ordregivning.

Tidligere kunne det tillades, at denne procedure varede i minutter; men med de forøgede flyvehasigheder må et tidsforløb på under 1 minut tilstræbes.

Dette kan muliggøres ved materielforbedringer, rationaliseringer, centraliseringer, automatiseringer samt tilslutning til et områdevarslingsnet.

Inden for sidstnævnte er der sket en betydelig udvikling af bl. a. Missile Master og AN/MSQ 18, der er et elektronisk udstyr beregnet til at koordinere missilforsvaret inden for et område. I SAGE systemet (Semi-automatic Ground Environment) gennemføres koordineringen inden for et stort område af både jagere og missiler. Det centrale i dette system består af en digital regnemaskine.

Analyse af missilsystem

En våbenanalyse har til formål at sammenligne forskellige våben i relation til en bestemt opgave eller at beregne en vis effekt.

Ved et sådant analysearbejde er det væsentligt at erindre, at rent økonomiske synspunkter ikke indgår med samme vægt som i en civil organisation, samt at anskaffelsen i visse tilfælde ikke foregår ved indkøb, men som våbenhjælp.

Ved en analyse af et LV-missilsystem kan følgende være af interesse:

Våbnets data (vægt, mål, fart, højde, styresystem, manøvreveje).

Ladningens sprængvirkning.

Træffesandsynlighed.

Faste installationer (missilstyr, radar o.s.v.).

Funktionssikkerhed.

Økonomiske forhold.

Forsyningstjeneste.

Personel og uddannelse.

Operative krav

Følgende operative/taktiske *idealkrav* bør medtages ved vurdering af LV-missiler beregnede til punktfor-svar. De vil naturligvis ikke alle kunne opfyldes:

- Konstant skudklart. Funktionssikkert.
- Hastighed og rækning, der tidsmæssigt tillader funktioner som kontrol- og varslingstjeneste, flyvetid m.m. og dog muliggør nedskydning af det fjendtlige mål, før dette får udløst egne våben.
- Tilstrækkelig sprængladningseffekt til ødelæggelse af målet.
- Minimalt dødt skydeområde.

- Et styresystem, der efter målfatning låser sig til målet uanset højde.
- Såvel LV- som overfladevåben.
- Varslings- og styresystem, der ikke teleteknisk kan forstyrres.
- Minimum vægt og udstrækning af hensyn til skibsinstallation.

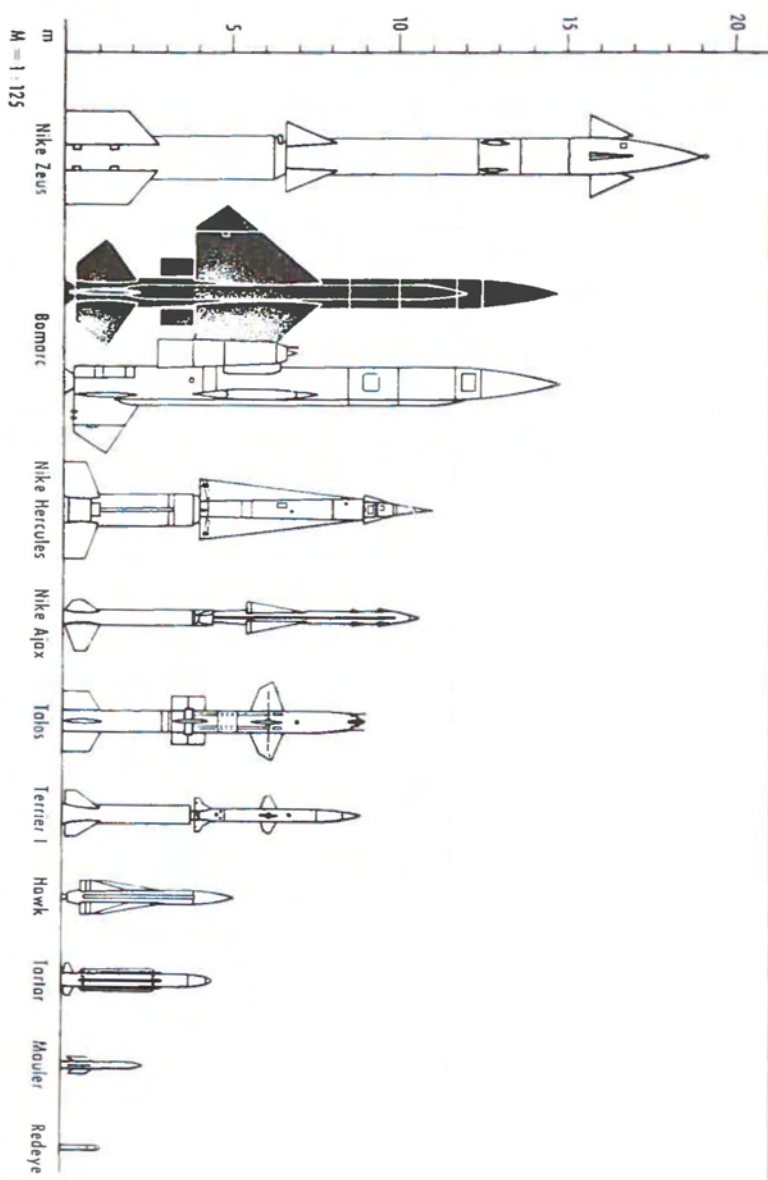
Til de operative krav knytter sig to faktorer, den økonomiske og den tekniske, som har en tendens til at modarbejde hinanden.

I vort land med dets ringe sø- og landudstrækning ville det ideelle system, set fra et økonomisk synspunkt, være et LV-missilforsvar, der imødegik alle former for luftangreb. Denne løsning ville simplificere planlægning, bemanning, forsyning o.s.v; men et sådant system vil skabe en række tekniske problemer, der ikke for nærværende kan løses.

Aktuelle LV-missiler

Land Betegnelse	Rækning (km)	Hastighed (Mach)	Udskydningsvægt (t) Længde (m)	Styresystem	Status
<u>USA</u>					
TERRIER II (søværn)	32	2,5	1,4 8,2	Strålebane- styring	Operativ i krydsere. USMC har mobil version. »Advanced« type vil erstatte nuværende evt. med semiaktiv målsøger.
TARTAR (søværn)	18	2,5	0,6 4,6	Semi-aktiv radar målsøgning	Operativ i jagere. Effektiv inden for højderne 305—12200 m.
MAULER (hær)				Radarstyring	Under udvikling. Marineversion planlagt.
HAWK (hær)	40	2	0,6 5	Semi-aktiv radar målsøgning CW.	Operativ. Anvendes bl. a. af USMC, mobilt opsat mod lavangreb.
RED EYE (hær)	3	2	0,009 1,2	Passiv (infrarød) målsøgning	Snart operativ. Enmandsvåben.
<u>England</u>					
SEASLUG (søværn)	35	2	2 6	Strålebane- styring	Operativ i jagere.
SEACAT (søværn)	6,5	1	0,060	Radiokomman- dostyring	Operativ.
<u>Frankrig</u>					
MASURCA (søværn)	45	2,2	1,5 9	Strålebane- styring	Operativ. Forbedret type under udvikling.

Det må formodes, at en del luft-til-luft missiler med en mindre modification kan gøres anvendelige som nærluftværnsmissiler.

Konklusion

LV forsvarsmidlerne er ikke jævnbyrdige med angrebsmidlerne, specielt er de lave højder ikke dækket af et tidssvarende våben, hvilket bevirker, at kanonluftværnet indtil videre er det eneste effektive kampmiddel i dette højdeområde.

Missilteknikken vil muliggøre et forsvar mod lavangreb, og missilerne vil overtage flere og flere af luftfartøjernes og det konventionelle artilleri's opgaver, herunder også den vigtige forsvarsform: modangreb.

Installation af effektive »dual purpose« missiler er på grund af disses størrelse og vægte ikke for nærværende mulig i skibe under 2500—3000 ton.

Med indførelse af missiler vil materielskillelinien gå mere på tværs af værnene, hvilket gør det nødvendigt og muligt at gennemføre et mere effektivt værnssamarbejde.

De teknisk krævende våbensystemer fordrer god tilgang af kvalificeret personel og lang tids uddannelse.

Fremtidens våben er missiler; det er derfor væsentligt, at der inden for dette område foretages forskning og planlægning.

Sovjetunionen idag.

Af D. J. König.

Den storpolitiske og militærstrategiske situation i verden er i dag karakteriseret af modsætningsforholdet mellem 2 store magtgrupper med centrum i henholdsvis U.S.A. og Sovjetunionen, og i årevis har jordens befolkninger vænnet sig til at leve under den kolde krigs risikofyldte betingelser.

Det er ikke alene 2 magtgrupper, der står overfor hinanden, men også forskellige kulturer, hvis politiske, sociale og idémæssige liv bygger på vidt forskellige grundsatninger med helt uensartede traditioner og udgangspunkter.

Mange mennesker i Vesten står helt uforstående over for det fremmede sovjetiske samfund. Med det formål at give dette tidsskrifts læsere mulighed for at vurdere en potentiel modstanders tanker og handlinger vil der i dette og følgende numre blive bragt en serie artikler om Sovjetunionen, der kan danne baggrund for en bedre forståelse af dette kæmperige.

Redaktionen.

Den historiske kontinuitet.

Skønt der er gået 45 år siden den russiske revolution, finder man stadig mange lighedspunkter mellem udviklingen under tsaren og det sovjetiske styre. De nye magthavere har hverken kunnet eller villet bryde

med de særlige russiske traditioner. Mange betydningsfulde træk af livet i Sovjetunionen er derfor den dag i dag dybt forankrede i det russiske folks historie og gamle kultur.

I det følgende skal omtales nogle eksempler på dette forhold:

- Kristendommen og dens indflydelse på den politiske tænkning og handling.
- Peter den Stores reformer og deres fortsættelse under det sovjetiske styre.
- 1800-årenes revolutionære intelligentsia som baggrund for oktoberrevolutionen.
- Reformpolitikken som våben mod den socialrevolutionære bevægelse.
- Det tsaristiske Ruslands statslige ekspansion.

*

Den russiske kirke er et af den store gruppe kirkesamfund, som kaldes den ortodokse kirke, undertiden også den græsk-ortodokse kirke. Dette kirkesamfund er den ældste gren inden for kristendommen og nedstammer direkte fra urkristendommen — den oldkristne forsamling.

I Rusland har kirken på grund af områdets sociale og kulturelle forhold omkring århundredskiftet indtaget en helt anden stilling end i Vesteuropa eller hos arvtagerne af den antike højkultur. Her måtte den kristne tro og moralfilosofi kæmpe med gamle kulturtraditioner, som i mange tilfælde ejede et større og mere farverigt åndeligt liv end kirken selv. Anderledes i Rusland, hvor kirken i 900-årene kunne få fodfæste uden alvorlig åndelig konkurrence. Ikke blot måtte nye metoder i landbrug og håndværk omplantes i det kulturelt ret lavtstående slaviske samfund; også et nyt religiøst og kulturelt mønster måtte skabes. My-

tologien dannede ikke et grundlag, der kunne bygges videre på. Tomrummet udfyldtes af kirken, der ikke alene blev bærer af religiøse ideer, men også spreder af den verdslige civilisation.

Præsterne spillede en dominerende rolle overalt i samfundslivet, og deres »alvidenhed« sikrede dem indflydelse på de lokale verdslige fyrster. Desuden overtog den ortodokse kirke gammelrussisk som kirkesprog, et sprog der dengang kunne forstås af hele menigheden. Dette befæstede yderligere båndene mellem præsteskabet og den brede befolkning. Kirken, religionen og troen blev national. Sammen med russeren udgjorde de en enhed.

Kirkens dominerende stilling udbyggedes endnu mere efter tyrkernes erobring af Konstantinopel i 1453, der var et overmåde hårdt slag mod den romerske kirke, men styrkede Moskva-kirken og dens præsteskab. Under indtryk af den romerske kirkes nederlag ved Konstantinopel udvikledes den såkaldte frelser-tanke i den russiske befolkning, en forestilling om, at Rusland af Gud er udset til at frelse menneskeheden og udbrede den eneste sande tro.

Det var på denne tid, at man begyndte at tale om Moskva som »Det tredje Rom«, og de russiske tsarer begyndte at betragte sig selv som ikke blot de byzantinske, men også de romerske kejseres efterfølgere. Munken Filoteus omtalte i et brev til tsar Basil III i begyndelsen af 1500-årene det russiske folks opgaver med følgende ord:

»Det gamle Roms kirke faldt på grund af sit kætteri; det andet Rom — Konstantinopel — blev sønderhugget af de vantro tyrkeres økser; men Moskvaskirke, det nye Roms kirke, stråler klarere end solen i hele universet ... Det første og det andet Rom er

faldet, men det tredje står fast — et fjerde vil aldrig opstå.»

Frelsertanken fik en renæssance i de slavofile (slavisk nationale) kredse i 1800-årene og de første ti år efter århundredskiftet. Den dag i dag findes den i den kommunistiske ideologi omend i en meget forandret form. Tanken om verdensrevolutionen med Sovjetunionen som udgangspunkt er ikke noget nyt for russerne.

Et andet træk i den ortodokse kirkes udvikling, som er i familie med den kommunistiske ideologis taktik og strategi, er dens stivnede dogmetro. Kirkens udvikling fik sin afslutning med munken Johannes Damascenus i Saba-klostret i Jerusalem, der døde ca. 750. Johannes Damascenus sammensmeltede de foregående kirkefædres hovedlære, og siden da har dogmerne været en fast del af den ortodokse kristendom. Skrifter og teser er i reglen blevet godkendt kritikløst i deres helhed, og ethvert forsøg på fortolkning eller forandring er øjeblikkeligt blevet stemplet som kætteri.

Her ses spirerne til den ligeledes stivnede kommunistiske dogmetro, og kommunistiske ledere og disciples ydmyge underkastelse for den kommunistiske lære. Dogmetroen præger stadig det kirkelige og religiøse liv, skønt kirkens stilling inden for samfundet er blevet væsentlig ændret, idet de kirkelige ledere er styrtet ned fra deres verdslige piedestal og degraderet til at være tjenere for tsaren som overhovede for Rusland.

Årsagen til denne degradering var et voldsomt sammenstød i begyndelsen af 1600-tallet mellem forskellige trosretninger, en protest mod dogmetroen i forbindelse med revisionen af kirkebøgerne. Denne splittelse kom svært godt tilpas for Peter den Stores bestræbelser på

at udbygge en centraliseret verdslig statsmagt i Moskva under sin egen ledelse. Han optrådte som mægler og dommer i de kirkelige stridigheder og erobrede samtidig magten over kirken. Præstestyret blev styrtet. Mens tsaren hidtil havde været regnet for kirkens lydige og trofaste tjener, blev han nu i realiteten den russiske kirkes overhovede, repræsenteret ved en overprokurator.

Siden da har kirken underkastet sig den verdslige magt. Som statens trofaste og ydmyge tjener vendte den sig mod de socialrevolutionære bestræbelser, og da oktoberrevolutionen sejrede, underkastede kirken sig igen staten og har traditionen tro siden da fundet sig i det nye Moskvas verdslige ledelse. Under Peter den Store lededes kirkens anliggender af overprokuratoren, en tsaristisk lægmand. Nu ledes de af formanden for komiteen for religiøse og kirkelige spørgsmål — en kommunistisk lægmand.

Denne villighed til underkastelse, som har præget den russiske kirke i de forløbne 250 år, er årsagen til, at kommunismen i de områder, hvor den ortodokse kirke dominerer, ikke møder en aktiv åndelig modstand svarende til den, den romersk-katolske og lutherske kirke yder. Som den ortodokse kirke i 1905 gik imod de regeringsfjendtlige, revolutionære strømninger, forholder den sig også i dag passiv over for enhver åndelig kamp mod det kommunistiske styre.

*

Under Peter den Stores regering (1682—1725) skete den hurtigste og mest koncentrerede udvikling af industrien, som det gamle Rusland oplevede. Også andre regenter søgte før Peter den Store at modernisere Rusland og henvendte sig til udenlandske, fortrinsvis vestlige eksperter om hjælp. Ivan III indkaldte således to

århundreder før Peter den Store italienske kanonbyggere til landet. I forhold til Peter den Stores bestræbelser på at gøre Rusland til et moderne og vestligt land var disse forsøg dog kun ubetydelige.

Peter den Store rejste selv til udlandet, hvor han hentede i tusindvis af ingeniører, teknikere, matematikere og andre videnskabsmænd til Rusland. Hans ambassadører i de vestlige lande betragtedes som en slags agenturer, der skulle skaffe udenlandsk, teknisk hjælp. Samtidig sendte Peter den Store mange unge russere til udlandet for at studere. Det var ikke alene adels sønner, men også begavede sønner af jævne folk, som med statsstipendium fik lejlighed til at samle kundskaber i de vestlige lande.

Lignende bestræbelser foretoges 300 år senere, mellem 1920 og 1930 -- i Sovjetunionens opbygningsperiode. I denne tid ansattes flere tusinde udenlandske teknikere til høj gage for at opbygge nye industrivirksomheder, indføre nye produktionsmetoder og sidst, men ikke mindst undervise russerne i moderne teknik. Og ligesom under Peter den Store sendtes et stort antal unge russere til udlandet for at studere og tilegne sig vestens teknologi.

Baggrunden for Peter den Stores industrialiseringspolitik var ønsket om at opbygge en stor hær og skabe en russisk flåde. 200 af de ca. 250 store fabrikker, der opførtes under hans styre, havde forsvarøkonomisk betydning. 26 fabrikker producerede stoffer og tekstiler til uniformering af soldaterne, 5 fabrikker beskæftigede sig med læderindustri og 3 med våbenfremstilling, hvortil kommer ca. 20 jernværker, metallurgiske raffinaderier osv. Opførelsen skete efter en økonomisk plan, som tsaren uden hensyn til rentabiliteten udarbejdede sammen med sine udenlandske eksperter.

De fleste fabrikker var statsejede eller opførtes af adelsmænd efter »henstilling« fra hoffet, en henstilling det var klogt at følge, hvis de pågældende ønskede at bevare hovedet på kroppen. Denne økonomiske planlægning har fået et sidestykke under det sovjetiske styre, der under anvendelse af moderne forskningsmetoder er gået i gang med en dynamisk udvidelse af unionens industrielle kapacitet — ligeledes uden hensyn til økonomisk rentabilitet og befolkningens behov for forbrugsvarer og levnedsmidler.

Også med henblik på fremskaffelsen af arbejdskraft kan der drages paralleller. Under Peter den Store blev befolkningen i nærheden af de nyopførte virksomheder tvunget til at arbejde i fabrikkerne. Regeringen tillod endvidere, at fabriksejere kunne købe en hel landsbys befolkning fra den adelsmand, der havde rettighed på dem. Arbejderne blev derefter fabrikernes ejendom og måtte ikke forlade området uden særlig tilladelse. Indtil Stalins død i 1953 brugte man i Sovjetunionen tvangsarbejdslejre og deporterede store folkegrupper til fjerntliggende egne, hvor der opførtes industrier. Svarende til stavnsbåndet under Peter den Store indeholdt arbejdslovgivningen strenge paragraffer mod skifte af arbejdsplads.

Som Peter den Store modtog Sovjetunionens ledere i tyverne og trediverne ikke udenlandsk kapitalhjælp. Opbygningen af industrien byggedes i begge tilfælde på landbrugets indtægter. Hvor Peter den Store eksporterede korn og lod befolkningen sulte, gik landbefolkningens indtægt under sovjetstyret ned til næsten ingenting. Overskudet brugtes til at opbygge industri.

Karakteristisk for Peter den Stores regering var en stor byggevirksomhed. Der opførtes helt nye byer med

stor politisk, strategisk og økonomisk betydning, først og fremmest St. Petersburg og Kronstadt, desuden Taganrog ved Det asovske Hav, Jekatarinburg som centrum for Urals industri, Petropavlovsk på Kamsjatka-halvøen osv. Han byggede Ladogakanalen, hvorved der skabtes mulighed for skibsforbindelse mellem Det kaspiske Hav og Østersøen via Volga-bækkenet. Anlægs-virksomheden minder slående om femårsplanerne.

Peter den Stores styre er af Sovjetunionens ledere ofte blevet fremhævet som et eksempel til efterfølgelse, og han var da også en af de første af Ruslands nationalhelte, der genindsattes i sin værdighed i Sovjetunionens historiebøger. Her hyldes han for sin store indsats under krigen med Sverige, for hans store bedrift: at skabe en flåde og hans indsats i grundlægningsen af det moderne Rusland.

Denne vurdering skete efter personlig henstilling fra Stalin til forfatterne af historiebøgerne. I de allerførste historiebøger efter revolutionen omtaltes Peter den Store som drukkenbolt og syfilitiker, men senere fik man brug for et historisk forbillede med hensyn til en industrialisering, der skete under hensynsløs udnyttelse af mennesker og råstoffer.

*

Det samfundslag, hvori de revolutionære tanker trivedes, var den såkaldte russiske intelligentsia, der i begyndelsen af 1800-årene bestod af mennesker, hvoraf mange intet havde at gøre med intellektuelt arbejde, mens på den anden side mange russiske forfattere og videnskabsmænd ikke kan regnes med til intelligentsiaen i ordets russiske betydning.

Mest af alt mindede den russiske intelligentsia om en munkeorden eller en sekt. Den havde en særpræget og lidet tolerant moral, en bestemt verdensanskuelse,

egne sæder og skikke, og i reglen kunne man kende et medlem af intelligentsiaen på udseendet. Snarere end professionelle og økonomiske egenskaber var det ideologi, der betegnede den russiske intelligentsia, der rekrutteredes fra vidt forskellige sociale lag. Intelligentsiaen fastholdt den franske revolutions høje mål om sociale reformer og om lighed, frihed og broderskab. Dens forbillede var Saint Simon, Fourière og i den anden halvdel af 1800-årene — marxismen.

Intelligentsiaen dyrkede disse ismer med dogmatisk fanatisme, svarende til den ortodokse kirkes stive holdning over for sine dogmer. Den beskæftigede sig udelukkende med sociale reformproblemer og adskilte sig heri fra den langt mere alsidige vesteuropæiske intelligens. Fremfor alt adskiltes de to grupper ved russernes socialrevolutionære indstilling.

Blandt intelligentsiaens mest centrale skikkelser var: *P. Tjadajev* (1794—1856): I modsætning til de fleste andre samfundskritikere stod han på udpræget religiøs grund. Kristendommen burde efter hans mening være en alle omfattende, fast organiseret kirke, og den romersk-katolske kirke var for ham idealet. Tjadajev var overbevist om, at alle Vesteuropas sociale problemer skulle løses i Rusland (jf. frelserkomplekset).

V. G. Bjelinskij (1811—1848) kæmpede hele sit korte liv for at skabe en »retfærdig samfundsorden«. Han var den begejstrede revolutionære, som prædikede menneskets ret og pligt til at gøre oprør, til at gøre revolution. Mennesket var berettiget til at overtræde samfundets love, hvis de stred mod menneskets natur, retsfølelse eller fornuft. Typisk for hans revolutionære anskuelse er et brev fra 1841 med følgende linier:

»Jeg begynder at elske menneskeheden, som Marat gjorde det. For at gøre blot den mindste del af den lykkelig synes jeg, jeg skal tilintetgøre alle de andre med ild og sværd.«

Bjelinskij er således en forløber for den kommunistiske moral. Han fandt, at menneskene var så enfoldige, at man måtte bringe dem lykken med magt, og han indrømmede, at han for at få magt ville gøre sig til tyran i retfærdighedens navn — hans retfærdighed. Bjelinskij var ganske tydeligt tilhænger af diktatur.

A. *Herzen* (1812—1870) var grundlæggeren af kommunismens antireligiøse indstilling. Religion og kirke var for ham intimt forbundne med politikken og staten. Derfor måtte man bekæmpe både religion og kirke, hvis man ville styrte det herskende system. Han mente, den virkelige revolution skulle være kommunistisk og ateistisk-materialistisk og brugte følgende billede om den:

»Europa kommer til at ligne en blodbesudlet slagmark, og kulturen vil flygte over til England og Amerika, hvor den vil komme til at blomstre i nye samfundsformer. Men også denne nye orden vil efterhånden blive fortrængt af en ny. Mindretallet vil påny gøre oprør. Revolutionen må udbryde endnu, og blodet må flyde i strømme. Derfor: Leve kaos, leve tilintetgørelsen, leve døden. Plads for fremtiden. Vi vil være det forgangnes bødler!«

Her ser vi et tydeligt eksempel på, hvordan 1800-årenes intelligentsia prægede den russiske revolution i oktober 1917.

M. *Bakunin* (1814—1876) er anarkismens fader og kan derfor ikke uden videre betegnes som forgænger

for den kommunistiske ideologi. Hans hensynsløse kamp mod det gældende system prægede imidlertid de efterfølgende revolutioner. Bakunins hyldelse til den ubegrænsede personlige frihed — anarkismen — står i diametral modsætning til de marxistiske og leninistiske teories opfattelse af proletariats diktatur og opbygningen af en politistat. Bakunins teorier om samfundslivets udstykning i mindre enheder er en del af titoismens ideologi, hvor statens overhøjhed overgår til lokale sammenslutninger. For Bakunin var religionen den farligste antisociale påvirkning, fordi den rettede menneskenes mål mod en hinsidig verden og drog deres interesse bort fra livet, bort fra den kamp, som måtte udkæmpes for at frigøre de arbejdende masser. Bakunin hørte til den del af intelligentsiaen, der betegnede religionen som »opium for folket«. Mange antireligiøse grundsætninger i kommunismens agitation og propaganda er hentet fra Bakunins skrifter.

P. Tkatchev (1856—1885) hørte til de russiske revolutionæres yderste venstre og har haft en betydelig organisatorisk indflydelse. Tkatchev gik ind for en streng partidisciplin, et centralistisk partiapparat, ligesom det var ham, der udformede den demokratiske centralisme. Lenin lånte hans ideer om de små, men veldisciplinerede og højt uddannede revolutionære kadre, som havde til opgave at styre folkemasserne og diktatorisk lede dem til velstand via blodige revolutioner. Tkatchev var også en udpræget terrorist, som forkastede den langsomme udvikling og i stedet hyldede den terroristiske revolution — proletariats diktatur.

G. Plekhanov (1856—1918) var grundlæggeren af den første socialdemokratiske organisation »Arbej-

dets befrielse«, hvoraf først det socialdemokratiske og senere det kommunistiske parti i Rusland udviklede sig. I modsætning til alle andre socialrevolutionære skribenter misbilligede Plekhanov tanken om den revolutionære erobring af magten og gik i stedet ind for den socialdemokratiske idé, at samfundets udvikling må foregå langsomt gennem en evolutionær udvikling. I den heftige debat mellem revolutionære og evolutionære søgte Plekhanov at indtage en mæglende stilling, men opnåede derved kun at miste sin indflydelse i begge grupper. Ikke des mindre hører han stadig til marxismens klassikere. Hans tanker om en fuldstændig adskillelse af religion og stat er grundlag for den senere lovgivning på dette punkt i Sovjetunionen. Det var også Plekhanov, der fæstede princippet om, at befolkningen selv skal betale, hvis den vil opretholde de kirkelige institutioner. Det er den, der skal betale kirker og præster.

*

Disse mænd i den russiske intelligentsia skabte det teoretiske grundlag for det arbejde, Lenin udførte i udlandet. Sideløbende med udarbejdelsen af de revolutionære planer, arbejdede dog også en liberal gruppe i den russiske kreds af intellektuelle for at modernisere samfundet og forebygge en elendighedens revolution.

Allerede under Alexander I (1801—25) oprettedes et såkaldt statsråd, der skulle drøfte lovforslag. Det var sammensat af rigets mest repræsentative personer, udpeget for livstid af tsaren selv. To gange under Alexander I overvejedes tanken om at give Rusland en konstitutionel forfatning. Tanken blev dog opgivet, fordi størsteparten af landets befolkning, bønderne, var liv-egne.

Under Alexander II (1856—1881) ophævedes liv-egenskabet (1861), og der skabtes et nyt retssystem påvirket af engelske og franske traditioner (1864). Der oprettedes en højesteret, og dommerne i de lave instanser fik garanteret uafhængighed af den udøvende myndighed. Der indførtes selvstyre i landdistrikter, byer og provinser.

Den tredie store reformperiode fulgte i sidste halvdel af Nikolaj II's regeringstid (1894—1917). Under påvirkning af nederlaget mod Japan var man nødt til at give efter indenrigspolitisk, og der oprettedes en rigsdag, *dumaen*, uden hvis samtykke ingen lov kunne træde i kraft. Valgretten til *dumaen* var dog stærkt begrænset. En arbejder havde således kun valgret, hvis han havde haft arbejde uden afbrydelse for samme virksomhed i mindst seks måneder, hvilket gav arbejdsgiverne en nem adgang til at berøve en arbejder valgretten. Valgene var indirekte, og vælgerne var inddelte i klasser, der hver kun kunne vælge et på forhånd fastsat antal valgmænd. Samtlige arbejdere i hele det europæiske Rusland kunne således kun vælge 122 valgmænd, mens godsejerklassen kunne vælge 2592 eller mere end 20 gange så mange. Oven i købet kunne der kun vælges seks arbejderrepræsentanter til selve *dumaen*. Arbejdernes valgmænd måtte i øvrigt stemme på andre kandidater. De første forfatninger i Sovjetunionen har i ikke ringe grad været præget af denne tradition.

På det økonomiske og sociale område gik man i gang med et storstilet reformarbejde. Under ministerpræsident *Stolypin* (1906—11) udstykkedes storgodserne, og man gik også i gang med en ændring af det økonomisk ufordelagtige MIR-system med fællesdrift.

Godsejernes andel i den opdyrkede jord gik ned fra 89 til 44 mill. ha, og bøndernes andel øgedes fra 148 mill. til næsten 200 mill. ha eller fra 50 til 80 pct. af den dyrkede jord. Yderligere solgte staten 6 mill. ha af sine områder til bønderne, og halvdelen af godsejernes jord lejedes af dem.

De forbedrede sociale forhold medførte imidlertid en hurtig vækst i landbefolkningen, som landbrugsteknikken ikke kunne holde trit med. Takket være fællesskabet og forældede landbrugsmetoder gik bøndernes indtægter ned, og i visse overbefolkede egne opstod nød og fattigdom. Bøndernes elendighed gav næring til forskellige agrarpolitiske retninger, der alle var vendt mod godsejerne. Bevægelsens ledere blev de såkaldte narodniki (populister), der gik ind for en revolutionær omvæltning på landbrugsområdet og krævede udstykning af de endnu eksisterende storgodser.

På industriens område forøgedes produktionen af råstoffer i hurtigt tempo, og man kunne også spore spirende indrømmelser til arbejderbefolkningen. I 80-erne vedtoges en beskyttelseslov, der begrænsede arbejdstiden især for kvinder og børn og forbød nattearbejde for kvinder. 1906 ophørte strejker med at være strafbare. 1912 indførtes et socialt beskyttelsessystem, der dækkede risikoen ved ulykkestilfælde på fabrikkerne og støttede under sygdom. Arbejdstiden forkortedes, lønnen øgedes, og levefoden steg langsomt.

Denne udvikling stødt imidlertid på modstand fra arbejdsgiverside. Arbejderbeskyttelsen blev i mange henseender udvandet, men bestemmelserne blev dog stående som et fast grundlag for genoptagelse af en liberal lovgivning. 1914 afbrødes reformarbejdet imidlertid af den første verdenskrig, hvorunder det tsaristi-

ske system brød fuldkommen sammen. Den liberalistiske bevægelse mistede sin slagkraft, og de socialrevolutionære fik mulighed for at gennemføre en blodig revolution.

*

Afslutningsvis skal den tsaristiske og den sovjetiske ekspansionisme strejfses. Det er måske en tilfældighed, men i hvert fald karakteristisk, at frelsertankens fødsel og det russiske riges første store udvidelse begge har 1400-tallet som udgangspunkt. Den ydre anledning til det store erobringstogt var dog ikke frelser-tanken, men samlingen og foreningen af riget under en fælles hersker. På den anden side kan det dog ikke helt udelukkes, at nogle af erobringerne fik deres åndelige motivering netop i tanken om at bringe åndelig frelse til fjerne områder.

Her skal kun kort anføres nogle af erobringerne. Under Ivan d. IV (1533—84) erobrede de muhamedanske kanater Kazan og Astrakhan og flere kanater i Sibirien. Samtidig tilendebagtes i vesten indlemmelse af Livland. Midt i 1600-tallet erobrede det selvstændige Ukraine og områderne til Djnpr. I begyndelsen af 1700-tallet sikrede Peter d. Store adgangen til Østersøen, og Katarina d. II erobrede i slutningen af 1700-tallet Krim og indlemmede en del tyrkiske områder og en del af Polen i Rusland. I begyndelsen af 1800-tallet indlemmedes Georgien og Mingrelien samt Bessarabien og i nord Finland i riget. Derefter kom Adzerbaidjan, Moldava og Valakiet. Midt i 1800-tallet afsluttedes erobringen af Kaukasus og de centralasiatiske kanater Kokand, Bukhara og Khiva. Henimod slutningen af århundredet erobrede Sydsakhalin og Turkmenien.

Denne voldsomme udvidelse af riget med helt fremmede områder, som hverken folkeligt eller religionsmæssigt havde noget at gøre med Moskva, blev gennemført uden tilbagetog, når man ser bort fra salget af Alaska i 1867 og en mindre afståelse efter den tabte krig mod Japan i 1906. Revolutionen afbrød imidlertid denne udvikling, og Moskva blev oven i købet nødt til at indfri sine løfter om national selvstændighed; imidlertid fik kun Finland, Polen og de baltiske lande lov til at løsrive sig fra Rusland, mens de andre lande, der i tillid til Moskvas løfter prøvede at etablere deres eget styre (Ukraine, Kaukasus og de centralasiatiske områder) med våbenmagt blev genindlemmet i riget. I 1945 genvandt Sovjetunionen alle de under den første verdenskrig tabte områder (med undtagelse af Finland) og fik desuden som lydstater Polen, Østtyskland, Tjekkosllovakiet, Ungarn, Rumænien, Bulgarien og Albanien. Sovjetunionens herredømme rækker i dag således fra Elben og Donau i vest til Stillehavet i øst.

Hvis man ser på den tsaristiske og sovjetiske ekspansions historiske udvikling, kan man måske sige, at den åndelige kraft i begge er fælles (frelsertanken og verdensrevolutionen), og at denne kraft er en åndelig arv til det russiske folk. Hvad russeren tidligere hørte popen prædike, kan han i dag læse i sin avis og høre under aktivismøderne. Imperiets udvidelse er en næsten »naturlig« opgave for russeren. Fremstødet er imidlertid standset i vest efter oprettelsen af NATO (efter Tjekkoslavakiets indlemmelse sagde vesten som bekendt: hertil og ikke længere) og i øst som følge af oprettelsen af det kommunistiske »broderrige« i Kina. Udvidelsestrangen har imidlertid været så kraftig, at russerne har måttet søge sig nye opgaver. Derfor prøver Sovjetunionen i dag at få fodfæste i Mellem-

østen og Afrika. Alene den kendsgerning, at man i disse områder ikke kan træffe politiske afgørelser uden Sovjetunionens medvirken er i sig selv et bevis på ekspansionens første resultater.

Der kunne nævnes adskillige andre eksempler på kontinuiteten mellem det tsaristiske rige og det sovjetiske imperium. Generelt kan man sige, at mange flere elementer af det sovjetiske samfund, end man i almindelighed forestiller sig, er en direkte fortsættelse af tsaristiske traditioner.

*Sovjetunionens territoriale og magtpolitiske
ekspansion siden 1939*

<i>I) Indlemmede områder</i>	Km²	Befolknings- tal i 1939
Bessarabien (Rumænien)	50.200	3.700.000
Estland	47.400	1.122.000
Letland	65.800	1.951.000
Litauen	55.700	2.957.000
Østprøjsen	14.000	1.187.000
Østpolen	181.000	11.187.000
Karpato-Ukraine (CSR)	12.700	731.000
Finske provinser	45.600	450.000
Tannu Tuva	165.800	65.000
Japanske besiddelser	46.100	433.000
	684.000	23.783.000

II) *Folkedemokratier under Moskvas kontrol*

Albanien (?)	28.700	1.186.000
Bulgarien	110.900	7.160.000
CSSR	127.700	12.463.000
DDR	111.100	18.807.000
Ungarn	93.000	9.224.000
Polen (uden Østpolen med Oder-Neisze)	317.000	24.500.000
Rumænien	237.200	16.007.000
Ydre Mongoli	1 621.000	2.000.000
	2.647.000	91.347.000

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i marts/april 1962.

Historie.

Erhvervelser i marts/april 1962.

- Bardenfleth, F. L. v.:* Stormen paa Stralsund den 31. maj 1809. København 1846. 166 s. ill. kort. 8°.
- Boveri, Margret:* Forræderiet i det 20. århundrede.
I: Det nationale forræderi. Kollaboration og propaganda.
II: Det nationale forræderi. Modstandsbevægelse og efterretningstjeneste. København 1962. 194 og 218 s. index. bibl. 8°.
- Bradford, Ernle:* The great siege. London 1961. 256 s. ill. index. bibl. 8°.
- Frandsen, Arne V.:* To engelske linieskibes forlis. Særtryk af Hardsyssels Aarbog 1961. Holstebro u.a. (1962). 72 s. bibl.
- Friis, Aage:* Danmark ved Krigsudbruddet Juli—August 1870. Festskrift i anledn. af Chr. X's Sølvbryllup. København 1923. 22 s. index. bibl. 8°.
- Gibb, H. A. R.:* The travels og Ibn Battua, A.D. 1325—1354. Vol. II, HAKLUYT SOCIETY. Second series no. CXVII. Cambridge 1962. 538 s. ill. bibl. 8°.
- Hoby, Mads Rasmussen:* Brev og dagbog fra 1849. Afskrift af. MANUSKRIFT 1849. maskinskrevet. ill. 4°.
- Holm, Andreas Krag:* Tale, da Orlogsskibet Dronning Maria løb af Stablen paa Nyeholm den 16de Sept. 1824. København 1824. 14 s. 8°.
- Jonson, Erik:* Skärgårdskriget 1719. Stockholm 1961. 166 s. ill. bibl. 8°.
- Lauring, Palle m. fl.:* Duellen. København 1961. 34 s. ill. 8°.
- Lloyd, Christopher:* Ships and seamen. From the Vikings to the present day: a history in text and pictures. London 1961. 224 s. ill. 8°.
- Nielsen, Carl:* Spaniolerne i Nyborg og Søkampen paa Nyborg Fjord 1808. Særtryk af »Nyborg Avis«, Nyborg 1932. 36 s. ill. 8°.

- Olafsen, T. K.*: Litt om kostholdet til orlogs ned gjennom tidene. Duplikeret Horten 1962. 102 s. bibl. 4°.
- Rosen, W. v.*: Steen Bille's Beretning om Corvetten Galathea's Reise omkring Jorden i 1845, 46 og 47. 2. forkortede Udgave. 1. og 2. bind. København 1853. 368 + 458 s. ill. 8°.
- Røder, H. C.*: Dansk skibsfarts renæssance, I og II. København 1962. 320 + 322 s. ill. index. bibl. 8°.
- Shirer, William L.*: Det tredje riges storhed og fald, bd. 3 og 4. København 1962. 336 + 326 s. ill. index. bibl. 8°.
- Scheen, Rolf m. fl.*: Kjøge Bugt 1710. Udklip fra N.T.f.S. m.v. 1960. ill. 8°.
- Williams, Neville*: Captains Outrageous. Seven centuries of piracy. London 1961. 244 s. ill. index. bibl. 8°.
- Williamson, James A.*: The age of Drake. 4. edition. London 1960. 400 s. ill. index. 8°.

1. verdenskrig.

- Admiral Jellicoe's og Beatty's rapport af 24/6 1916. »The London Gazette« af 6/7 1916. 14 s. 4°.

2. verdenskrig.

- Brennecke, Jochen*: Haie im Paradies. Der deutsche U-Boot Krieg in Asiens Gewässer 1943/45. Preetz/Holstein 1961. 384 s. ill. 8°.
- Hæstrup, Jørgen*: Hilsen til Vera. Våbenmodtagelser på Fyn under besættelsen. Odense 1956. 76 s. ill. bibl. 8°.
- Jones, Guy Pearce*: Two survived. The story of Tapscott and Widdicombe ... New York 1941. 192 s. ill. 8°.
- Liversidge, Douglas*: The third front. The strange story of the secret war in the Arctic. London 1960. 220 s. ill. 8°.
- Möbius, P. P.*: Schnellboote. Preetz/Holstein 1961. 320 s. ill. 8°.
- Ogden, Michael*: The battle of North Cape. London 1962. 208 s. ill. index. 8°.
- Outze, Børge*: Danmark under den anden verdenskrig. 1. hefte. København 1962. (72) s. ill. 4°. f.f.
- Potter, E. B. & Chester W. Nimitz*: The great sea war. The story of naval action in World War II. London 1961. 468 s. ill. index. 8°.
- Spencer, John Hall*: Battle for Crete. London 1962. 306 s. ill. index. 8°.

Tsjuji, Masanobu: Singapore. The Japanese version. New York 1961. 358 s. ill. index. 8°.

Willoughby, Malcolm F.: The U.S. Coast Guard in World War II. Annapolis 1957. 348 s. ill. index. bibl. 4°.

Personalhistorie.

Gierløff, Christian: Tordenskiold. Trondheim 1941. 382 s. ill. bibl. 8°.

Pope, Dudley: At 12 Mr. Byng was shot. London 1962. 338 s. ill. index. bibl. 8°.

Politik.

Butow, Robert J. C.: Tojo and the coming of the war. Princeton, New Jersey 1961. 584 s. ill. index. bibl. 8°.

Dallin, David J.: Soviet foreign policy after Stalin. London 1960. 554 s. kort. index. bibl. 8°.

Krigens Rett. Overenskomster som Norge står tilsluttet. Oslo 1962. 406 s. 8°.

Lederer, William J.: A nation of sheep. London 1961. 194 s. 8°.

Mogensen, Hans B.: Bajonetter bag jerntæppet. København 1962. 216 s. ill. bibl. 8°.

President Kennedy speaks. U.S. Information Service 1961. 130 s. 8°.

Strategi og taktik.

Signal Bog for at Rangere. u.st. 1787. ill. 8°.

Wolgast, Ernst: Seemachtslehre als Staats- und Gestaltlehre u.st. 1961. 32 s. 8°.

Sømandsskab, navigation m.m. (bjærgningsvæsen, dykning m.m.)

Blandford, P. W.: Netmaking. 3. edition. Glasgow 1961. 90 s. ill. 8°. NAV

Lockwood, Charles A. og Hans Christian Adamson: Hell at 50 fathoms. Philadelphia 1962. 300 s. ill. index. bibl. 8°.

Lærebog i Navigation. Bind I og II. København 1960. ill. kort. 8°.

Piccard, Jacques og Robert S. Dietz: Seven miles down. The story of the Bathyscaph Trieste. New York 1961. 250 s. ill. index. 8°.

Pringle, Patrick: Mennesker under havet. København 1962. 202 s. ill. 8°.

Skibe, skibbygning m.m.

Bekker, Cajus: Flugzeugträger. Giganten der Meere. Hamburg 1962. 80 s. ill. 4°.

Rohwer, Jürgen: U-Boote. Eine Chronik in Bildern. Hamburg 1962. 96 s. ill. 4°.

Våbentekniske og andre håndbøger m.m.

Sheremon, P. G. og V. F. Zackay: Response of metal to high velocity deformation. Metallurgical Society Conferences. Vol. 9. New York 1960. 492 s. 8°. SPA

Allgemeinerbildender Aufbaulehrgang. 1. Teil. Breslau 1941. 292 s. ill. 8°.

Bahnsen, Poul: Arbejdspsykologi. København 1959. 270 s. 2 ekspl. MAS Lynæs.

Brondsted, H. V.: Biologi og menneskeforståelse. København 1960. 90 s. 8°. MAS Lynæs.

Bogh, J. og H. Knudsen: Om at lære og om at undervise. København 1958. 208 s. 8°. MAS Lynæs.

Goldschmidt, Verner: Gruppe og samfund. København 1962. 144 s. 8°. MAS Lynæs.

Haire, Mason: Psykologi for virksomhedsledere. København 1960. 236 s. 8°. MAS Lynæs.

Hoff, Ove: Automation og beskæftigelse. København 1958. 160 s. 8°. MAS Lynæs.

Hoffmeyer, Erik: Velfærdsteori og velfærdsstat. København 1962. 112 s. 8°. MAS Lynæs.

Husén, Torsten: Psykologi. København 1960. 262 s. 8°. MAS Lynæs.

Husén, Torsten: Pædagogisk psykologi. København 1959. 360 s. 8°. MAS Lynæs.

Højgaard, Mogens: Mennesker og andre dyr. København 1959. 156 s. 8°. MAS Lynæs.

Lehrstoff für Unteroffizier- und Feldwebel-Lehrgänge. 2. udgave. Oslo u.a. (1940/45). 352 s. ill. 8°.

Lehtovaara, Arvo: Lille lærebog i menneskekundskab. København 1960. 230 s. 8°. MAS Lynæs.

Poulsen, Bjørn: Ideernes krise i åndsliv og politik. København 1961. 98 s. 8°. MAS Lynæs.

Rautavaara, A. og S. E. Kock: Samarbejde og tillid. København 1961. 262 s. 8°. MAS Lynæs.

Sprott, W. J. H.: Mennesket og grupperne. København 1960. 234 s. 8°. MAS Lynæs.

Svalastoga, K. og P. Wolf: Social rang mobilitet. København 1961. 188 s. 8°. MAS Lynæs.

Arktisk og antarktisk litteratur.

Bogen om Grønland. Politikens Håndbøger nr. 529. København 1962. 384 s. ill. index. bibl. 8°.

Dalgård, Sune: Dansk—norsk hvalfangst 1615—1660. En studie over Danmark—Norges stilling i europæisk merkantil expansion. Doktordisputats. København 1962. ill. bibl. index. 464 s. 8°.

Ellsberg, Edward: Hell on ice. The saga of the »Jeanette«. New York 1938. 422 s. 8°.

Freuchen, Peter: Book of the Eskimos. London 1962. 442 s. ill. 8°.

Diverse.

Love og Bestemmelser, Samling af. Benyttet på Maskinskolen. u.å. 8°.

Tidsskrifter.

Inventions Wanted, by the Armed Forces. National Inventors Council (amerk.), U.S. Dept. of Commerce. TLV.

Kommentarer til nyanskaffelser.

Margret Boveri: Forræderiet i det 20. århundrede.

Det danske forlag, København 1962.

En overordentlig interessant bog. Forfatterinden viser ved en verdenshistorisk gennemgang hvorledes de nu af mange glemte begreber loyalitet og fædrelandskærlighed i forrige tider gav et sammenhold, som kun svigtedes af de få. Den moderne svigten af disse begreber kunne under 2. verdenskrig give sig de udslag indenfor nationerne, som den gjorde. Hvorledes jordens befolkning reagerer, ser man eksempler på hver dag, når man åbner sin avis.

Ernle Bradford: The great siege.

Hodder and Staughton, London 1961.

Et ikke uinteressant kapitel i engelsk maritim historie, forsvaret af Malta mod den tyrkiske invasionshær i 1565. Belæjringen varede fra maj til september, hvorefter tyrkerne måtte trække sig tilbage og Malta, den for engelsk strategi så vigtige ø, forblev også dengang i britisk besiddelse.

Robert J. C. Butow: Tojo and the coming of the war.

Princeton University press, New Jersey 1961.

Professor Butow har ved hjælp af japansk kildemateriale belyst den rolle general Tojo spillede før og efter Pearl Harbour. Tojo har særligt fra amerikansk hold været udpeget som hovedmanden, Japans Hitler. Her bliver hans bagmænd draget frem i lyset, og man får indsigt i det spil, der førte til krigsudbruddet.

Edward Ellsberg: Hell on ice.

Dodd, Mead & Co., New York 1938.

1879 drog kaptajnlejtant de Long med »Jeanette« på expedition for at søge efter Nordpolen. Han selv og flere deltagere omkom. Denne fremstilling er skrevet så tidligt, at flere af de overlevende, heriblandt admiral (USN) G. W. Melville har kunnet supplere deres udtalelser fra det oprindelige forhør.

Jochen Brennecke: Haie in Paradies.

Ernst Gerde, Preetz/Holstein 1961.

En særdeles interessant bog om tyske U-både i stillehavet i 2. verdenskrig. En boganmeldelse forventes senere.

Guy Pearce Jones: Two survived.

Random House, New York 1941.

Fragtskibet Anglo-Saxon blev torpederet i Atlanten den 21. august 1940 og kun to mænd overlevede. De kom i land på øen Eleuthera efter at have tilbragt 70 døgn i en redningsbåd.

William J. Lederer: A nation of sheep.

Cassel, London 1961.

Har U.S.A. svigtet i det udenrigspolitiske spil efter verdenskrig II? Har man uden grund kastet sig ud i krigshandlinger og øst millioner af dollars ud, kun til glæde for mere eller mindre korrupte ledere i specielt asiatiske lande, og har U.S.A.'s vælgerkorps ladet sig lede af mindre duelige udenrigspolitikere?

Forfatteren er overbevist herom og fremsætter begrundelsen for sin overbevisning.

Douglas Liverside: The third front.

Souvenir Press Ltd., London 1960.

Begivenhederne på Østgrønland er behandlet før, men her er de tilsvarende begivenheder på Jan Maien og det øvrige Arctic taget med og giver derved et værdifuldt supplement til den før udkomne litteratur.

Charles A. Lockwood og Hans Christian Adamson: Hell at 50 fathoms.

Chilton Comp., Philadelphia 1962.

En særdeles interessant bog, der indeholder en skildring af samtlige kendte U-bådskatastrofer samt skildring af de bjærgningsarbejder, der har fundet sted efter de amerikanske ulykker.

Hans B. Mogensen: Bajonetter bag jerntæppet.

Gentofte bladforlag, København 1962.

På grundlag af offentlig tilgængeligt materiale har forfatteren givet en samlet fremstilling af Warszawapagtens hære, deres organisation, udrustning, uddannelse m. v.

Man vil give generalmajor E. Kragh, der har anbefalet bogen i et forord, ret i, at det er en sund læsning ikke blot for militære, men også for de alt for mange blåøjede pacifister.

P. P. Möbius: Schnellboote.

Ernst Gerde, Preetz/Holstein 1961.

Af de 240 både, der deltog i 2. verdenskrig på tysk side, gik 100 tabt. Forfatteren var officer i Schnellbote på mange fronter og har førstehåndskendskab til sit emne, som han behandler meget levende.

Michael Ogden: The battle of North Cape.

Will, Kimber, London 1962.

En udmærket redegørelse for det søslag, hvor Nazityskland mistede den sidste store enhed af Hochseeflotte, »Scharnhorst«. Slagets faser gennemgås og hvert kapitel begynder med det tilsvarende udsnit af krigsdagbogen.

Bogen er anbefalet af admiral of the Fleet, Lord Fraser.

T. K. Olafsen: Litt om kotholdet til orlogs ned gennem tidene.

Duplikeret, Horten 1962.

Hvis man ved læsning af et af kapitlerne i »Flåden gennem 450 år« har fået interesse for dette emne, er denne bog, der er skrevet med kommandørkaptajn Olafsens sædvanlige grundighed, et værdifuldt supplement. Selv om størstedelen er helliget den dansk-norske og fra 1814 den norske marine, er også udenlandske kilder benyttet og man føres helt tilbage til det 16. århundrede. En sund læsning, som måske burde indføres på samtlige rekrutskoler.

Dudley Pope: At 12 Mr. Byng was shot.

Weidenfeld and Nicolson, London 1962.

En særdeles underholdende og interessant bog om et berømt justitsmord. Admiral Byng blev sendt ud med en flådeafdeling, der såvel materielt som personelt set var nærmest under lavmålet, for at hindre den franske invasion på Minorca. I søslaget den 19. maj 1756 led englænderne derfor et nederlag, der havde tilfølge, at admiral Byng blev stillet for en krigsret og dømt til døden.

Ved exkursionen den 17. marts 1757 ombord på H.M.S. »Monarch« gav admiralen selv ordren til peletonen ved at lade sit lommeterklæde falde.

Bogen er som alle Popes bøger baseret på grundige og omfattende arkivstudier og skrevet med hans lette og flydende pen.

E. B. Potter og Chester W. Nimitz: Tre great sea war.

G. G. Harrap & Co., London 1961.

Vel nok til dato den bedste redegørelse for de sømilitære begivenheder i 2. verdenskrig. De to forfatters kvalifikationer giver bogen et autoritativt stempel.

Patrick Pringle: Mennesker under havet.

Stig Vendelkærs forlag, København 1962.

En skildring af dykningens historie fra oldtiden op til vore dage. Heri er også medtaget frømands og énmands-undervandsbådes indsats i dette århundredes søkrige.

H. C. Røder: Dansk skibsfarts renæssance I og II.

Høst & Søn, København 1962.

En god og velskrevet skildring af dansk skibsfart fra halvfemserne til i dag. En historisk udredning af ca. 70 år, hvor en rivende udvikling i materiellet og de for søfarten farefulde år under de to verdenskrige giver et rigt stof.

Bogen er isprængt selvpoplevelser, der gør den yderligere levende for læseren.

Masanobu Tsuji: Singapore. The japanese version.

St. Martin's Press, New York 1961.

Churchill har udtalt, at japanerne i år forud havde planlagt angrebet på Singapore.

Den japanske version er en ganske anden. De japanske tropper var før 1939 trænet op til kamp i antarktiske terræn, idet Rusland opfattedes som den naturlige fjende.

Øverst Tsuji, der var stabsofficer ved operationen mod Malaya fik først i sommeren 1941 til opgave at planlægge denne operation og foretage den indledende recognoscering.

John Hall Spencer: Battle for Crete.

Heinemann, London 1962.

Det er et af 2. verdenskrigs mest blodige afsnit, der her er beskrevet af et øjenvidne, en daværende officer i Royal Marines.

Beskrivelsen er baseret på autentiske kilder, bl. a. på samtaler og korrespondance med deltagere, heriblandt admiral Cunningham og den tyske generaloberst Student. Også forhistorien, Anthony Edens forhandlinger med den græske regering, er behandlet.

Neville Williams: Captains outrageous.

Barrie & Rockliff, London 1961.

Pirater har været godt stof for romanforfattere; men den rolle de har spillet gennem århundreder er et særligt kapitel i søfartens historie. Deres tilstedeværelse gjorde handelskibsfarten til en endnu farligere levevej end naturen selv gav anledning til. For orlogsmændene gav de til gengæld lejlighed til indøvelse i krigshåndværket også i fredstider.

Selv om Williams bog er baseret på autentiske oplysninger, er det en både interessant og spændende læsning, der spænder over perioden fra 1200 op til medio 19. århundrede. Man stifter bekendtskab med mange navnkundige piratkaptejner, ligesom man får et indblik i, hvorledes selv de agtværdigste borgere i England delvis godkendte pirathåndværket ved at være ivrige aftagere af deres hjembragte ladninger.

James A. Williamson: The age of Drake.

A. and Ch. Black, London 1960.

En særdeles velskrevet og interessant gennemgang af Englands sømilitære historie og strategiske overvejelser under dronning Elizabeth.

Malcolm F. Willoughby: U.S. Coast Guard in World War II.

U.S. Naval Institute, Annapolis 1957.

U.S. Coast Guards lette sø- og luftenheder blev holdt i ånde såvel på Atlantkysten som i Stillehavet. Jagt på U-både, redningsaktioner til torpederede skibe og ikke mindst assistance ved invasionsforetagender har givet den en plads i historien, som kan sammenlignes med Dover Patrol's.

Fortidens raketskyts.

Af orlogskaptajn J. Teisen.

Det er måske ikke alle dette tidsskrifts læsere bekendt, at raketskyts har været anvendt i ret stor udstrækning i begyndelsen af forrige århundrede og bl. a. herhjemme under krigen for 150 år siden.

Fra 1805 var England begyndt at anvende brandraketter, hvilket hurtigt blev efterlignet af hærene på kontinentet. Her i landet var det løjtnant i ingeniørkorpset, Andreas Anton Friederich Schumacher*), der arbejdede med forbedring af den engelske raket. Denne forbedrede udgave blev ved kgl. reskription godkendt 2/1 1811 til brug for hæren. De første forsøg må have fundet sted i Korsør, thi hertil blev samme år fra Søe-Etaten tilkommanderet en overkanoner og fire kanonerer for at sætte sig ind i brandrakettens fremstilling.

1811 blev raketfabrikken oprettet i Frederiksværk, og branddirektør i Roskilde A. J. V. Meincke, som havde assisteret Schumacher i Korsør, i 1812 udnævnt til bestyrer, hvilken stilling han beholdt til sin afsked 20/7 1827.

I 1813 oprettedes et raketkompagni ved Frederiksværk og 2 raketbatterier på Fyn, uden at dog nogen af dem fik lejlighed til at udnytte skytset under krigen. 1816 oprettedes raketkorpset, til hvilket der i 1823

*) A.A.F. Schumacher, f. 1783, chef for raketkorpset fra 1816, død 1823.

knyttedes et Espignolbatteri. Korpset blev nedlagt 1/7 1842. Dets delvise genoprettelse i krigen 1848—50 vil senere blive omtalt.

Også i søværnet blev raketskytset indført. I 1811 blev en skonnert stillet til rådighed for løjtnant Schumacher for indøvelse af det nye våben ombord, og i oktober måned 1812 oprettedes så en raketflotille med foreløbig basis i Isefjorden. Flotillen bestod af 1 skonnert, 2 luggere og 2 luggerriggede chalupper, bådene var udover raketskytset bevæbnet med 2 stk. drejelige 12-pundige kanoner.

Flotillen blev senere forlagt til Dragør og Gedser, og herfra detacheredes halvdelen af flotillen til Jyllands østkyst. Af de indsendte rapporter fra de forskellige flotiller (baser) fremgår intet om, hvorvidt raketskytset har været sat ind eller har gjort nogen synderlig virkning. Man arbejdede videre med raketflotillen efter 1814 og den voksede til 15 chalupper, men allerede 1818 gik man bort fra dette skyts.

Der foreligger ikke noget om raketskytsets anbringelse ombord i vore både eller raketternes konstruktion udover, hvad der er anført i dette tidsskrifts årgang 1828, pag. 59—71, at de var konstrueret af Schumacher på basis af de af Englænderne anvendte Congreveske raketter. Det kan derfor have interesse at fremdrage nogle oplysninger, givet i et skrift fra 1827 af den engelske foregangsmand på dette område, generalmajor, Sir W. Congreve.

I forordet er skriftet tilegnet kong Georg den fjerde og har til formål at slå til lyd for en forøgelse af raketvåbnet indenfor særligt de engelske hærstyrker, da dette våben er i stigende vækst indenfor de kontinentale hære (lidt bittert i betragtning af, at det var Congreve, der genindførte det i Europa).

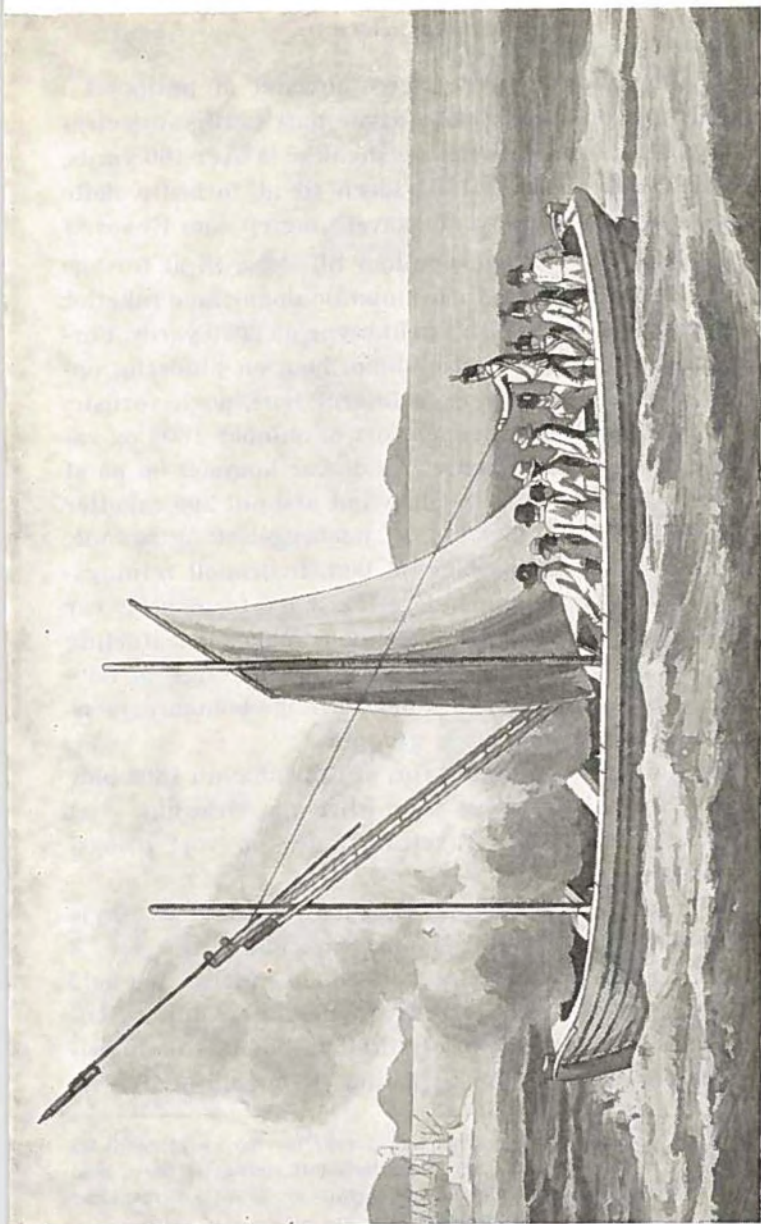

Fig. 1. Rakelskytsels anbringelse i rofartøj.
(Fra den i kildeangivelsen nævnte bog af W. Congreve.)

Lette raketter havde været anvendt af militæret i Indien, hvor det dog ikke havde haft særlig stor virkning, bl. a. fordi dets rækkeevne ikke lå over 100 yards, men Congreve fik i 1804 ideen til at forbedre dette skyts og lade det anvende såvel i hæren som til søs.*)

Allerede i 1805 opnåede han tilladelse til at forsøge raketbeskydning fra fartøj mod Boulogne med raketter af kaliber 6 pound og en rækkeevne på 2000 yards. Fartøjerne nåede ind på klos hold, men en pludselig opkommende storm tvang fartøjerne bort, nogle forliste. Et nyt angreb blev gennemført 8. oktober 1806 og raketterne var nu forbedret, så de var kommet op på et kaliber af 32 pound. Der blev ialt afskudt 200 raketter og der konstateredes en del ødelæggelser og brande. En del handelsskibe blev ødelagt, hvorimod retningsbestemmelsens manglende effektivitet formentlig var skyld i, at den i havnen liggende franske flådeafdeling blev skånet. Senere kritikere hævder i øvrigt, at ødelæggelserne mest skyldtes de samtidige bombardementer med brandbomber og granater.

Vi kan takke Congreve for, at København i 1807 blev udsat for raketskytsets brandstiftende virkning — et par af de anvendte raketter findes på vort orlogsmuseum.

Om anvendelsen i land skal nævnes, at dette skyts blev benyttet af rytteriet med små kalibre på $1\frac{1}{2}$, 3 og 6 pound, og at det bl. a. kom til anvendelse med held i slaget ved Leipzig 1813, hvori deltog en mindre engelsk rytterstyrke. Også fodfolket havde raketudrustede enheder med op til kaliber 18 pound, artilleriet

*) Hvad Congreve ikke nævner er, at raketter har været kendt fra det 9. århundrede og har været anvendt særligt i Østen, men også her i Europa, og med mellemrum er nævnt i beretninger fra det 13. til 18. århundrede.

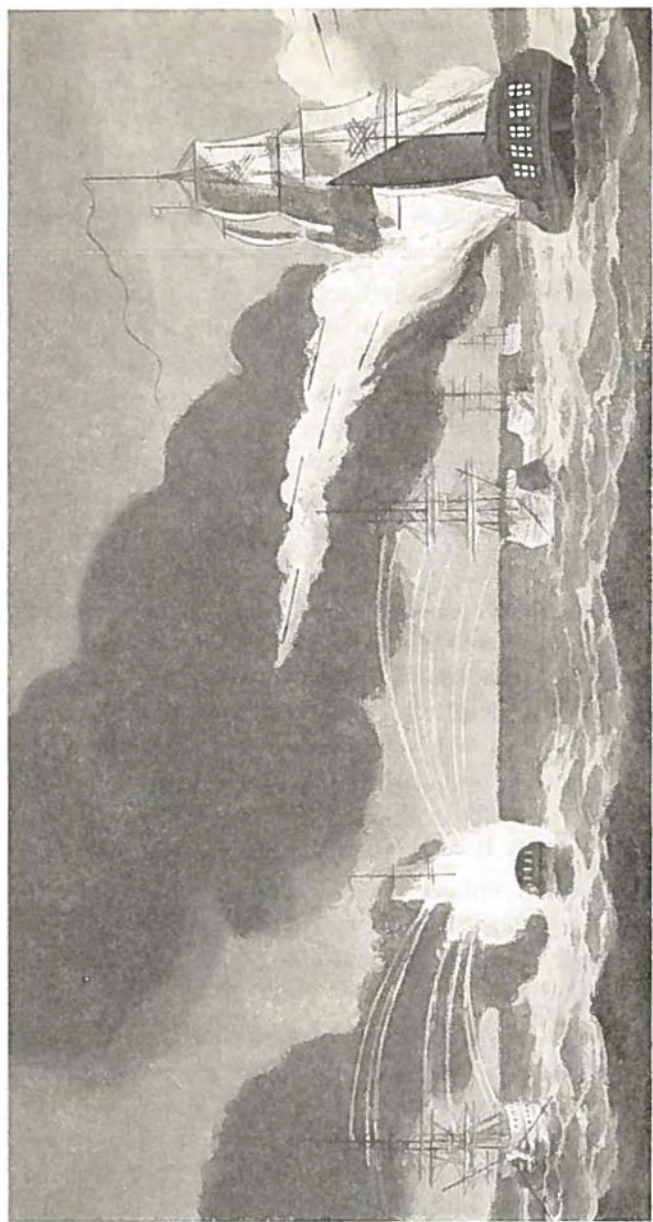

Fig. 2. Brandere forsynet med raketter i rigningen.
(Fra den i kildeangivelsen nævnte bog af W. Congreve.)

op til 32 pound. Raketternes træfsikkerhed blev forbedret på et meget tidligt tidspunkt ved, at de blev udsendt gennem et rør, og englænderne konstruerede bevægelige affutager med gradbue til indstilling af elevationen. Skytsets rækkevidde var i 1827 forøget til 3600 yards.

Et afsnit af bogen er helliget raketternes anvendelse til søs. I mindre fartøjer var raketskytset anbragt som på fig. 1 vist. Ved dets anvendelse anbefaler Congreve at anbringe besætningen bag det udspændte luggersejl og forinden at have gjort sejlet vådt, så det ikke beskadigedes af raketens bagflamme. Den stigeagtige rappert løftedes op til den ønskede skydevinkel ved hjælp af en talje. Hvad kaliberet angår, kunne man i en 4-årsers chalupe benytte 12 og 18 pounds raketter.

En helt eventyrlig anvendelse fandt sted ombord i brandere. Branderen blev udrustet med et stort antal — op til 1200 — raketter, anbragt i rigningen i forskellig højde og med alle mulige retninger. Det var så påregnet, at ilden skulle nå raketterne, når branderen befandt sig midt i den fjendtlige flåde. Congreve beretter, at det blev benyttet ved angrebet mod den franske flåde på Basque Road 1809 og bragte en del forvirring.

Også i større enheder, især skonnerter, var i århundredets begyndelse installeret raketskyts, og i så godt som enhver udrustet flådeafdeling fandtes raketforsynede skibe.

I udlandet blev raketterne iøvrigt, ligesom herhjemme, kondemneret af mange, der især kritiserede deres manglende træfsikkerhed, dels fordi raketterne var uensartede, dels fordi vindens påvirkning var vanskelig at beregne — det hævdedes endog, at raketterne ved visse lejligheder „faldt tilbage i de batterier, fra hvilke

de var udskudte“ — jvf. T. f. S. årgang 1831, pag. 74—80. Fra midten af århundredet er der helt tavshed om raketskytset.

Udover den rent beskydningsmæssige anvendelse, blev nogle raketter forsynet med faldskærme, der folgede sig ud omkring banens maximumshøjde og virkede som nutidens faldskærmsblus — det er altså ikke en opfindelse fra vor tid. Der er eksempler på, at disse blus er anvendt herhjemme i krigen 1848—50. Det foran nævnte raketkorps blev genoprettet i 1848 som Espingolbatteri, men der foreligger intet om, at brandraketter er blevet anvendt fra dansk side bortset fra, at et par raketter blev anvendt ved slaget ved Isted 24/7 1850 til at antænde en hedestrækning, der var til luvart af fjenden. Derimod havde preusserne et raketbatteri i 49 og 50, som bl. a. anvendtes ved beskydningen af Frederiksstad 2/10 1850. Faldskærmsraketter blev anvendt i ret stor udstrækning i 49 og 50.

Et område, hvor Congreves raketter fik varig betydning, var på det redningsmæssige, idet man hurtigt fandt på redningsraketten, hvilket står omtalt i den fra 1831 nævnte artikel.

Kilder:

W. Congreve: A treatise on the general principles, powers, and facility of application on the Congreve Rocket System London 1827.

C. F. Wandel: Søkrigen i de dansk-norske farvande 1807—14.

Tidsskrift for Søvæsen 1828, 1831 og 1879.

Hærkommandoens krigshistoriske arbejder's kartotek.

Fyrvæsenets virksomhed i 1961.

(Uddrag af Fyrdirektoratets beretning.)

Vinteren 1961 fik et meget mildt forløb, og det blev kun nødvendigt at inddrage en del af lystønderne i Grådyb i en kort periode mellem jul og nytår og igen mellem den 19. januar og 18. februar som følge af isdrift fra Vadehavet og Hjerting Bugt.

Desuden var lystønderne i Limfjorden og andre indre farvande inddraget en kort tid. Det drejede sig her hovedsagelig om private lystønder, hvor disse var stærkt udsat for isdrift fra fjordene med lægt vand.

Ingen af de i ruterne eller hovedfarvandene udlagte fyrskibe og lystønder var på noget tidspunkt inddraget på grund af is.

Søafmærkningen:

Af de i årets løb foretagne ændringer af afmærkningen kan nævnes, at sømærket „Risten“ ved indsejlingen til Rømø Dyb blev permanent inddraget, og sømærket „Tuxen N.“ ved Horns Rev blev genudlagt. Udfor Hanstholm blev i en afstand af 5,5 sømil fra kysten udlagt en lys- og fløjtetønde benævnt „Hanstholm“.

Inden for Skagen blev sømærket „Ærteø“ ved Korsør permanent inddraget og en hvid spirtønde med radarreflektor blev udlagt ved „Wulffs Flak“ i Århus bugt. Af hensyn til besejling af Kalundborg med meget

dybtgående skibe, blev en lystønde „Røsnæs Puller S.“ udlagt ved en 11,2 m pulle S. for Røsnæs i indsejlingen til Kalundborg Fjord.

Af ændringer i den private afmærkning kan nævnes, at der på Randers Fjord med henblik på natsejladss er blevet udlagt yderligere 3 lystønder og anbragt fyr på båkerne ved Voer og Ugelhuse, ligesom en stor del af sømærkerne på fjorden blev forsynet med lysreflekterende materiale.

På Limfjorden mellem Ålborg og Løgstør er en del sømærker flyttet efter ændringer i farvandets løb og 2 nye sømærker udlagt.

Som følge af brobygningen Siø — Langeland er der foretaget en del ændringer i afmærkning af Rudkøbing Løb, og der blev således afmærket et midlertidigt sejløb Vest om det under bygning værende gennemsejlingsfag, til hvilket formål Fyrvæsenet har udlånt 3 mindre lystønder.

Vedrørende ruteafmærkningen er der foretaget visse mindre ændringer med henblik på en forenkling uden derfor at slække på sikkerheden.

Fyrvæsenet har indledt forsøg med mindre sømærker (spirtønder) fremstillet i plastic og med indbygget radarreflektor. Disse forsøg, som indtil videre kun finder sted i indre farvande og ved gravede render, vil blive fortsat og udvidet, således bl. a. på N.-siden af løbet over Hals Barre.

Ved årets udgang har Fyrvæsenet følgende udlagte afmærkningsmateriel:

12 fyrskibe,

176 lystønder af forskellig art, heraf 108 i de minestrøgne ruter,

5 klokketønder,

2 vraglystønder,

102 spirtønder med eller uden lys udlagt i tvangsruterne,

2 lystønder udlagt i sommermånederne ved bundgarnsstader ved Øster Hurup,

ca. 2200 vagere, heraf 77 i tvangsruterne.

Disse vagere passes af Fyrvæsenet med assistance af 65 lodserier.

Yderligere er der i de danske farvande udlagt:

ca. 1800 vagere og prikker, der ejes og vedligeholdes af private eller kommunale havne eller private rederier,

89 lystønder, der ejes og vedligeholdes af kommunale havne eller private rederier, samt

10 klokketønder, der ejes og vedligeholdes af private rederier.

I foråret 1963 vil der blive foretaget en ændring af afmærkningen i de danske farvande, således at denne, i den udstrækning forholdene taler derfor, tillempes afmærkningen i de øvrige til Østersøen grænsende lande. Fyrdirektoratet har med henblik herpå begyndt udarbejdelsen af de nye retningslinier, således at disse på et så tidligt tidspunkt som muligt kan komme til de søfarendes kundskab.

Vragarbejder:

I lighed med tidligere år har Fyrvæsenet i 1961 foretaget en række eftersøgninger og afmærkninger af vrag, ligesom en række dykkerundersøgelser og bortsprængninger har fundet sted.

Af større forlis skal nævnes motorgaleasen „Agnethe“, der sank i færgeruten Helsingør-Helsingborg. Ved dette forlis omkom 2 mand, hvoraf liget af den ene blev bjærget ved den af Fyrvæsenet foretagne dykkerundersøgelse.

Endvidere m/s „Teddy“s forlis på Kriegers Flak under en storm i Østersøen. Vraget blev eftersøgt af et inspektionsskib og to inspektionskuttere fra Fyrvæsenet og fundet og afmærket efter 3 dages eftersøgning, hvori iøvrigt også fly assisterede.

Vraget af s/s „Joachim Schulte“, der i april 1959 forliste S-for Læsø, og som siden da har været under bortsprængning, er blevet dykkerundersøgt. Der er herved konstateret en mindste dybde på 12,5 m over de tilbageværende vragrester, hvorefter vraglystønden er blevet inddraget.

Påsejlinger:

I det forløbne år har fyrskibene været ude for 2 påsejlinger.

Den 2. februar blev Lappegrund Fyrskib (nr. 3) påsejlet af finsk damper s/s „Jytte Paulin“. Skaden var dog ret minimal, således at inddragning af fyrskibet ikke blev nødvendig.

Den 22. juli blev Lappegrund Fyrskib (nr. 11) igen påsejlet, denne gang af tysk s/s „Corona“ med det resultat, at der skete betydelige skader på fyrskibet agter. Skaderne var dog alle over vandet, og skibet blev ikke læk. Inddragning blev ikke nødvendig.

I ikke mindre end 92 tilfælde er der konstateret beskadigelse af afmærkningen som følge af påsejlinger:

18 lys- og fløjtetønder eller lys- og klokke-
tønder

36 lystønder

11 lysspirtønder

27 vagere af forskellige størrelser.

Endvidere er 1 lystønde beskadiget efter beskydning med riffel.

I den forbindelse kan nævnes, at natten til den 13. marts forsvandt 2 lystønder i Sundet til en værdi af ialt ca. 60.000 kr. — Lous Flak lys- og fløjtetønde og rute 32, punkt 15 lystønde — uden at disse senere er fundet.

Af de 93 påsejlinger og beskadigelser af sømærkemateriellet er der kun i 4 tilfælde sket anmeldelse om uheldet, som foreskrevet i lodslovens 5. kapitel, § 46.

Udover den skade, der forvoldes afmærkningen ved de ovennævnte påsejlinger, og som løber op til et anseeligt beløb, udsættes også skibsfarten for unødigt risiko ved uorden i afmærkningen.

Inspektionsskibene:

Disse har i årets løb været beskæftiget med vedligeholdelse af afmærkningen i de hjemlige, færøske og grønlandske farvande.

Til belysning af skibenes opgaver og udførte arbejder kan nævnes:

Kontrollering og indskæring af fyr og fyrvinkler, inddragning, udlægning og skiftning af lystønder og andre sømærker, eftersyn af sømærkefortøjninger, gasfyldning på lystønder og ubemandede båkefyr, forsyning og inspektion af vagestationer, inspektion af farvandsafmærkning, sejlads til fyrskibene med forsyninger, post og afløsningspersonel, forsyning af visse isolerede båkefyr, eftersøgning, dykkerundersøgelse og afmærkning af vrage og undervandshindringer, flytning af personel til og fra en del isolerede ø-fyr, bugsering af fyrskibe samt udlægning og inddragning af særlig afmærkning i henhold til indgåede kontrakter.

Også i 1961 havde Fyrvæsenet et af sine inspektionsskibe på togt til Grønland, idet „Argus“ den 26.

juli afgik fra Holmen og ankom Frederiksdal den 4. august via Våg på Færøerne.

Skibet medførte i et vist omfang personel og forsyninger til de af Fyrvæsenet drevne fyr og loranstationer, og under opholdet ved Grønland blev endvidere farvandet mellem Færingerhavn og Frederiksdal gennemsejlet bl. a. for kontrol og inspektion af fyr og anden farvandsafmærkning i dette område.

Den 27. august afgik „Argus“ fra Frederiksdal gennem Prins Christianssund til de nyoprettede loranstationer Qutdleq og Orsuiagssuaq ved Grønlands E. — kyst. Stationerne blev forsynet med diverse materiel og samtidig inspiceret af fyrdirektøren og fyringeniøren.

Skibets hjemrejse blev tiltrådt den 30. august med anløb af Island og Færøerne. Under opholdet på Færøerne blev loranstationerne Ejde og Skuvanes inspiceret, og den 10. september var skibet atter tilbage på Holmen.

Under varetagelse af de pålagte opgaver har inspektionsskibene udsejlet følgende distancer:

Inspektionsskibet „Argus“

(motorskib br.reg.tons 608,98) 12.378 sml.

inspektionsskibet „Løvenørn“

(motorskib br.reg.tons 387,46) 8.240 „

inspektionsskibet „Faros“

(motorskib br.reg.tons 489,68) 9.407 „

inspektionsskibet „J. S. Fleischer“

(motorskib br.reg.tons 300,27) 11.222 „

inspektionsskibet „H. V. Ravn“

(motorskib br.reg.tons 278,97) 8.748 „

Ialt 49.995 sml.

Inspektionskutterne:

Fyrvæsenets 2 træbyggede inspektionskuttere „Narssak“ og „Henny Lilian“ har deltaget i de under inspektionsskibene nævnte fællesopgaver, specielt hvad angår den del af arbejdet, der er beliggende uden for de minestrøgne områder, og som derfor kun kan varetages af kutterne. Disse har tillige været særskilt beskæftiget med inspektions-, forsynings- og afmærkningsopgaver i farvandsområder, hvis beskaffenhed udelukker eller vanskeliggør inspektionsskibenes besejling. Der har desuden 2 gange om måneden været udført sejlads med kutter til Kattegat S. Fyrskib med forsyninger, post og afløsningspersonel, og „Narssak“ har i lighed med tidligere år besejlet W.-Grønland.

„Narssak“ afgik den 10. maj fra Holmen og ankom den 22. s. md. til Arsuk-Fjorden via Thorshavn.

I de følgende ca. 2½ måned blev farvandet mellem Godhavn og Prins Christianssund gennemsejlet for inspektion af afmærkningen og vedligeholdelse af båker m. v.

Den 8. august afsejlede kutteren fra Grønnedal og ankom til Holmen den 19. s. md.

Inspektionskutternes udsejlede distance for året 1961:

Inspektionskutteren „Narssak“

(motorkutter br.reg.tons 70,42) 11.390 sml.

Inspektionskutteren „Henny Lilian“

(motorkutter br.reg.tons 46,72) 8.140 „

Ialt 19.530 sml.

Fyrvæsenet råder endvidere over 3 mindre motor-kuttere, som er stationeret i henholdsvis Hals, Dragør og Gedser for varetagelse af mere lokale opgaver. Så-

Dueodde Fyr.

ledes kan nævnes: Regelmæssig sejlads til båkefyrene „Hals Barre“ og „Drogden“ samt til Gedser Rev Fyrskib med forsyninger, post og afløsningspersonel, tilsyn med og i et vist omfang pasning af lystønder og anden søafmærkning ved Hals Barre, i Kalveboderne, Drogden og farvandet omkring København samt ved Gedser og Gedser Rev.

Fyrskibene:

Fyrvæsenets 14 fyrskibe, som alle er bygget af træ, består af 2 reservefyrskibe og 12 udlagte fyrskibe, hvoraf de 4 er forsynet med fremdrivningsmotor.

De udlagte fyrskibe fordeler sig med

- 2 i Nordsøen,
- 7 i Kattegat,
- 1 i Sundets N.-lige del,
- 1 i Store Bælt og
- 1 i Østersøen.

Fyrskib nr. 2 „Vyl“ blev efter afslutning af den i 1960 ved Raun-Byberg's Skibsbyggeri A/S, Esbjerg, påbegyndte hovedreparation og modernisering genudlagt. Selve reparationen var ret omfattende, således blev bl. a. forstævnen fornyet. Endvidere blev skibet udstyret med udkigshus, bådhejsespil, enkeltmandslukafer og trykvand. Fyrskibet fik som det første af fyrskibene el-installationen ændret fra jævn- til vekselstrøm med kontinuerlig drift af motorgenerator, hvorved akkumulatorbatteriet, der var udslidt, kunne afmonteres og rummet indgå i apteringen.

Båker:

Fyrvæsenets båker i det egentlige Danmark har været tilset og passet dels af Fyrdirektoratets tekniske tjeneste og dels af kontraktansatte tilsynsførende.

Præstefjeld ledelys. Typisk grønlandsk fyr.

Herudover har inspektionsskibet „Løvenørn“ tilset og vedligeholdt en del ø-båker og båker på Limfjorden. Således blev der på Tærø og ved Stammenakke som erstatning for de gamle båker opsat nye båker i de i 1960 støbte fundamenter.

Havrvig båke på vestkysten er genopført.

Skagen gamle båke ved Højen er hoveddistandsat.

De i 1960 på Limfjorden indledte forsøg med anbringelse af fluorescerende film på visse båker for at forbedre disses synlighed har hidtil svaret til forventningerne, hvorfor forsøgene er fortsat og udvidet til også at omfatte enkelte båker i Smålandsfarvandet og på Grønland.

Båkerne på Grønland har været tilset og vedligeholdet af Fyrvæsenet.

Herudover har der været ført tilsyn fra Grønlands Kommando, kolonierne, slædepatruljer m. fl. i den udstrækning dette har været foreneligt med den øvrige tjenestes udførelse.

Fyrene:

Ved en lang række fyr har omfattende bygningsmæssige istandsættelser fundet sted, ligesom modernisering af såvel fyr- som sireneanlæg er gennemført. Sideløbende med disse arbejder er istandsættelse og modernisering af en række af de til fyrene knyttede boliger gennemført.

Af særlige arbejder skal nævnes:

Dueodde S. Fyr er nedlagt permanent. I stedet er monteret et midlertidigt S. fyr bestående af en jernmast med en elektrisk AGA-lanterne på toppen.

På *Halsskov Kul fyr* er omfattende hovedistandsættelse efter aftale med Nationalmuseet påbegyndt.

Hovedistandsættelse af tårnet på *Skagen gamle Fyr*, som sker efter aftale med Nationalmuseet, er fortsat, men endnu ikke tilendebragt.

Omø Fyr er ændret til automatisk fyr.

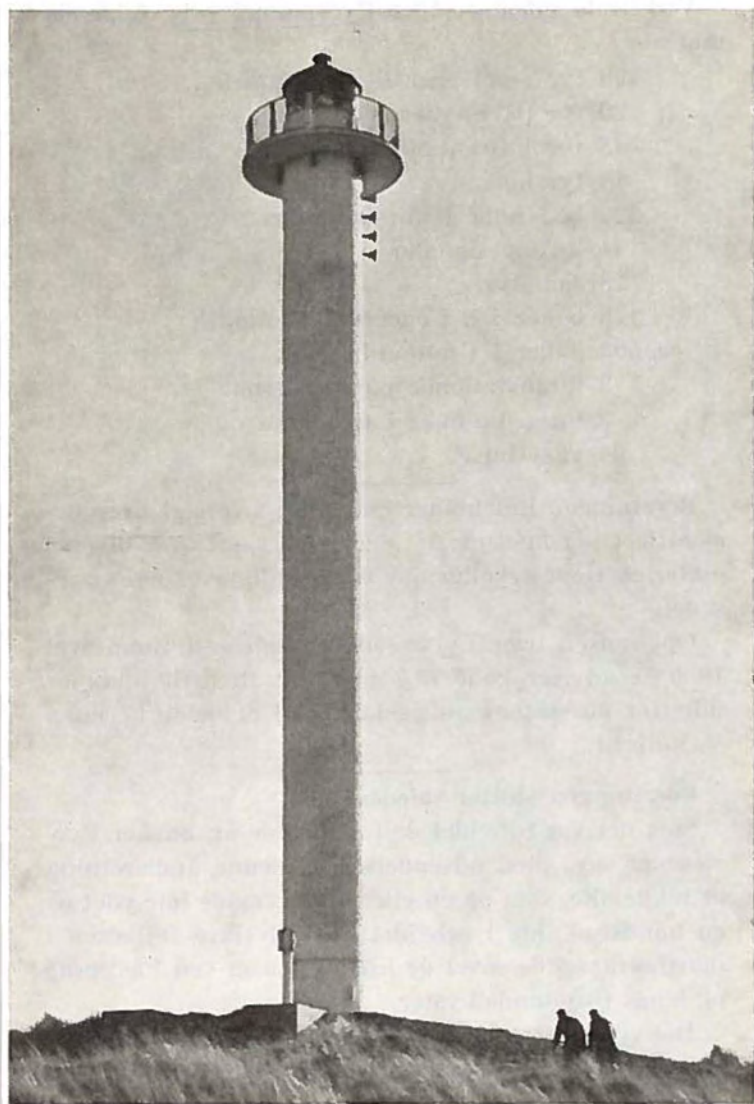
Af arbejder, der er projekteret, og hvortil der er søgt bevilling, skal bl. a. nævnes:

Automatisering af *Anholt Fyr* og *Hesselø Fyr*.

Ændring af en række fyr til el-fyrlampe med automatisk gasanlæg som reserve.

Etablering i 1963 af 4 nye fyr på Færøerne og 5 i Grønland (ved Nanortalik).

I 1961 overtog Fyrvæsenet Qutdleq Loranstation i Østgrønland.

Skagen Fyr.

Ved årets udgang råder Fyrvæsenet over følgende materiel:

- 196 fyr i det egentlige Danmark
- 20 fyr på Færøerne
- 48 fyr i Grønland
- 14 fyrskibe
- 222 lystønder af forskellig art
- 44 lufttågesignaler
- 28 radiofyr
- 113 båker i det egentlige Danmark
- ca. 500 båker i Grønland
- 2 loranstationer på Færøerne
- 3 loranstationer i Grønland og
- 34 vagerhuse.

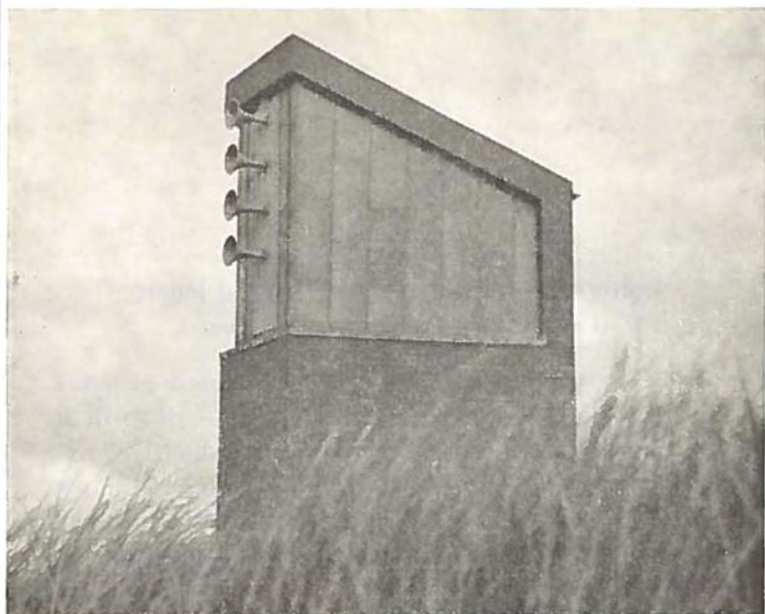
Beretningen indeholder endvidere oversigt over beskæftiget personel pr. 31. dec. 1961 samt over diverse materiel, tjenesteboliger m. v. til rådighed for Fyrvæsenet.

Opgørelsen over Fyrvæsenets udgifter i finansåret 1960/61 udviser godt 13,2 mill. kr., hvortil kommer udgifter på statens anlægskonto til et beløb af knap $\frac{1}{2}$ mill. kr.

Beretningen slutter således:

Som det var tilfældet de foregående år, ønsker Fyrvæsenet også med udsendelsen af denne årsberetning at takke alle, som på en eller anden måde har ydet os en håndsrekning i arbejdet med at sikre sejladsen i danske farvande såvel de hjemlige som ved Færøerne og langs Grønlands kyster.

Det vil føre for vidt at nævne alle som ved indberetninger om fejl i afmærkning og fyrbelysning, om påsejling af flydende afmærkning, ved forslag til forbedret vejledning o. s. v. har været til hjælp; men det bør dog nævnes, at Søværnets operative Kommando, Sø-

Hansholm sirenestation.

værnets Meldecentral samt Søkort-Arkivet og Lods-væsenet har ydet og yder stor og påskønnet hjælp.

Samtidig må det med beklagelse noteres — som det også fremgår af nærværende årsberetning — at et stigende antal påsejlinger af den kostbare afmærkning *ikke* indberettes.

Herved sker dels en forsinkelse med hensyn til afmærkningens retablering og dels vanskeliggøres det at finde frem til skadevolderen.

Fyrvæsenet appellerer derfor til alle søfarende om i første række at undgå kollisioner med afmærkningen og dernæst — om kollisionen sker — da at indberette om hændelsen.

Betragtninger vedrørende udvikling og træning af ledere.

Af orlogskaptajn, cand.psych Bent Rieneck.

Det påstås hyppigt, at det er blevet sværere at lede i vore dage. Folk er forvante og forkælede — ikke til at have med at gøre. En del giver „overbeskæftigelsen“ skylden; folk er frække, fordi de altid kan gå et andet sted hen og få noget at bestille. Man glemmer vist at tage i betragtning, at de fleste mennesker har en naturlig uvilje mod at skifte arbejde, komme under nye forhold, og at det er langt fra alle steder, man lider under flakkeriproblemet. Andre taler om, at børn og unge mennesker nu til dags opdrages dårligt, at de derfor bliver lidet ansvarsbevidste og klarer sig ringere i erhvervslivet. Det er sikkert rigtigt, at opdragelsen i hjem og skole i dag er anderledes end tidligere, og selvom det kan være interessant at diskutere, om opdragelsen er bedre eller dårligere end tidligere, så er det dog langt mere relevant for forsvaret at interessere sig for, hvordan unge mennesker i dag rent faktisk er, for det er ud fra dette grundlag, de skal ledes. I det civile liv vil lederskabseffektiviteten i en vis udstrækning finde et objektivt udtryk i personaleomsætninger, forsømmelser, strejker o. l. Indenfor forsvaret er muligheden for, at en eventuel utilfredshed ytrer sig på disse måder meget ringe, og alt i alt vil det her

være sværere at finde objektive udtryk for tilpasningen. Selvom man i højere grad i vurderingen af tilpasningen må holde sig til subjektive udtryk, det såkaldte „fænomenologiske aspekt“, nemlig hvorledes folk selv oplever deres tilpasning, er der nok ingen tvivl om, at problemet er fuldt så væsentligt i forsvaret som i det civile liv.

Der vil på enhver arbejdsplads være både tilfredse og utilfredse, men at de tilfredse er i overtal, er i dag en betingelse, der må være opfyldt på lige fod med lønvilkår, sygeforsikring o. l. Man taler om sociale behov, der må tilfredsstilles. Dette stiller i virkeligheden ekstra krav til ledelsen, og forsøget på at leve op til dem har flere steder bragt ledere i vanskeligheder, idet opfattelser som, at det gælder om at være rare, eller at give folk deres vilje, er blevet forvekslet med effektivt lederskab. Udviklingen i samfundet er i de senere år blevet ændret, bl. a. på grund af epokegørende tekniske fremskridt, og dette har medført stadig nye krav til lederprincipper og former. Man kan ikke standse ved en bestemt lederform og fastslå den, som den til enhver tid ideelle. Det er nødvendigt, at alle virksomheder og ledere følger med i udviklingen.

Det har undertiden været postuleret, at forsvarets ledelsesform kan fastlægges een gang for alle ud fra målet: effektiviteten i en krigssituation. Det er indlysende, at målet spiller en afgørende rolle, men det bevirker ikke, at forhold som indstillinger og holdninger i befolkningen og ledelsesprincipper og former i samfundet iøvrigt kan ignoreres.

Hvis man nu er nået til enighed om nødvendigheden af at følge med i udviklingen på lederskabsområdet, hvorledes kan så dette gennemføres? Her er det, begrebet lederskabstræning kommer ind i billedet, ikke

som noget til brug for ledere, der ikke duer til deres arbejde, men tværtimod som noget, der yderligere kan udvikle i forvejen dygtige ledere, der stadig ønsker at være på toppen.

Det kan være svært kort at forklare, hvad man egentlig forstår ved lederskabstræning, men det vil sikkert indledningsvis være rimeligt at skelne mellem 2 aspekter i sagen, nemlig som det første den intellektuelle tilegnelese af landvindinger indenfor organisationsprincipper, administrationsprincipper o. l., og det andet, den følelsesmæssige forståelse af sig selv, andre mennesker og grupper af mennesker, samt deres reaktioner på forskellige behandlingsformer. Gennem kendskab til det første aspekt gives mulighed for skabelse af personelpolitikken, der igen dels er bestemmende for ledelsesprincipperne, dels giver større eller mindre mulighed for effektivt lederskab. Selvom organisationen og personelpolitikken er i skønneste orden, det vil bl. a. sige velafpasset efter mål, mennesker og materiel og velkoordineret, så er hermed ikke givet, at lederskabet vil være i orden. I et sådant tilfælde vil mulighederne for effektivt lederskab i høj grad være til stede, men om de udnyttes vil være helt afhængigt af ledernes forståelse af sig selv og andre, individer og grupper.

Oprindelig holdt man sig indenfor lederskabstræning til det intellektuelle aspekt og mente så, at den hellige grav var velforvaret, men hyppigt viste nærmere undersøgelser, at selvom de docerede principper i og for sig var gode nok, kunne deltagerne bare ikke føre dem ud i praksis. De forstod dem intellektuelt, men ikke emotionelt (følelsesmæssigt) og det bevirkede, at de hyppigt blev svingende i deres lederskabsform, hvilket erfaringsmæssigt er det allerværste, der kan ske.

De havde nok med forstanden forstået visse principper, men deres egen holdning stod som en hindring for konsekvent gennemførelse af dem.

Man blev derfor klar over, at den intellektuelle tilegnelse måtte suppleres med det, man kalder en holdningsbearbejdelse.

Begrebet holdningsbearbejdelse havde i længere tid været kendt indenfor psykologien, hvor man havde gjort den erfaring, at forskellige former for mistilpasning kunne afhjælpes gennem et særligt gruppearbejde, hvor en gruppe, under ledelse af en psykolog, arbejdede henimod bedre forståelse af sig selv og andre og her igennem fik mere tilpassede holdninger overfor deres omgivelser. Man forsøgte nu, om der i denne særlige teknik skulle være noget, der også kunne vise sig anvendeligt overfor ledere. Forsøgene faldt særdeles positive ud, og der har været arbejdet meget på disse områder. Alligevel kan det ikke siges, at man er nået til et endegyldigt resultat, bl. a. fordi metoderne må afhænge af målene og de enkelte virksomheder.

Fremgangsmåden er blevet kendt under navnet „sensitivity-træning“, der antyder, at man ønsker at øge sensitiviteten, d. v. s. følsomheden overfor andres holdninger og indstillinger og evnen til at registrere den påvirkning, man selv øver på omgivelserne. Undersøgelser har vist, at sensitivitet og effektivt lederskab hænger nøje sammen. Det må måske for at undgå misforståelse kraftigt fremhæves, at en sådan „træning“ på ingen måde fører til noget i retning af „navlebeskuelse“. Tværtimod — øget sensitivitet giver øget sikkerhed, fordi personen lærer sig selv, sine muligheder og begrænsninger nærmere at kende og dermed får mere overskud til at interessere sig for andre. Det er svært, vel i virkeligheden umuligt, at beskrive, hvad

der sker ved et sådant kursus. Vanskeligheden består i, at det i højere grad er følelserne end forstanden, der spilles på. Det virker til at begynde med særdeles overraskende på deltagerne, men alligevel erklærer de bagefter i almindelighed, at det er noget af det bedste, de nogensinde har været med til, og at de på kurset har lært mere om sig selv og andre end i deres hidtidige liv. Nu behøver begejstrede udtalelser ikke at betyde, at der virkelig er sket noget, men de efterundersøgelser, der er foretaget indenfor disse områder, sandsynliggør metodens effektivitet. Efterundersøgelser af denne art er dog ikke foretaget indenfor forsvaret, men det må anses for en selvfølgelig ting, hvis sådanne kurser indføres, da også at kontrollere deres virkninger.

Generelt kan det siges, at alle mennesker af og til kommer ud for situationer i omgangen med andre mennesker, hvor de på en eller anden måde kikser. Undersøgelser har klargjort, at dette ofte viser sig ved, at den pågældende i stedet for at reagere differentieret og plastisk, d. v. s. tager hensyn til hele situationen, da ofte kun reagerer på en del af den psykologiske situation og dermed kommer til at reagere stereotypt og dermed ineffektivt. Ved et kursus optrænes eleverne i at se deres egne og andres stereotype adfærdsmønstre, samt i at reagere mere nuanceret og effektivt. Det vil måske være rimeligt at demonstrere ovenstående ved et eksempel.

På en civil arbejdsplads, en større fabrik, gennemgik arbejdslederne et sensitivitykursus. Gennem diskussionerne havde en værkfører fortalt, at han havde svært ved at få arbejderne til at gøre, hvad de skulle, og han havde endda lært, at man skulle give folk en forklaring, og det vidste han med sig selv, at det gjorde han altid. Det var tydeligt for psykologen, der ledede

mødet, at den pågældende værkfører i alle diskussioner talte og talte uden at lytte til, hvad de andre sagde. Hans argumenter gjorde derfor ingen indtryk på de andre tilstedeværende. Ganske umærkeligt lykkedes det psykologen at få gruppen til at tage dette problem op, og ret hurtigt lykkedes det også at få gruppen til at sammenligne værkførerens adfærd i gruppen med de vanskeligheder, han selv fortalte, han havde. Kort og godt nåede man i gruppen frem til, at værkføreren ikke overbeviste sine medmennesker, men at han „talte dem ihjel“. Han kørte voldsomt frem med de samme argumenter hele tiden, og på et eller andet tidspunkt gav omgivelserne op og lod, som om de var overbeviste og ville rette sig efter ham. I virkeligheden gjorde de det ikke, og de var særdeles irriterede på værkføreren, hvilket bevirkede, at hans ordrer kun blev dårligt udført.

Dette, at han virkede irriterende og ikke overbevissende, kom som et chok for den pågældende, og han havde i begyndelsen svært ved at tro på det. Gennem situationsspil fik han selv øjnene op for det stereotype og ineffektive adfærdsmønster, som han anvendte i sådanne situationer. Havde man standset der, havde man sikkert gjort værkføreren mere skade end gavn. Man havde berøvet ham den eneste reaktionsform, han havde.

Man manglede at optræne ham i at skelne forskellige socialpsykologiske situationer og i at anvende flere forskellige reaktionsformer. Denne optræning fandt sted gennem de følgende diskussioner og situationsspil. Resultatet blev, at den pågældende værkfører i stedet for een reaktionsmåde fik flere, og at hans adfærd derigennem blev mere nuanceret og dermed mere effektiv.

Også de andre deltagere lærte en del herved, idet de hos værkføreren kunne kende noget af sig selv. Gennem at hjælpe ham, skete der endvidere det, at de ligesom selv „fik lov“ til at modtage „hjælp“, hvorved de blev mere modtagelige for de andre deltageres påvirkning. Det er denne gensidige reageren på hinanden, der er så værdifuld.

Deltagerne i en sådan gruppe lærer sig selv at kende, og de lærer deres virkning på omgivelserne. Noget sådant sker lettest i en gruppe, hvor der er skabt et særligt udviklingsmæssigt gunstigt klima. Ved at det sker i en gruppe opnås yderligere det, at ændringerne holder sig, og at deltageres sikkerhed øges. De lærer at klare sig i nogle af de situationer, hvor de tidligere er kommet til kort, og de får sikkerhed gennem øget selvindsigt.

Denne form for lederskabstræning tilsigter i virkeligheden en personlig modning eller udvikling. Individet bringes i stand til i større grad at disponere over sine evner og muligheder. Det har vist sig, at sådanne kurser giver større udbytte, når deltagerne har i hvert fald nogen lederskabserfaring; først da har de det nødvendige kendskab til sig selv i lederskabssituationer og dermed det nødvendige arbejdsgrundlag.

Det er endvidere formålstjenligt, at deltagerne ikke til daglig arbejder sammen. Herved opnås, at deltagerne i større grad kan supplere hinandens erfaringer, og man sikres samtidig, hvad der er endnu vigtigere, at deltagerne tør være helt frie og åbne.

Det bør måske for fuldstændighedens skyld fremhæves, at sådanne kurser kun kan gennemføres med trænede specialister. Amatørarbejde på dette område

vil i bedste fald være virkningsløst — i værste fald direkte skadeligt. Det er med ovenstående forsøgt at give et beskedent indtryk af begrebet sensitivity-træning.

Som det fremgår af de indledende bemærkninger, er det naturligvis ikke meningen at påstå, at sensitivity-træning er den eneste effektive form for lederskabstræning. Der er ganske jævne overgange fra den ene fremgangsmåde til den anden, men det ser ud til, at effektiviteten stiger, når man går fra oplysende foredrag (meddelelse af kendsgerninger) over gruppediskussioner, eventuelt med anvendelse af case- og situationsspil (stor intellektuel aktivitet hos eleverne) til sensitivity-træning, hvor „her og nu“ situationer tages op til behandling (stor følelsesmæssig aktivitet).

Erfaringer fra industrien kan tale for, at elever ofte foretrækker at starte med mere traditionel undervisning og først på næste kursus er interesseret i at kaste sig ud i noget mere avanceret og personligt krævende. Indenfor industrien har man gennem et stykke tid arbejdet med sådanne problemer og er på vej til at finde en form tilpasset danske forhold. Det vil ikke være muligt for forsvaret blot at kopiere denne form. Det er nødvendigt at ofre det arbejde, der kræves, for at tilpasse de omtalte metoder til det danske forsvar, og det er endvidere nødvendigt til stadighed at stræbe efter en videreudvikling.

Mens en bestemt lederskabsform, pædagogik, tidligere kunne anvendes gennem en længere årrække, så foregår udviklingen i vore dage så hurtigt, at den pædagogik, der var rigtig for 10 år siden, ikke er det i dag, og den form, der er effektiv i dag, vil formentlig være forældet om 10 år.

Man har indenfor industrien taget konsekvenserne heraf og har til stadighed en stab siddende, der følger udviklingen og stadig tilpasser metoderne og træningen derefter.

Det må være en naturlig ting, at også forsvaret følger med indenfor lederskabsudviklingen, såvel hvad angår den mere intellektuelt betonedede del af området som den del, der mere angår personlig udvikling og modning. Traditionelt har forsvaret gennem mange år stået som førende indenfor området lederskab. Det må anses for uhyre betydningsfuldt, at denne position ikke mistes.

Søe-Lieutenant-Selskabets virksomhed 1961—62. Det 178. forsamlingsår.

7. november 1961: I henhold til lovenes § 32.
14. november 1961: Stabslæge M. Winge: „Søværnets lægevæsen — aktuelle problemer“.
21. november 1961: Mag. art. J. Danstrup: „Udenrigspolitisk orientering“.
28. november 1961: Orlogskaptajn H. M. Petersen, Kaptajnløjtnant J. Dethmer (FLV), Kaptajnløjtnant P. V. Nielsen (HRN): „Situationen i og omkring Østersøen“.
5. december 1961: 1. Fremsættelse af forslag til prisspørgsmål 1962. 2. Korpschef M. A. v. Lowzow: „Kvindeligt Marinekorps under den nye hjemmeværnslov“.
12. december 1961: 1. Afstemning om forslag til prisspørgsmål 1962. 2. Diskussion over emnet: „Store eller små enheder i Østersøen“. Indledere: Kaptajnløjtnant A. E. Lillegaard og Kaptajnløjtnant K. Rodholm.
9. januar 1962: Orlogskaptajn V. P. Heise samt officerer fra et udsnit af søværnets konstabeltjenestesteder: „Konstabelordningen — hvad er nået, hvad mangler.“
16. januar 1962: Kommandørkaptajn O. Brinck-Lund m. fl.: „Tre-værnssamarbejdet mellem NATO-kommandoerne i Danmark“.
23. januar 1962: Orlogskaptajn E. Rabjerg: „Moderne anti-undervandsbådsvåben“.
30. januar 1962: Mag. scient. S. E. Thernøe: „Rumforskningen og dens teknik“.
19. februar 1962: Kommandørkaptajn O. Brinck-Lund m. fl.: „Tre-værnssamarbejdet mellem NATO-kommandoerne i Danmark“.
(Mødet afholdtes i Århus).

20. februar 1962: Direktør H. H. Schou-Pedersen: „Hydrofoiler og luftpudeskibe“.

27. februar 1962: Kontreadmiral Aa. Linde: „Søværnets nye organisation“.

13. marts 1962: General Sir Harold Pyman: „Northern European Command, Task, Problems“.

20. marts 1962: Orlogskaptajn I. E. Wessel-Tolvig og Kaptajnløjtnant S. A. K. Nielsen: „Den maritime flyvetjeneste“.

27. marts 1962: 1. Valg af bestyrelse m. v. 2. Orlogskaptajn J. F. Bork m. fl.: „Nogle synspunkter vedrørende dansk totalforsvars organisation“. (En redegørelse og en demonstration).

Til forsamlingsårets 2., 3., 4., 5., 8., 10., 11., 12., 14., og 16. møde var indbudt gæster.

På forsamlingsårets første møde valgtes til:

Redaktør af „Tidsskrift for Søværnen“:

Kommandørkaptajn F. Heisterberg-Andersen.

Redaktørsuppleant:

Orlogskaptajn H. M. Petersen.

Redaktionsudvalget:

Orlogskaptajn P. E. Pedersen,
Orlogskaptajn P. Wessel-Tolvig,
Orlogskaptajn E. Rabjerg og
Kaptajnløjtnant K. Søderlund.

Revisorer:

Kommandørkaptajn H.-H. O. Wesche,
Orlogskaptajn S. E. Thiede.

Revisorsuppleant:

Kommandørkaptajn H. J. Jørgensen.

Voldgiftsråd for „Tidsskrift for Søværnen“:

Kommandør F. H. Kjølser,
Kommandør E. J. Saabye.

Det stående udvalg:

Viceadmiral S. E. Pontoppidan,
Kommandørkaptajn H. L. Prause,
Orlogskaptajn A. C. Struckmann.

Følgende udvalg er nedsat i forsamlingsåret:

Udvalg til affattelse samt bedømmelse af prisspørgsmål:

Kommandørkaptajn E. Wolfhagen, formand
Orlogskaptajn P. Wessel-Tolvig,
Orlogskaptajn J. B. Pranov.

Suppleanter:

Kommandørkaptajn H. J. Jørgensen,
Orlogskaptajn J. O. Frederiksen,
Kaptajnløjtnant K. J. Rodholm.

Udvalg til behandling af prisspørgsmål:

Kommandørkaptajn J. Elving, formand
Orlogskaptajn E. W. Lennholm,
Kaptajnløjtnant A. Mølgaard.

Suppleanter:

Orlogskaptajn L. W. Wetlesen,
Orlogskaptajn P. C. B. Hegner,
Orlogskaptajn M. M. Telling.

Til bestyrelse for det 179. forsamlingsår er valgt:

Kaptajnløjtnant W. L. Grentzmann, formand
Kaptajnløjtnant J. L. Winther, næstformand
Søløjtnant P. S. Stamp, regnskabsfører
Søløjtnant J. H. Ahlers, suppleant.

J. Ruth,
formand.

Boganmeldelse.

H. C. Røder: Dansk skibsfarts renæssance. Dansk skibsfarts historie fra Københavns Frihavns åbning 1894 til vor tid. En gammel skippers erindringer. I—II. 320 + 322 s., ill. 4°. Kbh. 1962. Forlag: Høst & Søn, pris 56 kr.

Kun 5 år efter at kaptajn Røder udgav sin bog om dansk skibsfart under 2. verdenskrig: „De sejlede bare ...“, kommer nu fra hans hånd dette næsten 650 siders værk, dansk skibsfarts historie gennem de sidste 70 år under stærkt skiftende konjunkturer og to verdenskrige, skrevet af en fagmand, en skibsfører, der kender forholdene til bunds og ved, hvad han taler om. Det er derudover et velskrevet, smuk illustreret, interessant og let læseligt værk.

Som undertitlen røber, er bogens oplysninger grupperet om en interessant, livlig og morsom beretning om forfatterens eget liv fra barndommen i København ved Østervold og senere på Frederiksberg, til han — efter 52 års søfart, deraf 32 som skibsfører — gik i land efter en gerning, isprængt interessante oplevelser, farer og besværligheder.

Omkring denne livsskildring har forfatteren behændigt anbragt den danske skibsfarts historie, berettet i særlige afsnit, der giver eksakte oplysninger om rederierne, skibene og værfterne med deres ledelse, økonomi og forretningsforbindelser, om fragtmarkedet,

det økonomiske liv omkring skibsfarten og søfartsorganisationerne, om officerernes og mandskabernes bedrede kår gennem tiden, kort sagt om alt, hvad der på nogen måde har tilknytning til skibsfarten.

Resultatet er blevet en, for fremtiden uundværlig håndbog, hvor skibsfartsinteresserede kan finde oplysninger om alt faget vedrørende, og samtidig et hovedkildeskrift for dansk skibsfarts historie i det sidste 3/4 århundrede.

Selvfølgelig rummer bogen — som alle større værker — enkelte småfejl og misforståelser, men de er få og uden betydning for den samlede historie.

Man må lykønske forfatteren til det smukke og værdifulde værk og glæde sig over, at det vældige stof i fremtiden vil være tilgængeligt for alle søfartsinteresserede.

H. F. Kiær.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i maj/juni 1962.

Historie.

- Azoy, A. C. M.*: Charge! The story of the battle of San Juan Hill. New York 1962. 182 s. kort. index. bibl 8°.
- Biörnsen, F. H.*: Observations sur la déclaration de S.M. Britannique. København 1807. 36 s. 8°.
- Efterretning om den store Ildebrand som rammede Kjøbenhavn den 5, 6 og 7 Junii indeværende Aar. København 1795. 16 s. 8°.
- Eggers, v.*: Om den sidste Irren mellem Dannemark og England. Oversat fra tysk. København 1801. 16 s. 8°.
- Erslev, Ed.*: Den første Verdensomsejling (1519—22). u.a. 40 s. 8°.
- Flensborg, P. W.*: Brev med omtale af Holmens faste Stoks Lønvilkaar. (Kpt. F. var Kommandant i Nyboder). Fotokopi + negativ. MANUSRIPT. København 1859. 4 s. 4°.
- Frankenau, R.*: Kjøbenhavns Bombarderings-Nætter den 2den, 3die, og 4de September 1807. Kjøbenhavn 1808. 20 s. 8°.
- Gehl, Walter*: Geschichte. 4' Klasse/Ausgabe A. og 5' Klasse. Breslau 1939 og 1942. 204 og 268 s. ill. 8°.
- Hagemann, G. A.*: Danmark og dets vestindiske øer. København 1916. 24 s. 8°.
- Hansen, J.*: En rejse med fregatskibet »Havfruen« 1871—1872. MANUSKRIFT. Maskinskrevet. 10 s. 4°.
- Søtoft, O.*: Oplysninger om fregatskibet »Havfruen« og beskrivelse af en rejse med dette til Østen 1876—1877. MANUSKRIFT. Maskinskrevet. 7 s. 4°.
- John Norcross, dansk Statsfange fra 1726 til 1758. Udsnit fra »Historie og Geographie«. København 1828. 112 s. bibl. 8°.

Olsen, Thomas Hatt: Dacia og Rhodos. En studie over forholdet mellem Johanitterstormesteren på Rhodos og prioratet Dacia i det 14. og 15. århundrede. København 1962. 110 s. personreg. bibl. 8°.

Rockstroh, K. C.: General de Meza og Dannevirkes Rømning. København 1930. 124s. ill. kort. 8°.

Wagner, Walter: Die obersten Behörden der K. und K. Kriegsmarine 1856—1918. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs. Ergänzungsband VI. Wien 1961. 166 s. index. 8°.

1. verdenskrig.

Bédier, Joseph: Tyske Soldaterbøger. Nye Kendsgerninger om Tyskernes Forbrydelser. København 1915. 54 s. 8°.

Beretninger om engelske Fangelejre i Indien og Birma. (1917 Røde Kors). København 1918. 46 s. 8°.

George, D. Lloyd: Naar Krigen ender. København 1917. 16 s. 8°.

Higgins, A. Pearce: Forsvarsbevæbnede Handelsskibe og Ubaadskrigen. London 1917. 32 s. 8°.

Krigen mot Hospital-Skibene. Fra Øienvidners Beretninger. London 1917. 24 s. 8°.

Lavisse, E. og Ch. Andler: Tysk Krigsførelse og tysk Krigslære. København 1915. 76 s. 8°.

Loti, Pierre: Barbarerne og deres Skændelsgerninger. København 1918. 50 s. 8°.

Seddon, J. A.: Hvorfor britisk Arbejde støtter Krigen. London 1917. 14 s. 8°.

Storbritannien under Forvandlingens Tegn. London 1917. 48 s. ill. 8°.

Taler holdt af General Smuts 15/5, 4/10 1917. 16 + 16 s. København 1917. 8°.

Taler holdt af Winston Churchill, Lord Kitchener og Lloyd George. København 1915. 38 + 16 s. 8°.

Wilson, H. V.: Dømt ved eget Utsagn. En Oversigt over tyske Forbrydelser. London 1917. 36 s. 8°.

2. verdenskrig.

Brierly, J. L.: Blokaden af Tysklands Eksport. København 1940. 16 s. 8°.

Hubatsch, Walther: Hitler Weisungen für die Kriegsführung 1939—1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht. Frankfurt a. M. 1962. 330 s. index. 8°.

Olsen, Niels: Rene folk med rene Hænder. København u.a. [1941]. 40 s. 8°.

Die Polnischen Greuelthaten an den Volksdeutschen in Polen. (tysk og engelsk udg.) Berlin 1940. 312 s. ill. 8°.

Pope, Dudley: Flag 4. The battle of coastal forces in the Mediterranean. London 1954. 300 s. ill. index. 8°.

Personalhistorie.

Berckman, Evelyn: Nelson's dear lord. A portrait of st. Vincent. London 1962. 274 s. ill. index. bibl. 8°.

Nyerup: Udsigt over Capitain Jens Munks Levnet, især om hans Rejser i Ishavet. Fra Riises Arkiv V. København 1821. 32 s. 8°.

Olafsen, T. K.: Sjømilitære anekdoter. Duplikeret i Horten. [1962]. 94 s. 4°.

Politik.

Bigelow, Poulleny: Britannien, Koloniernes Moder, set med amerikanske Øjne. London 1918. 18 s. 8°.

Fuller, J. F. C.: The conduct of war 1789—1961. A study of the impact of the french, industrial, and russian revolutions on war and its conduct. London 1961. 352 s. index. 8°.

Heitmann, C.: Den kommende Forsvarsordning. Økonomiske og saglige betragtninger over. (med Bilag — Kritik.) København 1922. 46 s. 8°.

Kastoft, H. E.: Fra OEEC til OECD. (UDENRIGSPOLITISKE SKRIFTFR, Serie V, 3.) København 1962. 68 s. 8°.

Murray, Gilbert: Krigens dybere Aarsager. København 1940. 32 s. 8°.

Tyske Udtalelser om britisk Politik. København 1918. 48 s. 8°.

Weilbull, Curt: Enhetstanken i Norden. Stockholm 1941. 2 4s. 8°.

Sømandskab, navigation m.m.

Nielsen, K. Bredahl: Lærebog i nautisk meteorologi, oceanografi og sejlveje. København 1961. 136 s. ill. kort. 8°.

Relster, H. og H. A. Guldhammer: Lærebog i Navigation I. København 1962. 340 s. ill. kort. 8°.

Skibe, skibsbygning m.m.¹

Brynch, Lorents: Forsøg til noget om de store Skibe hos de Gamle. København 1802. Fra »Iris og Hebe«. ill. 8°.

Dolby, James: The Steel Navy. A history in Silhouette 1860—1962. London 1962. 168 s. ill. index. bibl. 8°.

Fleming, H. M. le: Warships of World War 1. London u.a. [1962]. 352 s. ill. 8°.

Harbron, John D.: Communist ships and shipping. London 1962. 262 s. ill. index. bibl. 8°.

Jern-Transportfartøj til Heste, Vogne, Soldater. Skitse til, 4 stk. (Fra Rigsarkivets samlinger.) Fotokopi. 1853.

Talbot-Booth, E. C.: Ships of the Worlds battlefleets. 4. Ed. London 1942. ill. index. 96 s. 8°.

Våbentekniske o.a. håndbøger.

Handbook of gymnastic exercises for the use of her Majesty's fleet. London 1893. 114 s. ill. 8°.

Diverse.

Dahlsgaard, Inga: Demokrati — kommer det mig ved. København 1961. 187 s. 8°. MAS Lynæs.

Hill, G. F.: Mindemedaljen i Tysklands Tjeneste. London 1918. 32 s. ill. 8°.

Mc Murray, Robert N.: Rådgiver for ledere. København 1961. 236 s. 8°. MAS Lynæs.

Rud, Holger: Alkohol — men hvordan? Lidt om vinkultur ombord. København 1952. 32 s. ill. 8°.

Skyum-Nielsen, Svend: Unge mænds alkoholvaner. København 1962. 136 s. 8°. MAS Lynæs.

Ungdommen og fritiden. København 1962. 332 s. 8°. MAS Lynæs.

Tidsskrifter.

Underwater Technology. Sheffield Publishing. (amerikansk). TLV.

Kommentarer til nyanskaffelser.

A. C. M. Azoy: The story of the battle of San Juan Hill.

David Mc Kay Comp., New York 1962.

Det er ikke blot i dette århundrede, der har fundet kampe sted på Cuba. Det afgørende slag i den spansk—amerikanske

krig fandt sted juli 1898 og en del af æren for udfaldet havde »the navy«, der med en flotille sørgede for transporten op ad floden.

J. F. C. Fuler: The conduct of war 1789—1961.

Eyre & Spottiswood, London 1961.

General Fuller viser hvorledes det politiske formål med krigen er ændret i tiden siden den franske revolution. Gennem krigshandling søgte man før i tiden blot at tvinge modstanderne til at ændre deres politik, hvorimod man nu finder det nødvendigt at tvinge ikke blot den fjendtlige regering, men hele nationen til absolut overgivelse.

Det er en skarp militær hjerne, der gennemgår de enkelte krige i de næsten 200 år udfra politisk, strategisk og rent militært syn, ligesom den nuværende verdenspolitiske situation er taget op på samme baggrund.

Sovjetunionen idag.

Af D. J. Kønig.

Oktoberrevolutionen

Den russiske intelligensia havde siden århundredskiftet omtalt tsar Nikolaj d. II som »Nikolaj den sidste«. Man var altså i Rusland på et forholdsvis tidligt tidspunkt klar over, at den ustandselige forhaling m. h. t. indfrielse af løfterne om politiske, sociale og økonomiske reformer uvægerligt ville føre til det absolutistiske regimes sammenbrud. I hele det 19. århundrede var det tsaristiske Rusland hærget af gentagne og langvarige uroligheder. Årene før den russisk-japanske krig og den første verdenskrig kendetegnedes af strejker og demonstrationer i byerne og af ulovlige »beslaglæggelser« af storgodsejernes jorder på landet. Minoritetsområderne var samtidig hjemsøgt af nationale frihedsbevægelser. Denne ulmen nærmedes ved de revolutionære ideer, som udvikledes af russiske tænkere i det 19. århundrede (jvf. afsnittet om »Den historiske kontinuitet«.), og fremskynnedes yderligere ved Nikolaj »den sidste«s fuldstændige mangel på forståelse af situationen og stædige fastholden ved det »gamle«. Tsaren og hans nærmeste – ikke mindst tsaritsaen – var måske de eneste i hele riget, som ikke forstod, hvor alvorlig situationen var. Og dette til trods for, at Nikolaj gang på gang af sine ministre blev advaret mod at fortsætte den gamle kurs. Seks måneder før første verdenskrigs udbrud,

i februar 1914, sendte indenrigsminister Durnovo en omfattende stemningsrapport til eneherskeren og beskrev omhyggeligt de kræfter, som arbejdede for reformer og mod det tsaristiske regime. Han kom til følgende »profetiske« slutning:

»... lider Rusland i en kommende krig nederlag, så kan en social revolution, med de mest yderliggående følger ikke forhindres ...«

Dette er blot en enkelt sætning blandt mange i dette advarende dokument, som dog ikke kunne forhindre, at tsaren i august samme år førte sit vaklende regime ind i den krig, som for det russiske monarkis vedkommende endte med den af indenrigsministeren forudsagte sociale revolution og huset Romanov's undergang og delvise udslettelse.

Efter krigens udbrud gjorde Ruslands vestlige allierede i noter og personlige henvendelser tsaren og hans kreds opmærksom på nødvendigheden af sociale reformer og af en jordreform og anmodede eneherskeren om at opgive den stive holdning over for de borgerlig-liberale kredse. Vestmagterne kunne imidlertid ikke udrette mere end indenrigsministeren. Det fuldstændige økonomiske sammenbrud i krigens første år og den tiltagende utilfredshed i hele riget, de vedvarende uroligheder og soldaternes svigtende disciplin banede vejen for revolutionen i februar 1917.

(De i det efterfølgende anførte datoer svarer til til den gregorianske kalender, som i februar 1918 blev indført i Sovjetunionen. Eftersom februar- og oktoberrevolutionen tidsbestemmes ved den gamle julianske kalender, kalder man dem stadigvæk ved deres gamle månedsnavne, skønt de efter den nugældende kalender fandt sted d. 1. marts hhv. 7. november 1917.)

I det følgende skal kun de sider af revolutionen berøres, som til en vis grad gør sig gældende den dag i dag i det sovjetiske samfunds organisation og liv:

- 1905-revolutionen som mønster for 1917.
- Etableringen af det kommunistiske partis diktatur.
- Borgerkrigen som forløber for den politiske undertrykkelse af minoriteterne.
- Stalins magtkamp som mønster for Khrusjtjovs ditto.

Foruden de her opregnede punkter findes der i revolutionens historie en række andre vigtige hændelser, f. eks. fredsforhandlingerne med Centralmagterne i Brest Litovsk, den udenrigspolitiske aktivitet over for de asiatiske og mellemøstlige lande, »den røde hær«s opbygning, den anti-religiøse kampagne, de forskellige kulturelle strømninger, revolutionens indflydelse på seksuallivet, undervisningskaoset m. m. Disse og mange andre følger af revolutionen vil blive omtalt i forbindelse med skildringen af de pågældende foreteelsers udvikling og nuværende tilstand.

Den kommunistiske revolution, som officielt kaldes »Den store socialistiske oktoberrevolution«, markerede kommunisternes definitive sejr over alle det tsaristiske Ruslands andre oppositionelle og revolutionære strømninger. Disse lader sig sammenfatte således:

- De borgerlig-liberale hilste med tilfredshed tsarens »konstitutionelle« dekrét af 30. oktober 1905 som udgangspunkt for indførelsen af politiske friheder. Denne gruppe kaldtes »Oktobrister«. Ved siden af dem fandtes en liberal-republikansk

orienteret gruppe, som ad legal vej og inden for rammen af den nye konstitution ville opnå målet: sociale reformer og forvandling af monarkiet til en republik. De kaldte sig derfor »Konstitutionelle Demokrater« – i daglig omtale og i forkortet form efter forbogstaverne: »KaDetter«.

- De moderate *socialisters* politiske program byggede på teorier fremsat af Plekhanov (jvf. afsnittet om »Den historiske kontinuitet«.). Han grundlagde i 1883 i Geneve et socialistisk emigrantparti under navnet »Arbejdets Befrielse«. Socialisterne var delt i to fløje: de agrarsocialistiske »Socialrevolutionære« og de industrisocialistiske »Socialister«. (De sidstes leder var efter 1917 Kerenskij.)

Over for disse mere moderate reformistiske og revolutionære grupper stod den tredje gruppe,

- De *radikale* socialister med verdensrevolutionær målsætning. Også disse var spaltet i to strømninger: de »venstre-socialrevolutionære« og dem man nu kalder »kommunister«. De sidste lededes fra århundredeskiftet af Lenin.

Lenins gruppe skal nærmere omtales:

I slutningen af det 19. årh. sluttede spredte socialistiske grupper sig sammen i et fælles socialdemokratisk parti, som indtil revolutionen i 1917 ikke var lovligt anerkendt. Sammenslutningen var imidlertid kun en fiktion, idet lederne af de forskellige retninger allerede fra begyndelsen var splittede med hensyn til det vanskelige problem: Hvilken rolle skal personligheden spille inden for partiets organisation. Lenin og hans tilhængere krævede fuld underkastelse under

partilederens (Lenins) diktat, medens andre (blandt dem Trotskij) foretrak en løsere partiorganisation med ret til at danne fraktioner og have individuelle anskuelser. Her kan man skimte omridsene af den diskussion om »person-dyrkelsen«, som et halvt århundrede senere, efter Stalins død i marts 1953, igen prægede kommunistpartierne verden over.

På det forenede socialistiske partis II. kongres i London i august 1903 var uoverensstemmelserne mellem grupperne så store, at sammenholdet ikke længere kunne opretholdes. De moderate socialister kom ved en afstemning om organisatoriske spørgsmål vedrørende partidisciplin og partilederens diktatoriske beføjelser i mindretal med to stemmer. Siden kaldtes denne gruppe »mensjeviki« (mindretallet) og Lenins kommunistiske gruppe »bolsjeviki« (flertallet). Følgen af bruddet var at bolsjevikerne erklærede sig selv for de af partikongressen udpegede »legale« ledere af »proletariatet« verden over (»proletariatets fortrop«) og straks organiserede sig efter militært mønster. Princippet var: streng disciplin og koncentrisk ledelse.

Mænd, der valgte revolutionen som deres levevej, stillede sig under Lenins ledelse med det mål at fremme klassekampen og hermed fremskynde den udvikling, som skulle føre til den sociale revolution. Således blev den II. partikongres i London ved hjælp af en spinkel majoritet udgangspunkt for intense bestræbelser på at skabe et revolutionært råd, som skulle udarbejde nøjagtige retningslinier for virkeliggørelsen af kongressens beslutninger. Majoriteten i London opstod næsten tilfældigt, idet 7 delegerede udvandrede fra kongressen på grund af Lenins hårdnakkede afvisning af et forslag om, at man skulle opbygge partiet efter føderalistiske principper. Umiddelbart før

udvandringen var der kun 22 stemmer for Lenin medens der var 28 for hans moderate modstandere. De 7's udvandring forvandlede således Lenins minoritet til majoritet, og ved hjælp af denne besattes alle nøglestillinger inden for partiet med Lenins trofaste tilhængere. Denne taktik anvendte kommunisterne også i 1917, hvor de faktisk var i minoritet både i sovjetterne og i den nye nationalforsamling. Udvandring og udsmidning af de ikke-kommunistiske grupper forvandlede imidlertid også her minoritet til majoritet. (Senere praktiserede nazisterne samme metode.)

Et år efter den II. partikongres i London og samtidig med den russisk-japanske krig kom det i årene 1904-1906 til alvorlige uroligheder i Rusland. Tsar-magtens anvendelse af våbenmagt mod arbejdernes forholdsvis rolige demonstration i Petersborg d. 22. januar 1905 – siden kaldet den »blodige søndag« – blev optakten til en flodbølge af demonstrationer og strejker. Det var i denne periode, at der for første gang i Ruslands historie etableredes »sovjet«-er (råd) d. 26. oktober 1905 i Petersborg, som en art centraliseret ledelse af strejker og demonstrationer (»situationens generalstab«). I denne Ruslands første »sovjet« deltog foruden mensjeviker og socialrevolutionære også bolsjeviker og partiløse. Trods bolsjevikerens deltagelse i sovjetterne og trods Lenins, ganske vist forsinkede, opdukken i Petersborg i november 1905 anså kommunisternes eksperter *ikke* situationen for »moden« til en heldig gennemførelse af en kommunistisk revolution. Derfor viste de en forsigtig tilbageholdenhed under møderne og advarede ofte mod forhastede aktioner. Folkerejsningen lededes i virkeligheden af mensjevikerne og den socialrevolutionære gruppe, medens kommunisterne samlede erfaringer.

Således har Lenin hurtigt forstået, at sovjetterne under gunstige forhold kan være et udmærket redskab til ledelse af de revolutionære masser. Han var klar over, at der mellem den revolutionære elite (kommunisterne) og masserne manglede et led, og dette led kunne udgøres af sovjetterne. Lenin brugte selv ordet »transmissionsrem« for at illustrere sin tanke. Disse og andre erfaringer blev senere i 1917 med held anvendt af kommunisterne.

Det viste sig at de professionelle revolutionæres relative tilbageholdenhed i 1904–1906 var et klogt træk, idet tiden virkelig »endnu« ikke var helt »moden« til revolutionen. Afgørende for den revolutionære bevægelses svaghed var det navnlig, at de russiske soldater, trods visse disciplinære problemer (f. eks. mytteriet på panserkrydseren Potemkin i Odessa) alligevel ikke viste tilbøjelighed til at slutte sig til oprørerne; tværtimod adlød de i langt de fleste tilfælde befalingerne til at skyde på demonstranterne. Lenin og hans stab blev på baggrund af deres iagttagelser klare over, at en revolution er dømt til undergang sålænge den siddende regering kan råde over veldisciplinerede og loyale styrker. Læren var: soldaternes loyalitet over for den siddende regering skal undermineres. Derfor gennemtrumfede de forholdsvist få professionelle revolutionære delegerede i sovjetterne allerede under februar-revolutionen d. 1. marts 1917 udsendelsen af den s.k. »Ordre nr. 1«, gående ud på, at officererne i fremtiden skulle »vælges« af troppeenhederne. En art »soldater-demokrati«. Det er ikke nødvendigt at tilføje, at denne ordres virkelige mening var at underminere disciplinen og loyaliteten over for det »gamle« regime. Kerenskij's deklaration om »soldaternes rettigheder« af 22. maj samme år

indførte politiske kommissærer og fjernede hermed yderligere mandskabet fra deres officerer. Ganske vist var Kerenskij mensjevnik, men han »konkurrerede« med bolsjevikerne om de menige soldaters gunst. Den afgørende forskel på revolutionerne i 1904/6 og i 1917 var således, at de væbnede styrker under den første forblev loyale over for deres regering, men under den sidste i store skarer sluttede sig til oprørerne.

Som afslutning på dette rids af 1904/6 begivenhedernes indflydelse på revolutionen i 1917 kan det tilføjes, at tsaren under indflydelse af urolighederne og som modtræk mod sovjeterne i oktober 1905 udsendte sit dekret om den s.k. »oktoberforfatning«. I dekretet lovede han en omformning af Ruslands regerings-system fra absolutisme til konstitutionelt monarki efter vesteuropæisk mønster. Dekretet åbnede vejen for grundlæggelse af legale oppositionspartier som »Oktobristerne« og »Kadetterne« (se ovenfor), men løfterne om større politisk frihed og sociale reformer blev aldrig indfriet. Den første »Duma« (parlamentet), som valgtes i rammen af den nye forfatning, opløstes efter kun to måneders (maj/juni 1906) samling, grundet på oppositionens krav om en hurtig gennemførelse af sociale reformer. Samme skæbne ramte den anden »Duma«, som kun var samlet i to uger (juni 1907) før den af tsaren opløstes på grund af den radikale stemning, som beherskede møderne. Derefter skærpedes valgloven, hvilket resulterede i, at den tredje »Duma« (1907–1912) hovedsageligt beherskedes af landadelen. Det var ikke desto mindre denne højreorienterede »Duma«, som under indtryk af de elendige sociale forhold prøvede at gennemføre visse sociale reformer. I 1912 valgtes den fjerde »Duma«, som på baggrund af begivenhedernes udvikling og

trods sin højreorienterede sammensætning tvang tsaren til at abdicere d. 15. marts 1917, hvorved huset Romanovs monarki forvandlede til en republik. Derefter dannedes en provisorisk regering bestående af »Oktobriste«, »KaDetter« og mensjeviker.

Regeringens program omfattede bl. a. oprettelse af et demokratisk regeringssystem efter vesteuropæisk mønster. Der skulle til dette formål vælges en grundlovgivende nationalforsamling ved lige og almindelig valgret og hemmelig afstemning. Der skulle gennemføres sociale reformer og især en jordreform, hvorved storgodsejernes særstilling skulle ophæves. Korruption, sortbørshandel og hamstring skulle standses gennem regulering af forsyningerne. Udenrigspolitisk set var meningen, at man ville fortsætte alliancen med ententen (vestmagterne) og afstive fronterne mod Tyskland og Østrig-Ungarn. Disse og andre programpunkter kunne aldrig realiseres. Dels var uoverensstemmelserne inden for koalitionsregeringen for store, og dels var presset udefra d. v. s. fra kommunisterne og på fronterne for kraftige, hvorfor alt konstruktivt regeringsarbejde og en realisering af ovennævnte program forblev en utopi.

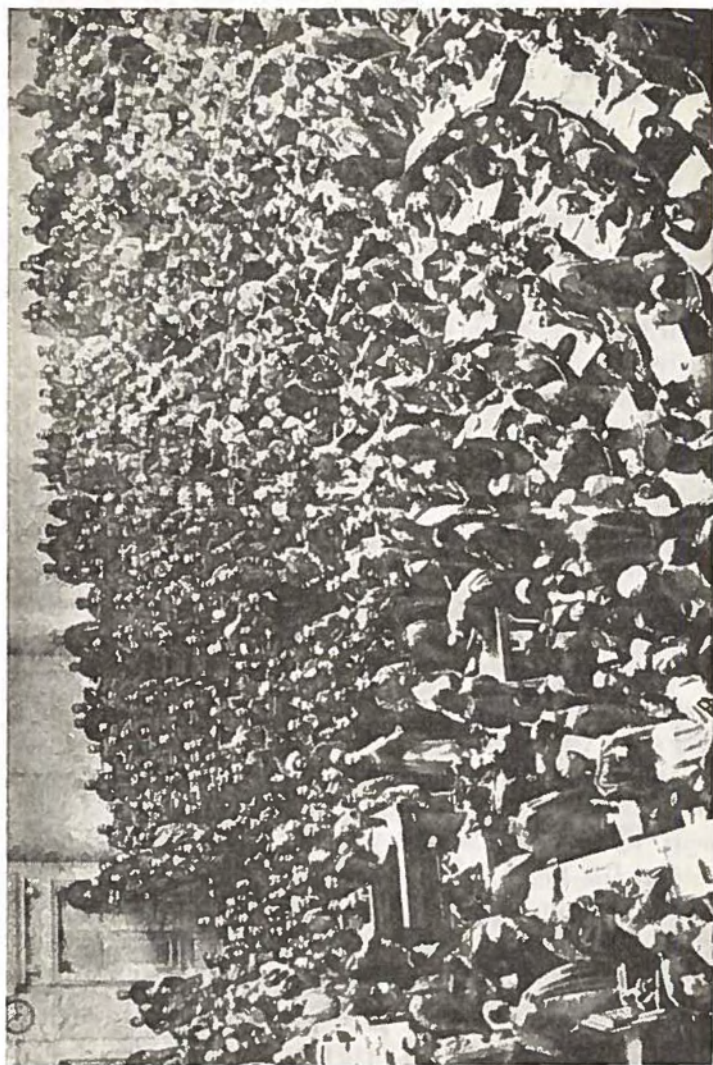
Der kan ikke her gøres rede for det indviklede politiske intrigespil, som iscenesattes af Lenin og hans professionelle revolutionære, som lige siden 1905 teoretisk havde forberedt sig på en afgørende kamp. Kun i store træk skal det antydes, at det redskab kommunisterne anvendte til magtovertagelsen under oktoberrevolutionen var arbejder- og soldatersovjetterne i Petrograd, som byen nu hed efter 1914. Arbejder- og soldatersovjetterne opstod samtidig med etableringen af den provisoriske regering og kunne gennem udsendelse af »dekretet«, som f. eks. den nævnte »Ordre

nr. 1« underminere regeringens beslutninger. Befolkningen vidste i reglen ikke, hvem de skulle adlyde: regeringen eller sovjeterne. I tiden mellem februar- og oktoberrevolutionen dannedes der rundt regnet 70.000 arbejder-, bonde- og soldatersovjetter i byer, landsbyer, fabrikker og garnisoner. Disse sovjetter blev senere sluttet sammen til den al-russiske sovjet.

I denne var kommunisterne til at begynde med i mindretal, idet de kun havde 105 delegerede mod 248 mensjeviker og 285 moderate socialrevolutionære. Ikke desto mindre var Lenins første krav, da han d. 16. april 1917 ankom til Petrograds Finske Banegård: »Al magt til sovjetterne!« Hermed erklærede han åben krig mod den provisoriske regering. Dette blev en forholdsvis let opgave efter Brussilov-offensivens sammenbrud i løbet af sommeren og hærens deraf følgende fuldstændige nederlag på fronterne. Herved undermineredes regeringens magtposition endnu mere, idet de væbnede styrker efterhånden gik i opløsning, især efter at sovjetterne havde udsendt det ene dekret efter det andet om jordens opdeling. Dette forårsagede, at soldaterne over hals og hoved forlod deres enheder og styrtede hjemad for ikke at komme for sent til den store jordfordeling.

Hertil kom, at den provisoriske regering, som siden juli var blevet ledet af Kerenskiij, ikke kunne byde masserne noget håndgribeligt, men blot lovede »demokrati«. Lenin og hans stab udnyttede dette tomrum idet de koncentrerede deres propaganda på følgende punkter:

- Fred, d. v. s. øjeblikkeligt ophør af krigen, hvis mål masserne aldrig rigtigt havde forstået.

Arbejder- og soldatersovjetter holder møde i april 1917 i Petrograd.

- Jord, d. v. s. øjeblikkelig tilfredsstillelse af bøndernes ønske om at få godsejernes jorder delt imellem sig.
- Brød, d. v. s. øjeblikkelig lindring af levnedsmiddelkrisen i byerne, og sluttelig:
- Al magt til sovjetterne, hvilket af masserne blev udlagt som besættelse af nøgleposter i administrationen med repræsentanter for »masserne«, afskaffelse af skatter og værnepligt m. m.

Disse fire punkter bød på øjeblikkelig hjælp og lindring, medens den provisoriske regering talte om abstrakte ting som demokrati og international afrustning, som masserne ikke fattede noget af.

Resultatet blev, at situationen i de første dage af november 1917 var så tilspidset og kaotisk, at kommunisterne ved hjælp af de til deres disposition stående mindre væbnede styrker (hovedsageligt bestående af matroser) kunne gå til angreb i Petrograd d. 7. november. Under Trotskij's ledelse blev alle byens nøgleposter besat, uden ringeste modstand, hvorefter regeringens sæde i Vinterpaladset blev stormet. Næsten alle regeringens medlemmer arresteredes, dog lykkedes det ministerpræsident Kerenskij at flygte til udlandet. Den militære magtovertagelse i hovedstaden var i forvejen nøje planlagt af Trotskij, medens Lenin sørgede for de politiske forholdsregler, som skulle tages.

Der dannedes straks en ny regering, kaldet »folkekommisærernes råd«, med bl. a. Lenin som formand, Trotskij som udenrigskommisær, Stalin som kommissær for de nationale minoriteter, samt en række andre medlemmer af bolsjevik-gruppen. Desuden rummede den også repræsentanter for mensjevik-gruppen,

*Lenin taler efter ankomsten til Petrograd i maj 1917. Trotskij ses ved talerstolens trappe.
I de senere officielle gengivelser af dette billede er Trotskij blevet bortretoucheret.*

den agrarsocialistiske gruppe og de venstre-socialrevolutionære (jvf. s. 180). I overensstemmelse med løfterne om »fred«, »jord«, »brød« og »magt« udsendte den nye regering sine tre første dekreter: I dekretet om »Jord« opfordredes bønderne til selv at fordele storgodsejernes og kirkens godser og i dekretet om »Arbejderkontrollen« socialiseredes Ruslands industri, handel og transport og stilledes under arbejder-sovjetternes ledelse.

I de første måneder efter »oktoberrevolutionen« regerede bolsjevik-gruppen sammen med de andre revolutionære partier. Disse forlod dog efterhånden regeringen, fordi Lenin ikke tolererede opposition og regerede som enehersker uden hensyn til koalitions-partnernes indsigelser og planer. Den venstre-socialrevolutionære holdt længst ud. Endnu før koalitions-regeringens fuldstændige opløsning var Lenin på baggrund af trykket fra de ikke-kommunistiske koalitions partnere og på grund af de løfter han gentagne gange havde givet masserne nødt til at lade udskrive valg til en forfatningsgivende nationalforsamling. Valget gennemførtes i slutningen af november 1917. Det var de første og sidste frie valg i Ruslands historie. Resultatet var nedslående for Lenin og hans tilhængere: Af ialt 707 mandater tilfaldt 175 bolsjevikerne og 40 de venstre-socialrevolutionære. Således fik den indskrumpede regeringskoalition kun 215 mandater mod de ikke-kommunistiske oppositionspartiets rundt regnet 500. Antallet af de afgivne stemmer vidner tydeligt om befolkningens afvisende holdning over for Lenins regering: Af 36 millioner stemmer tilfaldt kun 9 millioner bolsjevikerne og resten fordeltes blandt oppositionen. De fleste stemmer, 21 millioner, fik mensjevikerne (socialdemokraterne).

Bolsjevikerne og deres forbundsfæller, de venstre-socialrevolutionære prøvede gennem voldsom obstruktion at forhindre national-forsamlingens arbejde. Majoriteten lod sig dog ikke intimidere af truslerne; den fortsatte forhandlingerne, udråbte i januar 1918 Rusland til en demokratisk føderativ republik og vedtog en række love om sociale og politiske reformer. Lenin, der fremdeles havde kommandoen over de resterende troppstyrker, erklærede de ikke kommunistiske partier for anti-revolutionære og derfor »ulovlige« og lod samtidig de fleste, med stor majoritet valgte, parlamentsmedlemmer arrestere. Massedemonstrationer mod disse forholdsregler blev sprængt ved hjælp af lettiske skarpskytter, og d. 19. januar besattes parlamentsbygningen (Vinterpaladset), og den grundlovgivende nationalforsamling opløstes. »Opløsningen af nationalforsamlingen betyder en fuldstændig og åben likvidering af demokratiets idé til fordel for diktaturets«, erklærede Lenin samme dag. I marts flyttedes regeringens sæde fra Petrograd til Moskva og samtidig blev den sidste koalitionspartner – de venstre-socialrevolutionære – trængt ud af regeringen, idet man bl. a. erklærede, at der ved siden af bolsjevikerne ikke kunne tolereres andre politiske retninger. Man omdøbte samtidig bolsjevikernes parti fra »Det russiske socialdemokratiske arbejderparti (bolsjevikerne)« til »Det russiske kommunistparti (bolsjevikerne)«. Efter udskillelsen af de venstre-socialrevolutionære supplerede Lenin sin regering med medlemmer af kommunistpartiet, og hermed indførte han et nyt fænomen i den politiske historie: eetpart-diktaturet, som senere blev kopieret af Mussolini, Hitler, Franco samt andre store eller mindre diktatorer.

Hverken bolsjevikerne eller deres diktatur var populære, hvorfor man straks efter magtovertagelsen indledte den s.k. »røde terror«. Enkelthederne i den hensynsløse fremgangsmåde, som anvendtes mod regimets modstandere i denne periode, skal ikke omtales her. For at karakterisere metoderne skal der blot citeres ordlyden af et dekret, som udsendtes af een af den »røde terrors« ledere, Lacis: »Vi vil udrydde bourgeoisiet som klasse. Under politiundersøgelserne skal vi ikke lede efter bevismateriale om, hvorvidt den anklagede med ord eller gerning har sat sig imod sovjetmagten. De første spørgsmål skal lyde: Hvilken klasse tilhører han, hvilken oprindelse har han, hvilken opdragelse og uddannelse har han fået, og hvilket erhverv har han udøvet. Det er disse spørgsmål, som skal være afgørende for den anklagedes skæbne. Heri ligger meningen og målet med den røde terror.« Denne terror gennemførtes af den s.k. »ekstraordinære kommission til bekæmpelse af modrevolutionen, sabotage og spekulation« – Tjekaen.

Man nøjedes imidlertid ikke med at udrydde alle kommunisters modstandere, men foretog også inden for selve kommunistpartiet flere »udrensninger« af medlemmer, der viste afsky for den røde terror eller ikke var aktive nok i gennemførelsen af partiledelsens ordrer eller endog prøvede at danne fraktioner (»sekte«). Udrensningerne indledtes af Lenin selv på den X. partikongres i 1921. Resultatet var, at partimedlemmernes antal i dette år reduceredes fra 585.000 til rundt regnet 400.000. Udrensningerne er blevet bibeholdt til den dag i dag og de »selvkritiske tilståelser« er blevet et særligt ritual for kommunister verden over. I mange tilfælde iscenesattes der også store processer mod de kætterske partimedlemmer. De første

blev gennemført allerede i 1921, og siden er der både før og efter 2. verdenskrig afholdt retssager med næsten fantastiske »tilståelser« og selvanklager. Først i den allersidste tid (siden 1958) har man hørt mindre om sådanne processer. Skal et eller andet partimedlem »udrenses«, så anvendes i reglen nu ikke politiske, men kriminelle argumenter imod den pågældende. Politiske modstandere neutraliseres gennem domme for valutasmugling, underslæb, korrupsion o. l.

Den røde terror formåede imidlertid ikke helt at knække oppositionen – tværtimod forøgedes modstanden og forvandlede efterhånden til en kamp på liv og død. På den kommunistiske side stor den »Røde arbejder- og bondehær« organiseret, opbygget og ledet af bl. a. Trotskij, Tukhatjevskij, Frunse, Kalinin, Vorosjilov, Budjonnij og andre. På modstandernes side stod flere »Hvide Armeer« under ledelse af bl. a. generalerne Denikin og Judenitj, admiral Koltjak og andre. Hertil kom engelske, franske, amerikanske og japanske interventionstyrker samt den tjekkiske lektion under ledelse af general Gajda.

Borgerkrigen varede over 3 år og udkæmpedes med vekslende held for begge parter på flere fronter. Krigen førtes med den for alle borgerkrige karakteristiske brutalitet og hensynsløshed og forholdene kompliceredes ydermere gennem fremmed intervention på de »hvides« side. Borgerkrigens årsager kan søges i følgende faktorer:

- De nationale minoriteters ønske om at frigøre sig fra det russiske herredømme.
- Bøndernes og borgernes modstand mod socialisering og diktatur.
- Den udenlandske intervention.

Den sidste faktor kræver en nærmere omtale. Intervention er ofte bleven stillet i en ensidig belysning, idet man i reglen har fremstillet denne usædvanlige indgriben i et lands indre anliggender som en aktion til beskyttelse af de i Rusland investerede vestlige kapitaler. Det kan ikke nægtes, at også dette må have spillet en vis rolle ved beslutningerne, men der var også andre årsager. Blandt disse kan nævnes angsten for at de kejserlige tyske styrker skulle få fat i de anselige våben- og ammunitionslagre, som vestmagterne havde oprettet i bl. a. Murmansk, Arkangelsk og Vladivostok. Desuden skulle det forhindres, at olien i Kaukasus faldt i tyskernes hænder. Samtidig beskyttede man naturligvis de vestlige olieaktionærers interesser. De i disse områder landsatte interventionsstyrker havde altså opgaver at løse, som stod i direkte forbindelse med den første verdenskrigs taktik og strategi.

Hertil kom, at de allierede i foråret 1917 frygtede, at der kunne etableres et tysk-russisk samarbejde mod dem. Efter at den kejserlige tyske generalstab i april 1917 havde ladet Lenin og hans nærmeste stab slippe fra Schweiz til Petrograd via *Tyskland*, måtte vestmagterne ved vurderingen af revolutionens udvikling tage muligheden for en anti-vestlig-russisk-tysk alliance i betragtning. »Fredsslutningen« i Brest Litovsk i marts 1918 har yderligere bidraget til disse bekymringer og ikke helt uden grund. Der foreligger nemlig dokumenter, som viser, at den daværende sovjetiske udenrigskommissær, Tjitjerin, kun 2-3 måneder før det kejserlige Tysklands sammenbrud, i august 1918, sendte følere til Berlin om muligheden for en tysk aktion mod de vestlige interventer og de »hvide« armeer. Tyskerne svarede aldrig på anmod-

ningen, måske fordi de umiddelbart forinden havde tabt verdenskrigens afgørende slag (de tyske styrkers »sorte dag« ved Amiens d. 8. august) og forudså sammenbruddet.

Også efter Tysklands nederlag forsøgte kommunisterne at etablere en fælles front mod vestmagterne. Den kraftige kommunistiske aktivitet i Tyskland kunne give indtryk af, at de russiske revolutionære i fællesskab med Tysklands kommunister ville prøve at udvide revolutionen til Vesteuropa. Også dette kan have været een af årsagerne til interventionen, som dog standsedes i april 1919, idet man trak alle tropper tilbage (dette gjorde japanerne dog ikke) og i stedet nøjedes med våbenleverancer og løfter om hjælp til de »hvide« generaler. Grunden til dette skridt var dels krigstræthed hos de vestlige styrker og politisk uenighed i den allierede ledelse vedrørende Ruslandspolitikken. Beslutningen om tilbagetrækning af tropperne og samtidig fortsættelse af våbenleverancerne karakteriseredes af sir George Buchanan, Storbritanniens ambassadør i Moskva under revolutionen, og også af Churchill som en skæbnesvanger »halvhed og vankelmodighed«. De var begge tilhængere af enten fortsat fuld intervention *eller* fuldstændig standsning af al indblanding, herunder også våbenleverancerne.

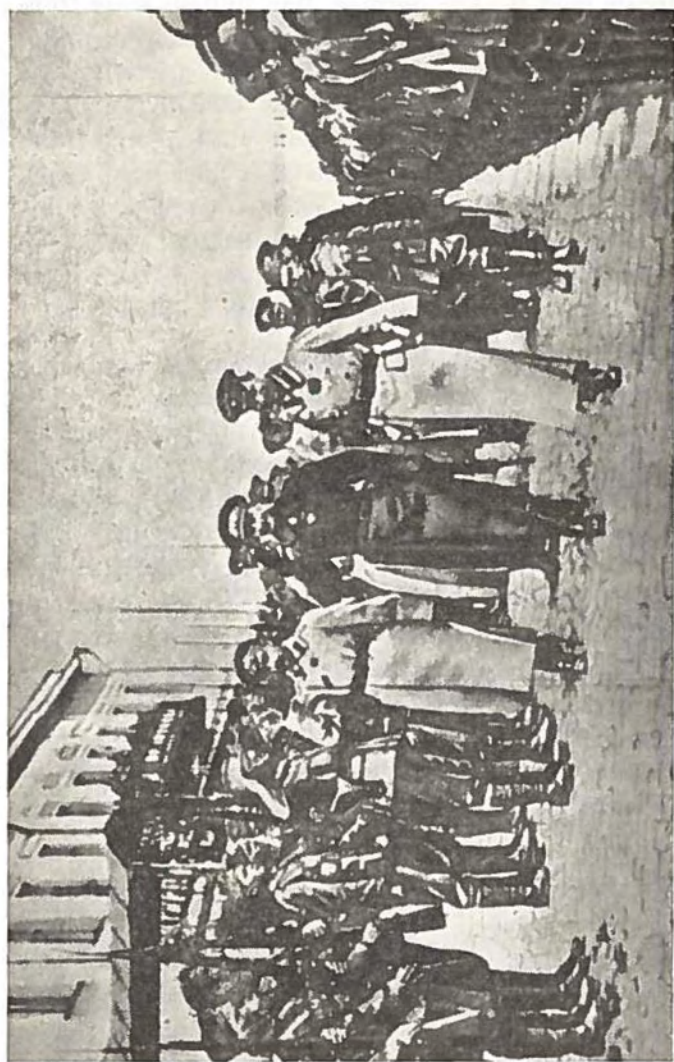
Der skal ikke her gøres betragtninger over, hvordan situationen ville have udviklet sig, hvis interventionen var blevet fortsat, og det skal heller ikke påstås, at borgerkrigen ville have fået en anden drejning. Det kan imidlertid fastslås, at straks efter standsningen af vestmagternes væbnede intervention i april 1919 besluttede det sovjetiske krigsråd med Lenin og Trotskij i spidsen at gå til modangreb. I Lenins dagsbefaling af 25. maj hed det: »Er vi ikke i stand til at gen-

erobre Ural til vinteren, er revolutionens undergang uundgåelig.« Hermed var signalet givet til samling af alle kræfter om et modangreb. Under Trotskij's ledelse begyndte en forceret opbygning af de »røde« styrker; han var ved hjælp af sit berømte pansertog praktisk talt tilstede alle vegne.

Næsten samtidig med de »rødes« reorganisering forberedte de »hvide« styrker sig på det afgørende slag. Den udvikling på de forskellige fronter, som i slutningen af 1919 førte til den endelige militære konsolidering af sovjetregimet, var i store træk følgende:

General Judenitj indledte i oktober sin store offensiv i Østersø-området med erobring af Petrograd som mål. Han håbede (og måske ikke helt uden grund) på britisk indgriben i offensivens sidste fase. Der lå nemlig britiske flådeenheder i den Finske Bugt og man mente, at de skulle støtte Judenitj's march mod Petrograd ved at angribe Kronstadt fra søsiden. Allerede d. 20. oktober stod Judenitj foran Petrograd. Trotskij kom personligt til den belejrede by og gav ordre til at overflytte en »rød« armé fra sydfronten til Petrograd. Judenitj's plan om besættelse af jernbanelinien mellem Moskva og Petrograd var af ukendte grunde ikke blevet realiseret og hans højre fløj truedes nu alvorligt af de »røde«, der var ved at ankomme via Moskva. I mellemtiden forlod de britiske flådeenheder uden at løse et skud den Finske Bugt og gik mod Riga. I Petrograd organiserede Trotskij personligt modstanden og skrabede alt mandskab sammen til en modoffensiv, som indledtes d. 21. oktober. Judenitj's armé brød sammen og gik i de efterfølgende uger fuldstændig i opløsning.

På centralfronten faldt afgørelsen næsten samtidigt. Admiral Koltjak var på dette tidspunkt ved at om-

Admiral Kolljak ved en troppeparade. Til venstre for ham ses general Gajda og til højre hans stabschef, general Bogoslouskij.

grupperne sine tropper sandsynligvis for at indlede en offensiv mod Moskva nordfra. Han flyttede store troppeenheder til sin højrefløj og blottede samtidig midterfronten. Under ledelse af Kuibysjev og Frunse indledte de sovjetiske styrker deres modangreb netop mod dette svage punkt, og Koltjak måtte hurtigt trække sig tilbage bag Ural. De »hvides« hovedstad Omsk faldt i november 1919 i de »rødes« hænder. Lenins dagsbefaling af 25. maj opfyldtes. Koltjak faldt i sovjetisk fangenskab og blev henrettet i februar 1920 medens hans armeer efterhånden gik i opløsning.

På general Denikin's sydfront kom det ligeledes i oktober 1919 til vendepunktet. Efter Judenitj's nederlag ved Petrograd koncentrerede Trotskij de frigjorte styrker på sydfronten og forberedte et modangreb mod Donets-bækkenet, hvor befolkningen sympatiserede med sovjetregeringen. Stalin ville foretage angrebet i Don-området, men Lenin akcepterede Trotskijs forslag, hvorefter operationerne indledtes af general Kamenevs hær og Budjonnij's kavaleri d. 10. oktober ved Orel, som faldt d. 20., hvorefter fremrykningen foregik i jævnt tempo gennem Donets-bækkenet til Rostov. Denikins tropper trak sig tilbage til Kuban-området, hvor de gik i opløsning. En del af styrkerne blev indskibet i Novorossijsk og flygtede fra Rusland.

Judenitj's nederlag ved Petrograd, Denikins ved Omsk (november) afgjorde i det store og hele borgerkrigen i sovjetstyrets favør. De resterende kampe var kun et resultat af opløste »hvide« styrkers sidste uorganiserede forsøg på at vende krigslykken. General Wrangell prøvede at fortsætte krigen med de sidste rester af Denikin's tropper i de sydlige dele af Rusland. Han blev imidlertid trængt mere og mere tilbage

General Denikin inspicerer sine tropper. I baggrunden en engelsk tank.

af Frunses styrker, hvorefter han i november 1920 lod sine styrker evakuere fra Krim-halvøen ad søvejen til Tyrkiet. Den polske general Pilsudski prøvede i ly af borgerkrigen at udvide Polens grænser. Det lykkedes ham d. 7. maj 1920 at trænge helt frem til Kiev, men han måtte allerede en måned senere trække sig tilbage fra denne by. Straks efter gik den »røde« hær under ledelse af general Tukhatjevskij til modangreb og avancerede i løbet af en måned til Warszawas forstæder. Her ventede han imidlertid for-

gæves på støtte fra sin venstrefløj, som stod under kommando af Budjonnij og Jegorov med Stalin som politisk kommissær, og da den franske general Waygand, som i juli 1920 havde overtaget ledelsen af Warszawas forsvar, indledte en modoffensiv, måtte Tukhatjevskij trække sig tilbage (miraklet ved Vistula) til Minsk. Erobringen af Polen mislykkedes altså. Således kan man betragte efteråret 1920 som tidspunktet for den endelige afslutning af borgerkrigen.

På det tidspunkt var næsten alle nationale befrielsesbevægelser kvalt. Efter udsendelse af den kommunistiske regerings dekret om »nationaliteternes selvbestemmelsesret« af 15. november 1917 prøvede alle det tsaristiske Ruslands undertrykte minoriteter at frigøre sig fra russisk herredømme. Kommunisterne i Moskva blev imidlertid hurtigt klar over, at dette ville betyde tab af store og økonomisk og strategisk vigtige områder, hvorfor man straks begyndte at fortolke dekretet således, at selvbestemmelsesretten ikke skulle kunne tjene til ødelæggelse af kommunistisk regime i de pågældende områder. »Man frigør ikke minoriteterne, for at de skal slavebindes af kapitalisterne!«, lød Stalins fortolkning af sin egen afhandling om nationaliteternes frigørelse. Derfor blev der i alle lande, der prøvede at rive sig løs, iværksat kommunistiske modaktioner mod de »borgerlig-nationale« befrielsesbevægelser. Denne kommunistiske offensiv stødte på kraftig væbnet modstand i Finland, Estland, Letland og Litauen, hvis selvstændighed og fuldstændige uafhængighed Sovjetunionen til sidst var nødt til at anerkende i anden halvdel af 1920 (dog måtte Estland anerkendes allerede i februar, ikke mindst grundet på tilstedeværelsen af de fra den Finske Bugt til Riga overførte britiske flådeenheder).

De andre frigjorte nationer blev efterhånden genindlemmet i det sovjetiske rige. Således havde kosakkerne dannet en selvstændig »Donrepublik« i januar 1918, men allerede i maj invaderede »røde« tropper republikken, hvilket førte til den store flugt af donkosakker til Vesteuropa. I Ukraine proklameredes der i november 1917 en selvstændig republik, som senere skulle indtræde som ligeberettiget medlem i den kommende russiske føderative republik. Men Lenin og hans kommissær for nationale minoriteter, Stalin, satte sig imod disse separatistiske tendenser med den motivering at »... hvor der allerede er etableret kommunistisk styre, kan folkets parlamentariske ønsker ikke akcepteres ...«. Ukrainerne støttedes imidlertid af Tyskland, hvorfor landets indlemmelse i sovjetriget måtte vente til Centralmagternes fuldstændige nederlag i november 1918. Spredte højreorienterede ukrainske grupper kæmpede derefter mod kommunisterne indtil slutningen af 1919.

I Kaukasus holdt selvstændighedsbevægelserne længere ud. Georgien, Azerbaidjan og Armenien udråbtes straks efter oktoberrevolutionen til selvstændige republikker, som sluttede sig sammen i den »Transkaukasiske Føderation«. Efter afslutningen af borgerkrigen på de tre hovedfronter i oktober/november 1919 og ikke mindst efter, at de vestlige interventionstropper havde trukket sig tilbage fra de kaukasiske olieområder, gik de sovjetiske styrker til angreb udefra mod de selvstændige republikker, og indefra gik Moskvas agenter i gang med et effektivt undermineringsarbejde. Allerede i januar 1920 grundlagdes den sovjetiske republik Azerbaidjan, i december samme år deltes Armenien mellem Tyrkiet og Sovjetunionen, således at der etableredes en armensk sovjet-republik,

medens georgierne holdt længst ud, idet Tiflis først faldt i februar 1921, hvilket muliggjorde dannelse af den sovjetiske republik Georgien.

I Sibirien varede genindlemmelsen af de selvstændige områder lidt længere, på grund af japanske styrkers og den tjekkiske legions tilstedeværelse. I april 1920 blev der i Bajkal-området etableret en »Demokratisk Fjernøstrepublik«, og i Vladivostok-området en »Kystrepublik«. Begge blev anerkendt af sovjetregeringen som uafhængige statsdannelser ligesom de kaukasiske republikker, men efter at den tjekkiske legion og de japanske og amerikanske interventionsstyrker havde trukket sig tilbage, besattes hele området af sovjettropper, og hele Sibirien indlemmedes i slutningen af 1922 i Sovjetunionen. Samme skæbne ramte de i Centralasien etablerede muhamedanske republikker. Med undtagelse af Finland, de tre baltiske lande, Polen, Bessarabien og en del af Armenien var det tsaristiske Ruslands grænser genoprettet i 1922.

Efter tilbagetrækningen af de vestlige interventionstropper i foråret 1919 og de »hvide« styrkers nederlag på alle tre fronter i slutningen af samme år begyndte de vestlige lande at indlede forhandlinger med sovjetregeringen. I februar 1920 begyndte de første handelsforhandlinger i København mellem Litvinov og den britiske gesandt. Dette førte til afslutning af en handelsoverenskomst i marts 1921 – en de facto anerkendelse af det kommunistiske regime. Dette benyttedes som udgangspunkt for lignende overenskomster med Norge, Østrig, Italien og Tyskland. Andre lande boykottede foreløbig den sovjetiske regering, deriblandt Schweiz, Finland, Tjekkoslovakiet, Jugoslavien og Rumænien. Også Polen og de baltiske lande var tilbageholdende over for Sovjetunionens tilnær-

melsesforsøg, skønt de allerede i 1920 havde anerkendt sovjetregeringen ved at afslutte fredstraktater med den.

Indtil 1924 foretrak de fleste lande den engelske form for samarbejde med den kommunistiske regering i Moskva. Men d. 1. februar 1924 indtraf ændringen, idet Storbritannien den dag de jure anerkendte den sovjetiske regering som tsarrigets arvtager. Samtidig gav London afkald på de af kommunisterne konfiskerede britiske værdier og kreditter, mod at man åbnede vejen for udvidede britiske leverancer og teknisk hjælp. Otte dage efter fulgte Mussolinis de jure anerkendelse med den forklaring, at udvidede handelsforbindelser med Sovjetunionen kunne være til gavn for Italien. Dette lands eksempel fulgtes af Norge, Sverige, Østrig, Grækenland og, medio juni, Danmark samt i oktober Frankrig. Dette sidste land gav også afkald på erstatning for de sovjetiske beslaglæggelser. USA anerkendte først Sovjetunionen i 1933 efter Roosevelts valg til præsident, medens Schweiz først i 1946 etablerede diplomatiske forbindelser med Moskva.

Foruden at skaffe Sovjetunionen en de jure anerkendelse fra de fleste vestlige lande opnåede Lenins dygtige udenrigsminister Tjitjerin (en tsaristisk diplomat af adelig afstamning) tillige at få afsluttet en række gunstige traktater. Den mest kendte var Rapallo-overenskomsten med Tyskland af 16. april 1922, som gik ud på udvidet økonomisk samarbejde samt (i en hemmelig klausul) en art militært samarbejde, idet Tyskland leverede eksperter både til organisering af de sovjetiske styrker og til fremstilling af moderne våben mod at Sovjetunionen stillede sit territorium til rådighed til uddannelse af tyskere i brug af våben, som det ifølge Versailles-traktaten var forbudt Tysk-

land at besidde. I februar 1921 afsluttedes en venskabs- og statstraktat med Persien, som sikrede Sovjetunionen ret til indmarch i dette land dersom dets område benyttedes til opmarchområde for »hvide« anti-sovjetiske styrker. Samtidig afsluttedes gunstige overenskomster med Tyrkiet og Afghanistan samt det Ydre Mongoli.

Efter næsten i alt 10 års krig og borgerkrig kunne Sovjetunionen i 1924 betragtes som indenrigspolitisk konsolideret og de jure anerkendt af de fleste af verdens nationer. I januar samme år døde Lenin. Han efterlod et politisk testamente, hvori han advarede sine partifæller mod at vælge Stalin til sin efterfølger. Stalin havde imidlertid endnu under Lenins langvarige sygdom indtaget nøgleposten som partiets generalsekretær, og fra denne stilling udbyggede han sin magtposition ved at fjerne alle sine rivaler fra ledende poster og besætte dem med sine tilhængere. Magtkampen førtes under anvendelse af ideologiske spidsfindigheder. Stalins taktik gik ud på først at ødelægge den værste og farligste rival, Trotskij. Dette kunne han gøre, fordi Trotskij i forvejen ikke var særlig populær i partiet og havde mange fjender. Med dem allierede Stalin sig imod ham og i 1926 fjernedes han fra alle sine stillinger og udvistes i 1929 fra Sovjetunionen. Hermed var Stalins magtposition nu så godt funderet, at han kunne vende sig imod sine forbunds-fæller i kampen mod Trotskij. Ledende revolutionære personligheder og officerer, blandt dem marskal Tukhatjevskij, henrettedes i tusindvis. En særlig hård udrensning blev foretaget i Leningrad og Ukraine. Sidstnævnte sted blev den ledet af Stalins lokale statholder Khrusjtjov.

Da Stalin døde i marts 1953, indtog Khrusjtjov straks førstesekretærposten i partiet og anvendte samme metoder som Stalin. Først allierede han sig med Molotov, Malenkov, Kaganovitj og andre mod chefen for statssikkerhedstjenesten, Beria, der henrettedes kun få måneder efter Stalins død. Der fulgte en lang periode med udrensninger af Berias »tilhængere«, som først afsluttedes, da det lykkedes Khrusjtjov med marskal Zjukovs hjælp at rette et tilintetgørende slag mod sine rivaler Molotov, Malenkov og flere andre »partifjender«. Da disse i juni 1957 politisk var uskadeliggjort (men ikke henrettet), blev marskal Zjukov optaget i partiets øverste ledelse. Men efterhånden som Khrusjtjov havde udbygget sin magtposition i partiet, fjernedes dernæst også marskallen fra alle sine militære og politiske poster i oktober 1957. Ligesom Stalin først i 1937 efter henrettelsen af den populære marskal Tukhatjevskij kunne føle sig helt sikkert på magtens tinde, kunne Khrusjtjov 20 år senere, efter at have sat marskel Zjukov på pension have samme følelse af sikkerhed. Khrusjtjov anvendte altså samme taktik som Stalin, dog med blidere metoder. Der henrettes langt fra så mange mennesker som under den gamle diktators regering.

(Næste afsnit handler om »Den røde arbejder- og bondearmé's opståen og udbygning.«)

Glimt fra søværnet.

Ved orlogskaptajn I. E. Wessel-Tolvig.

Søværnets nybygningsprogram

Søværnets nybygningsprogram omfatter i øjeblikket 25 enheder på Cost Sharing-programmet og 12 enheder på det rent nationale program.

Cost Sharing-programmet.

4 minestrygere af VIG-klassen.

Disse minestrygere er alle færdigbygget og indgået i flådens tal. Byggeværft: Orlogsværftet.

Minestrygeren »Asvig«.

4 minelæggere af FALSTER-klassen.

Minelæggerne FALSTER og FYEN er køllagt i henholdsvis Nakskov og Aalborg. De forventes begge søsat i sept. 1962 og afleveret henholdsvis april og juli 1963. MØEN og SJÆLLAND forventes færdige fra værftet i Frederikshavn i nov. 63 og marts 64.

4 motortorpedobåde af FALKEN-klassen.

FALKEN begynder afleveringsprøver i aug. 62, GRIBBEN og GLENTEN er søsat og forventes færdige i dec. 62 og febr. 63, og HØGEN skal søsættes i okt. 62; den afleveres i april 63. Byggeværft: Orlogsværftet.

2 gasturbinetorpedobåde af BRAVE-klassen.

Søværnets 2 første gasturbinetorpedobåde er under bygning hos VOSPER Ltd., Portsmouth. De skal søsættes i marts og aug. 63 og afleveres omkring årsskiftet 63/64.

8 bevogtningsfartøjer af DAPHNE-klassen.

DAPHNE og DRYADEN er indgået i flådens tal, HAVMANDEN afleveres i slutningen af aug. HAVFRUEN og NAJADEN er søsat, de forventes færdige i dec. 62 og april 63. NYMFEN, NEPTUN og RAN søsættes henholdsvis nov. 62, marts og juli 63. Der forhandles stadig om bygning af et 9. bevogtningsfartøj ROTA. Byggeværft: Orlogsværftet.

Bevogtningsfartøjet »Dryaden«.

1 u-båd af DELFINEN-klassen.

Den 4. u-båd af DELFINEN-klassen, der vil få navnet SPRINGEREN, er under bygning. Det er planlagt at søsætte den i febr. 63, og den skulle kunne afleveres i april 64. Byggeværft: Orlogsværftet.

2 patruljefagere.

Efter at der er skrevet kontrakt med USA's regering om bygning af 2 patruljefagere, er der udarbejdet specifikationer og indhentet tilbud. Skibene vil blive bygget af HELSINGØR skibsværft, og kontrakten med dette skibsværft er i øjeblikket til godkendelse hos de amerikanske myndigheder. Efter godkendelse vil bygningen snarest blive påbegyndt. Patruljefagerne ventes færdige i slutningen af 64 og begyndelsen af 65.

De vigtigste data bliver:

Displacement: ca. 2200 t

Længde o. a. 112 m

Kanoner 4-5" i dobbeltaffutage
4-40mm M/48

Motorer 2 GM diesel á 2400 HK
2 gasturbiner á ca. 18.000 HK

Besætning ca. 210 mand.

Nationalt byggeprogram.

Det nationalt financerede byggeprogram begyndte med orlogskutterne MAAGEN og MALLEMUKKEN, som indgik i flådens tal i 1960.

Iøvrigt omfatter programmet i øjeblikket:

*4 inspektions- og opmålingsskibe af
HVIDBJØRNEN-klassen.*

HVIDBJØRNEN, VÆDDEREN og INGOLF er søsat, FYLLA søsættes i nov. 62. De bliver færdige ca. 1. nov. 62, jan. 63, marts 63 og april 63.

Byggeværfter: Aarhus, Aalborg, Svendborg og Aalborg.

De to første helikoptere ALOUETTE III er leveret og indflyves i øjeblikket i Værløse. De 3 sidste kommer i oktober kvartal.

Skitse til patruljefuger.

Seneste bevillinger.

Der er stillet midler til rådighed for bygning af yderligere 2 u-både og 4 gasturbinetorpedobåde.

Våbenhjælp.

På våbenhjælp har Søværnet modtaget 2 amerikanske landgangsfartøjer, ODIN og THOR. Yderligere 4 ventes i efteråret og 4 ved årsskiftet. Den 2. aug. er tankfartøjerne RIMFAXE og SKINFAXE indgået i flådens tal. De ventes til landet sidst i sep. 62. Det er tidligere amerikanske Yard Oilers.

Meddelelser fra udlandet.

Ved orlogskaptajn W. W. Christensen.

Vesttyskland.

Den første tyske efterkrigsubåd.

Næsten ethundredeti år efter bygningen af den første under-vandsbåd i Tyskland, ubåden »BRANDTAUCHER«, søsattes den 21. okt. 1961 ved Howaldts-værftet i Kiel den første af tolv ubåde, U-1, til den vesttyske »Bundesmarine«. Alle tolv ubåde skal være færdige indenfor de kommende to år.

Type U-1

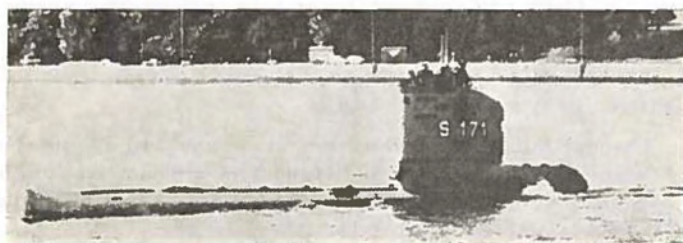
Type U-1.

Der har været arbejdet i flere år på udviklingen af den nye ubådstype, og resultatet er blevet et fartøj, der — såvidt man kan skønne efter de sparsomme tekniske data, der er tilgængelige, og ubådens ydre — langt overgår alle hidtil byggede ubåde af denne størrelse. Det viser også tallene i nedenstående tabel, der viser en sammenligning mellem tidligere tyske ubåde af denne størrelse og den nye type. Af hensyn til tidsskriftets læsere er DELFINEN-klassen medtaget i tabellen.

Type II D.

	Type II D (1939/40)	Type XXIII (1944)	U-1 (1961)	Delfinen-kl.
erfladedeplament	314 ts	232 ts	ca. 350 ts	550 ts
ngde o. a.	44,0 m	34,1 m	44,0 m	54,0 m
erste bredde	4,2 m	3,0 m	4,6 m	4,7 m
. ved overfladesejlads	700 HK	580 HK	ca. 1200 HK	1200 HK
rt ved overfladesejlads	12,7 kn	9,7 kn	?	13,0 kn
. ved neddykket sejlads	410 HK	600 HK	?	?
et ved neddykket sejlads	7,4 kn	12,5 kn	?	?
tal torpedorør	3	2	8	4
sætning	25 mand	14 mand	ca. 20 mand	33 mand

Type XXIII.

Skibsformen er tilpasset den nyeste viden vedrørende modstandskraften mod neddykkede fartøjer, især er alle på agterskibet fastbyggede dele såsom pullerter o. s. v. undgået. Det store forskib muliggør anbringelsen af otte torpedorør i stævnen, hvorved man har opnået en væsentlig større ildkraft i sammenligning med tidligere ubåde af denne størrelse.

DELFINEN-kl.

Man må yderligere regne med, at den allerede i slutningen af sidste krig påbegyndte udvikling henimod større batterikapacitet er fortsat, således at man må regne med såvel en større undervandsaktionsradius (type II D kun 56 sømil med 4 knobs fart, type XXII 175 sømil med 4 knobs fart) som en større fart neddykket. I det mindste må de nye ubåde med hensyn til farten i neddykket tilstand antages at holde trit med handelsskibenes gennemsnitsfart i de sidste tyve år.

U-1 er udstyret med Snorkelanlæg og med moderne elektronudstyr til navigation og ildledning.

I samme forbindelse skal nævnes, at i henhold til oplysninger i dagspressen har Norge 15 undervandsbåde af denne type under bygning i Vesttyskland, hvilket alt i alt betyder en væsentlig forøgelse af NATO's ubådsstyrke i Nordregionen.

(HANSA nr. 23/1961) W. W. C.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i juli 1962.

Historie.

Arbman, Holger: The Vikings. London 1961. 212 s. ill. index. bibl. 8°.

Horn, Fr. W.: Vore Fædres Guder. København 1875. 112 s. 8°.

Norrie, Gordon: Felttoget i Mecklenburg 1762. Særtryk af »Historisk Tidsskrift«, 11. Række, VI Bd. 5. Hefte. pag. 641—669. København 1962. 8°.

Richmond, Herbert: The navy as an instrument of policy 1558—1727. Cambridge 1953. 404 s. index. bibl. 8°.

Statsrådets forhandlinger 1848—63, ved Harald Jørgensen m. fl. Bd. II. København 1956. 636 s. Bd. III. København 1958. 664 s. Bd. IV. København 1960. 710 s. Bd. V. København 1962. 682 s. index. 8°.

Østrup J. og Hans Norling-Christensen:

1) Møntfund og Handelsveje. pag. 185—195.

2) Danskernes Handelsforbindelser i Vikingetiden. pag. 439—450. ill. Særtryk. København 1936. 8°.

2. verdenskrig.

Divine, A. D.: Firedrake. The destroyer that wouldn't give up. New York 1943. 252 s. ill. 8°.

Ito, Masanori: The end of the imperial Japanese Navy. New York 1962. 240 s. ill. index. 8°.

Personalhistorie.

Freeman, Andrew A.: The case for Doctor Cook. New York 1961. 316 s. index. bibl. 8°.

Sømandskab, navigation m.m.

Fay, Charles Edey: Mary Celeste. The Odyssey of an abandoned ship. Salem, Massachusetts 1942. 82 s. ill. 8°.

Skibe, skibbygning m.m.

Olsen, Olaf og Ole Crumlin Pedersen: The Skuldelev Ships. Særtryk af Acta Archaeologica, Vol XXIX. København 1958. pag. 161—175. ill. 4°.

Svensson, Sam: Fra Sejlsnekke til fuldrigger. København 1962. 108 s. ill. 8°.

Våbentekniske o.a. håndbøger.

Lærebog for Orlogsgaster. København 1962. 446 s. ill. planer. 8°.
 Naval communications. NAVPERS 10898. Washington 1961. 240 s. ill. index. 4°.

Signalbog for Flaaden. København 1901. 445 s. ill. 8°.

Diverse.

Franklin, Carl M.: International law studies 1959—1960. NAVPERS 15031. Vol. LIII. The law of sea: some recent developments. Washington 1961. 312 s. 8°.

Karnov's Lovsamling. 6. udgave. bd. I & II. København 1961. 2598 s. 4°. FLS FRH.

Landbrugsministeriet, Domænekontorets kortaflevering 1917. (Foreløbige arkivregistraturer Serie 4, nr. 5). København 1962. 111 s. index. 4°.

Tidsskrifter.

Fodboldtæning. Okt. 1960. f. f. 8°. HIA

Ungdom og Idræt. Jan. 1961. f. f. 8°. HIA

Kommentarer til nyanskaffelser.

A. D. Divine: Firedrake. The destroyer that wouldn't give up.

E. P. Dutton & Co., New York 1943.

Historien om destroyeren FIREDRAKE's deltagelse i 2. verdenskrig i kamp med overfladefartøjer, ubåde og luftfartøjer, i norske fjorde og i Middelhavet og i selskab med skibe som Ark Royal og Renown.

Masanori Ito: The End of the Imperial Japanese Navy.

W. W. Norton & Co., New York 1962.

Det er ikke blot flådens endeligt, der er behandlet. Bogen indledes med den japanske flådes opbygning efter 1. verdenskrig og den kamp, som herunder stod mellem sø- og landmilitære. Flådens indsats i 2. verdenskrig er behandlet udfra japansk kildemateriale og afviger derfor en del fra de amerikanske fremstillinger. Særlig interessant er således omtalen af Leyte Gulf og admiral Kurita's grundlag for hans dispositioner. Som appendix er opført liste over samtlige japanske enheder og deres skæbne. En af bogens to oversættere, Roger Pineau, har været medudgiver af den amerikanske »World War II«, dels som medhjælper for admiral Morison, dels som selvstændig forfatter af flere af bindene.

J. Teisen.

Operation »CERBERUS«.

»Scharnhorst«, »Gneisenau« og »Prinz Eugen«'s forlægning fra Brest til tyske havne 11.—13. februar 1942.
(Se kortskitse side 259).

Af kommandør E. J. Saabye.

I slutningen af januar 1941 havde slagkrydserne »Scharnhorst« og »Gneisenau«, under ledelse af admiral Lütjens, via Danmarksstrædet nået deres operationsområde i Atlanterhavet.

Skibene havde her angrebet adskillige konvojer og sænkede i løbet af 2 måneder 21 skibe på ialt ca. 116.000 BRT. Krydseren »Admiral Hipper« havde af og til deltaget i operationerne, medens lommeflagskibet »Admiral Scheer« gjorde jagt i Sydatlanten og det Indiske Ocean.

Den 22. marts anløb slagkrydserne Brest, idet overkommandoen ønskede skibene efterset, så de ved udgangen af april kunne være klar til operationer i samarbejde med »Bismarck« og »Prinz Eugen«.

Det var tanken, at en samlet diversion i Nordatlanten med de 4 enheder skulle give »Scheer« og »Hipper« en god mulighed for at bryde uantastet igennem til tysk havn, hvor de skulle til hårdt tiltrængt eftersyn.

Forholdene udviklede sig imidlertid således, at planen ikke lod sig gennemføre:

»Scharnhorst«s maskineri måtte gennemgå et større hovedeftersyn, og den 6. april fik »Gneisenau« un-

der forhaling fra dok til sløret ankerplads en torpedotræffer fra et britisk luftfartøj og måtte straks tages tilbage i dokken; her fik skibet nogle dage senere 4 bombetræffere, som yderligere forsinkede klargøringen.

Disse uheld, som skyldtes en energisk indsats fra fjenden og mangelfuldt luftforsvar af baseområdet, havde til følge, at de 2 slagkrydsere ikke kunne ind sættes til samarbejde med »Bismarck«-gruppen.

Som bekendt gennemførtes denne gruppes udbrud gennem Danmarksstrædet som en isoleret operation med katastrofal udgang for »Bismarck«s vedkommende. »Prinz Engen« undslap og anløb Brest d. 1. juni 1941 med overanstrengte maskiner, som krævede omgående og langvarigt eftersyn.

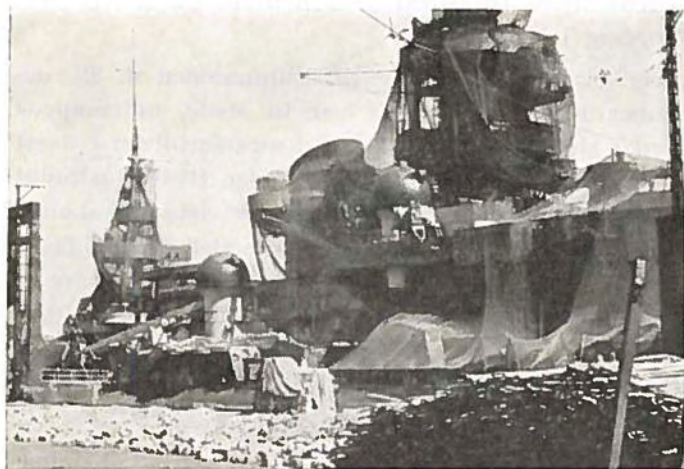
Overkommandoen ville nødig opgive overfladeenhedernes optræden i Atlanterhavet og beordrede »Lützow« til at bryde ud via nordnorske farvande. Men allerede på vejen til den norske udgangsposition blev skibet, som var dækket af 5 destroyere, truffet af en luftbåren torpedo og derved gjort ukampdygtigt for lang tid.

Alle disse uheld, dog særlig tabet af »Bismarck«, lagde grunden til den mistillid, Hitler efterhånden kom til at nære til flåden, specielt til de større overfladeenheder.

Tyskland stod dog på dette tidspunkt meget stærkt, og Hitler var i fuld gang med planlægningen af en ny offensiv på østfronten, og da han var bekendt med det russiske pres på de vestallierede for at få disse til at åbne en ny vestfront, forestillede han sig, at dette ville ske i Norge, hvorfra der relativt hurtigt kunne etableres forbindelse med sovjetstyrkerne. Føreren ønskede derfor en stærk flådekonzentration

»Gneisenau« i dok i Brest med bombetræffere.

»Scharnhorst« i Brest.

langs den norske kyst, og han anså de dybe fjorde for særlig egnede som udfaldssteder for de store overfladeenheder.

Denne strategiske opfattelse af situationen stemte ikke med storadmiral Raeders, idet denne stadig anså forsyningsruterne over Atlanten for flådens vigtigste operationsmål.

Raeder søgte da også ved flere lejligheder at overbevise Hitler om betydningen af at have de store skibe i beredskab nær de engelske havne, idet de derved kunne dels gøre indhug på konvojerne, dels binde betydelige britiske kræfter til hurtig indsats i det pågældende område.

Efter Raeders opfattelse ville en koncentration i norske farvande betyde et strategisk tilbagetog fra gunstige angrebspositioner, og han gjorde sit yderste for at formå Hitler til at udsætte beslutningen om at trække »Scharnhorst«, »Gneisenau« og »Prinz Eugen« hjem fra Brest med henblik på senere stationering i Norge.

Ved et møde i Marineoverkommandoen d. 29. december 1941, hvor Hitler var til stede, udkæmpede Raeder sin sidste kamp for skibenes forbliven i Brest med henblik på raids i Atlanten, men Hitler fastholdt sit ønske om at få dem hjem. Raeder viste på søkortet forlægningsruten via Danmarksstrædet og lod falde en bemærkning om, at man måske kunne forsvare at sende »Prinz Eugen« via Kanalen. Her brød Hitler ind og spurgte, hvorfor man ikke kunne sende alle 3 skibe ad denne rute, som jo var langt kortere og kunne dækkes af egne flyvestyrker.

Raeder svarede, som man måtte vente, at minefaren gjorde en passage af en så stor formation pro-

blematisk, friheden til taktiske manøvrer var yderst indskrænket, og man måtte påregne meget kraftig reaktion fra britisk side, så snart skibene havde forladt Brest.

Hitlers ripost ramte Raeder på hans ømmeste punkt! Føreren erklærede, at hvis admiralen anså forlægningen for umulig, agtede han at beordre skibene afriгget og kanonerne transporteret til Norge, hvor de – betjent af skibenes besætninger – ville gøre mere gavn!

Denne provokation var bestemmende for Raeder, og han gav Lütjens efterfølger, admiral Schniewind, ordre til at undersøge mulighederne for Brestgruppens forlægning.

Der fulgte nu adskillige møder mellem de interesserede myndigheder, og her fremholdt slagkrydsergruppens chef, viceadmiral Ciliax, kanalrutens fordele, idet han hævdede, at skibsbesætningernes uddannelsesstade var så ringe, at det var uforsvarligt at tage den meget længere rute via Danmarksstrædet. Han mente, at den hurtige rute gennemført i de korte, mørke vinterdage under gunstige vejrforhold ville være at foretrække – ikke mindst fordi flystøtte og jagerdækning kunne etableres under hele sejladsen. Formentlig stod viceadmiralen stadig under påvirkning af det stærke indtryk, »Bismarck«s skæbne havde efterladt i Krigsmarinen. Hans egne skibe kunne jo i kampkraft langt fra måle sig med »Bismarck«, og da skydeteknikken stod lavt hos de utrænede besætninger, er viceadmiralens standpunkt meget forståeligt. Ikke desto mindre var det med stor betænkelighed, at Raeder gik ind på at forelægge Hitler en operationsplan for Brestgruppens gennembrud til tyske Nordsøhavne via Kanalen.

Den 12. januar 1942 mødte i Førerhovedkvarteret storadmiralen, viceadmiral Ciliax, kommodore Ruge (Befehlshaber Sicherung West), general Jeschonnek (stabschef ved flyverkommandoen) og oberst Galland (designeret chef for luftjagerne under operationen).

Raeder holdt nu et langt foredrag, hvori han ikke lagde skjul på sine betænkeligheder, men samtidig understregede alle sine medarbejderes gode vilje til positivt at gå ind for Førerens opfattelse af den strategiske situation. Han ønskede dog, som forudsætning for sit eget ansvar i sagen, at slagkrydserne fik en kort øvelse i afgang fra havn med efterfølgende fægtningsskydning med kaliberammunition. Denne øvelses varighed skulle ikke overstige 24 timer.

Ciliax fremhævede, som designeret chef for operationen, betydningen af hemmeligholdelsen af alle forberedelser, således at overraskelsesmomentet kunne få fuld virkning. Endvidere ønskede Ciliax, at afgang fra Brest skulle foregå kort efter mørkets frembrud, således at skibene havde mulighed for at slippe ubemærket ud af havnen og ved daggry allerede være nær den farlige passage ved Calais. Gruppechefen ønskede at passere strædet ved dagslys, idet han anså fordelene herved for så betydelige, at de langt overvejede betænkelighederne.

Først og fremmest ville der kunne sikres skibene en effektiv luftjagereskorte, og han forlangte hertil 10 højt flyvende og 10 lavt flyvende jagere fra daggry til mørkefald; endvidere ville navigeringen i den minestrøgne rute være betydelig sikrere i dagslys. Fjendens mulighed for at indsætte torpedoangreb med MTB ville være væsentlig ringere om dagen. Taktiske manøvrer, særlig afdrej for torpedoer, ville være lettere at udføre. Endelig var den artilleristiske uddan-

nelse ombord ikke så fremskredet, at effektiv nat-skydning kunne forventes gennemført.

Ciliax konkluderede i, at passagen burde foregå om dagen, men kun under de for operationen gunstigst mulige vejr- og strømforhold, altså kuling, regntykning og medgående strøm.

Hitler modtog operationsplanen særdeles gunstigt; han foreslog selv, at man burde tilsløre hensigterne ved at udstede falske ordrer, f. eks. give ordre til forberedelse af forlægning til Middelhavet, men Ciliax frarådede dette, idet han mente, at enhver form for alarmstemning ville være til fordel for fjenden.

Efter at kommodore Ruge havde udtalt sig optimistisk med hensyn til tilvejebringelsen af en minefri rute, og oberst Galland havde erklæret, at de til rådighed værende 250 luftjagere ikke var tilstrækkeligt til en konstant dækning af skibene i de lyse timer, afsluttede Hitler mødet med at befale, at hele Brest-gruppen skulle forlægges til hjemlige havne via Kanalen, og at operationens planlægning straks skulle iværksættes. Han fejede Raeders betænkeligheder til side med at erklære, at han efter sine hidtidige erfaringer ikke tiltroede Englænderne evnen til øjeblikkeligt at opfatte en situation og derpå tage hurtige beslutninger.

Som man senere vil se, behøvede Englænderne ikke en lynhurtig opfattelsesevne for at forestille sig situationen, idet de med forbavsende nøjagtighed havde forudset, hvad der netop skete. Til gengæld havde de ikke heldet med sig, og mange enkeltpersoner reagerede for langsomt eller forkert.

Da beslutningen nu var taget, gik »Gruppe West« energisk i gang med at udarbejde operationsordren. Denne måtte naturligvis blive ret omfattende, idet

mange myndigheder var impliceret. Ordrens grundlag var allerede fremsat i generaladmiral Saalwächters P.M. af 3. januar 1942, i hvilket han havde opstillet følgende 3 nødvendige betingelser for operationens heldige forløb:

- »1. Vorbedingungen sind ausreichende Ausbildung im Hafen und eintägige Fahrübung.
2. Für die Durchführung halte ich ein Auslaufen in der Abenddämmerung mit einem Scheinmanöver nach Westen und Eintritt in den Kanal bei Dunkelheit für das günstigste. Auch das Passieren der Kanallänge bei Hellwerden halte ich für günstiger als ein Passieren bei Nacht. Der günstigste Zeitpunkt ist der 11. bis 14. Februar 1942.
3. Erforderlich für die vorbereitende Arbeiten der Wegeführung ist eine entsprechende Verstärkung des BSW-Verbandes bis zum 15.1., für die Marschsicherung die Bereitstellung der notwendigen Einheiten und eine Verstärkung der Luftwaffe, insbesondere der Jagdkräfte ...«

Hvad angår dækningsstyrker, siger Saalwächter:

»Für die eigentliche Marschsicherung muss ich nach allen bisher vorliegenden Erfahrungen mit Rücksicht auf die LT- und S-Bootsgefahr so viel Einheiten fordern, dass ein doppelter Sicherungsring aufgestellt werden kann. Ich stimme mit dem Flottenchef und BdS auch hierin überein, dass hierfür bei 2 Schiffen eine Mindestzahl von 12 Einheiten und bei 3 Schiffen eine Mindestzahl von 16 Einheiten erforderlich ist.«

Det er forøvrigt interessant, at Saalwächter meget nødig ville opgive muligheden af at kunne indsætte

store overfladeenheder i Atlanten, idet hans P.M. indeholder et forslag om »at opretholde det strategiske tryk her ved i det mindste at lade »Prinz Eugen« forblive i Brest.«

Ved fastlæggelsen af Brestgruppens sejlroute turde man ikke lade de store skibe følge den minestrøgne rute tæt langs den franske kyst, idet vanddybden her var så ringe, at skibene ikke ville kunne udnytte deres maximumsfart, hvilket man anså for nødvendigt. Routen blev derfor lagt således, at maximumsfart kunne opnås samtidig med, at skibene længst muligt befandt sig uden for de britiske radaranlægs rækkevidde.

Minestrygningen var et stort problem for sig, idet de relativt store formationer af M-både og R-både, som hver nat, når vejret tillod det, opererede på forskellige steder i ruten, ikke helt kunne undgå Engländernes opmærksomhed og i hvert fald ville give anledning til overvejelser på britisk side.

Et specielt område, på hvilket der fra tysk side opnåedes stor succes, var det, der i dag kaldes »Electronic warfare«. Den tyske ekspert, general Martini, lod ved denne lejlighed for første gang nye apparater og metoder indsætte, hvorved det lykkedes dels at slå de britiske radars ud, dels at give et falsk billede af, hvad der foregik.

Endelig bør nævnes det vanskeligste af det hele, hemmeligholdelsen. Som tidligere anført tillagdes den meget stor vægt, og der blev truffet grundige og rigoristiske forholdsregler for en gennemførelse af »need to know«-princippet. Kun de øverstkommanderende og enkelte af disses nærmeste hjælpere kendte operationsordren, og alle forberedelser søgtes dækket ved udstrakt brug af kodeord. – Samme ting havde

flere kodeord, således at uindviende måtte tro, at der taltes om forskellige emner.

Den intensiverede minestrygning tilskrev man indgåede meldinger fra agenter om nye fjendtlige mineudlægninger. Disse agent-meldinger var fingerede, hvilket naturligvis kun var kendt af meget få.

Til flyvevåbnet fortalte man, at planlægningen drejede sig om forlægning af et handelsskib med en speciel ladning.

For at vildlede skibenes egne besætninger og dermed udsprede falske rygter lod man uddele tropetøj til alle menige.

Man gik endog så vidt, at man, da datoen for afgangen var fastlagt, lod gruppekommandoen i Paris sende skriftlig indbydelse til skibschefer og stabsofficerer til netop denne dato (12. februar).

Der var altså fra tysk side gjort alt tænkeligt for at give fjenden en taktisk overraskelse af rang. – Forholdene udviklede sig således, at dette lykkedes langt over forventning.

Allerede før »Bismarck«-affæren havde Flag Officer in Charge, Dover, admiral Sir Bertram Ramsay, næret bekymring for, at det ved et dristigt udført gennembrud skulle kunne lykkes Brestgruppen at passere Kanalen, uden at han selv ville kunne nå at koncentrere tilstrækkelige styrker til at spærre vejen effektivt.

»Operation Fuller« var kodenavnet for den plan, som skulle sikre

- 1) at Brestgruppens afgang fra havn blev rettidigt erkendt,
- 2) at Brestgruppens kurs i tide blev plottet,
- 3) at passende styrker var i beredskab,

- 4) at disse styrker kunne indsættes på hensigtsmæssig og effektiv måde.

Denne plan udarbejdedes allerede i maj 1941, da kun »Scharnhorst« og »Gneisenau« lå i Brest, og det er interessant at se, at den opfattelse af de tyske hensigter, som var grundlaget for »Operation Fuller«, var forbløffende korrekt. Til trods for den hemmelighedsfuldhed, som omgav den tyske ordregivning, var man i Admiralty nået til den slutning, at Brest-gruppen skulle forlægges til tyske havne i begyndelsen af februar, og at der var overvejende sandsynlighed for, at denne forlægning ville foregå via Kanalen, eventuelt med passage af Doverstrædet om dagen.

Var man først nået til denne konklusion, førte sandsynlighedsberegningen ganske logisk til den rigtige periode – 10.–14. februar – idet månens faser og tidevandsforholdene var gunstigt netop i disse nætter.

Idet man således må beundre den præcision, hvormed den britiske ledelse havde forudset begivenheden, må man samtidig forbavses over den fuldkomne fiasko, operationens praktiske gennemførelse blev.

Lad os vende tilbage til de ovenfor anførte 4 punkter.

ad 1) Opfyldelsen af det første krav – rettidig erkendelse af afgang fra Brest – som jo var grundlaget for enhver senere indsats – afhang af, at FO, Dover, fik sikker efterretning ad en af de etablerede meldeveje.

Den første af disse var »Intelligence Service«, hvis agent*) i Brest i skikkelse af en dok-arbejder (tid-

* Samme agent havde i sin tid med held indberettet skibenes ankomst til Brest.

ligere capitaine de corvette!) via en hemmelig sender skulle varsko, så snart skibene havde forladt havnen.

Den anden meldevej syntes ved sin etablering meget effektiv. Fra juleaften 1941 placeredes 7 undervandsbåde – den såkaldte »Iron Ring« – i en halvcirkel ud for Brest. Sålænge disse både holdt deres vagt – om natten uddykket og om dagen i periskopdybde – havde de store skibe ringe chance for uset at forlade havnen. Men allerede 2. januar 1942 måtte jernringen trækkes bort; svære tab i Middelhavet rejste kravet om øjeblikkelig forstærkning i dette vigtige område, og F. O. Submarines, admiral Sir Max Horton, måtte med beklagelse hæve patruljen ud for Brest og sende ubådene til Middelhavet.

Den tredje meldevej var Coastal Command's systematiske luftrekognoscering. De betydningsfulde og korrekte meldinger, Admiralty havde modtaget ad denne vej, styrkede tilliden til, at ordren »Executive Fuller« ville kunne gives rettidigt. Coastal Command havde således d. 22. januar konstateret tilstedeværelsen i Brest af 3 jagere og 6 S-både, ligesom slagskibet »Tirpitz« var meldt til ankers i Trondheimsfjord den 23.

Ud fra den forudsætning, at Brest-gruppen ville bryde ud om natten, var 3 patruljelinier etableret fra solnedgang til solopgang. Linierne betegnedes med navnene »Stopper«, »Line SE« og »HABO« (af HAVre – BOulogne), og patruljeredes af radarbærende luftfartøjer på en sådan måde, at det skulle være højst usandsynligt, at alle 3 linier kunne passeres uobserveret.

ad 2) Konstateringen af den rute skibene ville vælge mente man ikke ville volde større vanskeligheder, så snart afgangens var en kendsgerning.

Første melding om, at skibene var stukket til søs, ville automatisk udløse »Fuller«, og heri indgik forstærket luftrekognoscering.

ad 3) Dette punkt var unægtelig »Fullers« store svaghed, idet »passende styrker« simpelthen ikke var til rådighed. 1st Sea Lord, admiral Sir Dudley Pound, ønskede under ingen omstændigheder at sætte Home Fleet's få svære enheder på spil, og moderne jagere fandtes overhovedet ikke i Kanal-området.

Admiral Ramsay's styrker indskrænkede sig derfor til de i Harwich baserede destroyere under kommando af Captain Pizey, og 5 MTB baseret i Dover. Destroyerne var alle over 20 år gamle og lidet egnet til indsættelse mod en så formidabel styrke, som Brest-gruppen med dens jager- og luft-dækning ville udgøre. De britiske både ville have en chance om natten, men indsats om dagen skønnedes håbløst.

Endvidere rådede Ramsay over 2 store minelæggere »Manxman« og »Welshman«.

Coastal Command havde til »Operation Fuller« designeret eskadrille 825, Lieutenant-Commander Esmonde, bestående af 6 Swordfish torpedoplaner, og eskadrillen blev forlagt til Manston i Themsmundingen. Det var Esmonde's eskadrille, som med Ark Royal som basis havde tilføjet »Bismarck« den torpedotræffer, som blev det mægtige skibs skæbne, og det var derfor berettiget, at admiral Ramsay nærrede forhåbninger til, at denne prøvede pilots indsats også denne gang kunne blive afgørende.*)

* At Lt-Cdr. Esmonde var en personlighed af format, bekræftes yderligere af følgende: Da hangarskibet »Ark Royal« blev sænket af en ubåd, befandt Esmondes eskadrille sig ombord. Skibet krængede stærkt over, og chefen gav ordren »Abandon ship«. På vej op fra hangaren kom Esmonde i tanke om, at han havde sin gallauniform

Foruden de nævnte styrker havde Bomber Command et antal fly i beredskab til at foretage bombeangreb mod skibene, og Fighter Command havde designeret jagere til at eskortere Esmonde's næsten forsvarsløse Swordfish torpedoplaner.

Disse styrker må forekomme ganske utilstrækkelige, men det var alt, hvad man på det givne tidspunkt kunne stille på benene, og man håbede trods alt på, at det måtte lykkes at tilføje Brestgruppen så alvorlige tab og skader, at den for lang tid ville være sat ud af spillet.

Admiral Ramsay havde truffet aftaler med de respektive kommanderende om, hvorledes koncentrationen af styrkerne skulle foregå, og under forudsætning af rettidig melding om afgang fra Brest skulle der være rigelig tid til ordregivning og opmarch.

Det bør endelig nævnes, at kystbatterierne ved Dover selvfølgelig indgik i planen og blev holdt i forstærket beredskab, samt at minelæggerne fra 3.-9. februar udlagde 6 spærringer på ialt ca. 1000 miner på strækningen Ouessant-Boulogne. I Doverstrædet var spærringen blevet forstærket, hvilket påførte tyskerne tabet af den moderne jager »Bruno Heine-mann« på vej til Brest.

Medens der således fra britisk side var gjort, hvad man anså for muligt, fortsattes forberedelserne på

i sit lukaf, og han fandt det uforsvarligt at efterlade de værdifulde effekter, som han tilmed endnu ikke havde betalt. Esmonde skyndte sig til sit lukaf, hvor han fremtog gallauniformen, epauletter, trekantet hat og sabel. Hurtig klædte han sig af til skindet og iførte sig sin dyre pragt, omend med besvær, da skibet nu krængede 45°. Få minutter efter nåede han op og lod sig glide ned ad skibssiden og -bunden og nåede i sikkerhed i den destroyer, som var kommet på siden. Hans ankomst vakte berettiget beundring og gjorde på mange et større indtryk end selve forliset.

tysk side med omhu og energi. Dækningsbådene samledes efterhånden i havnen, og d. 30. januar sendte viceadmiral Ciliax følgende signal til overkommandoen i Berlin:

»Gneisenau« har foretaget 1. prøvesejlads. Vejret regnfuldt med dårlig sigt, således at planlagte skydninger ikke kunne gennemføres. Maskineriet helt i orden«.

Den 2. februar stak »Scharnhorst« til søs under gunstigere vejrforhold og opnåede en fart af 29 knob samt gennemførte øvelsesskydning med alle kalibre. Den 4. februar afholdt »Prinz Eugen« heldigt alle de foreskrevne prøver, og da dette skib om aftenen var fortøjet i havnen, meldte Ciliax Brestgruppen kampklar.

Afgangen blev ansat til 11. februar kl. 20,30, og om eftermiddagen kl. 15,20 modtog »Scharnhorst« signalet: »Udfør operation Cerberus i aften«. For til sidste øjeblik at hemmeligholde det egentlige formål fik skibsbesætningerne og havnemyndighederne at vide, at gruppen skulle afholde natskydninger og ønskede bugserhjælp til fortøjning næste aften.

Kl. 20,25 – 5 minutter før der skulle kastes los – blev der blæst luftalarm, hvilket forsinkede afgangens indtil kl. 22,00. Luftalarmen havde dog ikke forhindret dækningsfartøjerne i at løbe ud, og disse – 6 Z-både og 5 T-både – afventede nu utålmodigt de store skibes tilsynkomst.

Det britiske luftangreb viste sig at være et »fotoangreb«, d.v.s. en nedkastning af lysbomber med samtidig fotografering af havneområdet, hvorved man håbede at kunne afsløre interessante ting. Modtrækket fra tysk side herimod var at indhulle hele området i kunstig tåge, hvilket også blev iværksat nu med

den uheldige følge, at skibenes manøvre sinkedes betydeligt. Vindstyrken var omkring 0, så tågen blev liggende meget længere end sædvanligt. Kl. 22,48 begyndte afgangs-manøvren, som flere gange truede med at blive totalt mislykket. »Prinz Eugen«s forslæber brast, så bugserhjælpen ikke fik virkning, og en agtertrosse kom i skruen. Det lykkedes at klare skruen, og Kapitän zur See Brinkmann manøvrerede skibet ud ved egen hjælp. Flagskibet »Scharnhorst« befandt sig en tid i en tæt tågebanke, og da det tillige var meget mørkt, var det umuligt fra broen at se den svagt lysende afmærkning af åbningen i netspærringen. Uheldigvis havde de 2 lysbøjer ved den 300 m brede gennemsejling samme karakter, så da man pludselig så den ene ret for, vidste man ikke, på hvilken side man skulle tage den. Kapitän zur See Hoffmann valgte den forkerte, og man hørte nu den svære wire skrabte langs skibsbunden. Ved at slå »2 gange stop«, hvilket betyder »Maskinerne standses helt ved kontrastamp«, reddedes situationen, og skibet gled langsomt henover nettet, uden at dette fiskede noget sted i bunden.

Ca. 23,45 samledes formationen på Brest red, og gruppen gik an med 17 knob.

En times tid senere beordredes: »Kurs 340, fart 27 knob«, en ordre, som vagtchefen på »Scharnhorst«s bro bad om at få gentaget, da han ikke ville tro sine egne øren.

For viceadmiral Ciliax må spændingen have været voldsom. Han kunne intet vide om, i hvilket omfang fjendens modforanstaltninger var sat i gang. Han kunne vanskeligt forestille sig, at styrken ret længe ville forblive uobserveret. Også vejret bekymrede gruppechefen; det var en mørk nat, men vejret var klart,

og det var næsten stille. Meteorologerne havde lovet ham det, han ønskede: Kuling, lave skyer, byger og dårlig sigtbarhed.

Nu skiftede datoen. Det var »Zero-Tag, Kanaldurchbruch«. Kl. 0212 blev samtlige skibsbesætninger gjort bekendt med operationens virkelige formål.

I løbet af natten forstærkedes dækningsstyrken med 2. og 3. T-flotille fra Cherbourg og Le Havre, (ialt 9 både) samt 4. S-bådsflotille.

Den store formation bevægede sig nu – stadig med 27 knobs fart – mod mere farlige søområder. Et signal fra chefen for minestrygningsoperationen, kommodore Bey, meddelte, at der var konstateret minefare ca. 20 sml. SW for Boulogne, d.v.s. et punkt, som gruppen ville nå i løbet af 5–6 timer.

Admiral Ciliax bemærkede nu til sin store lettelse en kendelig ændring i vejret; vinden friskede med regnbyger fra NW, og sigtbarheden aftog. Med hensyn til den rapporterede fjendtlige minespærring ved Boulogne, besluttede han at acceptere risikoen ved at stå gennem den smalle åbning, som han håbede, minestrygerne havde tilvejebragt, inden gruppen nåede frem. At risikoen var betydelig, kan ses deraf, at minestrygerne havde strøget 8 miner i den knap 300 m brede passage gennem spærringen.

Ciliax var mere og mere i vildrede med, hvad han kunne vente sig af fjendtlige modforholdsregler. Gruppen havde dampet af sted i 6 timer og tilbagelagt ca. 150 sml. uden at have mærket det mindste tegn på liv hos fjenden. Dette var i sig selv ildevarslende, idet ingen ombord kunne forestille sig, at formationen ikke forlængst var plottet i Admiralty's operationsrum.

Om en time ville det være lyst. Den uventede forsinkelse på ca. 3 timer ved afgangen var næsten indhentet. Skibene ville være meget nær ved pladsen for det med luftjager-dækningen planlagte rendez-vous til aftalt tid 0845.

De mange, der efter dagens frembrud fra kommandobroer og kanonstandpladser spejdede efter luftfartøjer, åndede lettet op, da – præcis som et urværk – den første formation på 16 Messerschmidt 110 kredsedde hen over skibene.

Hvad var der sket hinsides Kanalen? Var noget galt, eller forberedtes noget ekstra snedigt? Brestgruppen nærmede sig nu i fuldt dagslys indgangen til Pas de Calais, og tilsyneladende tænkte ingen på at lægge den hindringer i vejen!

På samme tid, som Ciliax lod sine skibe foretage prøvesejlads, var man i Admiralty nået til en konklusion. De oplysninger, som ad de oven for nævnte meldeveje var tilgået F.O. Dover, Coastal Command og Bomber Command blev d. 2. februar sammenfattet i følgende vurdering:

»The Brest ships cannot be fully efficient yet; although they have led a charmed life the Germans must be anxious to get them away to a safer harbour. Only if we can anticipate the plan of their departure can our chances of destroying them be good.

There are three, possibly five, large and five small destroyers at Brest, all of which have recently arrived. Minesweeping operations in the approaches to Brest have recently been seen. There has been no distinctive shape detected in any of the air reconnaissances flown by the Germans in the vici-

nity of Brest. These are indications of movement, but no indication of its direction.

The short cut for the German ships is via the English Channel. It is 240 miles from Brest to Cherbourg and another 120 miles from Cherbourg to the Dover Straits. Whilst ships could make the passage from Brest to Cherbourg, or from Cherbourg to the Dover Straits, in the same dark period, they could not make the complete passage from Brest to the Dover Straits in one dark period.

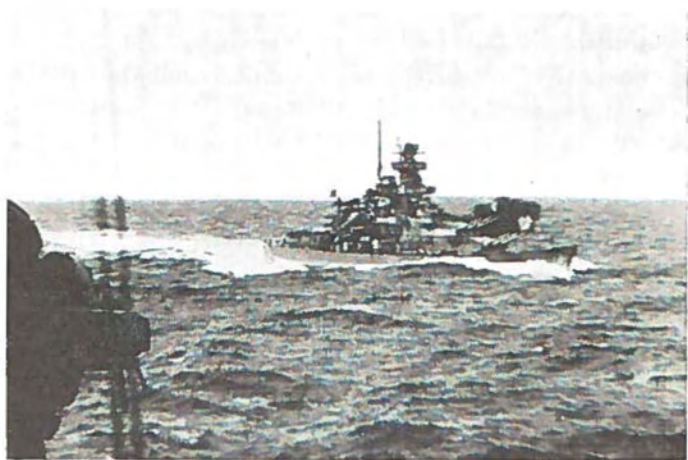
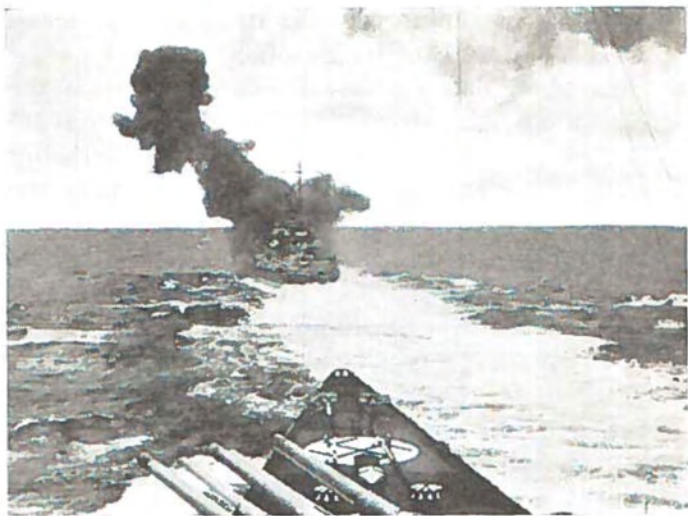
At first sight this passage up the Channel seems hazardous for the Germans. It is probable, however, that, as their heavy ships are not fully efficient, they would prefer such a passage relying for their security on the destroyers and aircraft which are efficient and knowing full well that we have no heavy ships with which to oppose them in the Channel.

We might well therefore find the two battle cruisers and the heavy 8" cruiser with five large and five small destroyers, also, say, 20 fighters constantly overhead (with reinforcements within call) proceeding up the Channel.

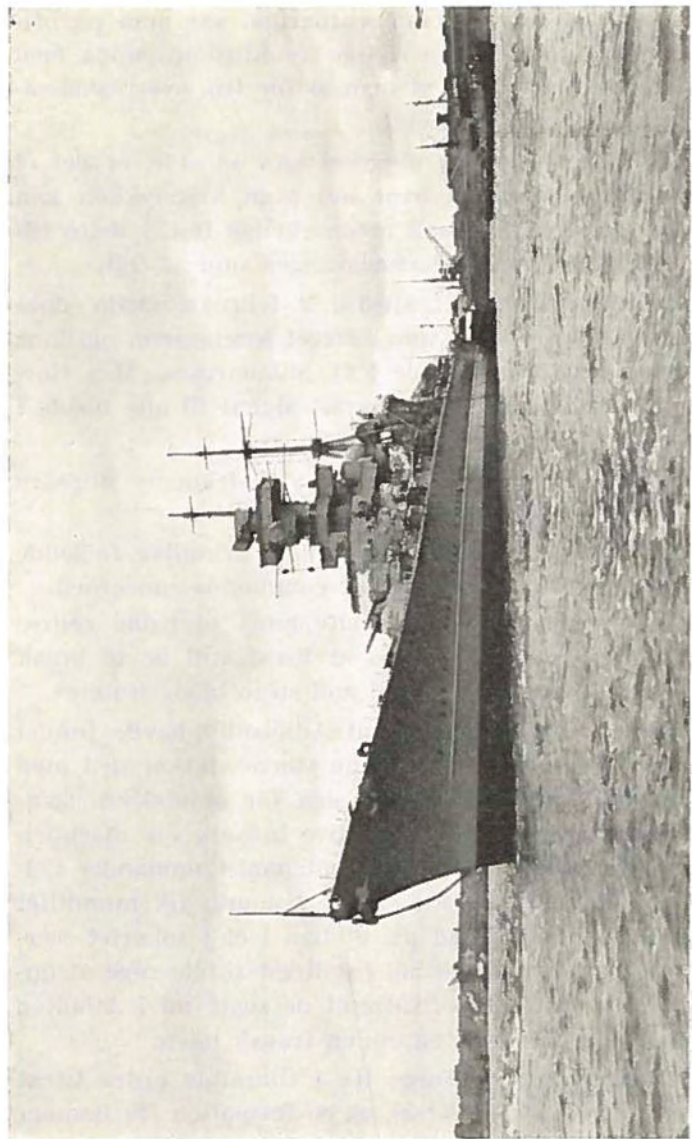
To meet this sortie we have about six M.T.B.s at Dover, but no destroyers with torpedo armament.

Our bombers have shown that we cannot place much reliance on them to damage the enemy, whilst our Coastal Command torpedo-bomber aircraft will not muster more than nine.

Taking all factors into consideration, it appears that the German ships can pass East up the Channel with much less risk than they will incur if they attempt an ocean passage.«

»Scharnhorst« og »Gneisenau« affyrer fuldsalver.

»Prinz Eugen«.

Som det ses af denne vurdering, var man på britisk side nået til den rigtige konklusion, endda med så stor nøjagtighed, at man skulle tro, overraskelsesmomentet var elimineret.

Når overraskelsen alligevel blev så stor, er det et tydeligt bevis på, i hvor høj grad krigslykken kan være afhængig af små menneskelige fejl, i dette tilfælde af en særlig skæbnesvanger sum af fejl.

På dette tidspunkt, altså d. 2. februar, havde »dokarbejderen« i Brest været meget foretagsom, og hans meldinger foranledigede F.O. Submarines (Max Horton) til at sende et top secret signal til alle ubåde i hjemlige farvande:

»Most secret source indicates that enemy ships in Brest are ready to sail«.

Admiralty udsendte på samme grundlag følgende signal til »All naval and air commands concerned«:

»Admiralty now appreciate most probable course of action of enemy ships at Brest will be to break eastwards up the Channel and so to home waters«.

Man kunne nu vente, at Admiralty havde fundet øjeblikket inde til at trække større styrker ned mod den østlige udgang af Kanalen for at afskære fjenden, men den eneste operative indsats var afsendelsen af ubåden »Sealion«, Lieutenant-Commander Colvin, som før afgang fra Portsmouth fik mundtligt direktiv, som gik ud på, at han i et i søkortet nærmere angivet område ud for Brest skulle søge at angribe de store skibe, såfremt de søgte ud i Atlanten eller stod SE på til en anden fransk havn.

Endvidere fik »Force H« i Gibraltar ordre til at være klar på kort varsel, og en formation fra Bomber Command udlagde miner ud for de frisiske øer.

Allerede næste dag – den 4. februar – mente man ikke at burde tøve længere, og Admiralty og Air Ministry udsendte signalet »Executive Fuller«, hvilket automatisk skulle sætte de respektive formationer i højeste beredskab. Som vi har set, var disse styrker meget beskedne, men som situationen udviklede sig, blev de yderligere beskåret.

Det er som bekendt umuligt at bibeholde »højeste beredskab« udover en ret kort periode, og efter et par dage og nætter uden tegn på aktivitet i Brest måtte man gå tilbage til »skærpet beredskab« for at give mandskabet den fornødne hvile.

Medens Tyskerne i denne periode havde koncentreret meget betydelige kræfter til denne ene operation, havde den britiske krigsledelse mange og større bekymringer, som lagde beslag på tanker og kræfter.

Situationen i Mellemøsten var vanskelig, og afsendelsen af en livsvigtig konvoj, W.S. 16, gennem Middelhavet var umiddelbart forestående, og i det fjerne Østen skred det japanske angreb på Singapore frem med foruroligende kraft.

W.S. 16 samledes i Clyde, og afgang var ansat til d. 16. februar; Winston Churchill følte sig foruroliget over denne konvojs sikkerhed, specielt med henblik på et flankangreb udført af Brestgruppen.

Under indtryk af en direkte forespørgsel fra Premierministeren, beordrede First Sealord nu »Force H« til Clyde med ankomst senest d. 15.

Den 8. vurderede Coastal Command situationen således, at Brestgruppens udbrud måtte forventes nårsomhelst efter tirsdag d. 10. og formentlig næppe senere end d. 15. – en bemærkelsesværdig korrekt bedømmelse, som bl. a. var baseret på en ligeså korrekt vejrprognose.

En administrativ ordre, som indskærpede »need to know«-princippet i forbindelse med »Operation Fuller«, fik meget uheldig indflydelse på Coastal Commands dispositioner, idet luftfartøjsbesætningerne ikke var briefet om, hvilke mål der kunne påregnes at optræde under »Fuller«, og deres uddannelse i fjernkending var utilstrækkelig.

Som tidligere nævnt var ubåden »Sealion« på post i Iroise bugten ud for Brest.

Den 7. februar modtog »Sealion« et signal fra admiral Horton med ordre til efter chefens skøn at trænge dybere ind i bugten og angribe de store skibe, som forventedes at ville afholde øvelser i farvandet.

Lt. Cdr. Colvin bragte sin båd ind til en position, hvorfra han kunne iagttage en bestemt fløjtetønde, som skibene måtte passere for udgående fra Brest. Til trods for gentagne angreb med dybdebomber gentog »Sealion« sine besøg ved fløjtetønden hver aften lige til den 11. På denne aften indfandt »Sealion« sig ved solnedgang og ventede. Kl. 20,30, på hvilket tidspunkt Brestgruppen skulle være afgået, lå båden klar til at give skibene en varm modtagelse.

Som vi har set, forsinkedes gruppens afgang af det britiske fotoluftangreb, og kl. 21,35 fandt Colvin det nødvendigt at trække sig tilbage for at dykke ud og lade batterierne op.

Dermed forsvandt den sidste rest af »The Iron Ring«, og »Sealion« observerede ikke de store skibe, da de en times tid senere stod til søs, med andre ord meldevej nr. 2 var ineffektiv.

I de samme kritiske timer arbejdede meldevej nr. 1 – »dokarbejderen« i Brest – energisk for at komme i nærheden af havnen, men alle veje var afspærret,

og han fik ingen melding afsendt. Meldevej nr. 1 havde også svigtet.

Vi har allerede set, at admiral Ciliax med forundring og mistænksomhed havde tilbagelagt 150 sml. uden at have mærket det mindste til fjendens eksistens, og vi så hans lettelse, da den første formation af ME 110 viste sig over skibene, men vi må ligesom admiralen spørge -- »Hvad var der sket på den anden side Kanalen?«

Coastal Commands regelmæssige »dusk-to-dawn«-patruljer havde ikke afvejet fra deres snart velkendte rutine.

Kl. 19,30 afgik »Stopper«-luftfartøjet og påbegyndte patruljen kl. 20,00.

Kl. 20,25 var »Stopper«-luftfartøjet meget nær ved at kollideres med en lavtflyvende JU. 88 natjager, som var ude for at angribe Bomber Commands maskiner under det før omtalte »foto-angreb« på Brest.

Der udspandt sig en duel mellem de 2 luftfartøjer og ved forskellige manøvrer lykkedes det »Stopper«-luftfartøjet at komme fri af sin forfølger. Medens undvigemanøvrens akrobatik stod på, slog englænderen sin radar fra og satte den atter til, da affæren var overstået, men det viste sig nu umuligt at få noget billede på PPI'en og efter forgæves at have prøvet at afhjælpe fejlen, besluttede piloten at returnere til basis.

Der blev *ikke* umiddelbart sendt et andet luftfartøj af sted, og efter at teknikere i 40 minutter uden resultat havde forsøgt at finde fejlen, beordredes besætningen over i et andet luftfartøj, men dette havde startvanskeligheder på grund af et defekt tændrør.

Først efter en lille times forløb kunne der startes, og kl. 23,48 var patruljen retableret.

Men denne afbrydelse fra 20,40–23,48 faldt netop sammen med det tidsrum, inden for hvilket Brestgruppen var manøvreret ud af havnen, og havde påbegyndt sin march på kurs 340! Gruppen havde uobserveret passeret »Stopper« og nærmede sig »Line SE«.

»Line SE«-luftfartøjet havde planmæssigt påbegyndt sin patrulje kl. 20,40 og bemærkede hurtigt, at radaren ikke virkede. I omtrent en time forsøgte besætningen at finde fejlen. Derefter brød piloten radiotavsheden og rapporterede, at patruljen var ineffektiv.

Kl. 23,13 beordredes luftfartøjet hjem og blev ikke afløst af noget andet luftfartøj.

Brestgruppen havde uobserveret passeret »Line SE« og nærmede sig »HABO«.

Også denne patruljelinie blev planmæssigt indtaget af et luftfartøj, men på grund af opkommende tågedannelser og dårlig sigt, blev patruljen hævet en god time tidligere end normalt. — Var luftfartøjet forblevet på »HABO«-linien en time længere, ville det med næsten 100 % sikkerhed have observeret Brestgruppen visuelt.

Det er senere fastslået, at årsagen til den omtalte svigten af radaren i »Stopper«- og »Line SE«-luftfartøjerne, skyldtes fjendtlig jamming.

Som det ses, tillod man i alle 3 tilfælde at lade de respektive linier være ubevogtede i relativt lange tidsrum, netop så længe, at Brestgruppen uobserveret passerede med 27 knops fart.

Også meldevej nr. 3 havde svigtet.

Foruden de 3 nævnte luftpatruljer udførtes af Fighter Command en daglig morgen-rekognoscering over Kanalen mellem Somme's udløb og Ostende. Den havde navnet »Jim Crow« og havde intet med »Fuller« at gøre.

Formålet med denne patrulje var at rapportere antal og art af fjendtlige skibe i området, hvorefter kommandoen tog beslutning om, hvorvidt der skulle foretages luftangreb på skibene. Denne form for rutinemæssige angreb på skibsfarten kaldtes »Roadstead«.

Denne morgen udførtes »Jim Crow« af 2 spitfires fra Hawkinge.

De tog hver sit område og observerede en del E-både for udgående og en del fjendtlige luftfartøjer, som kredsede over fartøjerne.

De to piloter, som ikke på noget tidspunkt havde hørt tale om »Fuller« og altså ikke havde forudsætninger for at sætte deres observationer i forbindelse med Brestgruppen, opretholdt radiotavshed og vendte hjem for at rapportere.

På samme tid – ca. kl. 10 – telefonerede Duty Air Commodore i Stanmore, Wing Commander Jarvis, til Group 11 i Hornchurch for at diskutere radarmeldingerne. Vagthavende officer ved Group 11 var kommet til det resultat, at en eller anden »air-sea-rescue operation« måtte være i gang over Kanalen. Heller ikke disse to ansvarlige officerer kendte noget til »Fuller« og Brestgruppens forventede udbrud.

Jarvis, som havde overtaget vagten kl. 9,30, blev efterhånden betænkelig ved det billede, som tegnede sig på hans plotterbord. Nye rapporter, denne gang fra kystradarstationer i Sussex, viste, at pladsen for de kredsende luftfartøjer bevægede sig øst på i Ka-

nalen med en fart af ca. 20 knob. Han beordrede derfor en ny »Jim Crow« udført, og 2 spitfires startede kl. 11,20 fra Hawkinge for nærmere at undersøge området med de kredsende luftfartøjer.

Hverken i Fighter Command H.Q. eller ved Group 11 tænkte nogen på at underrette Admiralty om de kredsende luftfartøjer, som efter plottet bevægede sig E på med ca. 20 knob, en oplysning som måske ville have udløst en reaktion.

Imidlertid stod Brestgruppen uantastet E på i Kanalen og nærmede sig – stadig med 27 knobs fart – den om morgenen rapporterede fjendtlige minespærring. Som man vil erindre var 1. minestrygerflotille – 4 M-både – beordret til at skaffe en åbning i spærringen, og dette var lykkedes ca. kl. 11,00.

På grund af den ringe vanddybde var det nødvendigt at nedsætte farten under passagen med de store skibe, og admiral Ciliax følte sig nu sikker på, at fjenden var rede til at udnytte denne chance til det yderste. Det var derfor i største spænding, at han kl. 11,15 beordrede hele styrken på kølvandsorden med fart 10 knob. Efter den lange sejlads med forceret fart virkede de 10 knob uhyggeligt langsomt.

Et efter et passerede skibene åbningen, og kl. 11,47 beordredes atter 27 knob og sikringsorden som før.

Brestgruppen ville om ca. 1 time være i den smalleste del af Doverstrædet; vejrforholdene ændredes i overensstemmelse med prognosen: lave skyer, byger, aftagende sigt og tiltagende vindstyrke.

På samme tid, som Brestgruppen formerede kølvandsorden for at passere gennem minespærringen, startede Group Captain Victor Beamish en af de flyv-

ninger, kammeraterne havde givet kælenavnet »Beamish Special«.

Beamish havde indlagt sig berømmelse under »The Battle of Britain« og gjorde nu tjeneste som Senior Staff Officer hos Air Vice Marshal Leigh-Mallory, Group 11 i Hornchurch.

Leigh-Mallory havde stiltiende akcepteret, at Beamish af og til foretog »træningsflyvninger«, og disse blev ofte temmelig begivenhedsrige, idet de som regel medførte en eller flere luftkampe.

Beamish var ved denne lejlighed ledsaget af en anden Spitfire, ført af en »Battle of Britain«-kampfælle, Wing-Commander Boyd. De to venner startede i ganske pænt vejr, skyet med 5 sml's sigtbarhed. Beamish havde nok hørt tale om muligheden af Brestgruppens gennembrud og vidste, at »Fuller« var forberedt, men var iøvrigt ligeså uvidende som alle sine kolleger, da han satte kursen ud over Kanalen.

Efter kort tids flyvning fik han øje på 2 tyske jagere og gik straks til angreb. Tyskerne tog retning mod Boulogne og under jagten tabte begge parter højde. Pludselig, da Beamish brød ned igennem en sky, så han til højre under sig Brestgruppen med sin vældige sikring af destroyere og E-både for fuld fart pløje gennem den nu ret krappe sø.

De to britiske piloter måbede ved synet og tog en stejl vending for at komme fri af jagerdækningen. – Det lykkedes at slippe bort, og kursen sattes direkte på Hornchurch.

Fighter Commands stående ordre lød på 100 % radiotavshed. Ordren havde aldrig været overtrådt, men var ofte blevet indskærpet.

Beamish overvejede, om dette var den undtagelse, som bekræfter reglen, men han kom til det resultat,

at han ikke var berettiget til at overtræde en så kategorisk ordre. Hans logiske forklaring var, at han simpelthen ikke kunne tro, at hans melding ville være den første, britiske myndigheder fik om, at Brest-gruppen var stukket til søs.

Kl. 12,09 landede Beamish, ilede til en telefon og afgav melding til Group 11 H.Q. Meldingen vakte bestyrtelse, og en strøm af signaler flød nu ud gennem telefon- og fjernskriverledningerne til de respektive kommandoer og styrkechefer.

F.O. Dover, som havde det største ansvar i operation Fuller, var den sidste, der blev underrettet. Først kl. 12,25 kom meldingen fra Admiralty War Room.

Admiral Ramseys Air Liason Officer, Wing Commander Constable-Roberts, havde dog forinden anet uråd ved meldingerne om de kredsende luftfartøjer og havde i en telefonsamtale med Group 11 antydnet muligheden af at det kunne være »our friends coming up from the West«. Group 11 svarede, at en ny »Jim Crow« var sendt ud og en operation »Roadstead« beordret.

2. Jim Crow-luftfartøj landede i Hawkinge kl. 11,50, og piloterne rapporterede en stor konvoj med mange eskorteskibe.

En af flyverne hævdede at have set et krigsskib med trebenet mast.

Forevist »Jane's Fighting Ships« blev han anmodet om at udpege det skib, han mente at have set. Piloten pegede på en silhouet af »Bismarck«-klassen.

Da dette umulig kunne være rigtigt, kom man ikke i tanke om »Operation Fuller«, men annullerede den beordrede »Roadstead« og gav ordre til en ny og større anlagt »Roadstead«.

I F.O. Dover's War Room fik man melding om dette, men hørte ikke et ord om »trebenmasten«.

Constable-Roberts var øjensynlig den eneste, som var alvorligt foruroliget. Han udbad sig admiral Ramseys tilladelse til at advare Esmonde i Manston.

Dette skete straks efter pr. telefon. Esmonde spurgte, om han skulle klargøre torpedoerne og gøre startklar, hvortil Constable-Roberts svarede »Ja, der bliver ikke megen tid, når startordren kommer«.

Denne samtale foregik lidt efter kl. 12 og er det første initiativ, der blev taget fra britisk side i retning af modforholdsregler mod »Operation Cerberus«, som da havde været i gang i mere end 14 timer!

Kort efter – 12,25 – kom, som nævnt, Admiralty's melding om Beamish's observation af Brestgruppen for fuld damp i Doverstrædet.

Constable-Roberts greb straks telefonen og råbte til Esmonde: »Beamish har observeret Brestgruppen ud for Boulogne; bliv ved telefonen; ordrer kommer straks«.

Samtidig fik Esmond's chef opringning af Beamish selv, som kun sagde: »Fuller – skynd jer«.

Kl. 12,40 meldte Group 11 til F.O. Dover, at 5 jagereskadriller var beordret til at eskortere Esmonde's torpedoplaner, og 3 ville angribe de tyske E-både forud for det britiske MTB-angreb.

Kl. 12,45 modtog Captain Pizey, (Captain (D), Harwich) signal fra admiral Ramsey: »Executive Fuller. Proceed in execution of previous instructions«.

Captain Pizey var den eneste chef, hvis styrke var i højeste beredskab, idet han netop den formiddag var stået til søs med sin flotille for at holde krigsmæssige øvelser. Dette var dog helt uafhængig af »Fuller«, idet flotillen netop om morgenen havde fået

tilladelse til at være på 4 timers varsel, men Pizey havde forberedt øvelserne og befandt sig altså nu ud for Harwich med 6 destroyere formeret i to divisioner.

Group Captain Beamish's ureglementerede flyvetur var blevet årsag til, at signalet »Executive Fuller« aktiverede de mange implicerede kommandoer.

Men kom signalet tids nok? Var det muligt i de få lyse timer, som var tilbage på denne korte vinterdag, at koncentrere angreb, som var stærke nok til at gennemtrænge den skærm af overflade- og luftfartøjer, som omgav Brestgruppen?

Den britiske tradition, som påbyder enhver i en sådan situation hensynsløst at angribe fjenden, blev ikke gjort til skamme. De enkelte styrker og enheder på havet og i luften viste tapperhed og dødsforagt, men samarbejdet svigtede alvorligt, og det ønskede taktiske resultat udeblev.

Kl. 12,50 passerede Brestgruppen, som stadig holdt 27 knob, linien Dover-Calais uden hidtil at have mødt modforholdsregler af nogen art. Humøret steg på »Scharnhorst«s bro. Den længste og farligste del af sejladsen var gennemført ikke alene planmæssigt, men under omstændigheder, som overgik de dristigste forhåbninger.

Kl. 13,18 observeredes det første tegn på reaktion hos fjenden: Kystbatterierne ved Dover åbnede ild. Skydningen, som lededes på grundlag af radarobservationer, var ganske virkningsløs, idet samtlige salver faldt for kort. Ifølge begge parter rapporter var ingen nedslag nærmere end ca. 1 sml om bagbord for hovedstyrkens kurslinie.

Kl. 13,26 angreb en flotille på 5 britiske MTB, som under kommando af Lieutenant-Commander Pum-

phrey havde forladt Dover kl. 12,55. Angrebet blev sat ind med stor beslutsomhed, men det lykkedes ikke at opnå træfning med torpedoer. Det konstateredes, at torpedoerne fra en af bådene ikke gik i gang, men stillede sig lodret og sank.

Fra MTB-flotillen modtog admiral Ramsey for første gang en pålidelig positionsmelding for Brestgruppen. Denne melding gik straks til Coastal Command og nåede Esmonde i Manston ca. 13,20.

Til trods for, at jagereskorten fra Group 11 endnu ikke havde indfundet sig, besluttede Esmonde at starte. Kl. 13,29 kredsede hans 6 Swordfish for sidste gang over Manston. Esmonde vidste nu, at Brestgruppens fart var ca. 27 knob, så der var ingen tid at give bort, hvis han skulle nå at sætte sit angreb ind, og desuden var det ret gode vejr nu under hurtig nedbrydning.

Et øjeblik efter ankom en formation på 10 Spitfires, hvorfor Esmonde regnede med, at resten ville være fremme i løbet af få sekunder. — Han lod sine Swordfish-maskiner gå på »kølvandslinie« og satte kurs ud over Kanalen.

Da han nærmede sig Brestgruppen, blev han flere gange angrebet af ME 109-jagere, men det lykkedes hver gang den sparsomme eskorte at splitte den fjendtlige formation, og Esmondens langsomme torpedoplaner fik endelig de store skibe i sigte. Men nu blev det først klart, hvor håbløs situationen var, idet spærreild og jagereskorte dannede et uigennemtrængeligt skjold omkring skibene, og kun en meget stærk eskorte af egne luftjagere ville gøre det muligt at nå ind på rimelig skudafstand. Men selv under disse forhold tog Esmonde ikke i betænkning at forsøge at slå sig igennem.

Alle seks Swordfish blev skudt ned, medens deres eskorte opløstes i en række enkeltkampe med de tyske ME 109-jagere. De 4 eskadriller, som ikke var nået rettidig frem til Manston forsøgte forgæves i den afslappende sigtbarhed at finde Esmondes lille styrke. 5 overlevende blev taget op, men den tapre Esmonde selv blev aldrig fundet.

Mellem ca. 15,00 og 18,00 blev Brestgruppen gentagne gange angrebet af torpedobombere, men alle angreb var dårligt koordineret og blev afslået.

Admiral Ciliax havde grund til at være tilfreds med dagens hittidige forløb. Hans styrker var intakt, alle angreb var afslået, sigtbarhed og vejrforhold begunstigede ham, og der var kun kort tid tilbage, før mørket ville falde på.

Kl. 15,30 gennemrystedes »Scharnhorst« af en voldsom eksplosion. Alle relaiser faldt, alt lys gik ud, den automatiske lukning af dampventilerne trådte i funktion, og maskinerne stoppede.

Skibets havarisektion meldte, at der var lækager i forskibet og i kedelrum II.

Da ingen kunne overse havariets følger, besluttede admiralen at forlade skibet og hejse sit flag i destroyer Z 29, som blev beordret på siden. Trods den nu ret svære sø, lykkedes det uden uheld admiralen og hans stab at springe over på Z 29's fordæk, og med højeste fart søgte det nye flagskib at indhente »Gneisenau« og »Prinz Eugen«, der fortsatte med 27 knob NE på.

Kl. 16,45 fik Ciliax de to skibe i sigte, og netop i dette øjeblik foretog »Prinz Eugen« kraftig kursændring, og begge skibe åbnede ild med alt skyts.

Det, gruppechefen her kom til at overvære, var Harwich-flotillens torpedoangreb. Captain Pizey var,

som nævnt, i søen med sine seks destroyere, da han kl. 12,45 modtog F.O. Dover's signal. Pizey kunne straks af positionsopgivelsen for Brestgruppen se, at den eneste mulighed for at nå frem til angreb var at sætte kursen direkte på det punkt, fjenden formodedes at være nået ca. kl. 16,45, uanset at denne kurs tog flotillen tværs over egne minespærringer. Efter kort tids forløb måtte en af bådene, »Walpole«, melde maskinhavari, hvorpå den blev beordret til at returnere til Harwich.

Kl. 15 var minespærringerne passeret uden uheld, og besætningerne åndede op et øjeblik; de mente nu kun at have fjenden at frygte. Stor var derfor deres overraskelse og harme, da der 15,45 ud af skyerne dukkede en formation britiske luftfartøjer fra Bomber Command med kurs mod bådene, som gik i kølvandsorden. — Medens destroyerne tilbageholdt ilden fra AL-skytset, måtte de finde sig i at se bomberne falde tæt omkring, dog uden direkte træfning.

Kl. 16,17 sås Brestgruppen på PPI'en ombord i Pizey's båd, »Campbell«, i afstand 9,5 sml.

Kl. 16,20 signalerede Pizey til sine både: »I intend to close the enemy and attack. Once the enemy is engaged ships will attack independently. Good luck«.

Captain Pizey førte »Campbell« til angreb mod »Gneisenau«, og »Vivacious« og »Worcester« valgte at følge flotillechefen. De tre både leverede et mønsterværdigt angreb.

Efter at have drevet fjerndækningens E-både på flugt med kanonild drejede Pizey sine skibe til parallel kurs med fjenden i ca. 3300 yards afstand og optog med sine små kanoner en artilleriduel mod slagkrydserens svære og mellemsvære skyts samtidig med at alle afskød deres torpedoer.

Det var i dette øjeblik, admiral Ciliax ankom til kamppladsen om bord i Z 29. Ingen af de britiske torpedoeer traf deres mål, og destroyerne søgte nu i stærkt medtaget tilstand uden for synsvidde. Særlig »Worcester«, som rantes af et par fuldsalver fra »Prinz Eugen«s svære skyts, havde vanskeligt ved at klare sig, men det lykkedes dog alle destroyerne at nå hjem.

Royal Navy's sidste chance for at tilføje fjenden skade var nu forpasset, omend der fra alle enheders side var præsteret fremragende mod.

Der bestod dog endnu en mulighed for aktiv indsats, nemlig luftangreb udført af formationer fra Bomber Command.

Som tidligere nævnt, var »Operation Fuller« planlagt næsten et år før den kom i aktion i et samarbejde mellem F.O. Dover og cheferne for Bomber Command, Fighter Command og Coastal Command, d.v.s. admiral Sir Bertram Ramsay, Air Marshal Sir Richard Peirse, Air Chief Marshal Sir Philip Joubert og Air Vice Marshal Leigh Mallory.

Da »Operation Fuller« blev iværksat den 4. februar, beordrede Air Marshal Peirse, at 300 bombemaskiner af alle typer fordelt på forskellige flyvepladser skulle være klar på 2 timers varsel. Da der intet skete de følgende dage, anmodede han d. 6. februar Air Ministry om tilladelse til, at Bomber Command blev fritaget for sine forpligtelser i »Fuller«, da den nuværende alarmtilstand ganske lammede kommandoens øvrige virksomhed. Air Ministry henviste Peirse til direkte forhandling med Admiralty, hvilket skete den næste dag.

Søofficererne i Admiralty blev forfærdede ved tanken om, at Brestgruppen skulle kunne marchere gen-

nem Kanalen, uden at Bomber Command ville være rede til at angribe den og forklarede, at faren for gennembruddet ikke var blevet ringere, tværtimod var man overbevist om, at øjeblikket nærmede sig meget stærkt.

I Bomber Commands stab måtte man nu veje de forskellige opgaver op mod hinanden, og da offensiven mod mål i Tyskland havde højeste prioritet, blev 2/3 af Fuller-styrken frigivet, således at kun 100 bombe-maskiner stod til rådighed for »Fuller«, og disse blev endda sat på 4 timers varsel. Dette indebar, at kun 50 % af styrken var startklar med bombelast ombord, medens resten kunne udføre træningsøvelser o. l.

Den 8. februar modtog Bomber Command Sir Philip Joubert's (Coastal Command) vurdering af situationen, som slutter således:

»... Finally, the large number of destroyers and small torpedo boats that have been concentrated in Brest seem to indicate an attempt to force a way up the Channel ... any time after Tuesday, February 10.«

Denne vurdering var godkendt af Admiralty ved admiral Power.

Coastal Commands vurdering medførte, at Bomber Command beordrede alle de 100 »Fuller«-luftfartøjer til at være klar med fuld bombelast.

Ingen af de respektive dispositioner i Bomber Command og Coastal Command blev meddelt Admiralty og dermed heller ikke admiral Ramsey i Dover.

Nu, da »Executive Fuller« var udsendt til alle kommandoer, fik Bomber Command ordre til at sætte alle disponible kræfter ind mod Brestgruppen. Dette betød, at ikke alene de 100 »Fuller«-luftfartøjer, men

også luftfartøjer fra formationer, som ikke var »briefed«, uden varsel blev sendt ud over Kanalen med ordre til at finde fjenden og angribe ham.

Resultatet var, at i løbet af eftermiddagen blev Brestgruppen udsat for en fortsat række af hovedkuldts iværksatte og slet koordinerede luftangreb. Tilmed var luftfartøjerne i mange tilfælde ikke lastet med de til formålet egnede bomber.

For at få tilstrækkelig virkning overfor de velbeskyttede skibe, skulle panserbrydende bomber anvendes, men disse kan ikke forventes effektive, medmindre de kastes fra en vis højde – ca. 7000 feet – og med det efterhånden tiltagende lave skydække kunne angrebene ikke gennemføres fra denne højde, hvorfor de blev virkningsløse.

En del maskiner medførte dog sprængbomber, men kun få havde held til at komme ind på rimelig afstand, og de blev her mødt af en voldsom artilleriild og angreb fra jagerdækningen, så hele den store indsats fra Bomber Command førte ikke til noget resultat.

På denne dramatiske eftermiddag startede 242 bombemaskiner fra mange forskellige baser, men af disse opnåede kun 39 kontakt med Brestgruppen, medens 188 returnerede uden at have set fjenden, og 16 gik tabt. Som tidligere fortalt, blev også egne skibe angrebet.

Admiral Ciliax, som fra Z 29 havde overværet Harwich flotillens angreb på »Gneisenau« og »Prinz Eugen«, var nu atter kommet i spidsen af formationen, men kl. 17,35 indtraf en skade, som satte Z 29's bagbords maskine ud af funktion. Destroyeren »Hermann Schoemann« blev tilkaldt, og admiralen og hans

stab blev med rofartøj overført til dette skib, en ubehagelig manøvre under stadige luftangreb. Fartøjsbesætningen blev taget med ombord i »Hermann Schoemann«, og rofartøjet sænkedes.

Medens Ciliax var på vej i den spinkle båd, så han et opløftende syn: hans flagskib »Scharnhorst« passerede for fuld fart NE på. Han havde ikke turdet håbe, at det var lykkedes at få skaderne under kontrol og maskinerne i gang – endsige at opnå omtrent maximums fart!

Det var nu blevet mørkt, og faren for luftangreb var overstået. Ciliax var også temmelig sikker på at ingen fjendtlige overfladefartøjer kunne nå til angreb, og ubådsangreb var endnu mere usandsynligt.

Det viste sig dog snart, at faren ikke var forbi. Kl. 20,55 bragte »Gneisenau« en bundmine til eksplosion. Skaderne var dog kun ringe og skibet kunne holde sin fart.

Kl. 22,35 indtraf for anden gang en kraftig mineeksplosion under »Scharnhorst«. Skibet måtte atter stoppe, og betydelig lækage konstateredes. Det lykkedes efter en halv times forløb at få maskinerne i gang til 12 knobs fart, men de elektriske navigationshjælpemidler var ude af funktion. – Admiralen beordrede derfor »Hermann Schoemann« til at lodse »Scharnhorst« til Wilhelmshafen.

I de tidlige morgentimer d. 13. februar løb »Gneisenau« og »Prinz Eugen« ind i Elbmundingen, hvor de gik til ankers. Stemningen ombord var trykket på grund af uvisheden om »Scharnhorst«s og admiralens skæbne. Nogle timer senere kom meldingen om, at »Scharnhorst« var vel ankommen til Wilhelmshafen, omend i stærkt havareret tilstand.

Admiral Ciliax havde med »Hermann Schoemann« fulgt sit flagskib, som efter den sidste minesprængning havde indtaget over 1000 ts vand og kun kunne præstere 12 knob.

Som det var at vente, blev begivenheden udnyttet til det yderste af den tyske propaganda, og Hitler selv triumferede over for Storadmiral Raeder. Havde ikke Førerens dristige tanke vist sig at være den rigtige! Var ikke Førerens vurdering af Englænderne helt korrekt?

Dr. Goebbels hoverede i de næste dages radiotaler til det tyske folk.

Men admiral Raeder vidste bedre besked. Det strategiske *tilbagetog*, som nu var heldigt og dygtigt gennemført kunne allerede få dage senere erkendes som et strategisk *nederlag*. Det viste sig, at både »Scharnhorst« og »Gneisenau« var hårdt beskadigede.

»Gneisenau« kom i dok i Kiel, hvor den allerede d. 27. februar blev ramt af fuldtræffere under et luftangreb og så ødelagt, at den ikke mere kom til søs.

»Scharnhorst« blev klargjort i løbet af sommeren og forlagt til Nordnorge, hvor den deltog i angreb på Murmansk-konvojerne, indtil den sænkedes i kamp med enheder af Home Fleet 26. december 1942.

Medens Hitler og Goebbels hoverede, rejste der sig en storm i England.

Der var tilføjet den store sønation et slag, som forekom helt ufatteligt. Pressen reagerede voldsomt. Det altid beherskede »Times« skrev: »Viceadmiral Ciliax has succeeded where the Duke of Medina Sidonia failed. Nothing more mortifying to the pride of sea power has happened since the 17th century.«

Allerede kl. 0100 den 13. februar modtog Churchill pr. telefon i 10 Downing Street First Sealand's melding:

»I am afraid, Sir, I must report that the enemy battle-cruisers should by now have reached the safety at their home waters«.

Premierministeren eneste svar var: »Why?«, hvorpå han lagde røret. Admiral Sir Dudley Pound sagde derpå til en tilstedeværende kollega: »I think there's going to be trouble about this!«

Det blev der! Premierministeren beordrede en kommission nedsat, hvis hovedopgave var at besvare hans simple og umiddelbare spørgsmål: »Why?«.

Kommissionen havde dommer Bucknill som formand og bestod iøvrigt af Vice-Admiral Sir Hugh Binney og Air Chief Marshal Sir Edgar Ludlow-Hewitt samt 2 civile sekretærer.

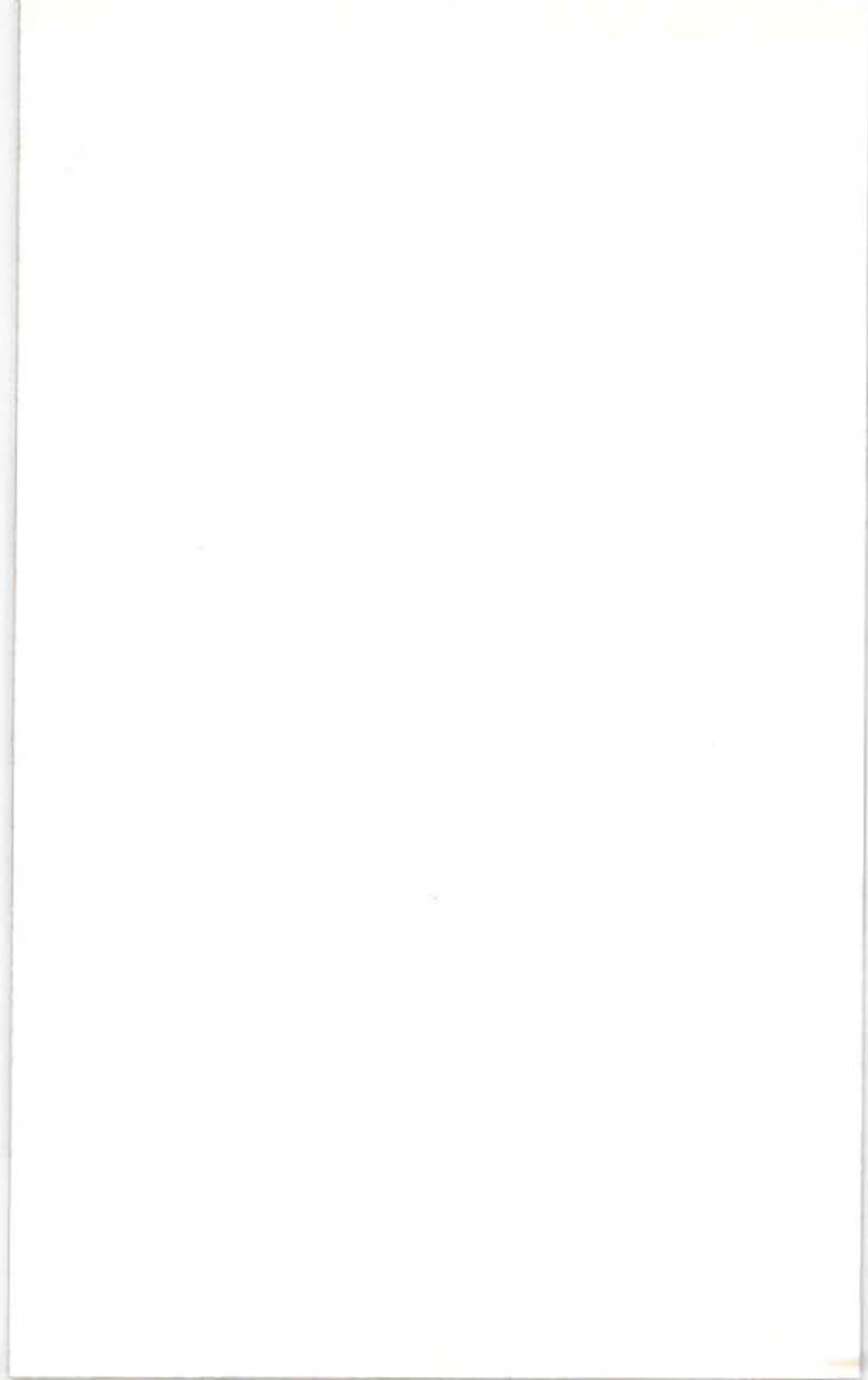
Kommissionens rapport blev indleveret til premierministeren i begyndelsen af marts 1942, men måtte af sikkerhedsmæssige hensyn ikke offentliggøres, men Mr. Attlee meddelte i underhuset d. 18. marts, at:

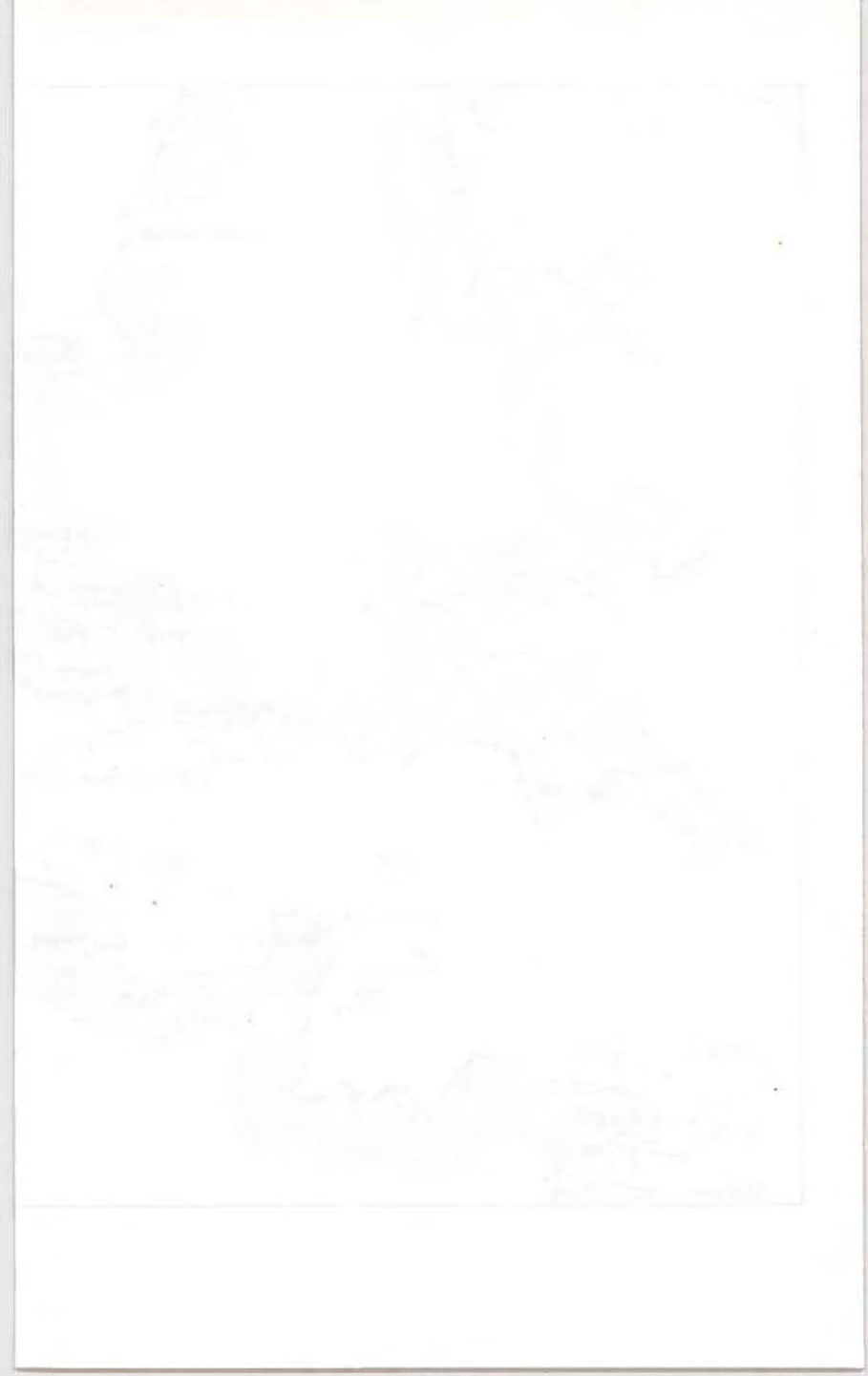
»The general findings do not reveal any serious deficiencies in either foresight, cooperation or organisation between the services concerned and their respective commands.«

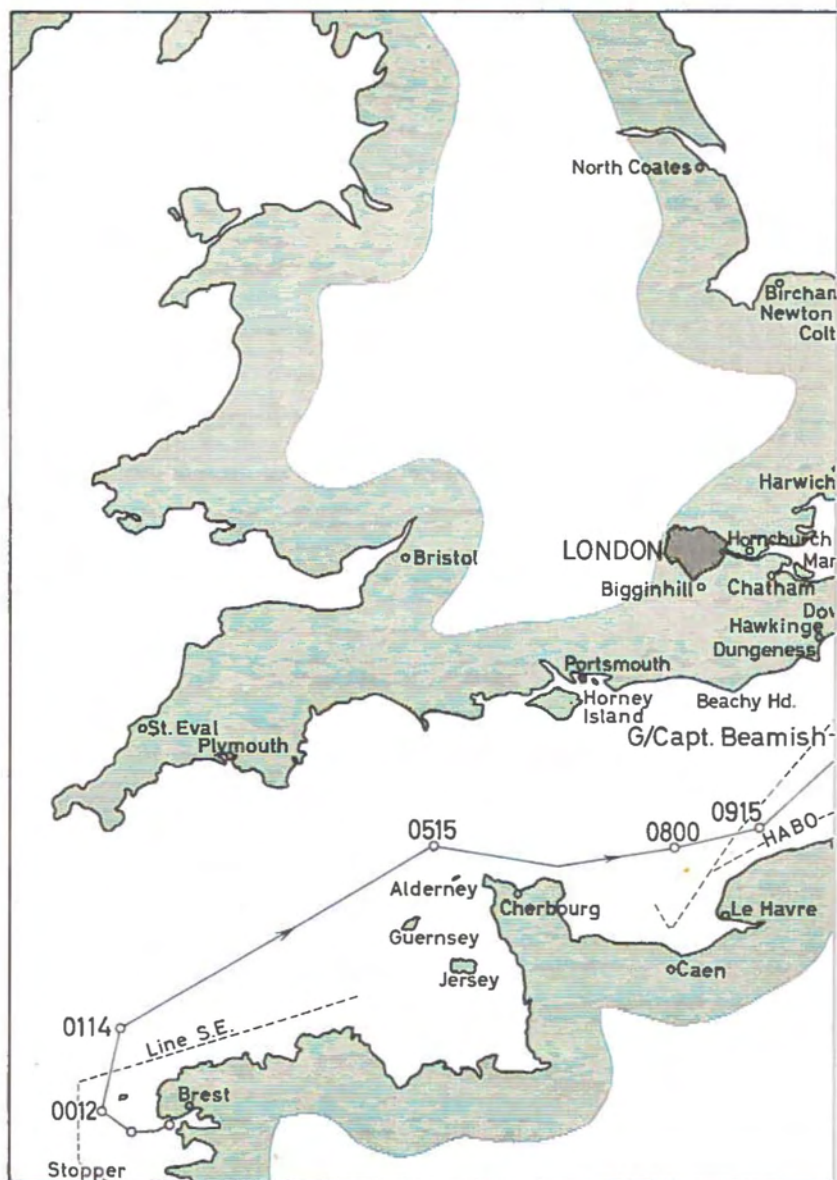
Dermed forstummede den offentlige kritik for en tid, bl. a. fordi så store begivenheder i mellemtiden havde rystet Imperiet: Singapores fald, det japanske fremstød mod Indien og erobringen af de mange øer i Stillehavet.

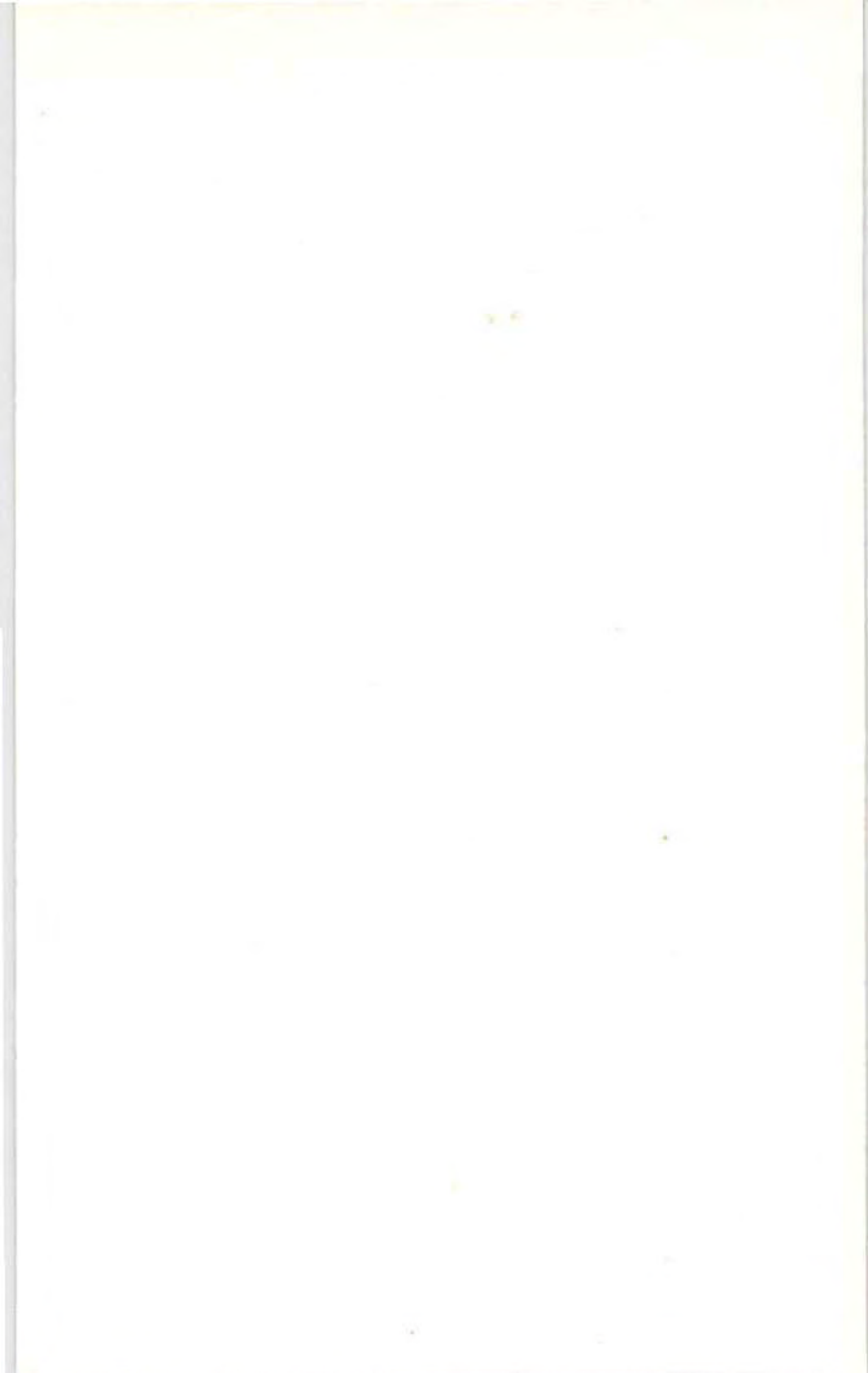
Men efter krigen har Attlee's udtalelse være ude for hård medfart.

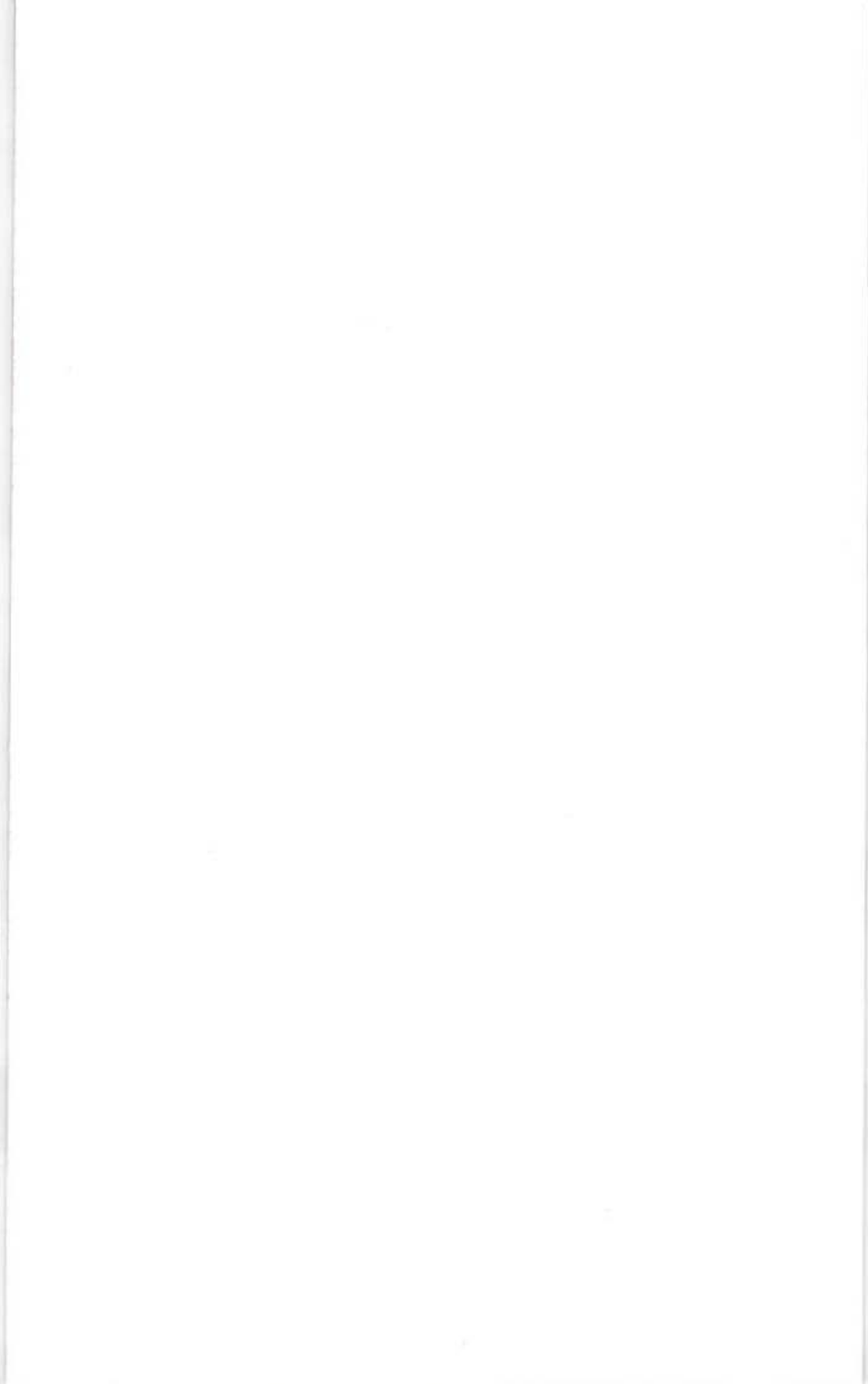
De studier, som senere er blevet foretaget både af Bucknill-rapporten og af hele det originale materiale

Det må indrømmes, at det samarbejde, som så stærkt savnedes på engelsk side, var perfekt hos modstanderen. Som taktisk operation kunne Brestgruppens forlægning ikke have været bedre planlagt og udført, og at gruppen tillige i sjælden grad havde heldet med sig kan ikke forklejne den tyske indsats.

Operation »Cerberus« vil uden tvivl blive et af søkrigshistoriens klassiske eksempler, hvoraf fremtidens officerer af alle nationer og alle våben vil kunne drage lære.

Litteratur.

Bidlingmaier, G: »Unternehmen »Cerberus««.

Marine Rundschau 1962.

Churchill, Winston: »The second World War«.

Galland: »Die ersten und die letzten«.

Franz Scheekluth, Darmstadt 1955.

Giessler, Helmuth: »Die Navigation beim Kanaldurchbruch«.

Marine Rundschau 1957.

Raeder, Erich: »Mein Leben«.

Verlag Fritz Schlichtenmager 1957.

Reinecke, H. J.: »The German side of the Channel Dash«.

U.S. Naval Institute Proceedings 1955.

Robertson, Terrence: »Channel Dash«.

E. P. Dutton & Co., New York 1958.

Roskill, S. W.: »The War at Sea 1939-45«.

Spredte træk fra krigsåret 1812.

Af orlogskaptajn J. Teisen.

Det er 150 år siden, vi førte krig mod England, en krig som i daglig tale nævnes som kanonbådskrigen.

Derfor bør vi også i disse år mindes de folk, der med deres lette enheder optog kampen og tvang englænderne til at sende et stadigt stigende antal krigsskibe til vore, d. v. s. norske, danske og holstenske farvande for at beskytte handelsskibsfarten.

Kanonbådsflotillerne viste under de mange træfninger, at selvom det var lykkedes Briterne at sætte den dansk/norske flåde ud af spillet, havde de ikke kunnet hindre flådens folk i at bære århundreders traditioner videre. Da alle disse småtræfninger er fuldt ud belyst i C. F. Wandel: „Søkrigen i de dansk-norske farvande 1807–14“, vil her kun som eksempel blive søgt givet et indtryk af året 1812.

Kanonbådsflotillerne var ved årets begyndelse fordelt i farvandene med baser i og ved København, Køge, Ulfshale, Vordingborg (og Gåbense), Tårs, Agersø-Omø, Korsør, Kalundborg, Refsnæs, Rørvig, Dronningmølle, Helsingør, Christiansø, Lohals, Nyborg, Samsø, Århus, Grenå, Fladstrand. I Norge ved Hvaløerne, Frederiksværn, Langesund, Øster-Riisør, Arendal, Christianssand, Mandal, Lindesnæs, Bergen, Trondhjem. Hertil kom Elbflotillen samt brigger og skonnerter, hvoraf de fleste var baseret i Norge.

Ved baserne var anlagt batterier af mer eller mindre permanent karakter, som oftest bemandede med frivilligt mandskab fra den stedlige milits eller borgervæbning. Deres effektivitet var ikke altid den bedste, således måtte premierløjtnant Blom den 2/7 besætte Sæby batteri for at redde et fra Læsø kommende lille fartøj fra dets forfølger. Han besatte batteriet med sine 10 mand, men der fandtes hverken krudt eller kugler, som først blev fremskaffet, da de efter lang tids søgen fandt en underofficer fra det stedlige „borgerlige artilleri“, og da kun 3 kanonkugler, heldigvis tilstrækkelige i antal til at få det fjendtlige fartøj til at tage flugten.

Lykkeligvis var der også mange eksempler på, at der fra land blev ydet egne skibe fortrinlig støtte, men det må have skortet lidt på organisationen hist og her.

Kanonbådene var året rundt i stadig aktivitet og satte sig i respekt. Blandt de mange træfninger skal anføres nogle få. Den så kendte premierløjtnant Falsen gik 6/8 udfor Samsø med 16 kanonbåde og 4 joller i kamp med et linieskib, en fregat og 7 brigger og tvang dem til flugt. Den 22/6 var det nær lykkedes kaptajn Hoppe udfor Ulfsund at erobre en fregat, der kun takket være en opkommende frisk kuling slap bort med flere grundskud. Dette var den 4. træfning i juni mellem kanonbådene og enheder af en engelsk flådeafdeling under engelsk forsøg på at drive rov i en stor dansk konvoj. Alle angreb var slået tilbage, kun med tab på engelsk side.

Falsen havde den 18/8 en heldig affære udfor Grenå, hvor han observerede to brigger, en lille kutter og to luggere. Da vinden kl. 2030 løjede, gik han i angreb med 8 kanonbåde og 6 -joller og var kl. 23 på kanonskuds afstand. Trods ret svær sø fik briggen „Attacke“ så mange træffere, at den måtte redde sig ind på grund.

På det tidspunkt friskede det, og briggen „Rangler“ gik til angreb — men den fik en så varm modtagelse, at den i stærkt beskadiget tilstand måtte tage flugten. Bådene var da kommet så langt til søs, at de søgte ind efter, hvor de fandt „Attacke“ og efter en fornyet kamp tvang den til at stryge flaget kl. 0330 — armering 11 stk. 18 pd. kanoner, 2 stk. 12 pd., besætning 53 mand. „Attacke“ havde 2 dræbte, 9 sårede, flotillen ingen tab til trods for, at bådene havde fået en del træffere. Under kampen blev iøvrigt også den ene lugger erobret.

Det bør nævnes, at „Najaden“ i juni havde et par træfninger med engelske fregatter, der nærmest var i dansk favør, så den således ikke kun skulle opleve den sørgelige kamp i Lyngør.

Udfor Finmarken lå 4 skonnerter og 4 slupper. Mens hovedparten af flotillen var afsendt for at beskytte en konvoj, var 1 skonnert og 1 slup under løjtnant H. C. Bodenhoff efterladt ved Tromsø. Den 2/8 stod en engelsk fregat „Horatio“ ind mod Tromsø med den opgave at indtage og ødelægge Vardøhus. Sluppen, der lå ude, var stået ind, forfulgt af fregatten, og sluttede sig til skonnerten. Fregatten ankrede op og sendte 4 armerede barkasser ind for recognoscering. Bodenhoff kunne have trukket sig væk fra en kamp med de i såvel armering som besætningsstørrelse overlegne barkasser, men besluttede at optage kampen for om muligt at hindre dels erobringen af et antal handelsfartøjer, der lå på reden, dels et angreb på byen.

Sluppen overgav sig hurtigt, medens der på Bodenhoffs skonnert udspandt sig en blodig kamp, som først afsluttedes, da der af dens 30 mands besætning kun var 8 mand usårede tilbage. Chefen selv havde fået 4 sår, deraf 2 sabelhug i hovedet. De engelske tab var

dog også store, bl. a. var af de 6 deltagende officerer 1 dræbt, resten sårede, af underofficerer 5 dræbte.

Tabet af de 2 fartøjer opvejedes ved, at fregatten måtte opgive angrebet på Vardøhus og gå hjem til England.

Året prægedes iøvrigt ligesom hele krigsperioden af statskassens svigtende ydeevne, der som bekendt endte med statsbankerot. For personellet gav det sig bl. a. til kende ved ofte stærkt forsinkede lønudbetalinger.

Også materielanskaffelser var blevet vanskeliggjort, og 31/7 1812 beordredes ved en kgl. anordning afskaffelse af gallauniformer, og at alle officerer under admiralsrang skulle aflægge de hidtil reglementerede epauletter, som blev erstattet med rosetter på nederste del af ærmet. Også guldtresser på hatte, kraver og benklæder blev afskaffet, dog beholdt admiraler og general-adjutanter til galla guldtresser og guldkvaster om og i støvlerne. Admiralerne måtte ombytte hattenes hvide strudsfjer med sorte. Det gik også ud over andre end de militære, lodsoldermændene måtte udskifte hattenes guldtresse med et sort silkebånd med spænde.

Blåt uniformsklæde kunne heller ikke fremskaffes i tilstrækkelig mængde, så det gamle grå klæde atter kom i brug.

Uniformeringen har kanonbådsbesætningerne nok taget meget let på, men de svigtende lønninger må til gengæld have virket meget hårdt på disse folk, som så sandelig trængte til enhver opmuntring. I åbne både uden beskyttelse mod det umilde danske vejrlig lå de det meste af året på kort varsel, klar til at gå til anfald på krigs- og handelsskibe. De benyttedes også til patruljetjeneste eller ledsagede civile skibe på sejlads langs kysterne. På sådanne sejladsere eller under langvarige kamphandlinger var de ofte udsat for kulde og

væde og pådrog sig sygdomme, der kunne give dem mén for resten af livet, hvad admiralitetets indkomne skrivelser fra årene efter krigen har mange eksempler på.

Søe-Etatens personel levede dengang op til traditionerne, og dets indsats er lige såvel værd at mindes, som de sejrrige kampe under Niels Juel og Tordenskjold.

Sovjetunionen idag.

Af D. J. Kønig.

Den »Røde Hær«s opståen og udvikling til 1939.

Oktoberrevolutionens forhistorie viser, at revolutionens kommunistiske planlæggere med fuldt overlæg satte sig for at demoralisere først de tsaristiske og senere de republikanske styrker. Planen lykkedes i første omgang kun delvis, idet de »hvide« armeer opslugede næsten alt, hvad der var tilovers af de organiserede tsaristiske styrker, medens det kommunistiske regime kun havde frivillige enheder som f. eks. den »Røde Garde« til sin rådighed. Allerede ved årsskiftet 1917/18 blev den kommunistiske regering klar over, at de uorganiserede og udisciplinerede frivillige styrker ikke kunne anvendes mod de endnu nogenlunde velorganiserede »hvide« styrker, hvorfor man i februar 1918 besluttede at gå i gang med opbygning af ny stridskræfter, den s. k. »Røde arbejder- og bonde-armé«, eller den »Røde Hær«. Først efter anden verdenskrig i februar 1947 forandredes dette navn officielt til »Sovjetarmé«, hvilken benævnelse skulle dække alle Sovjetunionens stridskræfter. Allerede tidligere, i forsvarsloven af september 1939, omtales værnepligten således: »Tjeneste i rammen af Sovjetunionens stridskræfter«.

Det ligger i sagens natur, at der i en kort artikel kun kan gives antydninger om den »Røde Hærs« opståen

og udvikling, hvorfor de følgende linier er begrænset til de hovedprincipper, som dannede grundlag for etablering af Sovjetunionens væbnede styrker. For at gøre fremstillingen mere overskuelig har det været nødvendigt at behandle flere sideløbende udviklingstrin særskilt. Således behandles f. eks. et af de vigtigste afsnit i den »Røde Hærs« historie, nemlig den politiske kommissær, til sidst. Denne udstykning af emnerne bedes husket ved læsningen af det følgende, og desuden bedes taget i betragtning, at det i nærværende fremstilling har været umuligt at skelne mellem de forskellige værn.

I det gamle Rusland omkring år 1000 kunne hverken ridder- eller soldatertraditioner få fodfæste. Ruslands store vidder gav på den ene side plads til alle, der ville bosætte sig, og på den anden side virkede de som naturligt forsvar. Måske derfor (og af andre grunde) blev der i Rusland ikke bygget ridderborge, og man kendte heller ikke fejder to borge imellem i samme udstrækning som f. eks. i Rhindalen. Der var altså ingen rigtig grobund for udvikling af en krigerisk tradition, og der kunne heller ikke opstå en krigerisk ridderstand. Det gamle Rusland, som i 1054 efter Jaroslav den Vise's død udstykkedes i mange små fyrstendømmer, var i realiteten kun beskyttet af naturen, fordi fyrsternes hære var yderst primitivt organiserede. Denne deling, som Jaroslav foretog umiddelbart før sin død, blev begyndelsen til opløsningen af det i 862 forenede Rusland. Fyrsterne samlede omkring sig folk, som hovedsageligt var embedsmænd og hof-folk, men som samtidig skulle gøre militærtjeneste. Der var dog ingen samlet opbygning eller organisation, hvilket medførte, at en hvilken som helst fjende, der rådede over en velorganiseret og veldisciplineret krigs-

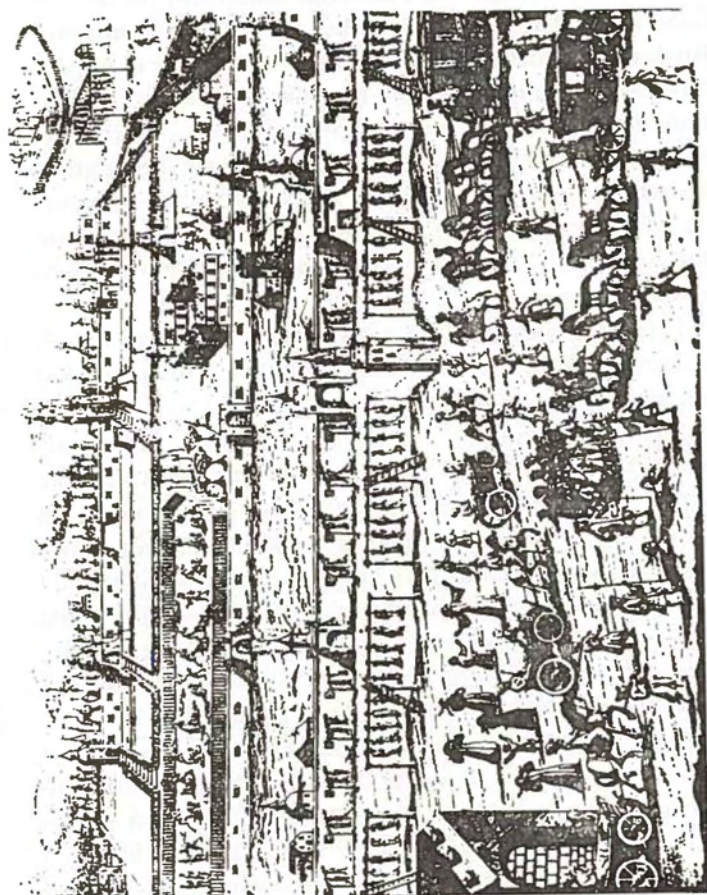
magt, uden videre kunne løbe de små fyrstendømmer over ende.

Derfor var det let for Djengis Khan's fremragende organiserede styrker at erobre Kiev i 1240/41, og med indtagelsen af denne by faldt næsten alle fyrstendømmer i hans hænder. Derefter overtog mongoltatarerne al militær organisation i hele Rusland. Under deres herredømme, som varede i over 200 år til 1480, kunne der altså heller ikke opbygges et rent russisk militærvæsen. Først under Ivan IV (den Grusomme) oprettedes i anden halvdel af det 16. århundrede en stående hær – skarpskytterne (streletserne). Denne styrke var oprindeligt kun på 12.000 mand, men voksede i det 17. århundrede til 28 regimenter på ialt ca. 40.000 mand. De dannede i Rusland en militærkaste, som fik tildelt jord og hus samt opnåede andre privilegier.

I den store familiefejde mellem prinsesse Sofia og hendes halvbroder Peter (den senere Peter den Store) efter Tsar Aleksei's død blev Sofia støttet af streletserne, hvorfor Peter var nødt til at opbygge egne styrker. I modsætning til streletserne, som ikke rådede over moderne våben, og hvis uddannelse og organisation var forældet, var Peter's styrker helt moderne opbygget og uddannet af udenlandske eksperter. I byerne Preobrasienskoje og Semjonovskoje i nærheden af Moskva opstillede Peter sine garderegimenter, som skulle tjene til beskyttelse for ham og hans tilhængere. Derfor var styrkerne hovedsageligt rekrutteret blandt folk, der i fejden med Sofia havde stået på hans side. Garderegimenterne fik således karakter af en politisk kamporganisation. Herved skabtes traditionen for styrkernes aktive deltagelse i det politiske liv, som var kendetegnende for det tsaristiske Rusland og senere for Sovjetunionen. Nogle eksempler kan belyse styr-

kernes deltagelse i det politiske liv. Som nævnt spillede Peter den Store's garderegimenter en afgørende rolle i familiefejden med Sofia, og det var de samme regimenter, som efter Peter den Stores død i 1725 satte hans kone Katarina den Første på tronen, og det var igen dem, der gav kejserinde Anna (af Braunschweig) den absolutte magt som regent mod højadelens bestræbelser på at beskære monarkens rettigheder i 1730. To år efter afsatte regimenterne deres protégé og indsatte Peter den Store's datter Elisabet som regent. Efter hendes død i 1762 forhindrede de Peter III i at komme til magten ved at myrde ham, og i 1801 fejede garderegimenterne Paul den Første fra tronen. Det er betegnende, at både Peter III og Paul den Første prøvede at opstille egne privathære mod garderegimenterne, hvilket dog mislykkedes og kostede dem begge kronen. (Man fristes til at sammenligne garderegimenternes indflydelse med prætorianernes herredømme i det gamle Rom).

Det mislykkede »dekabrist«-oprør i december 1825 har også været et udslag af styrkernes hhv. officerernes deltagelse i det politiske liv. (Og fra Sovjetunionens historie kan nævnes marskallerne Tukhatjevskij og Zjukov's skæbne). Dekabrist-oprøret var imidlertid af en anden karakter end garderegimenternes prætorianske optræden. Oprøret var nemlig af social-reformistisk karakter og havde sin oprindelse i officersklassens udvikling i slutningen af det 18. århundrede. Officererne dannede nemlig på denne tid Ruslands intelligentsia. Således kan nævnes, at digteren Lermontov (1814-1841) var husarofficer, komponisten Glinka (1804-1857) ulanofficer, pædagogen Dragomirov var general, forfatteren Pusjkin (1799-1837) færdedes blandt officerer og blev også anklaget for

Masselienrettelse af streletserne efter Peter d. Stores sejr over Sofia.

deltagelse i dekabrist-oprøret. Mange officerer hentede deres ideer i den franske oplysningstid og revolutionens filosofi. Officerernes deltagelse i tidens politisk-filosofiske debat gav den åndelige baggrund for de forholdsvis mange officersrevolter i det 19. århundredes Rusland. Mordet på Paul den Første i 1801 er et karakteristisk eksempel for de russiske officerers revolutionære indstilling ved århundredskiftet. Politik og officerer synes på den tid at have været beslægtede begreber, og denne tradition fortsatte under februar- og oktoberrevolutionen og førte senere til marskal Tukhatjevskij's henrettelse og marskal Zjukov's pensionering.

Eftersom tilfældet Tukhatjevskij er af større betydning og karakteristisk for den Røde Hærs historie, skal det nærmere omtales:

Marskal Mikhail N. Tukhatjevskij (1893–1937) hørte til den forholdsvis store gruppe adelige tsaristiske officerer, der hurtigt gik over til kommunisterne, fordi de – netop på baggrund af den skitserede revolutionære stemning blandt officererne – følte, at monarkiet var både forældet og uretfærdigt. Han blev en trofast og overbevist kommunist, hvilket tydeligt fremgår af hans store værk fra 1921 om »Klassernes Kamp« (»Vojna Klassov«), hvor han gik ind for den proletariske stats direkte væbnede intervention i et andet lands borgerkrig (dengang gærede det i hele Central-europa og især i Tyskland). Dette kaldte han »revolution udefra« (»revolutsia izвне«), ligesom han i et indlæg i en samling afhandlinger om krigens teori (»Krigen og krigskunsten i lyset af den historiske materialisme«, på russisk »Vojna i vojennoje iskustvo v svete istoritjeskogo materialisma«, 1927) mente, at krig var den naturlige fortsættelse af udenrigspolitik,

hvorfor han var tilhænger af et præventivt angreb mod f. eks. Japan, som efter hans mening truede Sovjetunionens eksistens. På den anden side kunne han som ansvarlig for opbygningen af de nye sovjetiske styrker ikke stå ligegyldigt over for den stalinistiske kollektiveringspolitik på landet. Denne stødte på yderst kraftig modstand hos bønderne, hvilket af Stalin besvaredes med en veritabel udryddelseskrig på landet. En antistalinistisk og antikommunistisk stemningsbølge blandt bønderne var uundgåelig, hvilket naturligvis prægede de indkaldte bondesønner. Krigen mod bønderne underminerede bondesoldatens loyalitet og moral, hvorfor Tukhatjevskij satte sig imod den blodige gennemførelse af kollektiveringen.

Hans idé var at opbygge en armé af pålidelige styrker, som så kunne realisere hans planer om »revolution udefra« og hans præventivkrig mod Japan. Både hans fordømmelse af Stalins kollektivering og hans idé om videreførelse af revolutionen til udlandet under anvendelse af militære magtmidler var kraftige politiske afvigelser fra Stalin's linie. Den første en s. k. »højreafvigelse« og den sidste en »venstreafvigelse« efter Trotskij's mønster. Lignende politiske strømninger viste sig på den tid også i partiets øverste ledelse (politbureauet), hvilket gav anledning til de »store processer« mod ledende partifolk. Efter at Stalin således havde udryddet de fleste af sine civile modstandere i partiledelsen, kunne han vende sig imod sine militære modstandere – Tukhatjevskij og hans officerer.

Optakten til kampen var en styrkelse af de politiske kommissærers stilling i maj 1937, hvorefter slaget kunne rettes mod selve den populære marskal allerede den 11. juni. Efter en kort proces blev han henrettet,

beskyldt for bl. a. samarbejde med tyskerne. Der er nogle, der mener, at baggrunden for denne anklage blev fabrikeret i Hitler's berømte værksted for falske dokumenter for at vække mistro hos Stalin mod hans officerer og fælde den Røde Hærs officerselite. Andre mener, at det var Stalin selv, der lod dokumenterne fabrikere for at finde argumenter til en »retfærdig« udryddelse af sin politiske modstander og mulige rival. Den virkelige baggrund for historien vil næppe blive helt klarlagt, men ét kan her tilføjes, at marskal Tukhatjevskij og de fleste af de i sin tid dømte officerer efterhånden har fået fuld æresoprejsning i årene 1958-62.

Hvad de virkelige årsager til kampagnen mod officererne end var, så var virkningerne for den Røde Hær katastrofal. Her skal blot nævnes nogle af mange prominente navne, der rantes af udrensningen: general Putna, militærattachéen i London; Kork, den tidligere kommandant i Moskva og senere leder af militærakademiet; Jakir, chef for militærdistriktet Ukraine; Uborevitj, chef for militærdistriktet i Hviderusland; Eideman, chef for luftværnsartilleriet; Primakov, viceinspektør for kavalleriet; Feldman, chef for den Røde Hærs personelforvaltning; generalerne Mekhlis, Jegorov, Blücher og mange andre. Også marskal Budjonnij stod under anklage, men han stillede sig hurtigt på Stalin's side og optrådte under processen mod sine kammerater. Andre ledende officerer, som senere under krigen har spillet en stor rolle, interneredes. Blandt dem kan nævnes Rokossovskij, Tolbukhin og Jakovlev.

Det var imidlertid ikke alene de nævnte marskaller og generaler, der rantes af udrensningen. Andre rangklasser decimeredes med samme hårdhed. Det menes,

at Tukhatjevskij-affæren medførte følgende åreladning af de sovjetiske styrkers ledelse: der udrensedes 75 % af det Øverste Krigsråds medlemmer; 2 af ialt 5 marskaller; 13 af ialt 15 armégeneraler; 62 af 85 korpschefer; 110 af 195 divisionschefer; 220 af 406 brigadechefer. 65 % af alle stabsofficerer og 10 % af de lavere rangklasser blev arresteret. Af de ca. 6000 stabsofficerer henrettedes ca. 1500, de andre forsvandt i arbejdslejre. Under krigen blev 3000 af dem rehabiliteret og sat i tjeneste. Det er bemærkelsesværdigt, at de s. k. militærspecialister, dvs. tidligere tsaristiske officerer, som ikke var medlemmer af kommunistpartiet, kunne slippe helskindet gennem udrensningerne, fordi de holdt sig neutrale under den politiske diskussion om kollektiviseringens indflydelse på styrkernes loyalitet.

Det kan på nuværende tidspunkt ikke siges, om den »politiserende« officers historie er afsluttet med marskal Zjukov's pensionering i 1957. Den eneste slutning, man evt. kan drage af historien, er, at der eksisterer en næsten 250 år gammel tradition for dette fænomen, hvorfor man under visse omstændigheder (f. eks. magtkamp om arvefølgen efter Khrusjtjov) skulle kunne anse en genoplivelse af fænomenet for mulig.

Medens de tsaristiske og sovjetiske officerers syn på deres stilling i samfundet har en række berøringspunkter, idet begge synes at mene, at de qua deres stilling har et afgørende ord at sige ved udformning af indenrigs- og udenrigspolitik, er det vanskeligt at finde lighedspunkter mellem de tsaristiske styrkers og den Røde Hærs opbygning og organisatoriske struktur. Ganske vist er de tsaristiske epauletter og distinktioner genindført, men etablering af den politiske kom-

missær som fast institution og soldaternes politiske skoling sætter en dyb skillelinie mellem tiden før og efter oktorrevolutionen. I de efterfølgende linier skal der gives en kort skitse af den Røde Hærs grundlæggelse og opbygning samt indførelse af kommissær-institutionen.

Petrograd-sovjetternes »Ordre nr. 1« af 14. marts 1917, Kerenskij's dekret om »Soldaterrettigheder« af 22. maj og den første kommunistiske regerings »Dekret nr. 2« af 8. november s. å. medførte, at de tsaristiske styrker efterhånden gik deres opløsning i møde. Lenin omtalte situationen således: Soldaterne »stemte med deres fødder for revolutionen«, idet de forsvandt fra fronterne og kasernerne for ikke at komme for sent til den store jordfordeling i deres respektive landsbyer. Bortset fra lettiske skarpskytter disponerede den kommunistiske regering ikke over uniformerede styrker. Deres væbnede magt bestod af den s. k. »Røde Garde«, som etableredes i fabrikker af arbejdere og i Petrograd stillede sig direkte under Trotskij's ledelse. Desuden var der løse partisanstyrker spredt over hele landet og Budjonnij's partisanagtige kavaleribrigader, som ligeledes var knyttet til Lenin/Trotskij regeringen. Herudover sluttede tidligere krigsfanger sig sammen i kommunistiske brigader (den ungarske brigade spillede en afgørende rolle i nedkæmpelse af det venstrerevolutionære oprørsforsøg i juli 1918). For endnu mere at komplicere situationen etablerede de forskellige selvstændige republikker egne »styrker«. Medens det kommunistiske regime således ikke disponerede over uniformerede og centraliserede styrker, fandtes de sidste rester af den tsaristiske hær samlet hos de forskellige »hvide« arméer, hvor der ikke manglede hverken uniformer, organisation eller materiel,

Trotskij som krigskommissær i 1920.

men til gengæld var troppernes loyalitet over for deres generaler meget vaklende.

Derimod var det karakteristisk for de kommunistiske styrker, at de viste en næsten fanatisk loyalitet over for Lenin/Trotskij regeringen, men til gengæld forkastede de de gamle former for militær organisation og disciplin. De fleste enheder bevarede deres selv-

stændighed, foretog operationer på egen hånd, nægtede at adlyde Trotskij's ordrer, og dersom de overhovedet adlød befalinger, så var det de nærmeste lokale kommunistpartisekretærers ordrer, man rettede sig efter. I de fleste partisanenheder var f. eks. etableret »demokratisk ledelse«, dvs. at man gennem afstemning og majoritet kom frem til de nødvendige operative beslutninger. Alt dette kunne naturligvis kun føre til kaos og sammenbrud, hvorfor Lenin hurtigt blev klar over, at de uorganiserede revolutionære styrker måtte afløses af arméer af den gængse »kapitalistiske« type for at kunne bekæmpe de velorganiserede »hvide« styrker, de vestlige interventionsarméer og den tjekkiske legion.

Lenins regering besluttede i februar 1918 at danne den »Røde Arbejder- og Bondehær« (Rabotsje – krestjanskaja krasnaja armia). Først gjorde man forsøg på at opstille denne hær ad frivillighedens vej, men man lod hurtigt ideen falde, da man opdagede, at regeringens flammende appel af 23. februar om, at »det socialistiske fædreland er i fare«, slet ingen genklang fandt. I denne situation overtog Trotskij krigskommissariatets (ministeriets) ledelse den 8. april, og allerede den 22. udsendte han et dekret om indførelse af værnepligt og beordrede mobilisering. Fra værnepligten var undtaget alle »klassefjendtlige« elementer, de s. k. »lisjentsi«, dvs. folk, der havde mistet de borgerlige rettigheder. Disse omfattede bl. a. personer, der levede af deres kapital, »udbyttede fremmed arbejdskraft«, storgodsejere og storbønder, handlende og håndværkere, alle til kirken knyttede personer, ansatte i politiet, officerer osv. samt deres afkom og folk, der levede i deres husholdning. Alle for militærtjenesten fritagne skulle forrette »andet nyttigt« arbejde for staten (i

arbejdslejrene). Yderligere kan nævnes, at man senere trods den mislykkede appel af 23. februar erklærede denne dag for den »Røde Hær«s fødselsdag.

Først når der var oprettet militære stabe, kunne beslutningen om indførelse af værnepligt og mobiliseringen føres ud i livet. Eftersom kommunistpartiets veltrænede kadre var fuldt ud optaget af politisk organisationsarbejde, stod Trotskij over for dilemmaet, enten at anvende uduelige og uvidende, men politisk pålidelige folk fra den »Røde Garde« og partisanstyrkerne til dette formål, eller at henvende sig til de administrative stabe i byerne, der trods revolutionen var blevet siddende ved deres skriveborde og havde passet lægdsrullerne, hævet lønnen og adlydt ordrerne, hvor de end kom fra. Desuden fandtes der flere tusind tidligere stabsofficerer, der i borgerkrigen havde forholdt sig neutrale. Disse grupper, som let kunne have løst arbejdet, betragtede man imidlertid i partikredse som politisk upålidelige. Trotskij besluttede alligevel at gøre forsøget med at ansætte ikke-revolutionære i ledende militære stillinger. Til at begynde med satte Stalin og Vorosjilov sig imod planen, men Lenin's afgørelse gav Trotskij ret i striden. Således blev der i løbet af nogle uger etableret en administrativ og operativ kerne, omkring hvilken der kunne bygges videre gennem mobilisering. Denne ikke-kommunistiske ledelse af den »Røde Hær« rådede over fire femtedele af alle kommandoposter i 1919, resten besattes med den »Røde Garde«s og patrisanernes tidligere medlemmer. De ikke-kommunistiske elementer udgjorde rundt regnet 40.000 officerer og underofficerer og fik den officielle betegnelse »militær-specialister«. I spidsen for specialisterne stod den tidligere tsaristiske oberst J. S. Vazetis, en lette.

Næste skridt var opstilling af den »Røde Generalstab« i maj 1918 og dens politiske sidestykke »Det centrale Krigsrevolutionsråd«. Den første skulle udforme den militære ledelses hovedprincipper, medens det andet på politisk plan skulle godkende eller forkaste forslagene. Begge organer stod i realiteten under Trotskij, der, som allerede nævnt, i april overtog krigskommissariatets ledelse. Til hans disposition stod den tidligere tsaristiske oberstløjtnant i generalstaben Sergei Kamenov som »militær øverstkommanderende«. Han stammede fra en gammel adelsfamilie, men tilhørte gruppen af intellektuelle officerer, der betragtede revolutionen som et onde, det russiske folks måtte igennem for at kunne ryste det andet onde – det tsaristiske regime – af sig. Til samme gruppe hørte de tidligere oberstløjtnanter i den tsaristiske generalstab, Kork, Uborevitj, Sjaposjnikov og løjtnant Tukhatjevskij. Ansættelse af »militærspecialisterne« på ledende poster fremkaldte mistro hos mange ledende kommunister, hvorfor man besluttede at lade dem alle overvåge af politisk pålidelige »kommissærer«. Disse kommissærers magtbeføjelser udvidedes efterhånden, hvilket førte til en del alvorlige konflikter mellem partiet og officererne.

Før der her gives en orientering om kommissærernes historie i den »Røde Hær«, skal nogle andre organisatoriske problemer omtales. Først annullerede Trotskij »Ordre nr. 1«, som i sin tid indførte princippet om »valg« af officerer, og man genindførte militær disciplin. Til trods for denne delvise tilbagevenden til de gamle tilstande bibeholdt man til at begynde med beslutningen om afskaffelse af alle ydre rangbetegnelser og officerstitlen. Det viste sig imidlertid, at dette (superdemokratiske) system var en alvorlig hemsko

for opbygning og ledelse af de nye styrker, hvorfor Trotskij endnu under borgerkrigen indførte et tegn på brystet til markering af »ledere«, dog uden særskilt betegnelse for den pågældendes stilling. Senere indførtes forskellige tegn i form af kvadrater, romber og trekanter for at markere den pågældende officers rang. Det næste skridt var, at man flyttede disse rangbetegnelser fra brystet til kraven, fordi epauletterne jo var afskaffet som tsarismens forhadte symboler. Efter borgerkrigens afslutning på hovedfronterne i 1921 inddelte man landet i militære distrikter, og samtidig med indførelsen af den nye forfatning i 1936 genindførte man ordener og æresbetegnelser samt udmærkelser. Midt under krigen i 1943 genindførtes epauletterne, man skabte en ny rangordning for generaler og admiraler, indførte marskalstitlen, regimentsfaner, faneed, og sidst men ikke mindst forhøjede man officerernes gager og skabte særskilte butikker, biografer, teatre, skoler o. l. for officerer og deres familier. De civile gradsbetegnelser f. eks. ved jernbaner blev tillempet de militære grader, ligesom det var tilfældet under Peter den Store, da den militære rangskala var »målestok for alt«.

Genindførelse af »kapitalistiske« principper for opbygning af styrkerne og tilsidesættelse af »marxistisk« strategi fremkaldte en heftig politisk opposition mod krigskommissæren Trotskij. Medens borgerkrigen rasede, kunne Trotskij neutralisere sine modstandere, da han i de fleste tilfælde havde Lenin's støtte. Men hans taktløse, hovmodige og ironiske optræden skabte ham flere og flere modstandere. De mest prominente personligheder blandt Trotskij's modstandere var Frunse, Vorosjilov, Stalin og Tukhatjevskij, medens Lenin prøvede at mægle. Dennes død i januar 1924

betød enden på Trotskij's karriere. Borgerkrigen var jo dengang allerede afsluttet, og man kunne derfor gå i gang med løsning af personalpolitiske problemer. Eet år efter Lenin's død blev Trotskij afsat fra alle sine poster.

Den næste krigskommissær, Frunse, døde allerede 10 måneder efter overtagelsen af denne vigtige post i oktober 1925. I denne korte periode løstes en række organisatoriske opgaver. Det var Frunse's idé at indføre det s. k. »territoriale« system og reorganisere borgerkrigens styrker til fredsstyrker på over en halv million mand. Det territoriale system bestod i, at der ved siden af den værnepligtige hær etableredes et veluddannet og organiseret hjemmeværn, hvis medlemmer gennem gentagne øvelser blev holdt i form, og som hele tiden stod under kontrol.

Den ikke-værnepligtige del af styrkerne var baseret på de halvmilitære organisationer, hvis opbygning begyndte allerede under borgerkrigen. Man dannede organisationen »Vseobutj«, en forkortet betegnelse for »Almen militæruddannelse«. Denne organisations opgave var at forberede alle endnu ikke-uddannede reserver til deres fremtidige militærtjeneste. Samtidig med vedtagelsen af værnepligtsloven i april 1918 gik man i gang med den tvungne førmilitære uddannelse ved fabrikker, universiteter, kontorer o. l., hvor alle ansatte fra 18 år fik militær uddannelse to gange om ugen. Samtidig grundlagdes flere frivillige militærforeninger som f. eks. »Luftvåbnets venner« og »Kemien venner«, hvilke to senere forenedes og dannede grundstammen for den kæmpestore organisation »DOSAAF«. Kvinder og mænd af alle aldersklasser fik halvmilitær uddannelse under ledelse af tidligere officerer. Der dyrkedes skydning, faldskærmsshop, mili-

tært bogholderi, artillerividenskabelige studier, korttegning, signaltjeneste, mekanisering etc. etc. Også i de forskellige sportsklubber beskæftigede man sig med den halvmilitære uddannelse.

Det var ligeledes under Frunse's kortvarige virke som krigskommissær, at man i 1925 gik i gang med genopbygning af den højere militære uddannelse. Tre militærakademier overtog man fra tsartiden. Først omformedes det tsaristiske generalstabsakademi; af det opstod »Militærakademiet for generalstabstjeneste«, som senere blev opkaldt efter Frunse. Det bestod af to fakulteter: et for den højere stabstjeneste og et for militære eksperter i de asiatiske områder. Også det gamle tsaristiske artilleriakademi udvidedes til at omfatte flere fakulteter, og det samme var tilfældet med det tredje tsaristiske ingeniørakademi. En sovjetisk nyskabelse var flyakademiet i Moskva med flere fakulteter, akademiet for det militære efterretningsvæsen, militærkemisk akademi og akademiet for hærens motorisering. Mange af revolutionens store navne, blandt dem f. eks. Budjonnij, fik ved disse akademier »privat« undervisning. Akademiernes professorer rekrutteredes hovedsagelig blandt de gamle tsaristiske stabs-officerer.

Frunse's efterfølger som krigskommissær blev Vorosjilov. Under hans ledelse gik man i gang med problemet om at forsyne styrkerne med moderne materiel. Han gik i denne henseende ud fra en tese nedfældet af Frunse allerede i 1922: den kommende krig bliver en krig med maskiner, sagde han. Vorosjilov indledte straks i 1926 med tyske eksperters hjælp (Rapallo-overenskomsten) den store moderniserings- og mekaniseringsproces. I begyndelsen af trediverne var denne plan stort set opfyldt, idet den »Røde Hær« den-

gang rådede over panservogne, kampvogne, fly og artilleri af den mest moderne type. Under Vorosjilov's regime forvandlede »Krigskommissariatet« til »Folkekommissariat for forsvar«, og den politiske officers magtbeføjelser begrænsedes til fordel for linieofficeren. Samtidig afskaffede man territorialsystemet, og mandskabsstyrkerne fordobledes til én million. Militærbudgettet steg fra 1,5 milliarder rubler i 1933 til 14,8 milliarder i 1936. Men det var også under hans regime, at det sovjetiske forsvar i 1937 gennemgik den store åreladning i forbindelse med Tukhatjevskij-affæren.

Til sidst skal den institution omtales, som giver de sovjetiske styrker deres særpræg og adskiller dem mest fra de vestlige, nemlig kommunistpartiets »øjne og ører«, de politiske kommissærer. Princippet om den politiske overvågning af styrkerne og især af officererne er ikke nogen kommunistisk opfindelse, den praktiseredes også under den franske revolution. De russiske kommunister studerede den franske revolutions teknik og efterlignede den især, hvad etablering af »konventkommissærer« ved tropperne angik. Den russiske konventkommissærs opgaver var mangfoldige, som det vil fremgå nedenfor.

Umiddelbart efter februarrevolutionen dannedes der i Petrograd og senere andre steder i Rusland soldater- og matroskomiteer, som blev grundstammen i den »Røde Garde«. Soldater- og matrossovjetterne blev valgt på massemøder direkte af de menige. Lenin og Trotskij indså hurtigt, at disse ledere af uorganiserede væbnede grupper (nærmest bander) var tilfældigt valgte personer uden nærmere tilknytning til partiet.

Soldaterkomite-møde umiddelbart for oktoberrevolutionen.

Skønt de sympatiserede med kommunisterne, dannede de alligevel et farligt element og betragtedes af partiet som en trusel mod den kommunistiske ledelses planer. Man vidste aldrig, hvor man havde disse spontant valgte militære »ledere«, og derfor skulle de helst erstattes med de af kommunisterne uddannede revolutionseksperter. Dette opnåede man ved at knytte repræsentanter for kommunistpartiet, de s. k. »politiske kommissærer«, til soldater- og matrossovjetterne og til den »Røde Garde«. Disses opgave var at underminere de

ikke-kommunistiske militære ledeses prestige og selv overtage kontrollen med de enkelte militante enheder. De politiske agenter, som var de utrænede ledere af soldatersovjetterne overlegne, overtog snart ledelsen af næsten alle militante enheder, især i Petrograd.

Efter beslutningen om at opløse de tilfældigt sammensatte militære enheder og erstatte dem med velorganiserede styrker, mistede den politiske kommissær sin betydning, men man gav ham hurtigt andre opgaver end at erobre de løst organiserede militære grupper ledelse indefra. Da Trotskij af Lenin fik tilladelse til at realisere sin plan om anvendelse af tidligere tsaristiske officerer som administratorer og troppeledere (de s. k. »militærspecialister«), var man klar over, at dette indebar en stor risiko for den kommunistiske regering, hvorfor man straks gik i gang med at udsende partiets repræsentanter som politiske kommissærer til de administrative og operative stabe. (Smlgn. anvendelsen af konventkommissæren under den franske revolution). Også ved regimenterne og kompagnierne etablerede man samme system.

Den politiske kommissærs kompetence var under borgerkrigen ualmindelig stor. Han kontrollerede alle underofficerer og officerer, og han var også eneansvarlig over for partiet og regeringen. Han kunne afsætte officererne og selv overtage troppernes ledelse. Kort sagt, den politiske kommissær var den virkelige leder af enhederne og »militærspecialisten« hans faglige rådgiver. Indenfor hans kompetenceområde lå imidlertid ikke alene rene militære opgaver, men det var også ham, der i de besatte områder straks gik i gang med at organisere den civile administration og partiarbejdet inden for tropperne. De politiske kommissærer sorterede direkte under partiet, og under borgerkrigens før-

ste fase, da de »hvide« styrker ofte dannede en mur mellem de »røde« styrker og centralmyndighederne i Moskva eller Petrograd, var det i mange tilfælde mere den lokale partiledelse end Moskva, der dirigerede de politiske kommissærer i deres ansvarsområde.

Dette medførte naturligtvis en skadelig decentralisering af troppernes ledelse. De enkelte arméer, ja selv mindre troppeenheder opererede ofte uafhængigt af hinanden og nægtede ofte at udføre den centrale ledelses ordrer. Det var Trotskij's opgave at skabe orden i dette kaos. Han gjorde det for det første ved i september 1918 at opstille det s. k. centrale »krigsrevolutionsråd« med sig selv i spidsen og med den allerede nævnte oberstløjtnant ved den tsaristiske generalstab Sergei Kamenev som sin »militærspecialist«. Det centrale »krigsrevolutionsråd« udsendte derefter sine repræsentanter, »befuldmægtigede«, til alle arméer. (Denne institution kan sammenlignes med det franske nationalkonvents delegerede ved arméen under revolutionskrigen). I de fleste tilfælde var det dog ikke nogen reel udsendelse, men snarere en udnævnelse af den pågældende armé's politiske kommissær til »krigsrevolutionsrådet«s befuldmægtigede. Hermed skabtes der i de fleste tilfælde en personalunion mellem to instanser. Samme person måtte qua sin stilling som befuldmægtiget adlyde Trotskij og Kamenev's ordrer og som politisk kommissær den lokale partiledelses. Der er opstået mange sjælelige konflikter i denne forbindelse, men i reglen var det den større magt, der gik af med sejren, idet de fleste adlød det centrale »krigsrevolutionsråd«s ordrer. Men de få politiske kommissærer, der stod uden for Trotskij's centraliserede ledelse, blev senere ensrettet ved, at man inden for partiet etablerede en »militærkomité«, som blev øverste myndighed

over alle de politiske kommissærer, der ikke sorterede under »kriserevolutionsrådet«.

Partiet fandt det nødvendigt at skabe en direkte forbindelse mellem styrkerne og partiets ledelse, hvorfor militærkomiteen hurtigt forvandledes til en permanent institution under navnet »Den politiske administration ved kriserevolutionsrådet«, og efter opløsningen af Trotskij's »kriserevolutionsråd« fik den igen et nyt navn, nemlig »Den Røde Hærs politiske administration«. Denne har siden været direkte underordnet partiets øverste ledelse. Meningen med denne institution var dels at sørge for opretholdelse af troppernes loyalitet over for partiet og dels at forhindre, at styrkerne udviklede sig til en »stat i staten«.

Institutionen blev aldrig populær blandt linieofficererne, hvorfor der straks efter borgerkrigens afslutning i 1924 blev fremsat krav om, at sidestillingen af officerer og kommissærer skulle afskaffes. Under krigskommissær Frunse indførtes der også bestemmelser, som begrænsede kommissærens kompetence til rent politiske anliggender, medens officererne fik fuld kommando i rent militære opgaver. Denne ordning varede indtil 1937, da Stalin lod Tukhatjevskij henrette. Gennem en lov af august 1937 genindførtes de gamle bestemmelser fra 1918, ifølge hvilke den politiske kommissær ikke alene skulle optræde som »partiets og statens øje og øre«, men også skulle have en med de militære kommandanter i rent militære anliggender ligestillet befalingsmagt. Diskrimineringen af officererne viste sine uheldige følger under Finlandskrigen, hvorfor man i august 1940 genoprettede den militære ledelses selvstændige kommandomagt. Dette varede imidlertid kun til juli 1941, da den politiske kommissærs tidligere rettigheder genoprettedes for i

oktober 1942 igen at underkastes en begrænsning. Også efter krigen fortsattes tovtækket, idet marskal Zjukov's fald bl. a. skyldtes hans krav om en betydelig begrænsning af de politiske kommissærers rettigheder til fordel for linieofficerens.

Medens der førtes en voldsom diskussion om den politiske kommissærs ret til at deltage i den militære ledelse af tropperne, har der aldrig hersket nogen diskussion om hans politiske opgaver. Den politiske administration blev derfor hurtigt en slags partistab for politik og partiorganisation inden for styrkerne. Administrationens medlemmer fik efterhånden militær rang og uniformer, som dog adskilte sig fra linieofficerens, idet disse fik lov til at have guldrand på kraven, hvad kommissæren ikke måtte have, men de sidste fik i stedet lov til at bære en gylden femtakket stjerne samt hammer og segl på armen. De politiske kommissærer forøgede fra år til år deres arbejdsfelt. Allerede under borgerkrigen optrådte de som en slags agitationsofficerer, medens de samtidig bestred de opgaver, som stod i forbindelse med organisering af den civile administration i de besatte områder. De udsendte en mængde agitationsmateriale, udarbejdet i overensstemmelse med militærpsykologiske og militærpædagogiske undersøgelser. Kommissæren begyndte at udsende dagbladet »Krasnaja Zvezda« (»Røde Stjerne«), som den dag i dag er styrkernes organ. Han organiserede soldaterklubber, lod opføre soldaterteatre og biografer osv. osv. Ved siden af den politiske opdragelse optrådte han også som velfærdsofficer.

Kommissærens arbejdsfelt var dog ikke begrænset til officerens eller soldatens militære forhold, han blandede sig også i disses private liv. Kommissærens »højre hånd« i de laveste enheder (fra kompagnier og

nedad) var den s. k. politruk (en forkortelse for politjeskij rukovoditelj), dvs. politisk medhjælper for kommissæren. Desuden findes der ved hver enhed particeller, bestående af partimedlemmer (officerer) eller komsomolmedlemmer (menige), som ligeledes arbejder sammen med den politiske kommissær. Det kommunistiske parti har altid bestræbt sig for at få mange partimedlemmer blandt officererne og mange komsomolmedlemmer (ungkommunister) blandt de menige. Medens partimedlemmerne i 1924 udgjorde 16 % af mandskabet, var deres andel i 1934 allerede 49 %. Endnu højere var antallet af officerer – i 1924 32 % og i 1934 68 %. Medlemskabet i partiet er naturligvis en forudsætning for gunstigere avanceringsmuligheder, hvorfor alle generaler uden undtagelse er medlemmer af partiet.

Meddelelse fra Søe-Lieutenant-Selskabet.

Søe-Lieutenant-Selskabet er af boet efter kommandørinde Ida von Ellbrecht blevet betænkt med et legat på kr. 5000,—. Legatets fundats gengives her i sin fulde ordlyd:

1.

Legatet, hvis navn er »Legatet til minde om kommandørkaptajn Carl Ludvig von Ellbrecht, født 1870, død 1926«, er oprettet af kommandørinde Ida von Ellbrecht.

2.

Legatet er en selvejende institution til fordel for Søe-Lieutenant-Selskabet.

Legatets begyndelseskapital udgøres af kr. 5000,—.

Det påhviler legatets bestyrelse at anbringe så stor en del som muligt af legatets begyndelseskapital i sådanne på Københavns Børs noterede obligationer, der yder sikkerhed som for umyndiges midler, der er anbragt i Overformynderiet. Så stor en del som muligt af legatets kapital skal stedse være anbragt i sådanne obligationer.

De legatet tilhørende kontante beholdninger skal indestå på en på legatets navn lydende sparekassebog.

3.

Legatets bestyrelse skal bestå af de til enhver tid værende medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabets bestyrelse. Formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet er tillige formand for legatbestyrelsen.

4.

Renterne af legatets kapital skal anvendes til en pengepræmie for dygtig behandling af et af selskabets prisspørgsmål. Præmien fastsættes til kr. 250,—.

Præmien benævnes »Legatet til minde om kommandørkaptajn Carl Ludvig von Ellbrecht, født 1870, død 1926«.

5.

Udbetaling af præmien finder sted hvert år på selskabets sidste mødedag, således første gang den sidste tirsdag i marts 1963.

6.

Legatportionerne tilkommer legatnyderne som sær-eje og kan ikke være genstand for overdragelse eller pantsætning ej heller arrest, eksekution eller anden retsforfølgning.

7.

Skulle legatet ikke blive uddelt, fordi bestyrelsen måtte finde, at betingelserne efter § 4 ikke er til stede, skal renterne tilskrives kapitalen og efterhånden anlægges i tilsvarende obligationer.

Når kapitalen ved sådanne tilskrivninger har nået et beløb på kr. 10.000,—, og der således står fornødne renter til disposition, forhøjes præmien til kr. 500,—. For hver kr. 5.000,— kapitalen herefter forøges, forhøjes præmien tilsvarende med kr. 250,—.

8.

Det påhviler bestyrelsen at føre en særlig protokol for legatet. I denne protokol indføres legatfundatsen, bestyrelsens forhandlinger, samt oplysning om, hvem der opbeholder legatet.

9.

Over legatets formue, dets indtægter og udgifter skal bestyrelsen hvert år aflægge regnskab. Legatets regnskabsår er det samme som Søe-Lieutenant-Selskabets. Legatets regnskab skal være afsluttet samtidig med Søe-Lieutenant-Selskabets og skal revideres af Søe-Lieutenant-Selskabets revisorer.

10.

Bestyrelsens afgørelse af samtlige legatet vedrørende spørgsmål er endelig.

J. A. Ruth,
formand.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i august 1962.

Historie.

Haldin, G.: Karlskrona Örlogsvarv i gångna tider, några uppgifter och bilder rörande. Karlskrona 1928. 124 s. + bilag. ill. planer, bibl. 8°.

Kjølsten, Frits Hammer: Fregatten fortæller. Til orlogs med Jylland. København 1962. 156 s. ill. ordliste. bibl. 4°.

Kofoed, Anker E.: Christiansøes historie. Rønne 1962. 276 s. ill. index. bibl. 8°.

1. verdenskrig.

Powell, E. Alexander: Fighting in Flanders. London 1915. 228 s. ill. kort. 8°.

Woodhouse, Henry: Textbook of Naval Aeronautics. New York 1918. 288 s. ill. index. 4°.

2. verdenskrig.

Bassett, Sam: Royal Marine. London 1962. 224 s. ill. 8°.

Turner, L. C. F. m.fl.: War in the southern oceans 1939—45. Cape Town 1961. 288 s. ill. index. bibl. 4°.

Personalhistorie.

Althin, Torsten: Gustav de Laval 1845—1913. De höga hastigheternas man. Stockholm 1943. 352 s. ill. bibl. 8°.

Cummings, Damon E.: Admiral Richard Wainwright and the United States fleet. Washington 1962. 266 s. ill. index. 8°.

Erslev, Kr.: Danmark-Norges Len og Lensmænd. København 1885. 120 s. index. 8°.

Politik.

Hsieh, Alice Langley: Communist China's strategy in the nuclear era. Englewood Hall, New Jersey 1962. 204 s. ill. index. bibl. 8°.

Stanley, W. Timothy: American defense and national security. Washington 1956. 202 s. index. bibl. 8°.

Sømandskab, navigation m.m.

Københavns Havns fremtidige Udvidelsesmuligheder. Planer hørende til Betænkning vedr. København 1944. 8 Planer. 4°.

Søkort og sejlhåndbøger, katalog over. København 1962. 34 s. + 11 kort. 8°.

Skibe, skibbygning m.m.

Barnaby, Kenneth C.: Basic naval architecture. 2. edition. London 1954. 460 s. ill. index. 8°.

Hammar, Hugo: Chapmans indflytande på fartygskonstruktionens utveckling. Göteborg 1921. 44 s. + 17 planer. ill. 4°.

Kæmpe, E.: Nogle systematiske rulningsforsøg med normale handelsskibsmodeller. Doktordisputats. København 1945. 204 s. ill. tabeller. 8°.

Lindblad, Anders: Some experiments with models of high speed cargo liners. Göteborg 1943. 34 s. ill. bibl. 8°.

Lovett, W. J.: Applied naval architecture. London 1920. 654 s. ill. index. 8°.

Våbentekniske o.a. håndbøger m.m.

Læren om Skibsdampmaskinen. 11. udgave. København 1955. 780 s. index. 8°.

Maasing, Iva: Plastichåde. København 1962. 78 s. ill. 8°.

Diverse.

Den lille Havfrue. Originaludgave. Bog nr. 16. København 1960. 168 s. ill. 8°.

Duncan, Robert C.: America's use of sea mines. Washington 1962. 174 s. ill. index. bibl. 8°.

The Encyclopedia Americana. 1957 edition. Washington 1957. ill. index. 30 bd. 4°.

Forester, C. S.: Hornblower and the Hotspur. London 1962. 288 s. 8°.

Kommentarer til nyanskaffelser.

Holger Arbman: The Vikings. Oversat fra svensk. Thames and Hudson, London 1961.

En gennemgang af vikingetogterne på strengt historisk basis og forsynet med et righoldigt billedmateriale omhandlende udgravninger og fund.

Charles Edey Fay: Mary Celeste. The odyssey of an abandoned ship. — Salem, Peabody Museum, 1942.

Den 5. december 1872 blev »Mary Celeste« bordet fra brigantinen »Dei Gratia« midtvejs mellem Azorerne og Portugal. Skibet var forladt af besætningen, men fuldt intakt bortset fra, at kompasset var ødelagt. Alle fartøjer var væk, og det er aldrig lykkedes at opklare grunden til, at besætningen gik fra borde.

Sam Bassett: Royal Marine.

Peter Davies, London 1962.

Colonel Bassett er en af de første Royal Mariners, der er avanceret op fra menig. Han kom ind i korpset i 1907, deltog i 1. verdenskrig og i Rusland i 1918 og var under 2. verdenskrig chef for »The Inter-Services Topographical Department«. Denne organisation fremskaffede det billedmateriale over alle kyststrækninger verden over, hvor angreb sattes ind, og arbejdede således for alle tre våbenarter. Han havde ialt et personale på 6000, hvilket giver et indtryk af, hvor stor vægt der blev lagt på dette arbejde.

Damon E. Cummings: Admiral Richard Wainwright and the United States fleet.

US Government Printing Office, Washington 1962.

Admiral Wainwright (1849—1926) startede sin karriere umiddelbart efter borgerkrigen, hvor landet var præget af krigstræthed. Han oplevede således denne ny sømagts opbygning fra få enheder til den anselige styrke, den havde ved 1. verdenskrigs udbrud, en opbygning, han havde en meget betydelig andel i, til han i 1911 faldt for aldersgrænsen.

Robert C. Duncan: America's use of sea mines.

US Naval Ordnance Laboratory, Maryland 1962.

Søminens over 150 årige historie i USA, dens konstruktion, taktiske anvendelse, strygning etc. Også magnetiske og akustiske miners princip og anvendelse er med, herunder tyske miner, alt med de begrænsninger, en offentlig tilgængelig bog

må have. Kortfattet og velskrevet, for specialisten af rent historisk interesse. For den mindre velbevandrede giver bogen netop de strengt nødvendige oplysninger, der giver forståelsen af dette våben. Bogen er forsynet med udmærkede instruktive illustrationer.

Den lille Havfrue.

Berlingske Bogtrykkeri, Kbh. 1960.

Bogen er udgivet og skænket søværnet af dansk-brasiliansk Selskab. Et smukt turist-propaganda-skrift, der giver det nu så berømte billedhuggerværks historie fra H. C. Andersen til dato. Bogen er skrevet på brasiliansk med dansk oversættelse og/eller omvendt.

Alice Langley Hsieh: Communist China's Strategy in the Nuclear Era.

Prentice-Hall, New York 1962.

Forfatterinden er ekspert på sit felt, hun har været ansat i USA's udenrigsministerium i 1945—55 og har doceret på Harvard universitet i det her behandlede emne. I vor snart uhyggeligt lille verden er Kinas militære problemer rykket os adskilligt nærmere.

Anker E. Kofoed: Christiansøs Historie.

Bornholms historiske Samfund, Rønne 1962.

Fra 1662, hvor Fr. III gav ordre til at finde et egnet sted til befæstet havneanlæg på Bornholm, har Christiansø haft en plads i søværnets historie, selv om dens betydning efter fæstningens nedlæggelse i 1855 er dalet stærkt.

Det er et meget stort om omhyggeligt arbejde, forfatteren har gjort, baseret på alt tilgængeligt kildemateriale og skrevet meget underholdende. Christiansø var samtidig med at være fæstning også en lang årrække deportationssted, og mange mærkelige skæbner er blevet indflettet i bogen.

Isa Maasing: Plasticbåde.

J. Fr. Clausens forlag, Kbh. 1962.

Bogen udmærker sig ved at handle meget lidt om plasticbåde, er derimod en udmærket vejledning i motorpasning og -vedligeholdelse for motorbådsejere. Desuden findes en del virkeligt gode råd i sømandsskab og navigation, dog i meget begrænset omfang. Det er farligt, da mange motorbådsejere vil slå sig til tåls med, at de nu har tilstrækkelig ballast til at stikke til søs.

Timothy W. Stanley: American Defense and National Security.

Public Affairs Press, Washington 1956,

Forhistorien til og følgen af »National Security Act of 1947«.

L. C. F. Turner, H. R. Gordon-Cumming & J. E. Betzler:

War in the Southern Oceans 1939—45.

Oxford University Press, Cape Town 1961.

De tyske angreb på de sydlige oceanruter og her i særdeleshed rundt Afrikas sydspids krævede en stor indsats i materiel fra allieret side, begyndende med jagten på GRAF SPEE.

Begivenhederne på denne krigsskueplads er omhyggeligt gennemarbejdet, baseret dels på skriftlige kilder, dels på oplysninger fra ledende personligheder fra begge sider, heriblandt admiral Ruge og storadmiral Dönitz og fra søofficerer, der har taget personlig del i operationerne.

Bogen er rigt illustreret og forsynet med udmærkede kortskitser og tabeller over deltagende militære og civile skibe.

J. Teisen.

Sovjetunionen idag.

Af D. J. Kønig.

Kommunisterne kalder selv deres parti for et parti af en »ny type«, et parti, som adskiller sig fra de politiske partier i de vestlige, demokratisk regerede lande. Det understreges gang på gang, at kommunistpartiet er et »kader-parti«, hvis opgave er at »kæmpe« for magten. Derfor er kommunistpartierne ikke særlig ivrige efter at rekruttere så mange medlemmer som muligt, men vil hellere nøjes med en lille skare medlemmer, som til gengæld skal være rede til at bringe de største ofre på partiets alter. Det sovjetiske kommunistpartis og iøvrigt alle kommunistpartiers fader, Lenin, krævede, at medlemmerne ikke alene skulle godkende partiets program, men også arbejde og kæmpe for virkeliggørelsen af det og underkaste sig den strengeste disciplin. Disse teser er i de sidste 60 år blevet gentaget først af Lenin, senere af Stalin og nu af Khrusjtjov. Samme store skikkelser i det sovjetiske kommunistpartis historie lagde i deres udtalelser desuden den allerstørste vægt på at understrege, at kommunistpartiet er et parti, som ikke kan tolerere noget andet parti ved siden af sig. De har herved skabt et nyt historisk fænomen: étpartisystemet eller kommunistpartiets monopol på regeringsmagten. Dette blev realiseret i marts 1918 i Sovjetunionen og senere kopieret af andre totalitære partier i Italien, Tyskland, Spanien og andre lande. Khrusjtjov selv formulerede selv disse teser således i februar 1960:

»Sovjetfolkets interesser finder deres udtryk i og opretholdes af et enkelt parti – kommunistpartiet. Dette er grunden til, at der ikke findes flere partier i vort land . . . Sovjetunionens kommunistparti tæller nu over 8 mill. medlemmer af en befolkning på 212 mill. Hvis vi sagde, at enhver, der ønsker, kan blive medlem af vort parti, ville medlemstallet øjeblikkelig stige med millioner medlemmer. Men vi siger i stedet, at vi ikke har brug for dette. For at blive kommunist må man ikke alene forstå kommunismen, men man skal også være dens aktive soldat. Og ikke alle, der støtter partiet, er i stand til dette.«

Partiets nøjagtige fødselsår lader sig ikke fastslå og er stadig genstand for diskussion. Dets oprindelse kan imidlertid utvivlsomt føres tilbage til de såkaldte »kruzjki« eller cirkler, diskussionsgrupper o. l., som i det 19. århundrede dannedes omkring de venstreorienterede intellektuelle og intelligentsiaen. I disse diskuteredes alle samfundsproblemer, lige fra landbrugsreformer til nødvendigheden af at udrydde huset Romanov. Først da den unge Vladimir Iljitj Uljanov – der senere antog navnet Lenin – i 25 års alderen i 1895 kom i forbindelse med de forskellige diskussionsgrupper, kom der system i møderne. Det lykkedes ham i dette år at samle ca. 20 illegale grupper i et »kampforbund til befrielse af arbejderklassen«, et forbund, hvis første opgave var at etablere direkte forbindelse mellem teoretikerne og arbejderne. Diskussionen skulle forvandles til handling, og med dette formål for øje samledes kampforbundets første »kongres« i Minsk 1898. Her enedes man om at grundlægge det »russiske socialdemokratiske arbejderparti«. Allerede dengang opstod der en heftig diskussion mellem de så-

Stalin, Lenin og Kalinin på partikongressen i 1919.

kaldte »økonomister« og de »revolutionære« om, hvorvidt man skulle kæmpe for forbedring af arbejdernes økonomiske kår eller for en fuldstændig voldelig omformning af samfundet og først derefter forbedre levilkårene. Den sidste gruppe lededes af Lenin, der var en svoren forkæmper for revolutionen. Han nedfældede sine tanker i skriftet: »Hvad må der gøres?« (1902), i hvilket han kraftigt fordømte økonomisterne og gav en detaljeret redegørelse for revolutionens taktik og strategi.

Det socialdemokratiske partis II kongres fandt sted i London i 1903, og det var her, modsætningerne førte til, at partiet spaltedes i to grupper: Den ene under ledelse af Lenin opnåede en spinkel majoritet og kaldtes derefter bolsjevikker (det russiske navn for flertal), og den anden under Martovs ledelse kom i mindretal og kaldtes derefter mensjevikker. Den III partikongres blev sammenkaldt i Stockholm, hvor imidlertid kun bolsjevikkerne mødte frem. På den IV kongres i 1906, der ligeledes foregik i Stockholm, prøvede man derfor forgæves at tilvejebringe enighed mellem de to fløje. Den V kongres i London i 1907 var præget af Lenin-gruppens politik, hvorefter partikonferencen i Prag 1912 officielt tilkendegav spaltningen, idet den til partiets navn i parentes føjede ordet »bolsjevikker«. Dette parti holdt midt under revolutionen, i juli 1917, sin VI kongres, som efterfulgtes af »sejrens kongres« i marts 1918. Det var ved denne VII kongres, at man forlod navnet »socialdemokratisk« og i stedet antog navnet »Russisk Kommunistparti (bolsjevikkerne)«. Herved fremtrådte det endelige brud med socialdemokraterne af 1903 med 15 års forsinkelse.

Denne skematiske fremstilling af udviklingen afspejler vanskelighederne ved at fastslå partiets virkelige

*Mellembygningen i ejendommen Vesterbrogade 112,
hvor Lenin boede under sit ophold i København i 1910.*

fødselsår. Der kan være tale om den II kongres i 1903, hvor spaltningen mellem bolsjevikker og mensjevikker var en kendsgerning, eller det kan også være Prag-konferencen i 1912, hvor man officielt tilkendegav spaltningen, eller i marts 1918, hvor man tog navneforandring. Officielt betragter partiet 1898 som sit fødselsår, og man nummererer fremdeles partikongresserne med Minsk-kongressen som udgangspunkt. Yderligere kan det nævnes, at man under den XIV kongres i 1925 foretog endnu en navneforandring til »Al-unionistisk kommunistparti af bolsjevikker«, hvorved man tilpassede partiets navn til forfatningens føderalistiske struktur. Under den XIX partikongres i 1952 vedtog man partiets nugældende navn »Sovjetunionens Kommunistparti« (»Kommunistitjeskaja Partija Sovjetskogo Sojuza«), idet man ved at udelade tilføjelsen »bolsjevikker« ønskede at understrege, at man ikke længere behøvede at skelne mellem bolsjevikker og mensjevikker, eftersom de sidste kunne betragtes som helt forsvundet fra den politiske scene i Sovjetunionen.

Partiet ledes og beherskes både under tilblivelsesprocessen i tiden mellem 1895–1912 og efter magtovertagelsen i 1917 af enkeltpersoner og disses nærmeste tilhængere. Således stod Lenin som en art enehersker i spidsen for partiet til sin død i januar 1924. Han ledede først partiet og senere både partiet og Sovjetunionen enevældigt i ca. 30 år. Efter at have fjernet alle sine rivaler overtog Stalin Lenins arv og herskede i 29 år til sin død i 1953 som suveræn herre over parti og folk. Også efter hans død indledtes en magtkamp, og her sejrede Khrusjtjov. Han har nu i ca. 6 år regeret det sovjetiske imperium.

Såvel de afdøde som den nulevende enehersker har i deres regeringstid været omgivet af en lille skare mere eller mindre trofaste tilhængere. Der har dog siden Khrusjtjovs magtovertagelse kunnet iagttages en udvikling henimod en deling af regeringsmagten med de nærmeste medarbejdere. Dog har Khrusjtjovs ord fremdeles afgørende betydning for det sovjetiske imperium og dets beboeres skæbne.

Apparatet¹⁾, som førte den lille skare kommunister til magten, er siden 1903 blevet systematisk opbygget til et parti af professionelle revolutionære. Det organisatoriske arbejde blev næsten udelukkende gennemført af Lenin, der med rette kan kaldes partiets fader, medens idéerne, der udvikledes i »kruzjki«-erne, må betegnes som dets moder. Idéerne, der dannede grundlag for det organisatoriske arbejde, kan føres tilbage til den allerede tidligere omtalte Tkatjev (1856–1885), der i 1875 (fem år efter Lenins fødsel) nedfældede følgende tanker i tidsskriftet »Nabat« (Giften), som udkom i Genève og kaldtes »den russiske revolutions organ«:

»Kampen (for revolutionen) kan kun blive afsluttet med held, dersom man kombinerer følgende elementer til en enhed: centralisering (af ledelsen), hård disciplin, hurtig handling, beslutsomhed og enhed i aktionen. Eftergivenhed, tøven og kompromis, flere ledere, decentralisering... berøver kampen alle chancer... for sejr«.

Lenin omformulerede 27 år senere disse tanker i sit skrift: »Hvad må der gøres?« (1902) således:

¹⁾ I 1917 fandtes der 23.600 indregistrerede medlemmer, der stod under ledelse af Lenin, Trotskij, Zinovjev, Kamenev og Sverdlov; hertil kom 15 medlemmer af partiets centralkomité.

»Diktatur, centralisme og jernhård disciplin. Disse tre faktorer står i logisk tilknytning til og supplerer hinanden . . .«,
og i 1918 siger Lenin i sit skrift om »Sovjetmagtens næste opgaver«:

»Hvordan kan man sikre den strengeste enhed af viljen? Ved at underkaste tusinders vilje en enkelts vilje.«

og i 1920 siger han i »Optagelsesbetingelser i den kommunistiske internationale«:

»Partiet kan kun opfylde sin pligt, hvis det er organiseret mest muligt centralistisk, og der hersker jernhård disciplin . . .«

I de efterfølgende år blev disse tanker både genoptrykt i de kommunistiske lærebøger og udtalt af Stalin, Khrusjtjov samt andre, og hele partiet bygger lige fra 1903 til i dag på dette princip. Således opstod det såkaldte kader-parti, bestående af veldisciplinerede specialister i revolutionens indviklede håndværk. I 15 år trænede Lenin sine disciple, og de kunne endda i 1905 foretage en generalprøve, før øjeblikket i oktober 1917 var inde til det endelige slag. Revolutionens teknik i 1917 fremgår af skildringen af oktoberrevolutionen. Her skal blot konstateres, at det forbløffende resultat netop blev opnået gennem målbevidst ledelse i modsætning til forholdene i modstandernes lejr, som var præget af »eftergivenhed, tøven, flere ledere« o.s.v., altså fænomener, som i følge Tkatjev direkte fører til nederlag, hvis de er stillet over for en centraliseret, viljestærk ledelse. Efter at være kommet til magten, gælder det om at konsolidere sig og bevare den, hvilket viste sig at være en vanskelig opgave. Det er betydelig lettere at udnytte en revolutions kaotiske forhold end at opbygge et apparat, som skal kunne re-

gere ca. 100 mill. russere med en overvældende uvillig majoritet, samt omtrent lige så mange fremmede nationaliteter. De professionelle revolutionæres parti skulle omformes til et regeringsparti, d.v.s. der skulle skabes direkte forbindelse mellem regering og parti.

Også med hensyn til denne opgave har der foreligget nøjagtige teoretiske grundsætninger. Marx sagde i sin »Kritik des Gothaer Programms« i 1875 følgende:

»Mellem det kapitalistiske og kommunistiske samfund ligger en periode af revolutionære omvæltninger. Dertil svarer en politisk overgangsperiode, under hvilken staten ikke kan være andet end proletarietets revolutionære diktatur.«

Lenin og hans stab var naturligvis klar over problemet og kom efter at have gennemdiskuteret Marx' teser til det resultat, at partiet som proletarietets »fortrop«, efter at revolutionen var fuldført, skulle overtage statens ledelse. Dette nedfældede han i en artikel, skrevet nogle dage før oktoberrevolutionen under overskriften: »Kan bolsjevikkerne hævde statsmagten?«, idet han efter en redegørelse om den kapitalistiske stats ødelæggelse tilføjede følgende:

»Bliver staten proletarisk og omformes den til et instrument til undertrykkelse af bourgeoisiet, må vi ubetinget gå ind for en stærk regering og centralisme.«

Senere, i juni 1920, erklærede han i sit skrift »'Venstre-radikalisme' – kommunismens børnesygdom«, at ingen myndighed i sovjetstaten kan træffe nogensomhelst vigtig organisatorisk eller politisk beslutning uden partiets samtykke. Stalin uddybede samme tema under sine forelæsninger på Sverdlovsk universitetet i april 1924 samt i pjecen af januar 1926. I begge afhandlinger omtales emnet på flere sider. Her skal kun

citeres Stalins mest koncise definition, som findes i en artikel rettet til en fiktiv kammerat »Janskij«. Han siger bl. a., at statens

»... ledelse gik helt og fuldt over i hænderne på ét parti, i hænderne på vort parti, som ikke deler og ikke kan dele statens ledelse med noget andet parti.

Det er netop dette, vi kalder proletariatets diktatur.«

I sin indberetning til den XVIII partikongres i marts 1939 sagde Stalin bl. a.:

»Partikadrerne er partiets kommandostab, og eftersom vort parti er ved magten, udgør de tillige de ledende statsorganers kommandostab. Efter at en rigtig politisk linie er udarbejdet og prøvet i praksis, er partikadrerne den afgørende kraft i ledelsen af partiet og staten.«

Det ville være unødvendigt at anføre flere citater om partiets ledende rolle i staten, hvis ikke man i partiets nye program af oktober 1961 havde vedtaget bestemmelser om en videre udbygning af partiets magtposition. I programmets anden del, III kapitel, findes der en lang redegørelse om de opgaver, partiet efterhånden helt skal overtage fra staten. Det hedder bl. a.:

»I den periode, hvor kommunismen opbygges på alle områder, vil det kommunistiske parti som det sovjetiske samfunds ledende og retningsgivende kraft få yderligere betydning.«

Dette er imidlertid fremtidsperspektiver, medens den nuværende situation er således, at partiets ret og pligt til at lede staten er nedfældet i en række bestemmelser i partilovene af 1961 (vedtaget under den XXII. partikongres) og i forfatningen af 1936. Det er betegnende, at Sovjetunionens to første forfatninger af 1918 og 1924 slet ingen bestemmelser indeholder om partiets ledende rolle, men lader dem, der ikke kender noget

til partilovene, antage, at al magt i staten ligger i den Øverste Sovjet, d.v.s. det af folket valgte parlament. Først i 1936-forfatningen, som fremdeles er gældende, hedder det i artikel 126, efter at der er omtalt en række foreninger og masseorganisationer, som sovjetfolket har ret til at grundlægge:

»Den arbejdende befolkning slutter sig sammen i Sovjetunionens kommunistparti, bolsjevikkerne, der er arbejdernes fortrop ... og den ledende kerne i alle den arbejdende befolknings organisationer, både de almene og de statslige.«

Disse forfatningsmæssige bestemmelser om partiets dominerende stilling er i al beskedenhed placeret sidst blandt alle de andre organisationer, der er opremset i forfatningens nævnte artikel. Det kan ikke udelukkes, at man i 1936, da forfatningen blev vedtaget, ikke åbent turde indrømme, at det er partiet, der leder staten. Partiet var dengang ikke særlig populært på grund af de tvangsmetoder, der anvendtes under kollektiviseringen i begyndelsen af trediverne, og det kan skyldes samme årsager, at man har udeladt en omtale af partiets ledende rolle i de forudgående to forfatninger. Desuden kan det nævnes, at partiets eneret til at udpege og godkende kandidater til valgene i den Øverste Sovjet er nedfældet i forfatningens artikel 141, hvor nogle masseorganisationer igen er omtalt som partiets ligeberettigede partnere; men når man tager i betragtning, at partiet ifølge artikel 126 er »den ledende kerne« i disse masseorganisationer, så er det indlysende, at der ikke kan være tale om, at der mod partiets vilje kan udpeges kandidater til valg. Medens kun den sidste af Sovjetunionens 3 forfatninger flygtigt berørte partiets ledende rolle i samfundet, blev der i alle partiets hidtidige love vedtaget nøje og detaljerede

bestemmelser om, hvorledes denne magt skulle praktiseres lige fra de øverste administrative myndigheder i Moskva ned til de laveste trin i de mindste landsbyer. Partiets nye love blev vedtaget samtidig med det nye partiprogram under den XXII partikongres i oktober 1961. Endnu medens man var i gang med udarbejdelse af de nye love, offentliggjordes der i fagpressen en række artikler om disse, som bl. a. omtalte relationerne til staten. Den mest udtømmende definition af dette problem findes i »Sovjetskoje gosudarstvo i pravo« nr. 8/57:

»Et yderst vigtigt moment i sovjetstatens ledelse er kontrollen med alle statsapparatets organer gennem Sovjetunionens kommunistparti. Partiet bestemmer den politiske linie, giver direktiver og almene ordrer og kontrollerer samtidig det sovjetiske statsapparats arbejde. Partiet retter fejlene og hjælper de statslige organer med at realisere partiets beslutninger ...«

Denne tese dannede grundlaget for bestemmelserne i de nye partilove vedrørende partiets overordnede stilling over alle statsmyndigheder. Kernen i disse bestemmelser er nedfældet i artikel 35, hvori det bl. a. hedder:

»Centralkomitéen ... leder samfundsorganisationernes og de arbejdendes centrale statslige arbejde gennem disses partigrupper ...«

Ifølge artikel 41 er alle partiorganisationer forpligtet til at følge centralkomitéens direktiver, hvilket medfører, at de ved den offentlige administrations kontorer etablerede partiorganer på centralkomitéens vegne er forpligtet og berettiget til at kontrollere alle myndigheder og ifølge artikel 42 pligtige til at give periodiske indberetninger til centralkomitéen. Ifølge artikel

59, stk. 2, gælder særskilte beføjelser for partiorganisationer ved ministerier, statskomitéer, økonomiske råd og andre lignende statsmyndigheder. Her skal partimedlemmerne, uanset deres tjenstlige grad, deltage aktivt i institutionens arbejde og indberette direkte uden om kommandovejen til centralkomitéen. Samme bestemmelser gælder for foreninger og andre sammenslutninger.

Foruden dette net af bestemmelser i forfatningen og partilovene findes der også et mere personligt betonet bindeled mellem parti og stat, nemlig personalunionen mellem de højeste administrative poster og partiets ledelse. Således kan det nævnes, at det indre kabinet er behersket af medlemmer af partipræsidiat, og at de fleste medlemmer af regeringens mere fagligt betonedede ministerier er medlemmer af centralkomitéen. Samme system er indført i de lavere instanser og i masseorganisationer samt andre sammenslutninger af sovjetborgere. Herved er der skabt et apparat til virkeliggørelse af Lenins tese om, at der »i staten ikke må foretages noget uden eller mod partiets vilje.«

Den noget forsigtige og lemfældige behandling af spørgsmålet om partiets ledende rolle i samfundet ved i forfatningen kun at strejfe spørgsmålet, medens det i partilovene og i praksis gennemføres til punkt og prikke, vil snart blive ændret. Der er nemlig truffet beslutning om at tilpasse forfatningen den nyeste udvikling, og man er ved at forberede nye forfatningsbestemmelser, hvori partiet placeres i spidsen for samfundet. Ifølge »Sovjetskoje gosudarstvo i pravo« nr. 10/62 skal partiet allerede omtales i forfatningens præambel, derefter i I kapitel og i kapitlet om borgernes rettigheder og pligter og flere andre steder. Der skal tales »klart og tydeligt« om partiets ledende rolle i den

kommende forfatning, hedder det i det nævnte tidskrift.

»Diktatur, centralisme og jernhård disciplin« er ifølge Lenin faktorerne, som kan føre til en heldig afslutning af revolutionen og bevarelse af magten efter revolutionen. Diktatur udøves af partiet gennem de lige skitserede bestemmelser i partilovene. Disse kræver imidlertid et menneskemateriale, som kan og vil udføre befalingerne under jernhård disciplin. I det følgende skal partiets levende organer, partimedlemmerne, nærmere omtales.

I 1917 havde partiet rundt regnet 23.600 medlemmer eller 0,015 % af den samlede befolkning – det var den revolutionære elite, som organiserede magtens overtagelse. Derefter indtrådte en betydelig stigning i medlemstallet, og i 1926 nåede man den første million, men stadig kun 0,5 % af befolkningen. Stigningen fortsatte til 1933, da de store udrensninger begyndte. Disse medførte en nedgang med rundt regnet to femtedele, men umiddelbart før, under og efter krigen indtrådte der en kraftig forøgelse af medlemstallet. Dette fremgår af følgende skema:

år	medlemstal i 1000
1917	23,6
1926	1079,8
1933	3555,3
1938	1920,0
1940	3400,0
1945	5760,4
1952	6882,1
1956	7173,5
1961 oktober	9716,0

Stigningen skyldes de store fordele, medlemskab af partiet fører med sig; men på den anden side er medlemmerne underkastet en »jernhård disciplin«. Fordele ved at være partimedlem fremgår af en statistik om partimedlemmernes uddannelse, som blev offentliggjort i »Partijnaja Zjizn« (Partilivet) nr. 1/62.

Uddannelsens art	1. januar 1956		1. juli 1961	
	absolut	i %	absolut	i %
Medlemmer i alt ...	7.173.521	100,0	9.626.740	100,0
Deraf:				
med universitets grad	801.384	11,2	1.283.548	13,3
studerende	1.850.370	25,8	2.852.158	29,6
under forberedelse til stud.eksm.	2.127.862	29,6	2.755.652	28,6

Af disse tal fremgår, at ca. 70 % af medlemmerne i 1961 tilhørte Sovjetunionens intelligens med eller uden afsluttet uddannelse. Medlemskabet muliggør altså adgang til højere uddannelse og hermed til bedre-lønnede stillinger. Dette fremgår af følgende tabel, hentet fra det nævnte tidsskrift:

År	Specialister i alt (i 1000)	Deraf partimedlemmer	
		absolut	i %
1928	521	6,4	1,2
1941	2401	494,8	20,5
1956	6257	1744,2	28,0
1960	8784	2495,2	28,5

Prisen, Sovjetunionens intellektuelle betaler for disse fordele, er bl. a. afkald på ånds- og tankefrihed, den allerede nævnte »jernhårde disciplin«, samt overhol-

delse af partiets »moralkodex«. Disse principper er flere steder nedfældet i partilovene. Allerede i indledningen hedder det:

»Partiets idémæssige og organisatoriske enhed og helstøbthed (den såkaldte monolitiske opbygning) og alle kommunisters høje, bevidste disciplin er en ubrydelig lov for Sovjetunionens Kommunistiske Parti. Alle former for fraktions- og gruppevirksomhed er uforenelige med den marxistisk-leninistiske partiånd og tåles ikke i partiet.«

Til artikel 58 er knyttet en »moralkodex for kommunismens bygmestre«. Denne består af 12 »bud«, formuleret næsten i stil med Det gamle Testaments 10 bud. Her gengives en officielt forkortet tekst:

»Partiet skal arbejde for, at hver enkelt kommunist i hele sin adfærd selv overholder de moralske principper, der er indeholdt i Sovjetunionens Kommunistpartis program, og indpoder dem i befolkningen. Disse principper er ubegrænset offervilje over for kommunismens sag, kærlighed til det socialistiske fædreland og de andre socialistiske lande, og samvittighedsfuld indstilling over for samfundet: Den, der ikke arbejder, skal heller ikke spise. Enhver må drage omsorg for at bevare og mangfoldiggøre samfundets rigdomme og må holde samfundets pligterne højt i ære og ikke tåle, at samfundets interesser modarbejdes. Man må udvise en kollektiv og kammeratlig indstilling – én for alle, alle for én. I forholdet mennesker imellem må man fremme en human indstilling med gensidig respekt – det ene menneske skal være ven, kammerat og broder over for det andet. Man må vise hæderlighed og ærlighed, moralsk uangribelighed, jævnhed og beskedenhed i det offentlige og private liv. I familielivet skal gen-

sidig agtelse være fremherskende, og man må vise stor omhu med børnenes opdragelse. Man må ikke tolerere uretfærdigheder, uhæderlighed, karriere-mageri, dovenskab og havesyge. Et ledende princip er venskabet og broderskabet mellem alle Sovjetunionens folk, uforsonlighed over for nationale og racemæssige fordomme, over for fjender af kommunismen, freden og folkenes frihed. Man må vise solidaritet over for den arbejdende befolkning i alle lande, over for alle folkeslag.«

Medens partimedlemmernes adfærdsformer over for verden uden for partiet omtales i moralkodexet, er der i artikel 2 i listeform opremset alle de pligter, medlemmet har over for sit parti. Hovedprincippet er den så ofte omtalte »jernhårde disciplin«, samt meldepligt (stikkervirksomhed) til de højere partiinstanser. Man er endog forpligtet til at angive sig selv. Dette sker gennem »selvkritik«, hvilket i mange henseender ligner middelalderens offentlige skrifte (mea culpa).

Skønt den såkaldte »demokratiske centralismes« princip i partilovene er omtalt som medlemmernes ret, er den i virkeligheden en streng begrænsning af tale- og tankefrihed. »Det interne partidemokratis« princip tillader ifølge artikel 27 diskussion om strids-spørgsmål eller utilstrækkeligt oplyste spørgsmål. De diskussionsmodne emner bestemmes imidlertid af partiledelsen og ikke af forsamlingerne, hvor der er tegn på uenighed om visse problemer. Desuden skal diskussionen ledes således, at den ikke kan føre til dannelse af grupper og fraktioner, bestående af medlemmer med samme opfattelse vedrørende diskussionsemnet. Ydermere er kritik af og diskussion om de af partiledelsen truffne beslutninger ifølge artikel 19 strengt forbudt som stødende mod partidisciplinen. Dette system og

medlemmernes ret til at vælge delegerede til højere partiforsamlinger og egne ledere omtales i partilovene som »demokrati«.

Valg af delegerede til partimøder og kongresser m. m., samt af partiets ledelse o. l. sker ifølge partilovens artikler 19-25 »nedefra og opad«, hvilket skal forstås således, at de laveste partienheder vælger deres egne funktionærer og delegerede til det højere organisationstrin. Her vælges der igen delegerede »opad« til Sovjetunionens partikongres, som vælger centralkomitéen, og denne vælger til sidst partiets øverste ledelse, partipræsidiets og sekretariatet samt kontrolkomitéen. (Partiets organisatoriske opbygning omtales nedenfor.)

I artikel 25 er der for første gang i partiets historie taget hensyn til »princippet om systematisk fornyelse af partiorganernes sammensætning og ledelsens kontinuitet ved valg af partiets organer.« Dette indebærer, at mindst en fjerdedel af partiets centralkomité og dennes præsidium udskiftes ved hvert valg. Præsidiets medlemmer kan »som regel« ikke vælges mere end 3 gange i træk. Centralkomitéerne i unionsrepublikkerne og regions- og områdeorganisationernes ledelse udskiftes med mindst en trediedel og andre lokale lederorganer med mindst halvdelen ved hvert ordinært valg. Medlemmerne af disse organer kan ikke vælges mere end tre gange i træk. Sekretærer (formænd) i partiets grundorganisationer kan ikke vælges mere end to gange i træk. Disse nye bestemmelser i partilovene er imidlertid ikke nogen virkelig nyhed, fordi udskiftning af delegerede og ledere i de omtalte partiorganisationer har været en næsten normal foreteelse. Således er f. eks. centralkomitéens medlemmer i de forløbne 30 år blevet udskiftet over det nu fastsatte minimum på 25 %. I 1952 blev 53 %, i 1956 40 % og i 1961 ca.

50 % slettet. Denne legalisering af allerede eksisterende praksis kan have to årsager. Dels vil man undgå, at udskiftning i lederkliquen skal anses for »udrensning«, og dels vil man have et redskab i hånden, som kan gøre det muligt at foretage en fornyelse af parti-ledelsen. Dog kan der i toppen gøres undtagelser, idet præsidiets medlemmer og sekretærerne med tre fjerdedels majoritet kan genvælges også ud over de i lovene fastsatte perioder.

Der er i partiet ingen plads for folk med selvstændige meninger eller anskuelser. Lenin erklærede under den II kongres i 1903 i London:

»...man må ikke glemme, at hvert eneste partimedlem er ansvarlig over for partiet, og at partiet er ansvarligt for hvert eneste partimedlem.«

Derfor kan optagelse i partiet heller ikke ske gennem indmeldelse, som det er tilfældet i de vestlige politiske partier, men gennem kooptation eller selvsupplering af medlemmer. Dette sker ifølge partilovenes artikel 4 således, at tre partimedlemmer, som selv i mindst 3 år har været medlemmer, anbefaler et nyt medlem til optagelse, som de har kendt i mindst ét år. Vedtager den lokale organisation optagelsen, og godkender den umiddelbart højere instans denne beslutning, indtræder det ny medlem som »kandidat«. Først efter et års prøvetid kan den pågældende optages som medlem med stemmeret. Hertil kommer, at de, der anbefaler et nyt medlem til optagelse ifølge artikel 5, er personligt ansvarlige for det ny medlems politiske, faglige og moralske (se moralkodex) egenskaber. Dette kan medføre, at et medlems forseelser eller »umoralske« levned rammer dem, der har anbefalet den pågældende, og endvidere dem, der har anbefalet anbefalerne o.s.v. Dette er i Stalins tid sket i stort omfang. Det er et led i partiets bestræbelser for at forhindre frak-

tionsdannelse ved, at flere partimedlemmer anbefaler folk, der senere skal danne en gruppe. Denne fremgangsmåde giver desuden garanti for, at partiets unge generation er blottet for oppositionelle tilbøjeligheder og på forhånd forpligter sig til at adlyde de overordnede befalinger. Den unge ved også, at absolut hængivenhed, flid og loyalitet medfører en række store fordele, og han ved også, hvilke følger en afvigelse fra partilinen kan føre med sig. De strenge disciplinære straffe, som op til 1957 ofte ledsagedes af »fysisk likvidering« (henrettelse), findes i artiklerne 9-13. Her er den højeste straf, som kan ramme en kommunist, omtalt som »udstødelse« fra partiet. Der kan imidlertid afsiges mildere domme, som f. eks. udstødelse fra de højere partiorganisationer og degradering af ledere til menige medlemmer. De, der rammes af udstødelse, kan indanke dommen til den næste partiinstans og helt op til centralkomiteéns komité for partikontrol, som er sidste instans.

Sammenfattende kan det siges, at afgørende kendetegn for partiets væsen er: 1) jernhård disciplin, 2) centralisme, 3) moralkodexet og 4) optagelses- og udstøelsesritualet. Det er de fire teoretiske og ideologiske principper, som danner rammen om partiets organisatoriske opbygning.

Der er ovenfor løseligt talt om partikongres, centralkomité, præsidium, sekretariat o. l. I det følgende skal partiets opbygning nærmere belyses. Centralismens princip i partiledelsen ytrer sig i partilovene således, at de lavere organisationer er underordnet de højere. Bortset fra de væbnede styrkers partiorganisatoriske særstilling er partiet delt i følgende fire trin (nedefra og opad):

- 1) *Grundorganisationer* er »partiets fundament«, fastslås det i partilovenes artikel 53. Detaljerede bestemmelser om disses arbejde, organisation, rettigheder og pligter o.s.v. findes i artiklerne 54-58, og til den sidste er tilføjet det allerede omtalte »moralkodex«. Grundorganisationer dannes ikke efter bopæl (som i de vestlige lande), men efter arbejdsplads, hvor der findes mindst 3 partimedlemmer. Således etableres grundorganisationer i fabrikker, kolkhoser, sovkhoser, statslige eller kommunale kontorer, i masseorganisationer, i ministerier, statslige komitéer, i ambassader o.l. Grundorganisationernes »forsamling« (møder 1 gang om måneden) vælger en sekretær (formand), dersom medlemstallet er under 15, ellers et bureau. De helt store grundorganisationer med over 300 medlemmer vælger en komité, som igen udpeger den daglige ledelse, som er lønnede funktionærer. Der findes i alt 296.444 grundorganisationer, af hvilke 13.220 har komitéer. (De væbnede styrker har 48.107 grundorganisationer). Det gennemsnitlige medlemstal i alle grundorganisationer var i juli 1961 57. Kun i 5 % af alle grundorganisationer fandtes der flere end 100 medlemmer.
- 2) *Regionale organisationer* leder ifølge partilovenes artikler 48-52 grundorganisationerne. På landet er det rajonorganisationer og i bymæssige områder byorganisationer. Disse holder mindst hvert andet år en konference, hvis delegerede vælges af de underordnede grundorganisationer. Konferencen vælger regionsorganisationens komité, og denne vælger et bureau og sekretærer. Komitéen skal møde mindst 4 gange årlig. Der fandtes i 1961 i alt 4314 regionale partiorganisationer, som leder de nævnte

rundt 300.000 grundorganisationer. Sekretærerne i disse organisationer har altså en ganske betydelig magtposition.

- 3) *Republik-, distrikts- og områdeorganisationer.* Sovjetunionen er inddelt i 15 republikker, 19 autonome republikker, 9 autonome områder, 5 distrikter og 109 områder. Alle disse enheder disponerer over egne partiorganisationer (partilovenes artikel 41–47). Disse holder hvert andet eller i nogle tilfælde hvert fjerde år en partikongres eller konference, hvis delegerede vælges på de underordnede regionale organisationers konferencer. Partikongresserne og konferencerne vælger de pågældende organisationers centralkomité, denne vælger et bureau og sekretærer. Centralkomitéerne skal samles mindst én gang hver fjerde måned. Sovjetunionens største republik, den russiske, danner en undtagelse, idet denne ingen centralkomité har, men et bureau, der vælges af unionens centralkomité.
- 4) *Unionsorganisationen* står over alle partiorganisationer og har ret til at springe melleminstanser over i kommunikation med lavere organisationer. Unionsorganisationens øverste organ er ifølge partilovenes artikler 31–40 partikongressen, som møder hvert fjerde år (der kan også indkaldes ekstraordinære møder). Kongressens delegerede vælges på de under nr. 3) omtalte partiorganisationers kongresser og/eller konferencer. Kongressen godkender indberetninger, vedtager direktiver, stiller lovforslag og vælger medlemmer af unionens centralkomité og dens kandidater (disse har ingen stemmeret). Desuden vælger kongressen partiets centrale revisionskommission. Dennes kompetence består i kontrol af forretningsgangen og finanserne.

Centralkomitéen leder hele partiarbejdet og træffer beslutning om personale (kadrerne) og oprettholder partiets kontakter med andre partier. Centralkomitéen skal sammenkaldes mindst to gange årlig. Det daglige arbejde mellem møderne ledes af det af centralkomitéen valgte præsidium og sekretariat. (Også præsidiet består af medlemmer og kandidater uden stemmeret.). De disciplinære anliggender varetages af den af centralkomitéen »organiserede« kontrolkomité.

I partipræsidiet og sekretariatet træffes alle vigtige beslutninger, som vedrører Sovjetunionens indenrigs- og udenrigspolitik. *Det er herfra, det sovjetiske imperium regeres.*

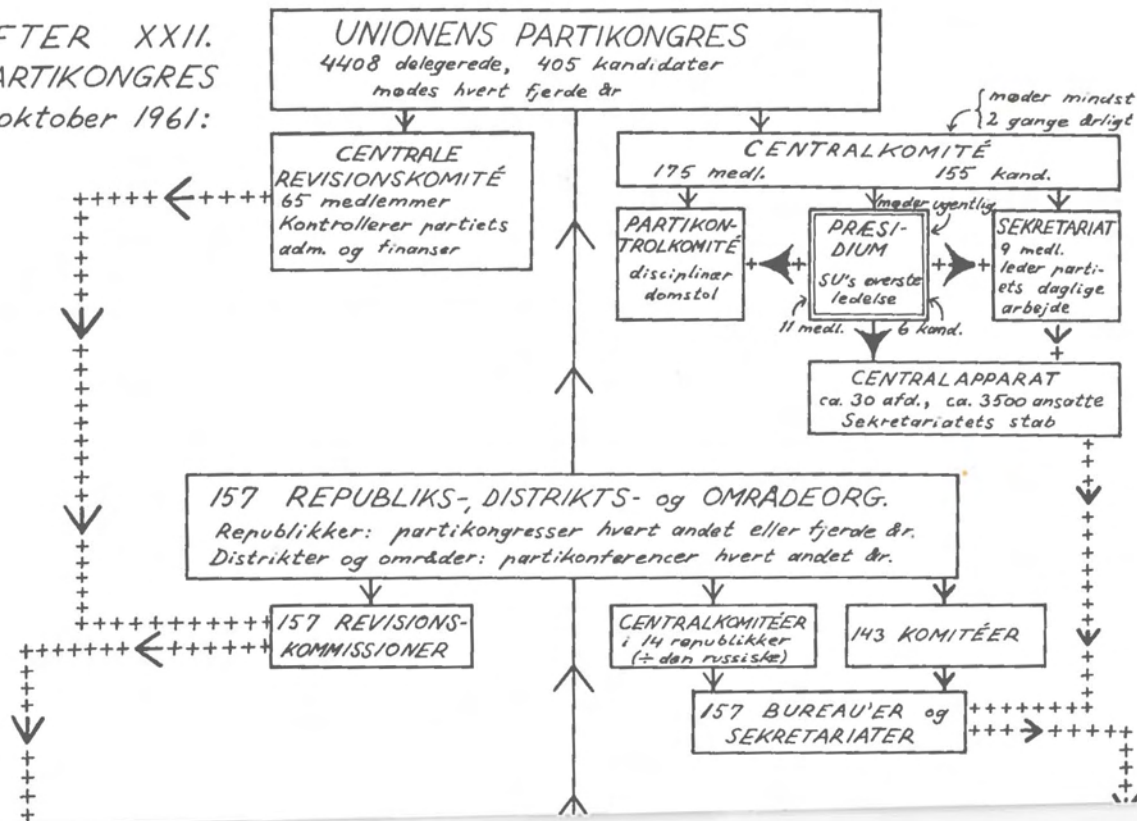
(I den skematiske skitse af partiets opbygning på s. 320 og 321 findes oplysninger om de vigtigste organisationers medlemstal pr. oktober 1961 – den XXII partikongres).

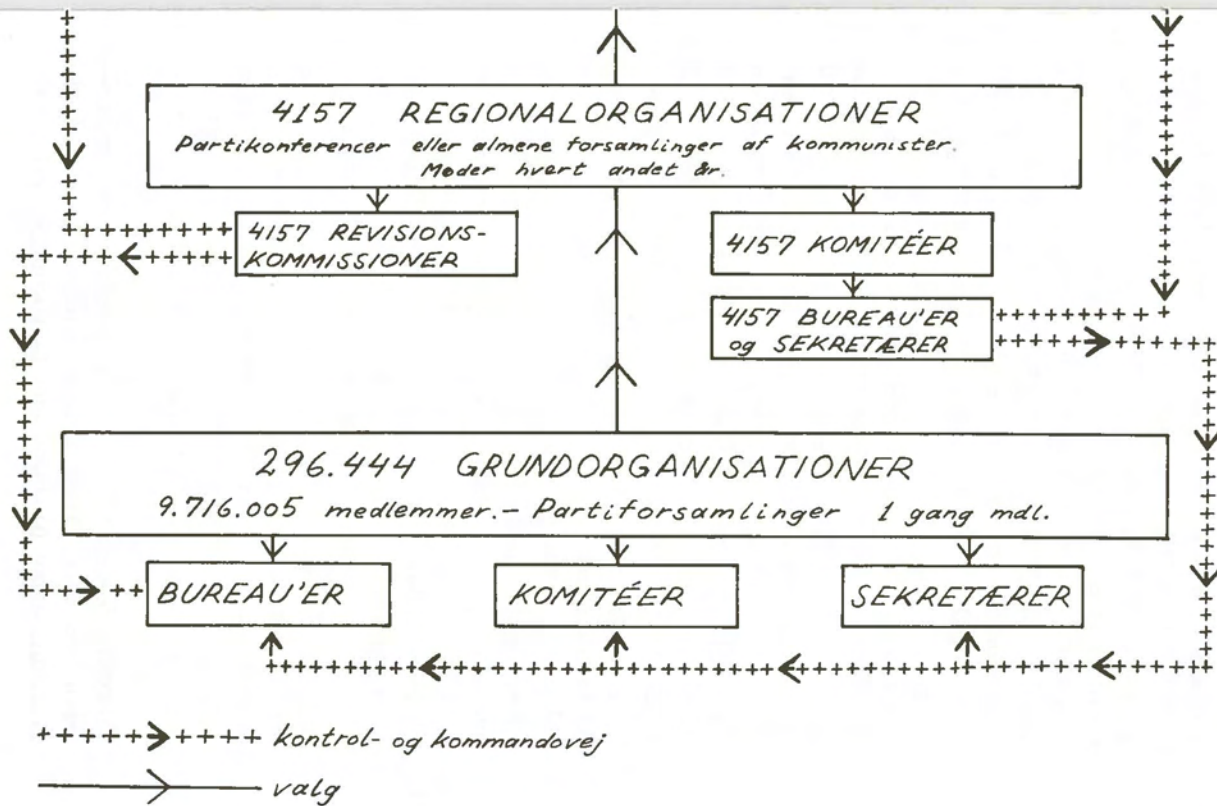

I det foregående er der givet en skitse af det leninistiske kommunistpartis opståen, dets udvikling og magtovertagelse i Rusland.

- De i d é e r, som dannede grundlaget for udarbejdelsen af planerne til erobring af statsmagten i Rusland, er berørt (s. 298–310). Desuden er der gjort rede for
- de såkaldte k a d r e r s (partimedlemmernes) udvælgelse, forhold til partiet og menneskelige habitus (s. 310–316). Sluttelig omtaltes
- a p p a r a t e t (partiets organisatoriske opbygning), som gjorde det muligt for kadrerne at virkeliggøre idéerne, erobre og befæste magten (s. 316–319).

EFTER XXII.
PARTIKONGRES
i oktober 1961:

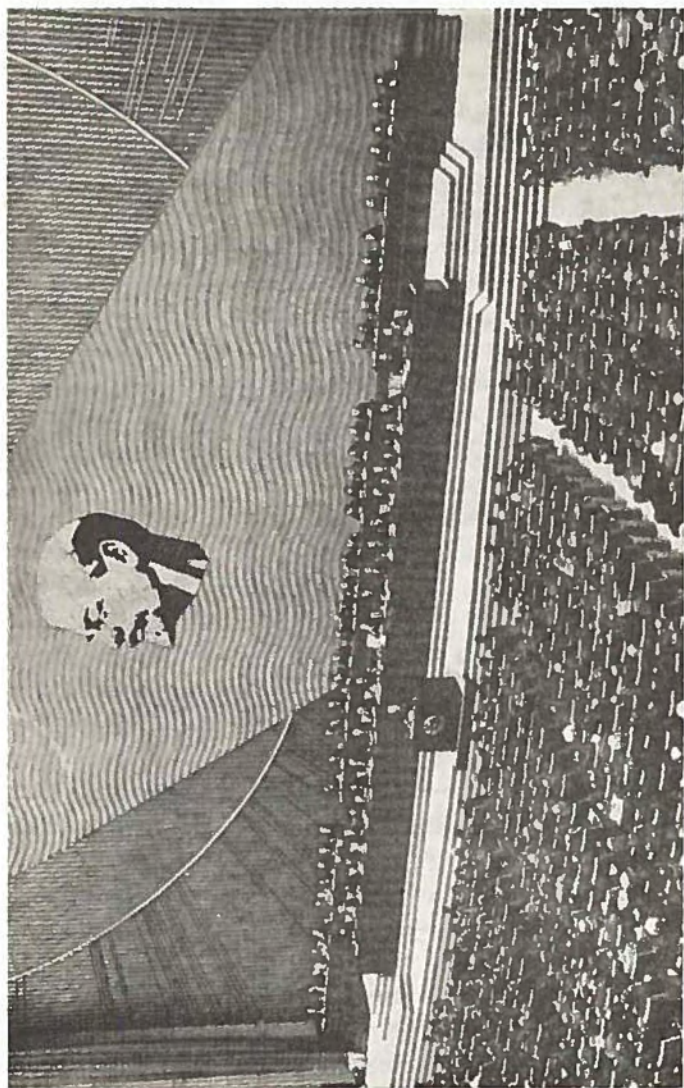

Alle tre foreteelser hører fortiden og nutiden til, medens der i det efterfølgende vil blive gjort rede for det sovjetiske kommunistpartis fremtidsplaner – det nye partiprogram.

Samtidig med vedtagelsen af de ny partilove, som dog ikke bragte noget væsentligt nyt ind i partiets organisatoriske liv, blev der under den XXII partikongres i oktober 1961 vedtaget et nyt partiprogram, som i mange henseender bærer præg af den nyeste udvikling i Sovjetunionens historie. Programmet er, ligesom de forudgående to programmer, mere en fastsættelse af mål og midler i form af en principerklæring end en nøjagtig plan, der *skal* følges. Mange af de to første programmets målsætninger er slet ikke blevet opfyldt, medens andre punkter kun er delvis opfyldt og enkelte overopfyldt. Alligevel påstår partiets ledelse, at begge programmets målsætninger fuldt ud nåedes, hvorfor partiet nu kan gå i gang med realisering af det tredje program.

Partiets første program blev forfattet af Lenin selv i 1903 og var præget af forberedelserne til revolutionen. Derfor var én af dets hovedpunkter en omtale af de metoder, der kan føre til en heldig gennemførelse af revolutionen mod tsarregiet og derefter til oprettelse af »proletariatets diktatur«. Denne del af programmet kan betragtes som opfyldt, medens en del indenrigspolitiske målsætninger blev sprunget over og nogle kun delvis opfyldt. Man var dog gået i gang med at realisere den verdensrevolutionære målsætning, idet man prøvede at forplante den russiske revolution i årene 1918/19 til Tyskland, Ungarn, Finland, Polen og andre europæiske lande. Dette mislykkedes dog, hvorefter Stalin rettede på programmet og indføjede tesen om den »kapitalistiske indkredsning« af det kommunistiske Rusland, idet han samtidig erklærede,

Khrusjlov fremsætter under den XXII partikongres i oktober 1961 udkastet til partiets nye program.

at så længe denne indkredsning ikke er ophævet, kan programmets verdensrevolutionære del ikke virkeliggøres. Først skulle »socialismen bygges op i ét land« (Sovjetunionen), hvorefter kommunismen med Moskva som base skulle spredes til andre lande. Det første »kampprogram« blev således under Stalins indflydelse i 1919 afløst af et program med »opbygning af socialismen« som målsætning.

Nu erklærer partiets ledelse, at også dette program er opfyldt, hvorfor partiets tredje program om »kommunismens opbygning« har kunnet udarbejdes. Programmet – en bog på ca. 120 sider – består af en indledning, to hoveddele, som igen består af flere kapitler, samt en kort afslutning. Indholdsmæssigt kan programmet deles i en udenrigspolitisk og en indenrigspolitisk fremtidsplan.

Den udenrigspolitiske strategiske målsætning er fremdeles det leninistiske program om indførelse af det kommunistiske system verden over. Hvordan dette mål kan nås, fremgår af programmets enkelte afsnit, som behandler de midler, partiet ønsker at anvende. Den udenrigspolitiske taktiks kerne findes i programmets første dels 1. kapitel, hvor man understreger, at den historiske proces, som indledtes i begyndelsen af det XX århundrede, er ved at nærme sig afslutningen, idet »kapitalismen er indtrådt i sit sidste stadium – monopolkapitalismens og imperialismens stadium... Imperialismen er den rådende og døende kapitalisme – det sidste trin før den socialistiske revolution.« Derefter omtales »verdenskapitalismens krise« i enkeltheder i kapitel 4, idet man genopliver de ca. 100 år gamle marxistiske teser om »cykliske afsætningskriser«, »nedsættelse af arbejdsløn« (sic!) og »elendighed« o.s.v., som kommer til at ram-

me den vestlige verden. Det hævdes endvidere, at »kapitalisterne« på baggrund af oprørske tendenser blandt de »sultende masser« griber til etablering af det såkaldte »finansoligarki«, et fascistisk system, og sætter deres lid til »hæren, politiet og gendarmeriet«. Derefter fortsætter programmet med at omtale den fare, hvorved disse »kapitalistiske krampetrækninger« er forbundet. Det understreges, at »USAs monopolistiske bourgeoisie er den internationale reaktions hovedstøtte. Det har påtaget sig rollen som kapitalismens redningsmand. Amerikanske tropper og militærbaser placeres på de vigtigste punkter i den kapitalistiske verden. De aggressive militærblokke, der er skabt under USAs ægide, oplever den ene krise efter den anden. Alt dette indebærer økonomisk kaos – en tilstand, der til stadighed medfører permanent krigsfare«. Således kommer det ny partiprogram ved hjælp af den forlængst forældede marxistiske »elendighedsteori« til den slutning, at den tilstand, den vestlige verden befinder sig i, er en permanent krigstrussel mod de socialistiske lande. Dette syn er skarpest formuleret i kapitel 8:

»Vore dages grundlæggende spørgsmål er spørgsmålet om krig og fred. Den eneste kilde til krigsfare er imperialismen. Den imperialistiske lejr forbereder den frygteligste forbrydelse mod menneskeheden – en verdenskrig med brintvåben, som kan tilføje hele lande uhørte ødelæggelser og udrydde hele folk.«

Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at det ny program ved siden af denne orthodox marxistiske (dogmatiske) vurdering af verdenssituationen også giver plads for en mere optimistisk prognose. Der er mange passager i programmet, som anser en heldig gennemførelse af den fredelige sameksistens' strategi som en forudsætning for opnåelse af de indenrigspolitiske mål.

Programmet siger endog, at krig ikke er uundgåelig, og man opremser de midler, som egner sig til at forhindre en krig. Der nævnes bl. a. såkaldte fredszoner, neutralitet, afrustning o.s.v., samt mulighed for en »fredelig sameksistens mellem to verdenssystemer«, d.v.s. mellem den før som et råddent og aggressivt system omtalte kapitalisme og den progressive »fredselskende« socialisme. Programmet har altså hverken bundet sig til den dogmatiske og pessimistiske vurdering eller til den mere liberalistisk-optimistiske. Programmet muliggør valget mellem de to alternativer, men det fremhæves, at virkeliggørelse af de indenrigspolitiske fremtidsplaner kræver anvendelse af den liberale vurdering og plan.

Den indenrigspolitiske del af programmet opstiller en timeplan for »opbygningen af det kommunistiske samfund i Sovjetunionen til 1980«. I denne loves der en række »gratis« ydelser til befolkningen og en nedskæring af de direkte skatter samt nedsættelse af arbejdstiden samtidig med, at man agter at »indhente og overhale« USAs levelfod og produktion. Der er i enkeltheder gjort rede for denne udviklings forskellige trin, men det tilføjes, at det endelige mål, indførelse af den marxistiske tese om, at »enhver yder efter sine evner, enhver får efter sit behov«, foreløbig ikke lader sig realisere; dog er tiden til virkeliggørelse af denne idealtilstand rykket nærmere. Desuden indeholder det ny program en række andre indenrigspolitiske punkter, som dog forbeholdes en senere omtale i forbindelse med de pågældende emners behandling. Her skal imidlertid bemærkes, at det tredje program er et yderst vagt, ja selvmodsigende dokument, som både muliggør en elastisk fortolkning og en dito praksis.

Redning af skibbrudne.

Af overlæge J. Bryndorf.

Dette tidsskrift indeholdt i juli 1954 en artikel af kommandør H. J. Rasmussen med samme overskrift som nærværende. Artiklen var resultat af den interesse, som søredning havde vakt overalt, men specielt i den vestlige verden under og efter den 2. verdenskrig. Redningsmateriellet søgtes fuldstændigt forandret, og kommandøren arbejdede for indførelse af gummiredningsflåder i det danske søværn efter erfaringer gjort i den engelske og amerikanske marine. Nu er luftfyldte gummiredningsflåder blevet indført i det danske søværn; men omtalte artikel er stadig meget læseværdig, idet det er en samleartikel over søredning på daværende tidspunkt også omtalende andet end det rent materielle, og det meste i artiklen er stadig aktuelt. Nærværende artikel vil nøjere uddybe visse sider af problemerne omkring søredning, nemlig den medicinske opfattelse af og viden om muligheden for redning i en situation præget af frygt, kulde, vandmangel og evt. sult.

Her i landet er emnet fra lægelig side først behandlet samlet af overlæge i flyvevåbnet Johannes Døssing, der via redning af nødstedte flyvere på havet er nået dybt ind i emnet.

Ved oprettelse af en stilling for en lægelig konsulent på Søværnets Havariskole har Søværnskommandolægen bl. a. overdraget den, der beklæder dette hverv,

at undersøge kontinuerligt, hvad der forekommer i den medicinske litteratur om problemer inden for søredning, og samarbejde med dem, der i praksis på Søværnets Havariskole tilrettelægger søredning inden for Søværnet.

I det foreliggende skal jeg gøre rede for, hvad man på nuværende tidspunkt kan sige om de 4 vigtigste problemer: Frygt, kulde, tørst og sult.

Frygt.

At der opstår frygt, når døden truer, er ganske naturligt. Man føler sig usikker over for alle de uvante hændelser, der i hastig rækkefølge vælter ned over een. Usikkerheden skaber hurtigt frygt og angst.

Frygten giver sig mange forskellige udtryk. Psykisk er vi ofte meget sammensatte, og under en spidsbelastning kan vi komme til at reagere helt anderledes, end vi gør til daglig over for kendte belastninger.

Frygten er årsag til mange tab ved havari; man regner med, at *frygten er årsag til ca. 50 % af dødsfaldene*. Ikke så meget i redningsmidlet, men mere om bord i det synkende fartøj og ved overgangen fra dette til redningsmidlet. Mange af tabene ved frygt skyldes desværre selvmord. Lad os se på et par af frygtens udslag, De måske kender: Den psykisk lammede, der har opgivet alt, stirrer tomt ud for sig og ønsker det hele overstået så hurtigt som muligt, eller Den desperate, der i sin vilde dødsangst er til voldsom fare for de øvrige skibbrudne i sin kamp for at redde sig selv.

Midlerne, vi har til at indskrænke tabene på dette område, er først og fremmest: Oplysning og Indøvning. Det tekniske udstyr til redningen kan være nok

så godt, men hvis ikke mandskabet er helt fortrolig med det, kan den enkelte i en akut situation blive desperat, og så er selv det bedste materiel værdiløst. Desuden går det vigtige hold-arbejde under redningen i stykker. Mandskabet bør undervises i redningsmidlernes opbygning, indhold og funktion, ikke alene i land, men også regelmæssigt om bord.

Desuden bør mandskabet udføre redningsøvelser. Når man ved, hvad man skal gøre i en nødsituation, og når man på det nærmeste kan handle automatisk, forsvinder der en del refleksioner over situationen og dens farer — man ved jo, at man gør, hvad der skal gøres.

Godt lederskab har også stor betydning, hvor det gælder om at indskrænke tabene ved frygt. I nødsituationen står disciplinen sin prøve. Den moral, befalingsmanden har opbygget i forholdet mellem mandskab og sig selv og mandskabet imellem, får nu overordentlig betydning. Enten må moralen være grundlagt på meget streng disciplin, hvor mandskabet ikke er vant til at tænke, men kun til at lyde den foresatte, eller også på ren tillid til den overordnede evner til at få det bedst mulige ud af situationen, på egne evner som følge af grundig uddannelse samt på fællesfølelse. Alt dette forudsætter jo træning i brugen af redningsmidlerne og det dermed følgende kendskab til hinanden. Den sidste form for disciplin, der jo alt i alt ønskes indført overalt i Vesten, skulle give et bedre resultat for den enkeltes redning, når han er kommet ud af forbindelse med sine foresatte.

I redningsmidlet er tab på grund af frygt, eller skal vi kalde det desperation, ikke så store; her er mulighederne for gensidig støtte blandt de reddede også tilstede. Har man andres ve og vel at tænke

på, forsvinder ofte ens personlige angst. Man må sørge for en arbejdsfordeling, og man må hjælpe hinanden med at holde humøret oppe. Man må såvidt muligt tænke på hygiejnen, idet et forfald på dette område kan følges af modløshed.

Kulde.

Et stort problem ved søredning er kulde.

Temperaturen i vore farvande ligger omkring Grønland fra ca. 1,5° til 5–8° C, i det nordlige Atlanterhav fra ca. 1° til ca. 10° C, i Nordsøen fra ca. 6° til 13° C og i Kattegat og Østersøen fra ca. ÷ 1° til ca. 18° C.

I almindelighed vil man i en forlissituation være udsat for vand af ganske lav temperatur, således at man efter gennemvædning bliver udsat for en betydelig afkøling. Ligger man i vand, eller er man gennemvådet, afgiver legemet betydelig mere varme til omgivelserne end normalt, og i det kolde vand kan legemets varmeproduktion ikke holde trit med varmeafgivelsen. Afkøling af legemet sker under samme temperatur langt hurtigere i vand end i luft. Ved ophold i vand lægger vandet sig tæt til hele legemets overflade, og på grund af vandets store varmeledningsevne og strømninger vil legemets overflade få samme temperatur som vandet. Er man påklædt i vandet, er situationen med henblik på afkølingen lidt bedre, idet strømmingen af vand over huden bliver mindre og afkølingen lidt langsommere. I praksis kender vi dette fra vore dykkere, der hellere arbejder med gennemvådede vanter eller handsker i koldt vand end uden.

Dødsårsagen ved afkøling er ikke helt klarlagt. Man ved, at blodet har vanskeligere ved at afgive sin ilt,

og at blodet trænger ind i de mere centralt beliggende karbaner fra de mere perifere. Der trænger væske bort fra blodbanen, således at blodet bliver »tykkere« og yder større modstand i de små kar, hvad der besværliggør hjertets arbejde. Der optræder desuden ledningsforstyrrelser i hjertet, således at dette går mere og mere uregelmæssigt for til sidst at standse. Åndedrættet bliver langsommere og mere uregelmæssigt for også til sidst at standse. Nervesystemets ledningsevne nedsættes. Der sker en nedsættelse af alle funktioner overhovedet. Det er muligt, man kan regne med Hoff-Arrhenius' lov, hvorefter de kemiske og biologiske processer nedsættes med 10 %, hver gang legemstemperaturen falder 1° C.

Det kan være svært at sige, hvornår en kuldepåvirket er død. Bevidstheden tabes, når legemstemperaturen er faldet til ca. 30°. Pulsen bliver langsom og ufølsom, åndedrættet langsomt og overfladisk. Som regel holder respirationen op, før hjertet standser. Kroppen bliver stiv, døden indtræder uden skarp overgang. Det angives, at genoplivningsforsøg altid bør foretages hos kuldepåvirkede uden respiration og puls, hvis de er stive. Normalt er stivhed et dødstegn, men hos kuldepåvirkede må man ikke sikkert regne med dette tegn.

Hvor længe kan man tåle ophold i vand ved forskellig temperatur?

I praksis regner man i søværnet med disse omtrentlige tal:

<i>Vandtemperatur</i>	<i>Død</i>
0°	¼– 1½ time
10°	1– 2 timer
15°	6– 8 »
20°	20–30 »

Disse tal stemmer også overens med et af U.S. Coast Guard offentliggjort materiale over reddede fra sidste verdenskrig.

Tallene må dog tages med stort forbehold. Som Bombard påpeger, har det psykiske moment stor indflydelse. Ofte ser man de forulykkede gå til langt hurtigere end anført i tabellen, og nu og da ser man enkelte særligt hårdføre både fysisk og psykisk overleve betydeligt længere perioder i vandet.

Skal man nu tage stilling til, hvor længe en eftersøgning skal finde sted, kan man gå ud fra ca. de dobbelte tider af de i tabellen anførte. Hvis man vel at mærke kan regne sikkert med, at de forulykkede opholder sig i vandet og ikke befinder sig i eller på et redningsmiddel.

Behandlingen af de kuldemedtagne personer er varme bade. Badets temperatur skal være 40°-50°. Det har vist sig, at alene indhyldning i varme tæpper og ophold i opvarmede rum ikke tilnærmelsesvis er så velegnet som et varmt bad.

Hvis man om bord får så mange kuldeskadede og kun kan give bad til nogle få ad gangen, må man oversprøjte de ventende med ca. 50° varmt vand, indtil de kan komme i badet. De ventende bør opholde sig i et opvarmet, trækfrit rum.

Lad os se på de forulykkede, der er nået ud af vandet og kommet i et redningsmiddel. Hvis det drejer sig om de almindelige åbne redningsbåde eller åbne flåder, er kuldeproblemet stadig stort. Det gælder om såvidt muligt at holde sig tør og at skaffe sig så meget læ som muligt. Specielt hvis man ikke har et arbejde om bord, der skaffer een varmen. Forfrysningssproblemer om bord i redningsmidlet er ofte af lokal art, d.v.s. forfrysning af fødder, ben og hænder.

Blodcirkulationen i arme og specielt ben tager skade i kulde og fugt. Man får smerter, misfarvning og hævelse af først og fremmest fødderne. Forebyggelse af denne lidelse er bevægelse samt i de allerførste stadier af forfrysningen massage. Foretag langvarige øvelser med fodbevægelser adskillige timer i døgnet. Er der kommet hævelse, smerter og misfarvning, må man sørge for at fjerne støvler eller sko, således at blodtilførslen til fødderne ikke yderligere kompromitteres. Behandlingen er ligeledes her varme og desuden eventuelt smertestillende midler.

Hvor længe man skal behandle med varme bade, må overlades til den behandlendes og den behandlede skøn. Ved almen forfrysning til velbefindende, og ved lokalforfrysning om muligt til huden får normal farve. Derefter indpakkes den forfrosne legemsdel i sterile forbindinger.

I den overdækkede gummiredningsflåde er kuldeproblemet ikke så stort. Hvis der er næsten fuld beemanding, vil legemsvarmen inden for relativ kort tid have sat temperaturen op til ca. 18°, men der er selvfølgelig ret fugtig luft og rigelig kondensvand på væggene (kan bruges til drikkevand). Den værste kulde i en flåde stammer fra bunden; man står sig ved at bruge et klædningsstykke til at sidde på.

Tørst.

På to principielt forskellige måder må man se at klare sit vandbehov under ophold i redningsbåd eller -flåde.

1. Man må mindske afgiften af vand til et minimum.
2. Man må have ferskvand med, eller man må skaffe det.

Før de midler, der kan tages i anvendelse, omtales, skal den minimale omsætning af vand i legemet omtales. Afgiften af vand sker via urin, fordampning fra legemsoverfladen og i afføringen. Desuden kan der ske et vandtab gennem opkastning. Vandoptagelsen sker dels i form af drikke, dels i form af såkaldt fast føde. At vandtilførslen også sker via fast føde, ser man umiddelbart af, at vandudskillelsen altid er noget større end vandindtagelsen. Vanddannelsen af fast føde sker ved iltning af organiske stoffer, hvis brint ved iltningen danner vand. Desværre er vanddannelsen ved indtagelse af fast føde ikke tilstrækkelig til at udskille de samtidigt dannede affaldsprodukter, så et væsketilskud vil altid være nødvendigt.

Vandtabet gennem urinen: Nyrerne kan i ganske vid udstrækning koncentrere urinen, således at det kun er nødvendigt at udskille 500 ml. vand dagligt for at få de giftige stoffer udskilt. Dette er selvfølgelig afhængigt af den indtagne faste føde; men denne bliver under redningsomstændigheder sat til det minimale, evt. intet.

Vandtab gennem afføringen sættes lig nul, idet føde- og væskeoptagelsen vil være så lav, at afføringsprocessen næsten går i stå.

Vandtab gennem fordampning fra huden og gennem udåndingsluften er selvfølgelig i nogen grad bestemt af luftens fugtighedsgrad og temperatur samt af luftskiftet over huden, d.v.s. om der er træk eller ej. Fordampning fra kroppen har betydning for temperaturreguleringen. I al almindelighed sker der dagligt et tab ved fordampning på ca. 1 l.

Vandtabet ved opkastning er helt individuelt. Det afhænger af, hvor søsyg man bliver ved ophold på redningsmidlet. De store redningsbåde med motor eller

sejl er jo i denne henseende og vist nok også kun i denne henseende de bedste redningsmidler. Gummi-redningsflåderne vil for de fleste i begyndelsen foranledige temmelig kraftig søsyge med en del opkastninger. Ved disse opkastninger forsvinder der en varierende mængde væske, men desuden også en del salt og fødepartikler, som gør væsketabet mindre alvorligt. At opstille tal for væsketabet er i dette tilfælde umuligt.

Vi må se på, hvad der gøres og kan gøres for at have vandforsyningen i orden på redningsmidlet og for at mindske væsketabet.

Den, der går om bord i redningsmidlet, er oftest i fin stand fysisk med en god væskebalance. Nyrerne er vænnet til et overskud af væske; giftstofferne, som legemet skal udskille, bliver udskilt i en ret lav koncentration.

Først må vi så hurtigt som muligt have nyrerne til at udskille giftstoffer fra legemet i så høj koncentration som muligt, således at vandtabet gennem nyrerne kommer ned på et minimum. Erfaringer har vist, at dette opnås ved at undlade væskeindtagelse det første døgn i redningsmidlet. Det første døgn kan man udmærket klare sig uden vand vel at mærke i et nogenlunde køligt klima. Derudover kan man forsøge at gøre fordampningen fra legemsoverfladen og lungerne så ringe som muligt. I en gummiredningsflåde med teltoverbygning er det jo hurtigt således, at luften i rummet er mættet med vanddamp. Sidder man frit og specielt i solen, må man sørge for at skaffe sig skygge samt at væde tøjet eller kroppen med havvand, således at den fordampning, der er nødvendig for legemets varmeregulation, i hvert fald delvis sker på bekostning af fordampning af havvand.

Dette er selvfølgelig kun en foranstaltning, der tages i stærk solskin og varme.

Væsketabet ved opkastning mindskes ved, at samtlige reddede ved optagelsen i redningsmidlet sørger for at tage de søsygepiller, der bør findes i redningsmidlet – og i hvert fald de første 2 døgn fortsætter med at tage dem. Søsygepiller sløver som regel også noget, og dette er kun gavnligt, idet en voldsom nervøs aktivitet om bord i redningsmidlet giver et højt stofskifte hos den reddede og således også giver et forøget væskebehov.

I søværnet regner vi med, at et ophold i redningsmidlet ikke vil strække sig ud over 6 døgn, og der er i redningsflåderne beregnet 300 ml. forskvand daglig til hver person ved maksimal belægning i 5 dage. *Intet vand det første døgn*, 300 ml. dgl. de næste 5 døgn. Denne mængde er absolut langt under det normale daglige forbrug, men det er nok til den beregnede tid, idet man i vore kølige farvande og i overdækkede gummiredningsfartøjer med skibbrudne, der den første dag er i god fysisk stand, på 300 ml. vand dagligt kan regne med en fysisk udholdenhed af langt længere varighed. Ved forsøg i 5–6 dage gjort af lærere på SHS i Køge Bugt i en gummiredningsflåde konstateredes det, at vandforbruget endog var lavere end her ansat. Kvalme som følge af flådens uregelmæssige bevægelser gjorde vandforbruget de første døgn meget ringe. Vægttabet i forsøgsperioden var til gengæld også ret stort, men mandskabet var dog i god fysisk stand ved forsøgets afslutning.

Man kan øge vandreserven om bord ved at samle regnvand.

Dette er på gummiredningsflåder ret let, idet taget er beregnet til at samle regnvand i. Desuden kan man

forøge ferskvandsmængden i gummiredningsflåden ved at tørre kondensvand af væggene med en svamp, som findes i udstyret. Morgendug på flåden kan også opsamles. Der har i de senere år været ført diskussioner om, hvorvidt det er tilrådeligt for de forulykkede at drikke saltvand. Resultatet af de undersøgelser, der er gjort, må være, at indtagelse af rent saltvand kun forværrer den fysiske tilstand og forøger vandbehovet. Nyrerne er nemlig ikke i stand til at udskille salt i så høj en koncentration, som forekommer i havvand. Det vil sige, at legemets saltkoncentration forøges ved indtagelse af havvand.

Man har også gjort forsøg med indgift af en blanding af hav- og ferskvand. F. eks. i forholdet 1-3. Resultatet af disse forsøg viser, at det er højst tvivlsomt, om denne »strækken« af vandmængden kommer legemet tilgode. Engelske undersøgelser af samtlige overlevende fra skibsforlis over en længere periode viser, at de, der undgår saltvand, klarer sig meget bedre end de, der drikker det på den ene eller anden måde. Det kan derfor opsættes som en klar regel, *at saltvand er forbudt den forulykkede.*

Fiskesaft udvundet af fangede fisk ($\div$ hajer og rokker) kan give et ringe væsketilskud. Men udvindelsen af fiskesaften kræver særligt apparatur, og da værdien af saften er diskutabel, har man ikke medgivet redningsmidlerne et sådant apparatur.

Sult.

Medens vandmangel kan være et alvorligt handicap for overlevelsesmuligheden efter få dages ophold i redningsmidlet, bliver fødemangel meget sjældent et problem. Hvis man kan klare kulden og har ferskvand nok, kan man overleve i ugevis uden føde. Selve sult-

fornemmelsen svinder også i løbet af et par døgn, hvorimod tørsten kun tiltager.

Vi har alligevel fundet det nødvendigt i vore redningsmidler at have små nødrationer, og det skyldes 2 ting: For det første spiller det en ret stor psykisk rolle, at der er mad ombord, for det andet optager madrationerne ringe plads, og det er selvfølgelig bedst at skaffe de reddede igennem i så god stand som muligt.

Ved valg af fødemiddel er man standset ved rent kulhydrat, idet kulhydrat, tilført som eneste energikilde, formindsker nedbrydelsen af legemets egen protein og nedsætter udskillelse af urin. (Kulhydrat = sukker, protein = æggehvidestof).

Dette er det væsentlige af, hvad der i dag fra lægelig side – kort og populært – kan siges om de fire søredningsproblemer. Der sker stadigvæk meget inden for området, problemet optager læger både i Øst og Vest, og litteraturen bliver mere og mere omfattende.

Det er nødvendigt, at de videnskabelige resultater, man når frem til inden for emnet søredning, løbende kædes sammen med den praktiske udførelse og anvendelse af redningsmateriel. Dette søges i så vid udstrækning som muligt gennemført på Søværnets Havariskole.

Bog anmeldelse.

Arne F. Ericson Scholander og Jonas Hedberg:
»Moderna kärnvapen.«

Folkförsvaret Förlags AB, Stockholm 1962.

Det er efterhånden gået ind i folks bevidsthed, at man ved på den rette måde at følge med i litteraturen, her ikke mindst tidsskrifter og aviser, kan samle forbløffende mange oplysninger vedrørende militære data. At oplysningerne er lettest tilgængelige i den vestlige verden, viser denne bog med tydelighed.

Bogens 334 sider indeholder mange data vedrørende kernevåben, såvel deres opbygning som prøveskydningerne og deres resultater.

Af strategiske kernevåben findes i dag:

1) I USA:

- a) Landbaserede: 6 hovedtyper: Jupiter, Atlas, Titan, Minuteman, Midgetman og Slam.
- b) Anvendt i motoriserede enheder: Matador og Mace.
- c) Skibsbaserede: Regulus I og II, Polaris.
- d) Luftbårne: Hound Dog og Skybolt.

2) Sovjetunionen:

- a) Landbaserede: T-2, T-3, T-34, T-3B, T-4, T4-A, T5-A og T-33.
- b) Anvendt i motoriserede enheder: T1, T1-A, CH-17, CH-18, CH-19.

- c) Skibsbaserede: Komet I og II, Golem I og II, J-2, J-3.
- d) Luftbårne: Kun få oplysninger.

3) *Storbritannien:*

- a) Landbaserede: Thor.
- b) Luftbårne: Blue Steel er den eneste anførte.

De luftbårne opdeles i bomber og styrbare robotter med egne drivmidler. Samtidig er de dertil anvendelige fly typer angivet.

Herefter gennemgås lige så detaljeret de taktiske kernevåben, opdelt i:

- I. Atomartilleri, konventionelle og raketvåben.
- II. Luftværnsrobotter.
- III. Skibsbaseret atomartilleri.
- IV. Luftbårne bomber, styrbare robotter og robotter til udskydning fra luftjagere. Også her med angivelse af fly typer.

Foruden de 3 under strategiske kernevåben nævnte magters er tillige Frankrigs taktiske kernevåben taget med.

Af særlig interesse for søværnet er afsnittene om skibsbaserede våben, og der gives en ret detaljeret beskrivelse af u-båds-baserede atomvåben, selvsagt mest detaljeret hvad angår USA's.

Baser for atomvåbnene opgives også. For Sovjets vedkommende er anført 40 baser med pladsbestemmelse i længde og bredde på en nøjagtighed af 1 minut.

Hvad mængde angår gives nogle tal for vestmagterne – antal mand ved de forskellige våbenarter og antal raketter – ingen for østmagterne. Tallene har vel heller ingen større interesse, da de hurtigt forældes.

(Meget apropos er der i dagspressen for nyligt angivet nogle tal, oplyst fra Institutet for Strategi, London).

Af interkontinentale raketter (rækkevidde 9600–13.000 km) påregnes ca. 75 i Rusland, 4–500 i NATO-landene, af raketter med middel-rækkevidde (960–3.200 km) tilsvarende tal 700 mod 250. Samtidig angives antal operationsklare fly i Rusland til ca. 15.000 og atom-ubåde til 10 under fremstilling, voksende til 15–20 klargjorte i slutningen af 1963).

Som bilag er optaget en artikel fra et schweizisk tidsskrift vedrørende skadevirkningen efter amerikanske forsøg og en redegørelse til USA's kongres vedrørende beregnede virkninger af tænkte angreb på USA samt to øjenvidneberetninger fra Hiroshima, og man kan roligt skrive under på bogens sluthemærkning:

»Never more Hiroshima«.

Når en så detaljeret beskrivelse kan udkomme i Sverige skyldes det bl. a., at man i Sverige har indset, at det er en bydende nødvendighed at have en afdeling for militærhistorisk forskning, hvor sådanne oplysninger kan indsamles fra officielle kilder, udgives og således blive tilgængelige. Indsamlingen af data ved en efterretningsafdeling er en anden udvej; men blandingen af officielt og uofficielt indsamlede data vil vanskeliggøre videregivelse til om ikke offentligheden så blot til militært personel i videre udstrækning. Begge forfattere er eller har været ansat i den svenske krigshistoriske afdeling.

J. Teisen.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i september/oktober 1962.

Historie.

Danmarks historie. Bind I. De ældste tider indtil år 600. København 1962. 536 s. ill. bibl. 8°.

Das deutsche Bild der russischen und sowjetischen Marine. [Vorträge der V. historisch-taktischen Tagung der Flotte 6—7 December 1961]. Beiheft 7/8 der Marine Rundschau. Frankfurt/Main 1962. 174 s. bibl. 8°.

Flåden. Administration, teknik og civile opgaver. København 1962. 454 s. ill. 4°.

Matrikelkarten von Vorpommern 1692—1698 nach der Schwedischen Landesaufnahme. Leipzig 1960. 24 s. kort. 8°.

Navy Day — 1951 —. Istanbul 1951. ill. 4°.

Pélacot, de: Expédition de Chine de 1900, Paris u.å. [1902]. 286 s. ill. 8°.

1. verdenskrig.

Tuchman, Barbara W.: August 1914. London 1962. 500 s. ill. index. bibl. 8°.

2. verdenskrig.

Reitlinger, Gerald: Die Endlösung. Hitlers Versuch der Ausrottung der Juden Europas 1939—1945. 3. udgave. Berlin 1960. 698 s. index. bibl. 8°.

Roskill, S. W.: A merchant fleet in war 1939. Alfred Holt & Co. 1939—1945. London 1962. 352 s. index. 8°.

Personalhistorie.

North, John: The Alexander Memoirs 1940—1945. London 1962. 210 s. ill. index. kort. 8°.

Picard, Léopold: Biographie du Vice-Amiral Charles-Louis Théobald Courrejolles. Paris 1903. 42 s. ill. 8°.

Politik.

Gramont, Sanche de: The secret war. The story of international espionage since 1945. London 1962. 516 s. index. 8°.

Nato. Facts about the north atlantic treaty organization. Utrecht 1962, ill. index 8°.

Strategi og taktik.

Giramberadino, Oscar di: Kriegskunst in unserer Zeit. Darmstadt 1961. 162 s. ill. 8°.

Kvam, K.: Krigens prinsipper tillempet på sjøkrigsførselen. Særtryk af Norsk Tidsskrift for Sjøvesen. Horten 1962. 66 s. 8°.

Mc Clelland, Charles A.: Nuclear weapons, missiles, and future war. Problem for the Sixties. San Francisco 1960. 236 s. 8°.

Arktisk og antarktisk litteratur.

Dufek, George J.: Operation Deepfreeze. New York 1957. 244 s. ill. index. bibl. 8°.

Diverse.

Bespisningsreglement for forsvarets kostforplejninger til lands. København 1958. 70 s. ill. 8°.

En biblioteksorganisation, Frederiksberg Kommunes Biblioteker 1937—1962. Frederiksberg 1962. 182 s. 8°.

Kompas. II. 1962. Index over Danmarks Industri og Næringsliv. Aalborg 1962. 1348 s. 4°. SIT.

Preliminary conference on oil pollution of navigable waters. Washington 1926. 450 s. 8°.

Stednavne i Ringkøbing Amt, fortegnelse over. København 1962. 80 s. 8°.

Kommentarer til nyanskaffelser.

Sanche de Gramont:

The secret war.

Andre Deutsch, London 1962.

Enhver, der har med politik eller militære foreteelser at gøre har godt af ind imellem at læse om, hvorledes spionage har været og stadig bliver drevet. De Gramont beskriver spionagen, som den finder sted på begge sider af jerntæppet helt til de aller seneste affærer, en meget sund læsning, der giver stof til eftertanke.

Oscar di Giramberadino:

Kriegskunst in unserer Zeit.

Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft, Darmstadt 1961.

En i forordet af admiral Ruge stærkt anbefalet bog om de

strategiske og taktiske overvejelser som den vestlige verden i dag må foretage. Kortfattet og letlæselig, baseret på 2' Verdenskrigs og efterkrigstidens erfaringer.

K. Kvam:

Krigens prinsipper tillempt på sjøkrigsførselen.

Særtryk af norsk tidsskrift for sjøvesen, Horten 1962.

Den fremragende norske søkrigsforfatter, der er lærer på den norske søofficersskole har her på 60 sider udgivet en lærebog i søstrategi og -taktik, som bør læses af eller doceres for alle søofficerer. Bogen ville dog være mere overskuelig, hvis man blev skånet for de mange detailler, særligt hvad angår den russisk-japanske krig.

S. W. Roskill:

A merchant fleet in war 1939.

Collins, London 1962.

Handelsskibene var mål for de tyske enheder på havene, og captain Roskill har beskrevet handelsskibenes kamp ved at gennemgå den indsats, der blev gjort af skibe tilhørende Alfred Holt & Company. Af en flåde på 87 skibe — 700.000 t. — mistedes i 1939—45 52 skibe.

Barbara W. Tuchman:

August 1914.

Constable & Co., London 1962.

På et righoldigt materiale er denne bog baseret, og den giver et særdeles interessant billede af såvel optakten til 1' Verdenskrig som den første hektiske måned op til Marne-Slaget, som satte en stopper for den tyske krigsmaskine. Et kapitel indeholder Goeben og Breslau's heldige sejlads gennem Middelhavet til Dardanellerne.

J. Teisen.

Det sovjetrussiske undervandsbådsvåben under 2. verdenskrig.

Af orlogskaptajn Kurt Malmkjær.

Indledning.

Da RUSLAND ved det tyske angreb 21 JUN 1941 blev inddraget som aktiv deltager i 2. verdenskrig, var landet på de fleste områder meget dårligt militært forberedt og blev i almindelighed af den tyske overkommando ikke regnet for nogen værdig modstander. En undtagelse herfra dannede dog den russiske flåde, der var af anselig størrelse og af relativ ny dato. Begge disse faktorer var især gældende for undervandsbådsvåbnet, der på dette tidspunkt med sine 254 færdigbyggede både var verdens største.

Den tyske operationsplan havde ikke forudset nogen offensiv krigsførelse til søs, men forholdsreglerne mod den røde flåde bestod udelukkende i defensive handlinger som f. eks. lukningen af DEN FINSKE BUGT og udløbene fra ØSTERSØEN med defensive minefelter og indstilling af alle søtransporter og uddannelsesvirksomhed. Selve nedkæmpelsen af den røde flåde skulle foretages af LUFTWAFFE og ved erobring af basesystemet fra landsiden.

Som forholdene imidlertid udviklede sig, lykkedes det aldrig tyskerne at nedkæmpe alle de russiske flådebaser, og da de selv snart var nødsaget til at genoptage den afbrudte søtrafik for at lette presset på de lange forbindelseslinier på landjorden, var der

skabt mulighed for en tysk-russisk søkrig, og der udfoldede sig hele krigen igennem en konstant kamp om de tyske forbindelseslinier på alle fronter.

Alt i alt kan den sovjetiske flåde imidlertid kun hævde at have sænket ca. 1 million BRT tyske skibe af de ca. 80 millioner BRT, der i 1941-45 sejlede i dens virkeområde, og deraf kan undervandsbådene kun tegne sig for 125 skibe på ialt ca. 300.000 BRT.

Overfor disse tal står til gengæld tabet af 120 undervandsbåde; altså rundt regnet 1 undervandsbåd for hvert sænket skib. Når dertil kommer, at de tyske konvojer aldrig havde en beskyttelse, der tilnærmelsesvis kunne sammenlignes med de allieredes, ser man umiddelbart, at det russiske undervandsbådsvåben har været en fiasko.

Selv om resultaterne af den russiske undervandsbådskrig altså ikke fik nogen indflydelse på krigens udfald, vil en bedømmelse af indsatsen, udover den rent historiske interesse, være af væsentlig betydning for fremtiden, idet SOVJETUNIONEN trods egne bitre erfaringer har erkendt undervandsbådenes betydning og derfor stadig i efterkrigsårene fortsat udbygningen. Den strategiske udgangsstilling har også ændret sig ved udvidelser af territoriet og inddragning af satellitstaterne i en forsvarsalliance.

Bedømmelsen af den russiske krigsindsats er imidlertid uhyre vanskelig, idet der fra russisk side ikke foreligger nogen samlet fremstilling i lighed med, hvad der er offentliggjort fra de øvrige krigsførende magter, ligesom militærtidsskrifter o. l. kun er tilgængelige i den vestlige verden i meget begrænset omfang.

Det må ligeledes erindres, at den russiske historiskrivning afviger fra den vestlige, idet den kommuni-

stiske verdensanskuelser i høj grad anser historien som et middel til at bevise rigtigheden af den kommunistiske lære. Den russiske historiker søger således ikke at finde den objektive sandhed, men i stedet i de historiske kendsgerninger at finde et grundlag, der kan bevise systemets overlegenhed, også i operativ ledelse, våbenmateriel og personel.

Kildematerialet, der har været benyttet ved udarbejdelsen af denne artikel, er opført på side 397. Hovedgrundlaget har imidlertid været en ikke offentlig udgivet tysk dokumentarisk rapport, der er skrevet af en arbejdsgruppe, nedsat af viceadmiral F. Ruge efter opfordring af U.S. Navy. Dette omfattende 4-bindsværk er ikke bearbejdet, men må nærmest betragtes som en materialesamling baseret på tyske krigsdagbøger. Nærværende artikels formål har da også i første række været udaf dette værk at trække oplysninger om det russiske undervandsbådsvåben, behandle de angivne sænkingsresultater tabellarisk og statistisk, samt, hvor dette har været muligt, at kontrollere og supplere oplysningerne ved hjælp af andre kilder.

Selv om krigshandlingerne på mange måder har udviklet sig forskelligt på de 3 krigsskuepladser, er der lagt an på at give en samlet oversigt over det russiske undervandsbådsvåben, således som det fremtrådte under 2. verdenskrig.

Opbygning af undervandsbådsflåden.

Kun 15 undervandsbåde havde overlevet 1. verdenskrig og revolutionen, heraf bl. a. den britiske L 55, der i 1919 var sunket udfor KRONSTADT, og senere hævet af russerne.

KLASSE			DIMENSIONER				FREMDRIVNING			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
B2	14	620	$\frac{664}{753}$	68,0	4,5	4,2	$\frac{11,4}{6,8}$	$\frac{1370}{840}$	42	
L55	17	870	$\frac{954}{1139}$	71,6	7,2	4,0	$\frac{13,5}{8,2}$	$\frac{2200}{1600}$	106	
A1	17	330	$\frac{356}{435}$	45,8	9,6	3,5	$\frac{12,0}{8,0}$	$\frac{960}{480}$	17	
D1	28	889	$\frac{920}{1318}$	73,5	7,0	4,2	$\frac{14,0}{8,4}$	$\frac{2500}{1250}$	98	
L1	29	989	$\frac{1040}{1335}$	78,3	7,3	4,2	$\frac{14,0}{9,0}$	$\frac{2600}{1250}$	110	
P1	31	955	$\frac{1200}{1670}$	87,6	8,0	3,1	$\frac{18,8}{7,7}$	$\frac{2700}{1100}$?	93	
Sh 301	30	?	$\frac{577}{704}$	57,0	6,4	3,8	$\frac{11,2}{8,0}$	$\frac{1370}{800}$	26	
Sh 305	33	?	$\frac{586}{702}$	58,5	6,2	4,2	$\frac{12,9}{7,0}$	$\frac{1370}{800}$?	58	
Sh 317	34	?	$\frac{587}{705}$	58,8	6,2	4,0	$\frac{13,6}{8,0}$	$\frac{1600}{800}$	58	
M71	34	?	$\frac{161}{202}$	37,8	3,1	2,6	$\frac{13,1}{7,2}$	$\frac{685}{240}$	6	
M90	36	?	$\frac{206}{258}$	44,5	3,3	2,9	$\frac{14,1}{8,2}$	$\frac{800}{400}$	17	
S1	35	786	$\frac{840}{1070}$	77,8	6,4	4,4	$\frac{19,5}{9,0}$	$\frac{4000}{1100}$	124	
K1	36	1390	$\frac{1480}{2095}$	97,7	7,4	4,5	$\frac{22,5}{10,0}$	$\frac{8400}{2400}$	255	
RONIS	25	?	$\frac{395}{524}$	55,0	4,8	3,9	$\frac{14,0}{9,0}$	$\frac{1300}{700}$	19	
LEMBIT	35	?	$\frac{620}{850}$	58,0	7,3	3,3	$\frac{14,9}{8,5}$	$\frac{2400}{900}$	?	

1: NUMMER/NAVN PÅ TYPEBÅDEN

2: 1. BYGGEÅR

3: STANDARDDEPLACEMENT

4: KONSTRUKTIONSDEPLACEMENT
NEDDYKKET DEPLACEMENT

5: STØRSTE LÆNGDE I METER

6: STØRSTE BREDDER I METER

7: KONSTRUKTIONSDEBYGANG I METER

8: OVERFLADEP
NEDDYKKET I9: DIESELMOTOR
ELEKTROMOTOR

10: MAX. BRÆNDS

11: AKTIONSRADE
AKTIONSRADE

12: UDHOLDENHE

13: MAX. DYKKE

DSBÅDE I 2. VERDENSKRIG

	DYKKEEGENSKABER		ARMERING			BESÆTNING	BEMERKNINGER	
2	13	14	15	16	17	18		19
4	46	160	$\frac{0+0}{4+0}/45,0$	$\frac{0}{2}$	$\frac{2/75}{1/45}$	7 + 32		4
1	60	100	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{6}$	$\frac{2/75}{1/45}$	10 + 39		1
8	?	?	$\frac{0+0}{1+0}/45,0$	$\frac{0}{3}$	$\frac{1/45}{1/MG}$	5 + 25		5
0	?	?	$\frac{0+0}{6+2}/53,3$	$\frac{0}{?}$	$\frac{1/102}{2/45}$	10 + 40	8 MINER I SKAKTER	5
2	90	150	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{6}$	$\frac{1/100}{1/45}$	10 + 40	14 MINER I SKAKTER	24
1	75	90	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{4}$	$\frac{2/100}{1/45}$	10 + 44		3
8	90	80	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{4}$	$\frac{1/45}{1/45}$	7 + 28		4
3	90	60	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{4}$	$\frac{2/45}{1/45}$	7 + 30		73
5	90	60	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{4}$	$\frac{2/45}{1/45}$	7 + 31		
8	60	70	$\frac{0+0}{2+0}/53,3$	$\frac{0}{0}$	$\frac{1/45}{1/45}$	3 + 13		84
4	60	35	$\frac{0+0}{2+0}/53,3$	$\frac{0}{0}$	$\frac{1/45}{1/45}$	3 + 15		
0	100	45	$\frac{0+0}{6+0}/53,3$	$\frac{0}{6}$	$\frac{1/100}{1/45}$	8 + 38		38
0	100	50	$\frac{2+0}{6+2}/53,3$	$\frac{0}{14}$	$\frac{2/100}{2/45}$	10 + 50	20 MINER I SKAKTER	9
4	?	?	$\frac{2+2}{2+0}/45,0$	$\frac{0}{2}$	$\frac{1/75}{2/MG}$	5 + 22	TIDLIGERE LETTISK	2
?	?	?	$\frac{0+0}{4+0}/53,3$	$\frac{0}{?}$	$\frac{1/40}{1/20}$	7 + 33	TIDL. ESTNISK 20 MI I SKAKT	2

254

14: DYKKETID I SEKUNDER

15: TORPEDORØR: STEVN + HÆK UDENFOR TRYKSKROG / KALIBER
STEVN + HÆK I TRYKSKROGET / I CM

16: RESERVETORPEDOER: UDENFOR TRYKSKROG
I TRYKSKROG

17: ARTILLERI: TAL/KALIBER I MILLIMETER

18: BESÆTNING: OFFICERER + UNDEROFFICERER OG MENIGE

19: ANTAL 22 JUN 1941

?: TALLENE IKKE KENDT ELLER UNØJACTIGE

G I TONS

B I OVERFLADEN

B NEDDYKKET

Disse både blev alle repareret, men var ved 2. verdenskrigs udbrud så forældede og udslidte, at de endnu eksisterende kun blev anvendt til skolebrug og som ladestationer.

Efter ombygningen af resterne af den zaristiske flåde, begyndte man i 1928, som et led i den første 5-årsplan, at bygge krigsskibe. De sovjetiske ledere havde på grundlag af erfaringerne fra krigen erkendt undervandsbådernes betydning, og vægten blev allerede fra begyndelsen af genopbygningen lagt på undervandsbåde. Det første nybygningsprogram blev hurtigt udvidet, og fjendtlighederne med TYSKLAND afbrød den 3. plan, der skulle bringe Sovjetunionen ialt 325 undervandsbåde.

Data for russiske undervandsbåde findes på side 348/349.

Det første nybygningsprogram i 1928 omfattede følgende typer:

- D-klassen, baseret på italienske tegninger,
- L-klassen, på grundlag af L 55,
- P-klassen, af ren russisk konstruktion, og
- Sh 301-klassen, af ren russisk konstruktion.

Af de oceangående typer var P-klassen en fejlkonstruktion, og trods flere ombygninger blev den opgivet og derefter kun anvendt som transportbåd. L-klassen var øjensynligt den mest vellykkede, og bygningen af denne type blev da også fortsat helt op til krigen. Den middelstore Sh 301 havde visse børnesygdomme, men efter at have fået forbedret søgenskaberne, aktionsradius og overfladefart blev den som LINJ- eller Sh 305-klassen bygget i stort tal lige til 1941.

I 1933 begyndte bygningen af en lille kystundervandsbåd:

M-klassen, efter russiske ideer.

Denne klasse var med sit lille displacement og ringe aktionsradius beregnet til defensive opgaver i egne, snævre kystfarvande og til at kunne overføres mellem flåderne via kanalsystemet, der netop var blevet udbygget. For første gang ses her anvendt sektionsbygning på fabrikker inde i landet og samling af sektioner på skibsværfterne. I tilfælde af krig var der planlagt et større seriebyggeri, der dog ikke kom til udførelse i 1941-45 på grund af tabet af byggeværfter og nødvendigheden af de disponerede byggematerialer i andre og vigtigere dele af rustningsindustrien.

I 1935 og 1936 kom igen nye oceangående typer, bygget på grundlag af erfaringerne med D-, L- og P-klassen:

S-klassen, og

K-klassen.

Begge disse klasser var meget vellykkede, og bygning i stor målestok var planlagt, men kom aldrig til udførelse, først og fremmest på grund af tabet af byggeværfterne i NIKOLAJEW og SEWASTOPOL i SORTE HAVET.

Organisation.

Undervandsbådene var tildelt flåderne i ØSTERSØEN, SORTE HAVET, DET FJERNE ØSTEN og fra 1936/37 DET NORDLIGE ISHAV.

Bådene var samlet i »Undervandsbådsafdelinger«, der var underlagt flådecheferne direkte. I hver af de 3 førstnævnte flåder var afdelingerne igen inddelt i 3 »Brigader« på 3-5 »Divisioner«, hver med 3-5 både af samme type. I NORDLIGE ISHAV var der oprindeligt kun 1 »Brigade« på 5 »Divisioner«, men under

krigen blev der også her oprettet flere »Brigader«. I ØSTERSØEN blev bådene efter de store tab i 1941/42 samlet til 1 »Brigade«.

Skolebådene dannede særlige »Divisioner« indenfor de enkelte »Brigader«, med undtagelse af området ØSTERSØEN, hvor der var oprettet en selvstændig 4. »Skolebrigade«.

Fordeling 22. juni 1941

Forskydning
under krigen

	Oster- søen	Is- havet	Sorte- havet	Østen	Ialt		Oster- søen	Is- havet
B	4				4		4	
L	1				1		1	
A			5		5			
D	1	1	3		5		1	1
L	6		5	13	24		4	4
P	3				3		3	
Sh	20	7	16	34	77		24	10
M	22	10	19	33	84		22	17
S	26		6	6	38		13	14
K	6	3			9		7	7
Lettisk	2				2		2	
Estnisk	2				2		2	
Engelsk								4
Ialt	93	21	54	86	254		83	57

Under forskydninger er medtaget forflytninger og nybygninger, men *ikke* krigstab.

Undervandsbådschefer havde normalt søløjtnant/kaptajnløjtnantsgrad, divisionschefer orlogskaptajns-

grad; 2 divisioner var sammen under en officer af kommandørsgrad, og brigadechefer havde admiralsrang.

Fordelingen af undervandsbådene mellem de forskellige flåder fremgår af foranstående liste. Under krigen foregik der nogen forskydning, dels på grund af tab og tilgang af nybygninger, men ikke mindst på grund af omdisponeringer mellem flåderne.

Basesystemet.

Historien har vist, at hele det russiske riges udvikling har været bestandige forsøg på at nå havet; men i forhold til det zaristiske Rusland, var Sovjets strategiske stilling blevet betydeligt forværret ved oprettelsen af de selvstændige stater i Østersøområdet. Selv om SOVJET grænsede op til 3 europæiske have, kontrollerede det dog ingen af dem, og den nødvendige forbindelse mellem flåderne kunne kun opretholdes ved et kanalsystem, der lang tid af året var lukket på grund af is.

Basesystemet for de enkelte flåder måtte derfor udvikles separat og selvbærende, og i det efterfølgende vil der blive redegjort for de aktuelle områder i den tysk-russiske krig. Der henvises til skemaet »Fordeling af Undervandsbådene« og kortskitserne side 356/57, 364/65 og 372/73.

Østersøen.

Forsvaret af det vigtige KRONSTADT-LENIN-GRAD-område var ved krigens udbrud i 1939 særdeles svagt, da det totalt manglede dybde. Da det indre af FINSKE BUGTEN normalt er tilfrosset 4 måneder af året, var operationsmulighederne for flå-

den stærkt begrænsede, og ikke mindst var uddannelsesforholdene for undervandsbådene helt utilstrækkelige.

Russerne benyttede da også den gunstige lejlighed ved krigsudbruddet SEP 1939 til at forbedre den strategiske stilling ved i en hemmelig tillægsprotokol til den tysk-russiske Ikke-Angrebspagt af 23 AUG 1939 at sikre sig løfte om tysk ikke-indblanding i den russiske interessezone i ØSTEUROPA. Resultaterne var som bekendt:

SEP-OKT 1939: Politisk pres overfor ESTLAND, LETLAND og LITAUEN, med påfølgende gensidige bistanbspagter, der gav russerne rådighed over vigtige baseområder.

NOV-DEC 1939: Politisk pres overfor FINLAND med krav om grænserevision. Da FINLAND trods megen imødekommenhed ikke kunne godtage alle de russiske krav, blev forhandlingerne afbrudt, og RUSLAND indledte den såkaldte Vinterkrig. Ved den afsluttende, ydmygende fred måtte FINLAND afstå vigtige landområder ved KARELEN og ISHAVET samt udleje HANGØ på 30 år.

JUN 1940: Indlemmelse af RANDSTATERNE i SOVJETUNIONEN.

Efter disse landvindinger blev basesystemet udbygget i stor hast, og forlægning af undervandsbåde til RANDSTATERNE fandt sted allerede inden udbruddet af Vinterkrigen 30 NOV 1939. Ved det tyske angreb i JUN 1941 var følgende baser i anvendelse:

BALTISCHPORT med 3. »Brigade«
 DAGØ og ØSEL med 2. »Brigade«
 LIBAU med 1. »Brigade«
 WINDAU
 HANGØ
 LENINGRAD-KRONSTADT.

På grund af den lange isvinter i 1941 var uddannelsen i ØSTERSØEN kommet meget sent i gang, og ved krigsudbruddet var ialt kun 5 »Divisioner« (ca. 30 både) operationsklare.

Mindst 20 undervandsbåde var under bygning i LENINGRAD-området.

Nordlige Ishav.

Den nordlige flåde blev først oprettet i 1933, efter at STALINKANALEN var færdig. Opbygningen af undervandsbådsbrigaden begyndte i 1936/37 med overførslen af 3 både af D-klassen fra ØSTERSØEN. I 1937 overførtes yderligere 1 båd fra Stillehavsflåden ad den nordlige søvej. Eksperimentet er ikke gentaget, hvorfor det må antages, at risikoen for havari har været for stor. En senere overførsel under krigen foregik da også via Stillehavet og Panamakanalen.

Bygning af undervandsbåde i området begyndte i årene umiddelbart før krigsudbruddet, og under krigen færdigbyggedes i hvert fald 3 Sh-klasse og 6 M-klasse.

I 1941 overførtes mindst 14 større, ufærdige både fra LENINGRAD gennem STALINKANALEN, men overførslerne måtte stoppes, da finnerne truede kanalen. Mindst 2 både gik tabt under transporten.

Skibsværfterne i ISHAVET var endnu under krigen ikke færdigbyggede, og i krigens 2 sidste år blev de

U-båd af P-kl.

U-båd af K-kl.

større både sendt til LENINGRAD for hovedreparationer.

Hovedbaserne var anlagt i MURMANSK og POLARNOYE på den nordlige kyst af KOLA halvøen. De sekundære baser, der kun var anvendelige i de isfrie måneder, var ARCHANGELSK og MOLOTOWSK i HVIDE HAVET og BJELOMORSK ved munden af Stalinkanalen.

Fordelingen af undervandsbådene på de enkelte baser ved krigsudbruddet kendes ikke, men »Brigaden« bestod af følgende typer:

1. Division med 1 D-klasse og 3 K-klasse
2. Division med 4 Sh-klasse
3. Division med 3 Sh-klasse
4. Division med 4 M 103-klasse
5. Division med 6 M 171-klasse.

Kun halvdelen af disse både var frontklare ved krigens udbrud.

Sorte Havet.

Udbygningen af basesystemet i SORTE HAVET havde haft et gunstigere forløb end i de øvrige flåder, da farvandet i århundreder havde været domineret af russerne, og alle værfter og baser var fuldt udbyggede og operationsklare ved krigsudbruddet. Flådens kvalitet blev af tyskerne bedømt til at være bedre end de øvrige områders.

Hovedbaserne var ODESSA, NIKOLAJEW, CHERSON og SEWASTOPOL. Hovedværftet var i NIKOLAJEW, hvor adskillige større skibe og undervandsbåde var under bygning.

Sekundære baser var anlagt i NOVOROSSISK, KERTCH og BATUM. Efter den tyske fremrykning

til KAVKASUS benyttedes yderligere TUAPSE og POTI som baser.

Fordelingen af undervandsbådene er ikke kendt, ligesom antallet af undervandsbåde opgives meget varierende. De på side 352 angivne tal må dog antages at være nogenlunde korrekte, selv om en tysk luftrekognoscering 17 AUG 1941, efter erobringen af NIKOLAJEW, hævder at have fastslået tilstedeværelsen af 86 undervandsbåde.

Personel og bemanning.

Personel.

Selv om den hurtige opbygning af sovjetflåden tvang russerne til at rekrutere mandskab, hvis uddannelsesstrin var utilstrækkeligt, var flåden dog alligevel bedre stillet end de andre forsvarsgrene, idet den var »adopteret« af den kommunistiske ungdomsorganisation KOMSOMOL. Især undervandsbådene havde denne organisations bevågenhed, og besætningerne bestod derfor for en meget stor dels vedkommende af tro partitilhængere, der kvalitetsmæssigt kunne ligestilles med den frivillige elite i andre landes undervandsbådsflåder. Da yderligere forplejningen og beklædningen i flåden var langt bedre end i hæren, har der tilsyneladende aldrig været nogen mangel på tilgang af personel, og opretholdelsen af disciplin og moral har heller ikke været noget problem, selv i de vanskelige år 1941 og 1942.

Uddannelse.

Det fremgår imidlertid klart af alle kilder, såvel tyske som engelske, at uddannelsen har været langt under standarden i de øvrige stormagtsflåder. Dette

skyldes først og fremmest, at udbygningen af flåden foregik i meget forceret tempo, og at uddannelsesmulighederne både i Ishavsflåden og i Østersøen i lange perioder af året var hæmmet på grund af is.

En medvirkende faktor var også de store udrensninger i 1937/38, der heller ikke skånede flåden, og som fuldstændigt desorganiserede officerskorpset. Et stort antal højere officerer, således flådecheferne i *Østersøen*, *Ishavet* og *Sorte Havet*, blev enten likviderede eller deporterede, og der skabtes et avancement for yngre officerer, der om end de havde teoretisk uddannelse, dog i høj grad savnede praktisk erfaring. Admiral GOLOVKO blev således i en alder af 35 år udnævnt til admiral og chef for Ishavsflåden.

Som eksempel på uddannelsesstandarden kan nævnes, at salveskydning var så godt som ukendt ved krigens begyndelse, og at det tekniske personel ikke magtede at kontrollere undervandsbådene under neddykket sejlads, hvilket ofte resulterede i, at de brød overfladen efter skud. En meget betegnende vurdering er givet af Captain R. C. S. GARWOOD, R.N., der var engelsk forbindelsesofficer i SORTE HAVET i ca. 2 år:

»Russian submarines were used for patrols off BOSPERRUS and the Bulgarian and Rumanian coasts, but they achieved little and suffered heavily. In the first eighteen months of the war in the BLACK SEA, twenty-four out of sixty-three submarines were lost. The clue to this failure may lie in this revealing report of a British liaison officer on his return from a patrol in a small Russian submarine in September, 1941. He stated that the submarine's machinery was

extremely noisy, and that the captain handled the vessel incompetently. One morning a convoy of two ships was sighted escorted by a Rumanian destroyer and two motor launches. Although the submarine took up correct position for attack, only one of two torpedoes was fired, whereupon the submarine promptly broke surface. The depthcharge attack, which developed after the submarine hurriedly bottomed, damaged the periscope, and it had to return to base. The liaison officer commented that the Russian crew, though well disciplined, was badly trained«.

Under krigen var der en tydelig fremgang at spore, og bortset fra erfaring skyldes det ikke mindst samarbejdet med det engelske undervandsbådsvåben. I 1941 og 1942 var engelske instruktører udlånt til Ishavsflåden for uddannelse af undervandsbådschefer, og i 1942 blev de 5 undervandsbåde, der gennemførte overførslen fra Stillehavsflåden til DET NORDLIGE ISHAV, undervejs i ENGLAND udstyret med ASDIC, og besætningerne gennemgik et engelsk træningsprogram. I 1944 blev 4 engelske undervandsbåde af V-klassen overladt til RUSLAND, og besætningerne uddannet i ENGLAND.

Grundlaget for den russiske undervandsbådsuddannelse var imidlertid ikke væsensforskelligt fra andre landes, bortset fra at det var lagt i langt strammere rammer og var yderst specialiseret.

Der var f. eks. fastsat ganske bestemte normer for besætningens færdigheder i de forskellige specialer, f. eks.:

- Variationer i den styrede kurs.
- Variationer i dybdestyringen.

- Tid for indstilling af opsats og sideforskydning på kanoner.
 - Tid for klargøring af torpedoer.
 - Tid for sending og modtagning på de forskellige signalmidler.
 - Tid for start af motorer.
 - Tid for klargøring til dykning.
- o.s.v.

De af staben fastsatte normer skulle nås indenfor et bestemt tidsrum og blev periodevis kontrolleret af medlemmer af staben. Normerne blev holdt hemmelige, da de var et udtryk for besætningens uddannelsestrin og dermed bådens kampberedskab.

Kun på et punkt, »Damage Control«, ses uddannelsen at have været bedre end tilsvarende andetsteds, og der er på dette område opnået store resultater under krigen. For at nærme uddannelsesforholdene så nær som muligt til de virkelige, blev der allerede omkring 1935 fremstillet et træningsapparat, der bestod i en model i virkelig størrelse af et undervandsbådsrum, hvori der kunne monteres forskellige organer (rør, pumper, ledninger o.s.v.). Rummets trykskrog var forsynet med forskellige lækager, der var i forbindelse med en pumpe, som kunne sprøjte vand ind under varierende tryk, således at det var muligt at supponere lækbekæmpelse på dybder indtil 40 meter.

Indre organisation.

Den indre organisation var den samme i alle undervandsbådsklasser. Som et eksempel på et bemandingsreglement skal her Sh-klassens gives:

Officerer:

Chef	1
Chefens assistent	1
(Næstkommanderende)	
Chefens assistent i politiske spørgsmål	1
(Politruk/kommissær)	
Navigationsofficer	1
Torpedoofficer	1
Maskinmester	1
Læge	1

Operationsdivisionen:

Matrosunderofficer	1
Leder af rorgænger- og signalgruppen	1
Rorgængere og signalgaster	4
Leder af kompasgruppen	1
(Betjening af gyro, log og periskop)	

Torpedodivisionen:

Torpedounderofficer	1
Leder af torpedogruppen	1
Torpedogaster	3
Leder af artillerister	1

Radio- og Asdicdivisionen:

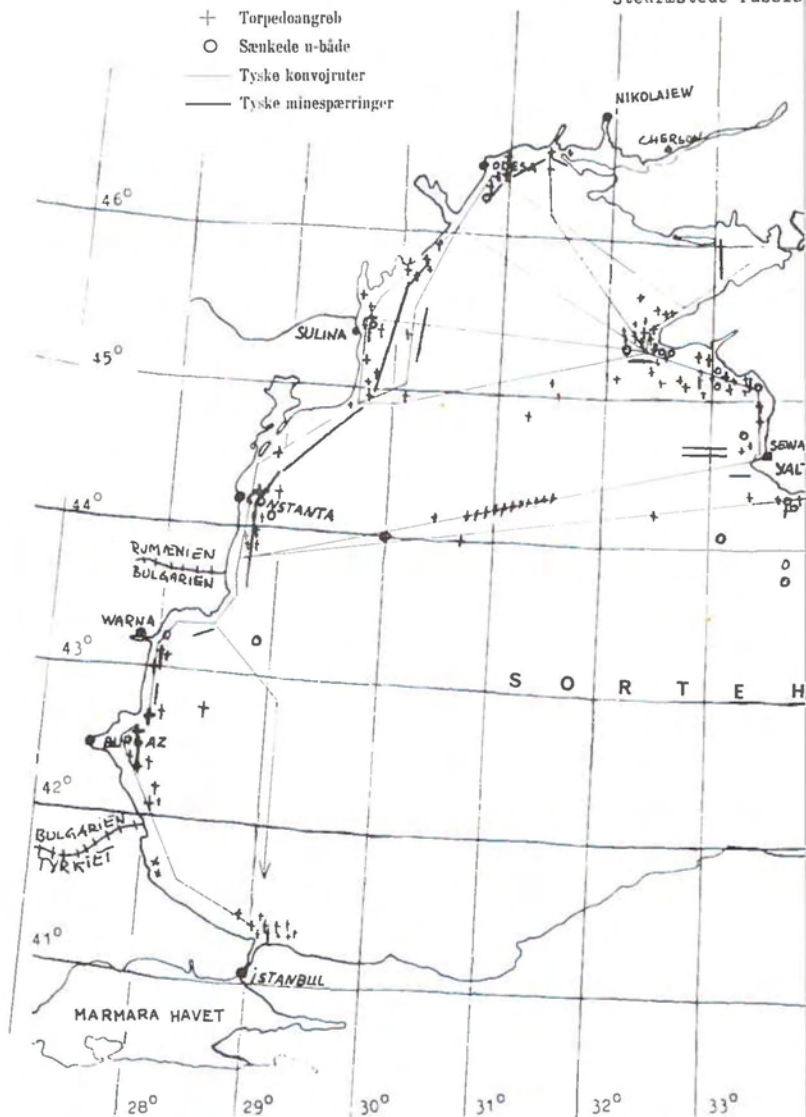
Radiounderofficer	1
Radiotelegrafist	1
Asdicgast	1
Kodespecialist	1

Maskindivisionen:

Dieselmotorpersonel:

Maskinunderofficer	1
Ledere af maskingrupperne	2

- + Torpedoangreb
- Sænkede u-både
- Tyske konvojruiter
- Tyske minespæringer

greb og u-bådstab

Ældre maskinister	2
Maskinister	2

Elektromotorpersonel:

Elektrikerunderofficer	1
Leder af elektrikergruppen	1
Ældre elektrikere	2
Elektrikere	2

Pumpepersonel:

Pumpeunderofficer	1
Leder af pumpepersonel	1
Ældre pumpemaskinist	1
Pumpemaskinist	1
Messepassant	1
Kok	1
<i>IALT</i>	43

Heraf:

Officerer	7
Underofficerer	6
Menige	30

Besætningens størrelse afviger noget fra de på side 349 (Data for russiske undervandsbåde) angivne. Hvori og hvorfor afvigelserne består, kan ikke siges, men bemandingsreglementet er efter oplysninger afgivet af en officer, der har gjort tjeneste i russiske undervandsbåde, hvorimod førstnævnte data er tyske oplysninger, til dels fra før krigen. For andre klasser end Sh, kan stort set siges, at bemandingsreglementet ændrer sig med 1 minespecialist for hver 10 miner og en torpedospecialist for hver 2 torpedoer.

Den væsentligste afvigelse fra andre landes bemandingsreglementer er den udprægede specialisering,

kodespecialisten og den politiske officer, hvilket tilsammen giver en noget større bemanning, end vi er vant til.

Den politiske officer især, er et specielt russisk fænomen, der skriver sig helt tilbage fra revolutionens dage, hvor stillingen blev indført som partiets kontrol med officererne, der ikke uden grund blev anset for politisk tvivlsomme. Stillingen har varieret noget med årene, lige fra at være chefens ligestillede – eller endog foresatte – og kontrolmyndighed for alle udstedte ordrer, og til at være totalt afskaffet i JUN 1940, da man anså opgaverne for afsluttede. I JUL 1941 blev de politiske officerer imidlertid genindsat i deres fulde myndighed og i enhver nok så lille enhed. Denne genoplivning af kommissærerne skyldtes først og fremmest de svære tab i krigens første dage, og især at tyskerne tog et enormt antal fanger.

Kommissærens opgave var:

- at samarbejde med chefen for at sikre den rette udførelse af de militære opgaver,
- at dele med chefen ansvaret for enhedens kamp-effektivitet, herunder sikre, at mandskabet var rede til at kæmpe til sidste blodsdråbe.

Navnet har også ændret sig (Kommissær, Sampolit, Politruk), men uanset navnet og stillingens mandat kan det siges, at de politiske officerer var almindeligt forhadte og frygtede. De blandede sig i de taktiske afgørelser og vågede nøje over, at fastlagte regler og doktriner blev overholdt til punkt og prikke.

Især synes de at have fulgt bestemmelsen om, at kampen skulle fortsættes til sidste blodsdråbe. Den tyske øverstkommanderende i ØSTERSØEN skriver således i sin årsberetning for 1943, at sænkning af

undervandsbåde var meget vanskelig at fastslå, da der aldrig blev taget fanger. Besætningerne blev skudt af deres foresatte, der derefter begik selvmord. Som eksempler nævnes, at der efter en sænkning blev observeret 6 overlevende i vandet, men da det tyske fartøj nærmede sig, skød den ene – kommissæren – 2 af sine folk, og de 3 sidste ville først lade sig redde, efter at kommissæren var blevet dræbt, og at soldaterne ombord på transportdamperen JOSEPH STALIN, der strandede ved HANGØ i DEC 1941, selv havde hængt deres kommissær.

Omend man fuldt ud må anerkende besætningernes mod og udholdenhed under forceringerne af de talrige mine- og netspærringer i FINSKE BUGTEN, er der heller ingen tvivl om, at kommissæren også her har spillet en væsentlig rolle, idet det af fangeafhøringer fremgår, at cheferne under trussel om henhættelse blev tvunget til at udføre den håbløse opgave.

Der er i de senere år fremkommet en del memoirer af russiske undervandsbådschefer, men ingen af dem er desværre endnu oversat til hovedsprogene. En del citater findes dog i den i indledningen nævnte tyske rapport, og disse giver et ganske godt indblik i tjenesten ombord i russiske undervandsbåde og den rolle, partiorganet har spillet for livet ombord.

Som eksempel skal blot nævnes, at V. G. STARIKOV fortæller, at i hans båd (M 172) var næsten hele besætningen rekruteret fra KOMSOMOL, og at der efter hver patrulje blev afholdt møde i denne organisations afdeling ombord for at drøfte såvel chefs som besætnings indsats, og at enhver her frit kunne fremkomme med sine såvel positive som negative indtryk og fremsætte forslag til forbedringer.

Materiel.

Undervandsbådene.

Den typemæssige sammensætning af undervandsbådsvåbnet tyder ikke på, at der har ligget nogen analyse af indsatsmulighederne til grund for bygningen af de forskellige klasser og disses fordeling mellem flåderne. Det må således anses for fuldstændig fejlagtigt at anvende store oceangående undervandsbåde som K-, L- og P-klassen i et begrænset farvandsområde som ØSTERSØEN.

De bedst anvendelige fartøjstyper synes i alle farvandsområder at have været Sh- og M-klassen. Den førstnævnte fordi den forenede den lille båds egenskaber med en stors aktionsradius og bevæbning. M-klassen især på grund af sin manøvredygtighed og modstandskraft overfor dydbombangreb. En M-klasse blev således 14 JAN 1942 i farvandet nordvest for VARDØ konstant angrebet i 11 timer og belagt med 324 dydbomber. Båden undslap med mindre lækager og gyrokompasset ude af funktion.

Gennemgående kan det siges, at alle de russiske undervandsbåde var simpelt og robust byggede, hvilket ikke mindst blev bevist i 1942, da et stort antal, trods mineskader ved forcering af spærringerne i FINSKE BUGTEN, kunne gennemføre operationerne eller returnere til basen.

Alt overflødigt var fjernet fra undervandsbådene til fordel for den militære aktivitet. Den sovjetiske moral tager intet hensyn til hverken leve- eller arbejdsbetingelser.

Våben.

Efter såvel engelske som tyske oplysninger var den tekniske uvidenhed forbløffende, og end ikke omtrent

2 års samarbejde med TYSKLAND havde givet væsentlige fremskridt. F. eks. havde russerne kun et meget lidt effektivt hydrofonanlæg, ingen magnetiske miner, ingen afmagnetisering, ingen radar og ingen idé om modmidler mod magnetiske og akustiske miner.

Under krigen søgte de med alle midler at skaffe materiel og oplysninger fra de allierede, men udelukkende på basis af at opnå mest muligt uden at give noget selv. At de allierede var villige til at hjælpe, viser de store våbenhjælpsleverancer i tørre tal, men at resultatet ikke altid svarede til forventningerne, skyldtes kun russerne selv. Enten på grund af et kompleks eller en overvurderet tiltro til deres egen tekniske formåen mente de, at når bare de blev forsynet med tegninger og instrumenter, kunne de selv klare resten. F. eks. ville de ikke udlevere tegninger af deres undervandsbåde og skibe, således at de kunne blive rådet med hensyn til den rette placering af ASDIC-deren, ligesom de totalt ignorerede vejledningen med hensyn til træning af operatørerne. Resultatet var, at de anbragte ASDIC-deren forkert, og bagefter beskyldte de englænderne for at have leveret dårligt materiel.

Følgende oplysninger haves om materiel af russisk oprindelse:

Miner:

2 typer undervandsbådsminer blev observeret:

- Type I : Gammel tysk EMA mine, ladning 150 kg.
Lægning gennem skakt eller udskydning fra særlige minerør.
- Type II: Pendulmine, ladning 150–200 kg. Lægning gennem skakt. Denne mine havde den mær-

kelige egenskab, at den ofte, når ankertovet blev kappet under strygning, blev læk i minebeholderen og sank, hvorefter den detonerede mod havbunden. Denne bundminevirkning kunne være særdeles farlig for efterfølgende minestrygere. Hvis minen ikke sank efter strygning, var den fortsat armeret i overfladen. Ankret var desuden så let, at den kunne drive over hård bund.

Det overraskede iøvrigt tyskerne meget efter deres erfaringer fra 1. verdenskrig, at det russiske minevåben ikke havde haft nogen nyskabelser siden da. Den eneste fordel, der fremhæves for de russiske miner, var, at de var mere modstandsdygtige overfor is end de tyske, der normalt måtte udskiftes hvert forår.

Torpedoer:

Den første russisk konstruerede torpedo kom i tjeneste i 1938 og havde typebetegnelsen 53-38. Den var en videreudvikling af Whiteheadtorpedoen, der tidligere var indkøbt og fremstillet på licens fra FIUME. Den var en konventionel varmluftstorpedo med 2 liggende cylindre og af udseende som den originale Whitehead. Dybdeindstilling fra 1 til 15 meter, og vinkling i trin på 1° indtil 90° styrbord og bagbord kunne foretages med håndkraft på røret. Distance og hastighedsindstilling skulle indstilles, inden torpedoen blev lagt i røret.

En modificeret udgave 53-39 kom i tjeneste året efter. Lufttryk, olie og vædske var forøget med ca. 10 %, hvilket gav en betydelig forøgelse i rækning og fart. Maskineri og organer var som forgængerens. 53-39 var desuden forsynet med et længere krigsladningsrum, der indeholdt en ekstra pistollomme og en

18° 19° 20° 21° 22° 23° 24° 25° Stedsmåte

- + Torpedoangreb
- Sænked u-både
- Tyske konvojruiter
- Tyske minespærringer

torpedoangreb og u-bådstab

27°

28°

29°

30°

31°

32°

33°

71°

70°

69°

68°

HAPP

UGSÅS

SVEBILT HALVØYA

LANGEFJORD

TALV

VARANGERHALVØY

VARANGERHALVØY

ADSO

VARANGER

KIRKENES

PETSAMO

FISKERHALVØYA

RODUSKFT

U S S R

I N L A N D

Stiplet linie viser gammel grænse

lidt større ladning. Dette ladningsrum kunne også anvendes på 53-38.

Der anvendtes kun anslagspistoler; en hornpistol med 4 horn af ca. 10 cm længde og en pendulpistol af samme type som anvendtes i minerne.

Der haves ingen oplysninger om, at pistolerne ikke har fungeret ved anslag, hvorimod de undertiden detonerede, når torpedoerne løb i overfladen, hvilket fik tyskerne til at formode, at russerne med forsæt indstillede torpedoerne til at gå i overfladen og detonere efter en bestemt distance som et middel imod de meget små eskortefartøjer (fiskekuttere, Siebelfærger o. l.), der ikke var egentlige torpedomål.

Data for torpedoer:

	53-38	53-39
Længde m langt rum	7,3 m	7,3 m
» » kort »	7,1 m	—
Diameter	53,3 m	53,3 cm
Vægt krigsberedt	1600 kg	1735 kg
Hastighed	43/35 knob	51/40 knob
Distance	5000/8000 m	5000/8000 m
Hestekraft	280/175 BHK	330/250 BHK
Ladningsvægt	225/215 kg	225 kg
Luftbeholdning	600 liter	600 liter
Negativ opdrift	18,5 %	20 %
Brændstof	8,2 kg	9,5 kg
Vand	50 liter	58 liter

Interessen for elektriske torpedoer begyndte i 1942 med erobringen af en tysk G7e, og der blev straks iværksat et højt prioriteret program for at kopiere denne type og sætte en russisk version i masseproduktion. Denne fik betegnelsen ETSh-80, og nåede at komme i anvendelse under krigen.

Skønt denne torpedo i de væsentlige dele var en tro kopi af den tyske original, var den betydeligt ringere. Hastigheden var den samme, 29 knob, men distancen var kun 3000 m, eller 40 % mindre. Grunden hertil var først og fremmest, at russerne manglede erfaring i fremstilling af blyakkumulatorer af den nødvendige størrelse, og at de udelod forvarmning. Der haves ingen oplysninger om resultater med denne torpedo, men det er indlysende, at uden forvarmning af akkumulatorerne har den i hvert fald ikke haft store muligheder i det arktiske klima.

Der findes ingen indikationer om, at magnetpistoler, programstyring eller målsøgende torpedoer har været anvendt.

Mekaniske eller elektroniske angrebsinstrumenter synes ikke at have været i brug. Angrebene blev foretaget ved hjælp af en meget simpel plotning og chefens mentale vurdering. De nødvendige skuddata blev udtaget af tabeller.

Taktik og operationsområder.

Den marxistiske doktrin med sin forestilling om den kapitalistiske indkredsning af Sovjetunionen har stillet de røde stridskræfter den opgave at beskytte og forsvare socialismens fædreland. Den vigtigste grund-sætning var det sovjetiske territoriums ukrænkelighed.

For den sovjetiske marine fremgår udfra disse overvejelser følgende strategiske principper:

- Beskyttelse af Sovjetunionens kyster og samarbejde med den røde hær for at beskytte dennes flanker, hvor disse strakte sig ud til kysten.
- Angreb på de fjendtlige forbindelseslinier.
- Sikring af Sovjets søværts trafik.

Indenfor disse rammer blev der betroet undervandsbådene følgende opgaver:

- Oprettelse af visse afværgelinier ud for kysterne.
- Angreb på de fjendtlige bevægelser til søs.

De enkelte undervandsbådsbrigader blev tildelt operationsområder, i hvilke de skulle placere deres undervandsbåde på punkter, hvor fjenden kunne ventes. Angrebene var planlagt i alle detaljer, som i en øvelse, og intet blev overladt til chefernes initiativ. En bevægelig ledelse af undervandsbådene fra land eller samarbejde mellem undervandsbådene var ikke forudset, og selv om forholdene efterhånden tvang ledelsen til at give cheferne mere frihed, blev de stadig krigen igennem hæmmet af stramme taktiske forskrifter.

Der var heller ikke forudset noget samarbejde med fly eller overfladestyrker, og det blev derfor undervandsbådenes egen opgave at finde ud af den fjendtlige søtrafiks ruter og særegenskaber. Den grundlæggende undervandsbådsstrategi var altså ikke speciel russisk, men taktikken til gengæld havde ikke meget tilfælles med de øvrige krigsførende magters. Den manglende operative ledelse og den altfor skematiske taktiske uddannelse gjorde, at cheferne ofte ikke var i stand til at udnytte chancerne. I stedet for at opsoge de svagtbeskyttede konvojer blev mange angreb sløset bort mod små enkeltsejlende enheder, der ikke

var et torpedoangreb værd. I konvojangreb savnedes også den nødvendige sejghed, og et mislykket angreb blev sjældent gentaget, eller et beskadiget skib endeligt sænket.

Oplysninger om samarbejde med fly angives som en mulighed 20 OKT 1942, og 22 APR 1943 udtaler ADMIRAL SCHWARZE MEER, at samarbejdet undervandsbåd-fly viser en stærk indflydelse af engelsk taktik. Det taktiske samarbejde nåede dog aldrig at blive perfekt, hvilket ikke mindst bevises af, at tyskerne næsten uhindret kunne gennemføre de store rømningsoperationer i krigens slutning.

På de foregående kortskitser er plottet samtlige med position stedfæstede russiske undervandsbådsangreb med torpedoer og sænkede undervandsbåde.

Det fremgår med tydelighed, at angrebene var koncentreret omkring konvojruterne, og at undervandsbådene, til trods for det manglende samarbejde med fly, har haft et ganske godt kendskab til de tyske forbindelseslinier, da hovedparten af angrebene er sat ind i knudepunkter og på de steder, hvor større kursændringer var nødvendige. Opgaven kan dog heller ikke siges at have været særlig vanskelig, da de tyske forsyningslinier var stærkt bundet af de begrænsede farvande, og ikke som de allieredes i ATLANTERHAVET frit kunne ændres over et meget stort område.

Det ses tydeligt af kortene, at undervandsbådene sjældent har været indsat på det åbne hav og aldrig ud for de fjendtlige udskibningshavne. Det strategiske grundprincip om beskyttelse af Sovjetunionens kyster og samarbejdet med hæren har været det altovervejende. I ØSTERSØEN har der kun i 2 tilfælde været stedfæstet undervandsbåde udfor de tyske øster-

søhavne, og ingen angreb har fundet sted vest for BORNHOLM. I NORDLIGE ISHAV har ingen angreb fundet sted syd for øen SENJA.

Den dristighed, der blev udvist af de russiske undervandsbådsbesætninger ved at navigere i meget læge og snævre kystfarvande, er værd at ofre særlig opmærksomhed. I SORTE HAVET har således op mod halvdelen af angrebene fundet sted under eller omkring 25 meter kurven, og det er gentagne gange fremhævet, at angrebene er udført under særdeles vanskelige forhold. Således nævnes 29 MAJ 1942, at damperen SULINA blev torpederet ud for ODESSA på 18 meters vanddybde, og 20 OKT 1942, at tankdamperen LE PROGRESS ud for Donaumundingen blev torpederet på kun 12 meter. I ØSTERSØEN blev der 5 SEP 1943 fra deltagende lystfartøjer i en regatta i farvandet mellem HELSINGFORS og PORKALA, et snævert og meget vanskelig navigabelt skærgårdsområde, observeret en undervandsbåd på 7,9 meters vanddybde.

Fra ISHAVET må fremhæves 2 operationer, begge udført af M-klasse undervandsbåde. Kaptajnløjtnant JEGOROV forfulgte 26 SEP 1941 en tysk konvoj ind i PETSAMO-fjorden og angreb skibene ved kaj i havnen, og 2 OKT blev operationen gentaget af kaptajnløjtnant STARIKOW for at sænke de resterende skibe. Angrebene var ganske vist resultatløse, selv om russerne hævdede at have sænket 3 skibe (2 torpedoer havde truffet og beskadiget kajen, og 2 blev fundet på stranden); men de giver et bevis på, at i hvert fald enkelte af de russiske chefer hverken har manglet mod, beslutsomhed eller evner.

På kreditsiden for de russiske undervandsbåde må også noteres, at de overalt koldblodigt forcerede de

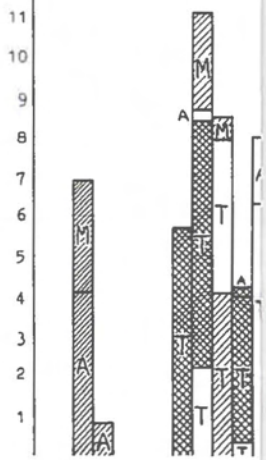
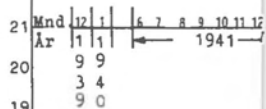
vidtstrakte tyske minefelter, der dækkede konvojru-terne mod søsiden; således i SORTE HAVET på hele strækningen fra BURGAZ i BULGARIEN til ODESSA, og i ØSTERSØEN totalt lukkede den FINSKE BUGT (se kortskitserne).

Taktikken, der har været benyttet, fremgår bl. a. af en artikel i »Den røde Flåde«, skrevet af undervandsbådschefen Y. A. YOSSELIANI, hvori han fortæller om sine erfaringer i SORTE HAVET. Den bedste skildring er dog givet af en russisk undervandsbådschef, der blev taget til fange af finnerne i MAJ 1943, efter at hans båd, Sh 303, var blevet sænket under forsøg på at forcere minespærringerne. Manøvrerne blev udført med en fart af knap 2 knob og tæt over bunden. Denne fart nødvendiggjorde, at Sh-klassen måtte komme til overfladen for at lade op efter at have tilbagelagt ca. 60 sømil. Russerne havde erfaret, at med denne lave fart var der ingen fare for at bringe pendul- eller hornminer til eksplosion i tilfælde af kollision.

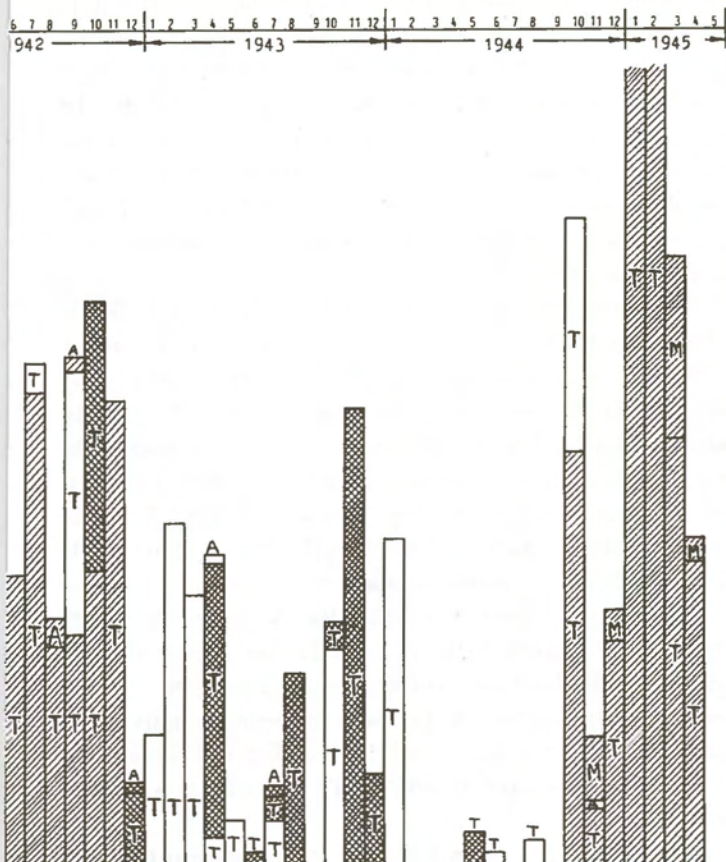
Lytteposter var fordelt i alle bådens rum med øret presset tæt mod skroget og med ordre til at slå alarm, så snart de hørte den dumpe lyd af kollision med en mine eller ankertovets skrabben mod skibssiden. Skruerne blev da straks stoppet, og undervandsbåden gled langsomt forbi.

Som beskyttelse mod antenneminer blev der benyttet træfendere i 2 lag. Det inderste lag var fæstet til skroget med bolte, og det yderste sømmet til det inderste. Sømmene gik ikke helt igennem til skroget og var derfor ikke i kontakt med dette; skruehovederne på den inderste planke var isolerede med gummi. Fenderne var 10 cm brede og 20 cm tykke, sortmalede

26		Østersøen
27		Nordlige Ishav
26		Sorte Havet
25	T	Torpedo
24	A	Artilleri
23	M	Mine

Sænket tonnage ialt

og fordelt i parallelle linier over hele skroget og rundt om tårnet.

Hvis en undervandsbåd trods disse forholdsregler alligevel skulle bringe en antennemine til detonation, regnede man kun med at båden ville blive ødelagt, hvis antennen var meget kort, således at eksplosionen fandt sted umiddelbart op mod skroget, ellers ville kun lækager og anden mindre skade blive resultatet.

Russiske undervandsbåde landsatte ofte sabotører og spionagehold til at melde de tyske konvojer, især i DET NORDLIGE ISHAV. Sabotørerne opholdt sig flere dage på det fjendtlige territorium, hvorefter de blev afhentet, som oftest af den samme undervandsbåd, der havde landsat dem. Russiske kilder oplyser, at man har foretaget landsætninger fra neddykkede undervandsbåde.

Under belejringen af ODESSA og SEWASTOPOL udførte undervandsbådene sandsynligvis deres mest bemærkelsesværdige indsats. Alene i JUN 1941 gennemførte de 77 transporter og bragte derved 3300 ts ammunition og 800 ts drivstoffer til den indesluttede fæstning i SEWASTOPOL; bemærkelsesværdige tal, når man tager i betragtning, at størstedelen af transporterne blev udført af de små M-klasse og de middelstore Sh-klasse undervandsbåde.

Minelægning i større omfang har kun været udført i DET NORDLIGE ISHAV, og selv her blev russiske undervandsbådsminer aldrig noget problem for de tyske minestrygere. Antal af ryddede u-bådsminespærringer er 23, og resultaterne, der ialt beløb sig til 25 skibe på knapt 40.000 BRT, fremgår af skemaet side 384.

Antallet af undervandsbåde i operationsområderne var meget varierende og lader sig vanskeligt fastslå.

SORTE HAVET danner dog en undtagelse, idet russerne her var meget uhæmmede i deres brug af radioforbindelse, hvorfor den tyske radiopejltjeneste med næsten usvigelig sikkerhed kunne fastslå antallet og positionerne af undervandsbådene dag for dag indtil sammenbruddet på sydøstfronten i sommeren 1944.

Nedenstående liste giver en oversigt over antallet af både i operationsområderne samt operationsklare både. Tallene er dog særdeles usikre, da de udelukkende er baseret på tyske radiopejlinger, flyrecognition og sammenligning af observerede undervandsbådsangreb.

	Ostersøen		Nordlige ishav		Sortehavet	
	i operationsområdet	operative	i operationsområdet	operative	i operationsområdet	operative
1941	3—6	30	1—5	11	3—14	50
1942	0—6	30	3—9	40	6—24	40
1943	0	35	4—9	24	5—13	30
1944	0—9	28	1—4	42	1—9	18
1945	6—15	36	0	42	0	?

Patruljernes varighed lader sig heller ikke fastslå med sikkerhed. De har naturligvis været afhængige af de enkelte bådtyper, men længere patruljer, således som de kendes fra tyske og amerikanske undervandsbåde, har aldrig fundet sted. Efter tyske radiopejlinger at dømme har Sh-klassen i SORTE HAVET haft en operationstid på ca. 3 uger inklusive sejlads frem og tilbage, og den samme tid i basen. I DET

NORDLIGE ISHAV er den længste, observerede patrulje på 17 dage. Det vides dog, at Sh-klassen's udholdenhed i 1943 blev forøget til 3 måneder, men patruljer af denne længde ses aldrig at have været anvendt.

Det vides, at en M-klasse under vinterkrigen har blokeret finske havne i 14 dage uden afløsning; ellers er den længste, observerede patrulje for denne klasse 10 dage.

K-klassen har haft den længste patrulje med 27 dage, og det vides, at der for K 51 var planlagt et togt på 3 måneder i ØSTERSØEN i DEC 1941, men at denne patrulje måtte opgives på grund af is.

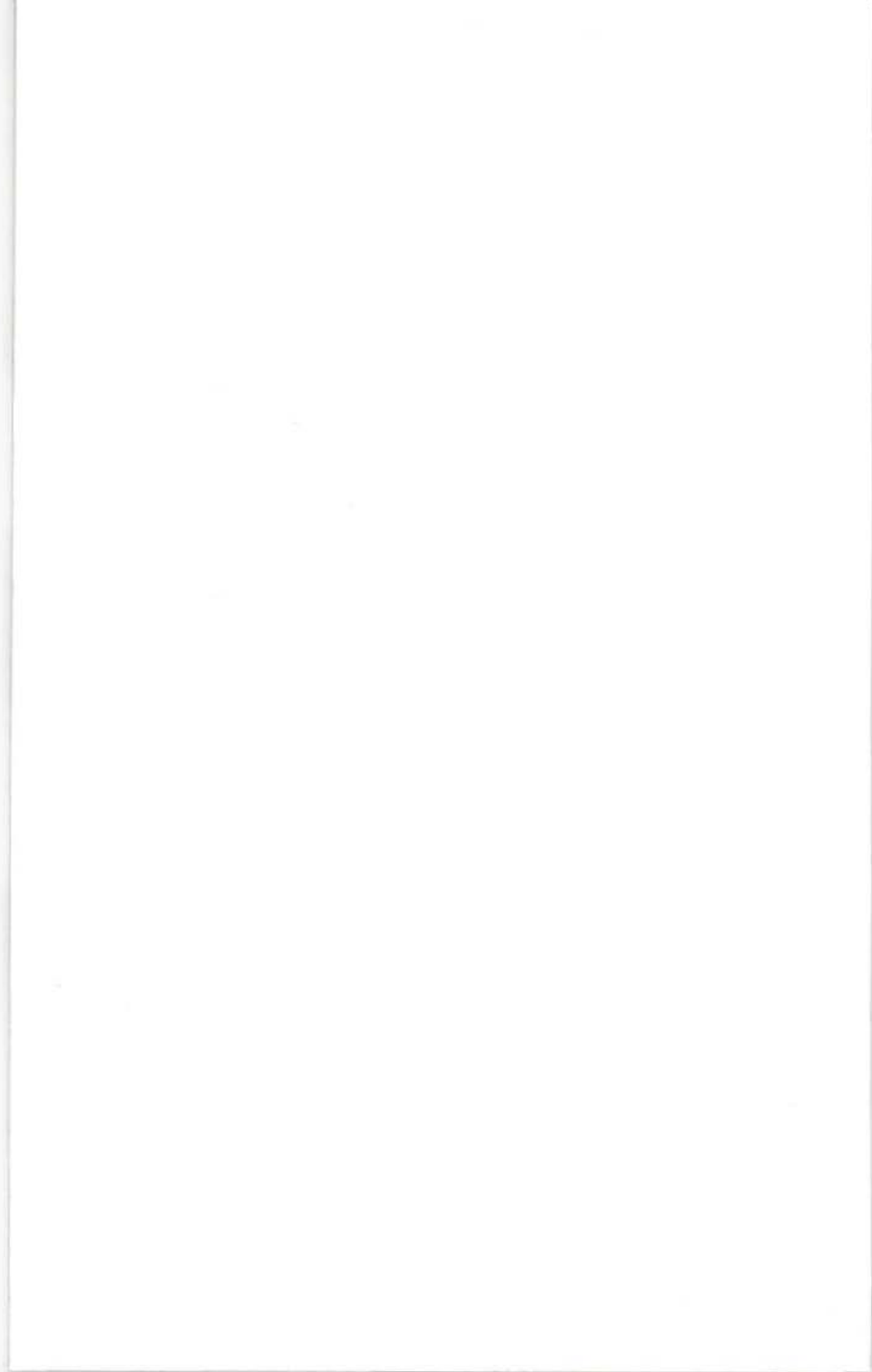
Sænkningsresultater.

I den i indledningen omtalte tyske rapport er opført samtlige observerede, russiske undervandsbådsangreb. På efterfølgende skema er angrebsresultater ordnet tabellarisk efter måned, våben og farvandsområde. Da oplysningerne hovedsagelig er baseret på tyske krigsdagbøger, kan de være behæftede med fejl, ligesom der naturligvis må mangle et betydeligt antal mislykkede, ikke observerede angreb.

Sammenholdt med de spredte, russiske angivelser findes der mange divergenser. Således opgiver admiral ISAKOV i sin bog alene for ISHAVET et sænkningstal på 1,5 millioner BRT i perioden 22 JUN 1941 til 1 JUN 1943, og i en russisk bog af S. A. SERR, der findes i tysk oversættelse som »Die Schiffe der Meerestiefen«, nævnes 2 undervandsbådschefer, STARIKOW med 14 skibe på tilsammen 370.500 BRT (et gennemsnit på 26.464 BRT) og YOSSELIANI med 18 sænkninger på 330.000 BRT (et gennemsnit på 18.333 BRT). I UNITED STATES NAVAL INSTITUTE

[illegible]

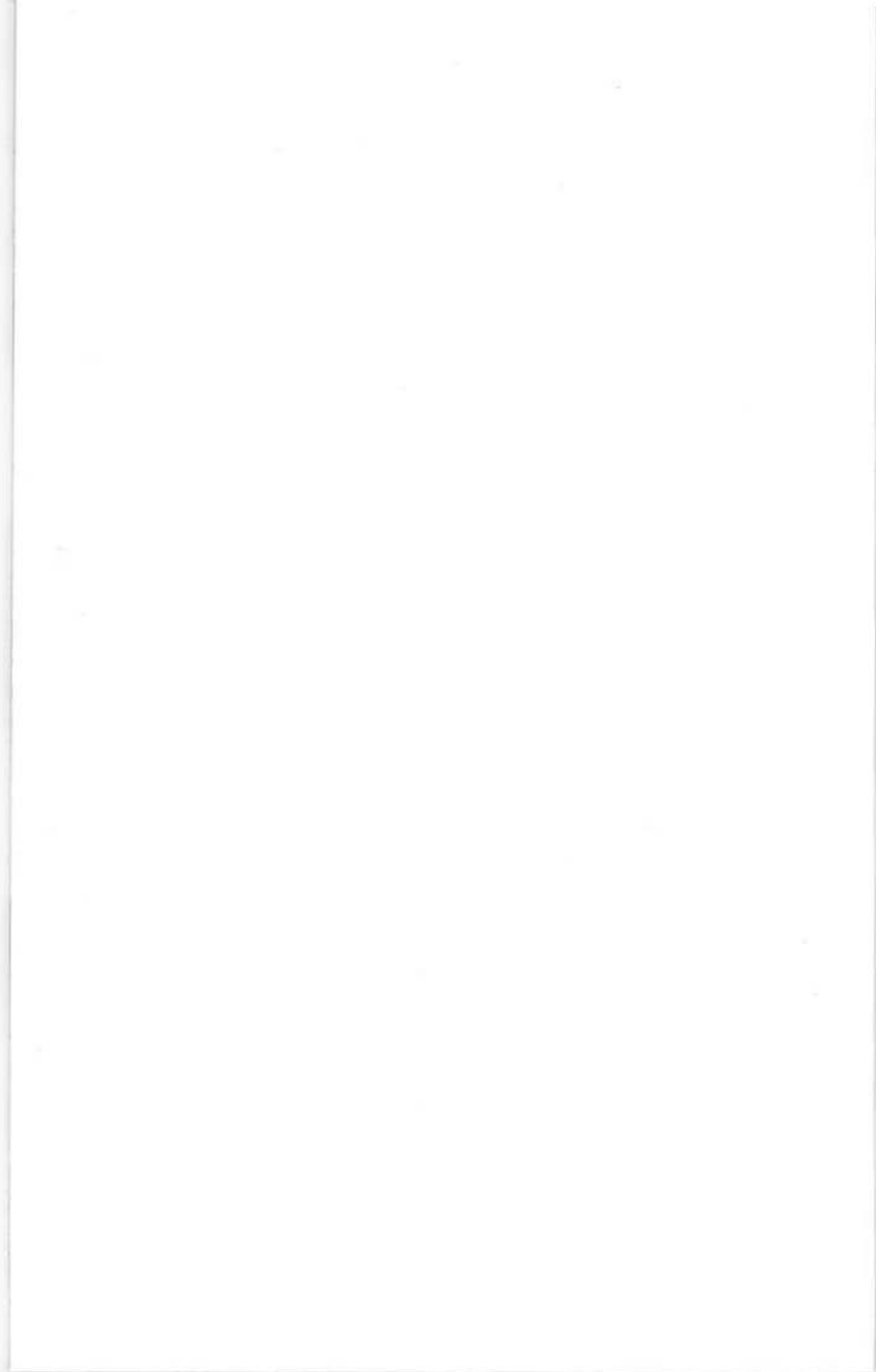
ARTOJER,
NDER "TOTAL".

[illegible]

2 ANGIIVER AT TONNAGEN ER UKENDT, HERAF 3 TYRKISKE MOTORSKIBE OG 1 TYRKISK SEJLSKIB. RESTEN LÆGTERE OG HUGSERBÅD. ANSLÅS GENNEMSNITSTONNAGEN AF DISSE FARTØJER TIL 200 BRT, PÅS NEDE

		ØSTERSØEN															
		ARTILLERI					TORPEDO					MINE					ARTILLERI
		SÆNKEDE		BESKADIGEDE		MISLYK- KEDE ANGREB	SÆNKEDE		BESKADIGEDE		MISLYK- KEDE ANGREB	SÆNKEDE		BESKADIGEDE		SÆNKEDE	BESKAD
		ANT.	TONNAGE	ANT.	TONNAGE		ANT.	TONNAGE	ANT.	TONNAGE		ANT.	TONNAGE	ANT.	TONNAGE	ANT.	BRT
1939	DEC	2	4099			4						1	2804				
1940	JAN	2	616														
VINTERKRIG IALT		4	4915			4						1	2804				
1941	JUN										1						
	JUL										1						
	AUG															1	?
	SEP										2	1	2400				
	OKT						2	4067			1	1	500				
	NOV										2						
	DEC															6+1	7+ 470
1941	IALT						2	4067			7	2	2900			7+1	7+ 470
1942	JAN															2+2	7+ 612
	FEB																
	MAR																
	APR																
	MAY																
	JUN						3	7517			5						
	JUL						6	11978	2	8436	6						
	AUG	1	602				1	5492			4						
	SEP	1	290				4	5010	3	10139	5						
	OKT						3	7440	3	15228	10						
	NOV						4	11655			2						
	DEC						3	1848			1						
1942	IALT	2	972				24	51548	8	33803	33					2+2	7+ 612
1943	JAN																
	FEB																
	MAR																
	APR															1	?
	MAY																
	JUN																
	JUL																
	AUG																
	SEP																
	OKT																
	NOV																
	DEC																
1943	IALT															1	?
1944	JAN																
	FEB																
	MAR																
	APR																
	MAY																
	JUN																
	JUL																
	AUG																
	SEP																
	OKT					6	10354				10						
	NOV					2	1396				4	2	1534	3	5430	1	169
	DEC					2	5636	1	3038		5	1	749				
1944	IALT					10	17386	1	3038		19	3	2283	3	5430	1	169
1945	JAN					3	28653				3	1	518				
	FEB					5	27739				1						
	MAR					4	10660				4	3	4518				
	APR					4	7634				2	2	599				
	MAY																
1945	IALT					16	74686				10	6	5635			10+4	7+ 1251
TOTAL		6	5807			4	52	147687	9	36841	69	12	13622	3	5430	14	3251

PROCEEDINGS for SEP 1961 nævnes 2 undervandsbådschefer med et sænkningstal på over 100.000 BRT, og den ene navngives som I. A. KOLYSHIN med 17 skibe på 115.000 BRT.

De af S. A. SERR angivne tal må umiddelbart betragtes som fantasifulde overdrivelser, alene på grund af gennemsnitstonnagen, og de amerikanske, der iøvrigt savner oplysninger om kilden, kan heller ikke betragtes som sandsynlige.

Imidlertid er der så sent som i 1959 udkommet en bog af kommandør BASOV, der desværre ikke er oversat fra russisk, men ifølge oplysninger fra det tyske »Bibliothek für Zeitgeschichte« opgives heri nedennævnte sænkningstal for tyske og hermed forbundne staters handelsskibstonnage. Til sammenligning er anført de tyske oplysninger, der dog indeholder både orlogsskibe og handelsskibe og såvel tyske som neutrale:

	Ostersøen	Nordl. Ishav	Sortehavet	Total
Basov	58/186.608	59/184.475	40/91.230	157/462.213
Tysk	52/147.687	43/81.986	30/54.621	125/284.294

Selv om BASOV's tal også afviger en del fra de tyske, ligger de dog så nær, at de tyske opgivelser kan betragtes som nogenlunde rimelige og derfor i mangel af bedre må kunne benyttes som grundlag for en vurdering af den russiske undervandsbådsindsats.

På side 380/81 er grafisk fremstillet sænkningssultaterne for alle våben og farvande.

Den nedenfor gengivne beregning er kun udført for torpedoangreb, da de øvrige våbenvirkninger ikke lader sig vurdere på grund af de fåtallige og mangelfulde oplysninger, og selv de her udførte beregninger må tages med forbehold.

I beregningerne er også medtaget angreb på neutrale skibe, der fordeler sig som følger:

	Artilleri		Torpedoer		Miner		Ialt	
	Ant.	Brt.	Ant.	Brt.	Ant.	Brt.	Ant.	Brt.
Vinterkrigen	3	4.140 ¹⁾			1	2.804 ²⁾	4	6.944
1941	2	500 ³⁾					2	500
1942	2	328 ³⁾	7	16.600 ⁴⁾			9	16.928
1943			5	3.507 ⁵⁾			5	3.507
1944			4	1.790 ⁶⁾			4	1.790
1945								
Ialt	7	4.968	16	21.897	1	2.804	24	29.669

1) 1 tysk, 1 svensk, 1 estnisk

2) 1 tysk

3) 4 tyrkiske

4) 5 svenske, 2 tyrkiske

5) 5 tyrkiske

6) 2 svenske, 2 tyrkiske

Af orlogsskibe er ialt sænket:

1 med artilleri, ialt 470 BRT

19 med torpedoer, ialt 9000 BRT

11 med miner, ialt 7148 BRT.

Størsteparten, ialt 23, var »U-jäger« eller »Vorpostenboot«, d.v.s. mest fiskefartøjer på max. 904 BRT. Største sænkede orlogsskibe er 1 torpedobåd på 1318 BRT og 2 torpedobåde på 857 BRT, alle sænkede af miner.

Der er ialt observeret 466 torpedoangreb, med en gennemsnitlig træffeprocent på 33 %. Fordelingen over tiden og de forskellige krigsskuepladser fremgår af nedenstående skema:

	Østersøen			Nordl. Ishav			Sortehavet			Ialt		
	An- greb	vel- lyk.	træf %	An- greb	vel- lyk.	træf %	An- greb	vel- lyk.	træf %	An- greb	vel- lyk.	træf %
1941	9	2	22,2	27	10	37,0	16	5	31,3	52	17	32,7
1942	65	32	49,2	49	13	26,6	36	10	27,8	150	55	36,7
1943	0	0	—	61	19	31,1	85	20	23,5	146	39	26,7
1944	30	11	36,8	30	11	36,6	32	5	15,6	92	27	29,4
1945	26	16	61,5	0	0	—	0	0	—	26	16	61,5
	130	61	47,0	167	53	31,7	169	40	23,6	466	154	33,0

Til sammenligning kan anføres, at tyskerne under krigen gennemførte 6577 torpedoangreb med en middeltræffeprocent på 51,25 %. De russiske og tyske tal er beregnet efter samme metode, idet træffeprocenten er beregnet pr. salve.

Skemaet side 388/89 er en oversigt over antal torpedoer pr. salve, ordnet efter måned, år, resultat af angrebet og krigsskueplads.

I efterfølgende skema er træffeprocenten for salveskydning beregnet. Salverne er beregnet som 1 skud,

RESULTAT		SØNKEDE SKIBE												BESKADIGEDE SKI																						
ANTAL TORP	1			2			3			4			5			6			1			2			3			4								
FARVAND	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S					
1941 JUN																																				
JUL																																				
AUG			1	1																																
SEP			1	1	2																															
OCT	1	1		2																																
NOV		1	1	2																																
DEC		2		2																1	1	2														
1942 JAN		1		1		1		1												2		2														
FEB		3	1	4																																
MAR																																				
APR	2		2					3		3		1		1																						
MAJ								2		2																										
JUN	1			1																									1	1						
JUL	5			5																2		2	1		1											
AUG	1		1	2																																
SEP	4			4																3		3														
OCT	3		4	7																3		3														
NOV	4			4																																
DEC	3			3																																
1943 JAN																				2		2														
FEB	3		3		1		1																													
MAR	2			2																																
APR	1		1		1		1										1		1,																	
MAJ								1		1																			1		1					
JUN																													1		1					
JUL	1	2	3											1		1				1		1														
AUG		2	2		1		1		1		1																	1		1						
SEP	2		2																									1		1						
OCT	1	2	3		1		1																													
NOV	3	3			1		1																													
DEC	1	1			1		1																													
1944 JAN	1		1		1		1																													
FEB																																				
MAR					2		2																													
APR																				1		1														
MAJ		1		1																																
JUN											1		1																							
JUL		1		1		1		1																												
AUG		1	1	2																								1		1						
SEP																																				
OCT	5	2		7	1		1				2		2																							
NOV	2			2							2		2																							
DEC	2			2																																
1945 JAN	2			2				1		1																										
FEB	1			1	2		2																													
MAR	2			2	1		1																													
APR	3			3	1		1																													
MAJ																																				
	9	25	22	86	5	6	5	16	1	4	3	8	0	6	0	6	0	1	0	1	1	1	0	2	9	7	6	22	1	3	1	5	0	1	2	3

U-båd af Sh-kl.

MISLYKKEDE ANGREB																												
6				1				2				3				4				5				6				
O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	O	I	S	T	
				1			1																					
				1	2		3														1	1						
				3	2		5														1	1						
				1	1	1	3	1	2		3			1	1													
				1	2	4	7							1	1													
				1	2		3	1		1	2																	
				1			1		2	1	3		1	1														
								3		3		1	1															
				2			2																					
				5	3		8			2	2					1	1											
				6			6							3		3												
				4	1	5		1		1		2	1	3	3													
				2	2	4	1			1	1		1		1						1	1						
				3	1		4													4		4						
				3	1	2	6	1	2	1	4		1	1	2													
				4	2	3	9	1		2	3		1	3	4													
				10			10			2	2		1	3														
				2	1	3		1	1	2																		
								1		1																		
				1	1	2		1	1																			
				2	2			1	1			4	4															
				1	1	2		1	4	5	3	3		2	2									1	1			
				4	2	6		2	2		1	1		1	1													
				2	8	10		1	4	5		1	3	4		1	1											
				2	6	8		2	3	5		1	1	2		1	1											
				1	2	3		1	1		1	1	2		2	2												
				3	3			1		1																		
				2	2			1	1	2		1	1															
				2			2																					
				6	6			1	1			1	1															
				1	2	3		1	4	5																		
				1	3	4				1	1																	
				2		2		1	1							1	1											
				1	1			8	8			4	4										1	1				
				2		2						1	1	1	1													
								1	1	2																		
				1	2	3						1		1														
												2																
				5	2		7	4	2		6	1		1							2		2					
							1			1	1		1															
				2			2	2		2														1		1		
							1			1	1		1								1		1					
																					1		1					
																					4		4					
																					2		2					
				36	54	60	150	14	22	42	78	4	24	20	48	6	7	7	14	10	1	3	14	1	1	2		

Ø : ØSTERSØEN
 I : NORDLIGE ISHAV
 S : SORTHAVET
 T : TOTAL

Ø : ØSTERSØEN
 I : NORDLIGE ISHAV
 S : SORTHAVET
 T : TOTAL
 1) : 3 + 4 TORPEDOER
 2) : Heraf 1 angreb 2 + 3 TORPEDOER
 3) : 2 + 3 TORPEDOER
 4) : Heraf 1 angreb 2 + 3 TORPEDOER

Udåd af L-kl.

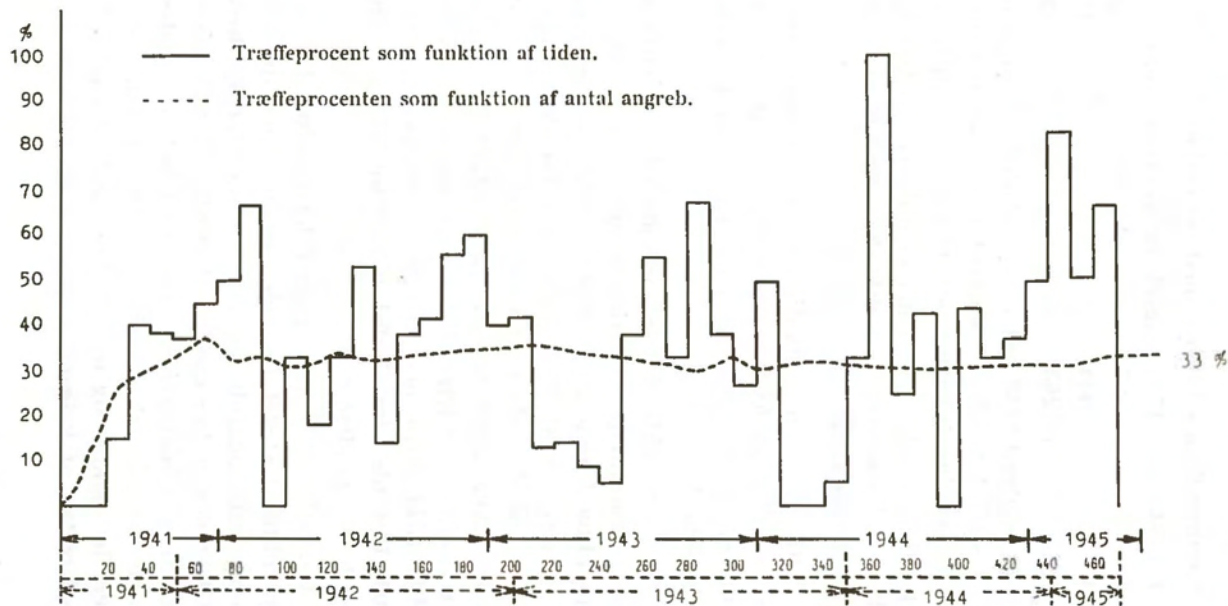
og træfningen ligeledes som 1 træffer, hvad enten 1 eller flere torpedoer har truffet:

	Angreb ialt	Træffere	Forbiere	Træffeprocent for salven
1 torpedo	258	108	150	42 %
2 torpedoer	100	22	78	22 %
3 torpedoer	59	11	48	18,7 %
4 torpedoer	20	6	14	30 %
5 torpedoer	15	1	14	6,7 %
6 torpedoer	4	2	2	50 %
ikke obs.	10	4	6	40 %
middeltal	466	154	312	33 %

Når der ses bort fra 6-torpedosalven, der ikke kan vurderes på grund af det ringe antal, er det bemærkelsesværdigt, at træffeprocenten faktisk er dalende ved forøgelse af torpedoer i salven.

Dette faktum er ikke overensstemmende med teorien for salveskydning, men må bl. a. ses på baggrund af de forhold, hvorunder angrebene virkelig udføres i krig. I praksis vil salveskydning uden tvivl først og fremmest blive anvendt for at kompensere for dårlige observationer og vanskelige angrebsforhold, og ikke for at forbedre træffesandsynligheden for et angreb under gunstige forhold. Til gunst for denne antagelse taler også, at langt det største antal angreb er udført med kun 1 torpedo.

Træffe procentens variation.

Sammenlignes tallene med de tyske:

1 tordepo,	4745	angreb	og	træffeprocent	47
2 tordepoer,	567	»	»	»	53
3	»	,	344	»	»
4	»	,	263	»	»
					49
					52

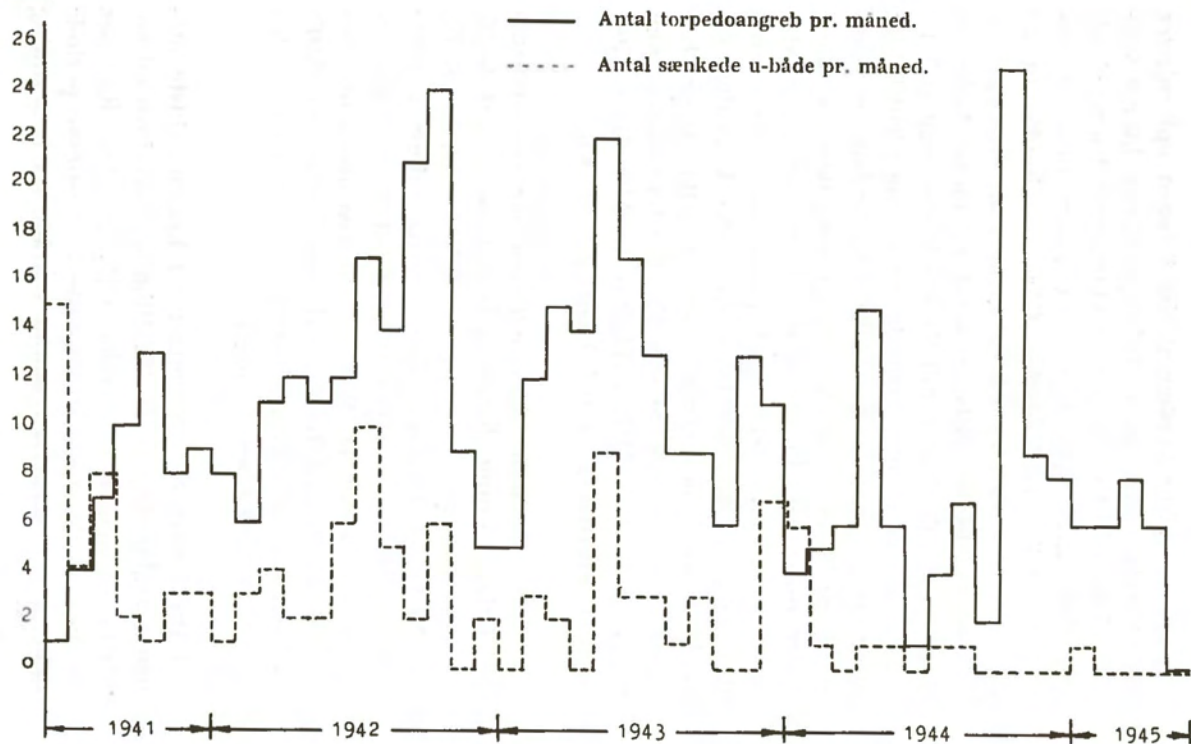
(de manglende 658 salver er såkaldte »Fangschüsse« mod stilleliggende, beskadiget mål), ses det også, at salveskydning ikke har givet nogen væsentlig øgning i træffeprocenten; men der er alligevel en tydelig forskel, idet russerne end ikke har opnået at bibeholde træffeprocenten.

Dette giver en indikation af, at russerne ikke har behersket salveskydningens teknik, og at deres beregning af spredningsvinklen må have været fundamental forkert.

Kurverne side 391 er en grafisk fremstilling af træffeprocentens variation under krigen. Den fuldt optrukne kurve angiver det månedlige gennemsnit, men værdien af træffeprocenten for de enkelte måneder må dog siges at have ringe værdi, idet denne kurve ikke tager hensyn til skudantallet, men kun til træffeprocenten. Dette viser sig bl. a. tydeligt i JUN 1944, hvor der er opnået en træffeprocent på 100. Der blev imidlertid kun gennemført 1 angreb, og dette var altså vellykket.

Den stiplede kurve er en videreførelse af den fuldt optrukne. I stedet for tiden er her som abscisse anvendt antal angreb, og månederne er inddelt herefter. Det er derfor her muligt at vurdere træffeprocentens variation under krigen. Det ses klart, hvorledes den er jævnt stigende i krigens første 6 måneder, men derefter holder sig næsten konstant på ca. 30 % under resten af krigen.

Angreb
sænked
u-både

Desværre giver studiematerialet ingen oplysninger om skuddata, således at træffeprocenten kunne vurderes i forhold til forøgelse af skudafstanden og skudafgivelse under ugunstige forhold som følge af forbedrede A/S forholdsregler. Går man imidlertid ud fra, at den tyske konvojbeskyttelse under hele krigen har været absolut utilstrækkelig, og meget tyder på at dette virkelig har været tilfældet, kan man af kurven uddrage, at den russiske undervandsbådstaktik efter en god fremgang i krigens begyndelse er stagneret, og trods voksende krigserfaring ikke har givet bedre resultater. Til støtte for denne antagelse taler også, at end ikke det store transportkaos, der opstod ved krigens slutning, hvor de tyske konvojer gik praktisk talt ubeskyttede i én uendelig strøm, har formået at forbedre de russiske træffeprocenter. Om evakueringen af SEWASTOPOL i APR-MAJ 1944 udtaler ADMIRAL SCHWARZE MEER således:

»In den nun folgende Tagen der überstürzten Krimräumung haben mindestens 7-9 U-boote ständig auf der Linie SEWASTOPOL-KONSTANZA operiert. Der Einsatz seiner U-boote brachte dem Gegner trotz günstigster Bedingungen während der Räumungsphase, abgesehen von einem Torpedotreffer auf den Tanker FRIEDERIKE (der aber im Schlepp eingebracht werden konnte), keinen Erfolg«.

I ØSTERSØEN gennemførtes i krigens sidste måneder evakuering af ca. 2 millioner flygtninge ad søvejen, og tabene var under 1 %. Det kan ligeledes nævnes, at de svære tyske enheder i samme periode opholdt sig i dagevis i samme område for beskydning

af de russiske stillinger på landjorden, men der blev ikke observeret et eneste undervandsbådsangreb.

På kurverne side 393 er fuldt optrukket angivet antal torpedoangreb pr. måned. Kurven viser en tydeligt stigende aktivitet på enkelte punkter:

AUG-NOV 1942, hovedsagelig forårsaget af en energisk offensiv i Østersøområdet, en aktivitet, der resulterede i den tyske lukning af FINSKE BUGTEN med en dobbelt netspærring mellem HANGØ i FINLAND og NARGØ ud for REVAL. Som følge af denne spærring var der slet ingen undervandsbådsvirksomhed i ØSTERSØEN i 1943.

FEB-JUL 1943, hovedsagelig forårsaget af forøgelse af aktiviteten i SORTE HAVET, efter at russerne havde fået etableret de alternative baser på Kaukasuskysten.

OKT 1944, forårsaget af den genoptagne undervandsbådsvirksomhed i ØSTER-SØEN.

Kurven viser også en tydelig aftagen i aktiviteten i vintermånederne, og dette gælder mærkeligt nok også for de farvandsområder, hvor isen ikke kan have været nogen hindring for operationerne.

Den stiplede kurve angiver antallet af sænkende undervandsbåde. Det samlede tal er 120, men fordelingen over de enkelte måneder må tages med nogen forbehold, da den ikke kan fastslås med fuld sikkerhed. Selv om der er visse indikationer derom, kan

der ikke ses nogen egentlig sammenhæng mellem undervandsbådsaktiviteten og antallet af sænkede både, hvilket skyldes, at en meget stor del er mistet ved luftangreb på baserne, ved demolering under rømning af baserne og ved forsøg på at forcere spærringerne i FINSKE BUGTEN. De stedfæstede undervandsbåds-sænkninger er plottet på kortskitserne i det foregående.

Hvilke bådtyper, der har udført angrebene, foreligger kun oplyst for 123 angreb, og disse fordeler sig som følger:

D	L	K	S	Sh	M	V	Lembit
1	6	24	21	49	18	3	1

Tallene fra SORTE HAVET mangler næsten totalt, men det må formodes, at hovedparten af angrebene på grund af de læge farvande er udført af M-klassen, der da også talmæssigt var i overtal i dette område.

Konklusion.

At det russiske undervandsbådsvåben var en fiasko under 2. verdenskrig lader sig ikke bortforklare, og grundene er ikke svære at finde:

For det første bragte det overraskende tyske angreb meget hurtigt de russiske søstridskræfter i en taktisk ugunstig situation. Flåden led store tab, og tabet af vigtige baser vanskeliggjorde reorganiseringen og genopbygningen, således at den af russerne yndede masseindsats ikke kunne gennemføres til søs.

Dernæst var den tekniske standard langt under modstanderens, og selv en udstrakt våbenhjælp og teknisk assistance formåede ikke i løbet af krigen at bringe russerne op til det tyske niveau.

Sidst, men ikke mindst var der meget store mangler på personelsiden. Uddannelsen var langt tilbage og

kunne slet ikke leve op til kravene i en moderne søkrig, og den doktrinære tankegang og skematiske ledelse, der er et udtryk for den russiske psyke, gjorde det umuligt for cheferne at tilpasse sig de hurtigt skiftende situationer.

Det er sikkert, at russerne har erkendt grundene til deres nederlag, for vi ved, at de har ændret deres metoder i overensstemmelse hermed. En indrømmelse af fiaskoen ligger måske også i, at kun 19 undervandsbådschefer er blandt de 11.581 »Sovjetunionens Helte« fra krigen 1941-45.

Om værdien af det russiske undervandsbådsvåben i fremtiden kan man kun gætte. Men skal vesten vurdere sin potentielle fjendes muligheder for at udnytte den enorme undervandsbådsflåde, han i dag disponerer over, vil det være naturligt også at benytte den historiske lære, som kan uddrages af de erfaringer, der høstede af Sovjets modstandere i den sidste storkrig.

Kildemateriale.

- I. S. Isakov: The Red Fleet In The Second World War.
- Jürg. Meister: Der Seekrieg in den osteuropäischen Gewässern 1941-45.
- M. G. Saunders: The Soviet Navy.
- F. Ruge: Der Seekrieg 1939-45.

M. Starck: Sjökriget 1939-45.

J. Rohwer: Die sowjetische Flotte im Zweiten Weltkrieg, Ein Bericht über die sowjetische Literatur.

Tidsskriftsartikler i:

Wehrwissenschaftliche Rundschau.

Marinerundschau.

United States Naval Institute
Proceedings.

Tidsskrift i Sjöväsendet.

Ubåd af M-kl.

Ubåd LEMBIT. Ex-estnisk. Bygget i England.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i november 1962.

Historie.

Almindelig Historie over Reiser til Lands eller Samling af alle Reisebeskrivelser... Bind I—XVII + Register. København 1748—1762. 564, 580, 522, 558, 520, 543, 532, 530, 508, 538, 548, 552, 544, 576, 516, 504, 534 s. + Register. ill. kort, reg. 8°.

Æxel, Prins: Danmark og Østen. Fra »Tilskueren«. 1930. 18 s. 8°.

Boye, Jens: Journal som paa China-Skibet Dronningen af Danmark kaldet er holden af skibets præst. Extrakt af den 1ste (1739—42). Fra O. Bang: Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier. u.st. 1745. 8°.

Danielson, Bengt: What happened on the Bounty. London 1962. 230 s. ill. 8°.

Correggio, Francesco Balbi di: The Siege of Malta 1565. København 1961. 228 s. ill. 8°.

Finsen, Hans: Om Folkemængdens Formindelskelse ved Uaar i Island. København 1831. 232 s. 8°.

Graham, Gerald S. and R. A. Humphreys: The navy and South America 1807—1823. NAVY RECORD SOCIETY vol. CIV. London 1962. 394 s. index. 8°.

Jameson, Williams: Submariners V. C. London 1962. 208 s. ill. bibl. 8°.

Lund, E. F. S.: Kronborg, Kaserne eller fredet Mindesmærke. København 1921. 36 s. ill. 8°.

Mumme, H. P.: Begivenhederne i Fyen under de franske og spanske Troppers Ophold her i Landet i Aaret 1808. Odense 1848. 232 s. 8°.

2. verdenskrig.

Bekker, Cajus: Radar — Duel im Dunkel. Hamburg 1958. 352 s. ill. bibl. 8°.

Brennecke, Jochen: Der Fall Laconia. Ein Hohes Lied der U-Boot-Waffe. München 1959. 148 s. ill. bibl. 8°.

Personalhistorie.

- Bie, Lorentz*: Johan Leonhard Fix 1735—1807. En skikkelse i dansk-ostindisk Kolonihistorie. Fra »Personalhistorisk Tidsskrift«. København u. å. 34 s. bibl. 8°.
- Garde, H. F.*: Paa Orlogstogt til Vestindien for 100 Aar siden. Breve fra H. F. Garde 1851—52, 1867—68 og 1872—73. København 1962. 146 s. ill. index. 8°.
- Grandjean, H.*: En selvbiografi af kontreadmiral Andreas Schifter. Kjøbenhavn 1903. 18 s. 8°.
- Jones, Ken og Hubert Kelley*: Admiral Arleigh (31-Knot) Burke. The story of a fighting sailor. New York 1962. 204 s. ill. index. 8°.
- Macintyre, Donald*: Admiral Rodney. London 1962. 280 s. ill. index. bibl. 8°.
- Lorenz, Lincoln*: The admiral and the empress. John Paul Jones and Catherine the Great. New York 1954. 194 s. index. bibl. 8°.

Politik.

- Kissinger, Henry A.*: Försvar och utrikespolitik — Amerika vid skiljevägen. MARINLITTERATURFÖRENINGEN nr. 53. Stockholm 1962. 344 s. 8°.
- Seidenfaden, Erik og David Jens Adler*: Nedrustning. Genvej eller blindvej til fred? København 1962. 228 s. bibl. 8°.

Sømandskab, navigation m.m., bjærgningsvæsen, dykning.

- Garde, V.*: Vindkort over den nordlige Del af Atlanterhavet og Davisstræde. København 1900. XXII + kort. ill. 2°.
- Halfhide, John*: The new science of skin and scuba diving. London 1962. 206 s. ill. index. bibl. 8°.
- Nicholl, G. W. R.*: Survival at sea. The development, operation and design of inflatable marine lifesaving equipment. London 1960. 166 s. ill. bibl. index. 8°.
- Schwartz, Carl G. F.*: Anvisning til Skibsdagbogsførelsen. København 1894. 58 s. 4°.

Skibe, skibbygning m.m.

- Åren, sejlet og dampmaskinen*. B&W-bladet nr. 1 og 2 1962. København 1962. pag. 22—31 og 50—58. ill. 4°.
- Anderson, R. C.*: Oared fighting ships. From classical times to coming of steam. London 1962. 102 s. ill. index. 8°.

European Shipping Handbook 1962. 1462 s. 8°.

MacBride, Robert: Civil war ironclads. New York 1962. 186 s. ill. index. bibl. 8°.

Naval hydrodynamics high-performance ships, Third symposium on. ACR-65. 612 s. Washington 1960. ill. 8°.

M/S »Selandia«. Skibets tilblivelse og historie. B&W-bladet nr. 1 1962. København 1962. 40 s. ill. 4°.

Våbentekniske o.a. håndbøger.

Scholander, Arne F. Ericson og J. Hedberg: Moderna Kärnvapen. Stockholm 1962. 334 s. ill. 8°.

Arktisk og antarktisk litteratur.

De Reste, C. Bernard: Histoire des pêches des découvertes et des Etablissement des hollandais dans les mers du Nord. Bd. I—III. Paris 1800. (Anné IX). 432, 464, 378. ill. kort. 8°.

Forster, Georg: Geschichte der Reisen die seit Cook an der Nordwest- und Nordost-Küste von Amerika und in dem nördlichsten Amerika selbst unternommen worden sind. Bind I—III. Oversat fra engelsk af Georg Forster. Berlin 1791. 302, 314, 380 s. ill. kort. 4°.

Murphy, Robert: The haunted Journey. An account of Vitus Berings voyages of discovery. London 1962. 212 s. bibl. 8°.

Diverse.

Biblioteksgloser. (Dansk-engelsk-fransk-tysk). København 1962. 30 s. 8°.

Gunderson, Reigh og Andrew W. Hart: Synthetic Lubricanto. New York 1962. 498 s. tabeller. 8°. SPA.

Chr. Mølsted. Udstillingskatalog. København 1962. 32 s. ill. 8°.

Naval funerals at Arlington National Cemetery. NAVPERS 15956. (Washington). 1962. 58 s. index. 8°.

Trap, J. P.: Danmark. 5. udg. Bind VII, I. Viborg Amt. København 1962. 512 s. ill. kort. 8°.

Uniform regulations for officers of the fleet. London 1891. 29 s. + XXIV plancher. ill. 4°.

Uniformen der deutschen Wehrmacht. Berlin u. å. (ca. 1940). 122 s. + 36 plancher. ill. 8°.

Kommentarer til nyanskaffelser.

R. C. Anderson: Oared fighting ships. From classical times to the coming of steam.

Percival Marshall, London 1962.

Rokrigsskibstiden var betydelig længere end sejlkrigsskibstiden, selv om man ikke tager overlappingsperioden (helt op til ca. 1870) med. Den velillustrerede bog beskæftiger sig særligt med de tidligste typer og giver ikke et endeligt svar på, hvorledes roernes fordeling var i de ældste skibe, selv om alle gennem tiderne fremsatte hypoteser er taget med. Et interessant afsnit er kaprustningen mellem svenskerne og russerne, der konkurrerede om herredømmet i det baltiske hav.

Cajus Bekker: Radar — Duel im Dunkel.

Gerh. Stalling, Hamburg 1958.

Radaren var en af de mest betydningsfulde opfindelser under sidste verdenskrig og havde sin store indflydelse på såvel søkrigen som på luftvåbnets insats.

Scharnhorst blev nedkæmpet uden mulighed for at slå igen, U-bådsvåbnet blev pludselig en mindre fare for konvojerne, flyverne, der ellers først observeredes umiddelbart før angrebet, blev beskudt, før de var indenfor manuel observation; til gengæld blev luftvåbnets angreb mulige selv i tåge og mørke. Våben avler modvåben, og også denne side er udmærket belyst af den gennem så mange værker kendte forfatter.

Jochen Brennecke: Der Fall Laconia. Ein hohes Lied der U-Boot-Waffe.

Koehlers, München 1959.

12. september 1942 blev troppetransportskibet Laconia sænket syd for Kap Palmas af ubåden U. 156, Korvettenkapitän Hartenstein. Af de ca. 3000 ombordværende var en stor procent italienske krigsfanger samt kvinder og børn. U. 156 og senere to andre tyske ubåde bjærgede i alt ca. en tredjedel af de skibbrudne, heriblandt kun en fjerdedel af italienerne. Under bjærgningen blev ubådene angrebet af en bombemaskine og måtte dykke. Franske skibe kom efter 5 dages forløb til og tog de i redningsbådene værende ombord, ligesom størstedelen af de af ubådene optagne blev overført.

Francesco Balbi di Corregio: The Siege of Malta 1565.

Privat forlag, København 1961.

Bogen er udgivet på spansk i 1567 og nu ca. 400 år efter oversat til engelsk af en af hans efterkommere, major Henry A. Balbi, der er født på Malta. Malta blev i 1565 udsat for overfald af en tyrkisk flåde, udsendt af sultan Soliman. Angrebet blev sat ind den 18. maj og efterfulgt af langvarig belejring med dertil hørende bombardementer.

Tyrkerne trak sig tilbage, da en spansk undsætnings ekspedition ankom den 7. september. Det kan formentlig ikke kun være oversætterens skyld, at bogen er fængslende og letlæselig.

Bengt Danielson: What happened on the Bounty.

Georg Allen & Unwin, London 1962.

Den virkelige beretning om Bounty, mytteriet, cpt. Bligh's hjemfart i åben båd, mytteristernes ophold i Sydhavet og krigsretten er fremsat i let flydende sprog. Bounty var et handelsskib på 215 t., indkøbt med det formål at hente brødfrugt-træer hjem. Bligh bliver her bedømt som en dygtig sømand, og den voksende misstemning mellem ham og hans officerer er fremdraget uden at gøre ham mere sadistisk end normalt i de tider. Alt er baseret på dokumentstudier og kendskab til de farvande, togten gik til.

John Halfhide: The new science of skin and scuba diving.

Darton, Longman & Todd, London 1962.

For de mange, der interesserer sig for frømandsarbejdet og dets udførelse, er denne bog særdeles instruktiv og angiver såvel hvorledes dykningen udføres, som hvorledes man undgår de mange faremomenter, der er knyttet dertil.

William Jameson: Submariners V. C.

Peter Davies, London 1962.

Admiral Jameson var ved ubådene i 12 år, 1923—35, så det er en erfaren ubådsmand, der beskriver de begivenheder, der skaffede 14 engelske ubådschefer Victoria Cross indenfor henholdsvis 1. og 2. verdenskrig.

Ken Jones & Hubert Kelley: Admiral Arleigh (31-Knot) Burke. The story of a fighting sailor.

Chilton, New York 1962.

Admiral Burke, hvis svenske forfader udvandrede til USA 1750, er en af dette århundredes mest markante skikkelser i US navy. Han har deltaget i talrige krigshandlinger og vundet samtlige opnåelige krigsdekorationer. Efter krigen har han bl. a. haft ansvaret for Polaris-ubådene og havde stor indflydelse på operationerne i Korea. Han trak sig tilbage som 4-stjernet admiral.

Henry A. Kissinger: Försvar och utenrikspolitik — Amerika vid Skiljevägen.

MARINLITTERATURFÖRENINGEN, Stockholm 1962.

Kissinger, som i sin tidligere bog »Nuclear Weapons and foreign policy« plæderede for anvendelse af taktiske kernevåben i begrænset omfang, går nu ind for at sikre magtbalancen ved at øge NATO-styrkerne personelmæssigt og med kon-

ventionelle våben. Han kritiserer Eisenhower—Dulles' udenrigspolitik, hvilket ikke kan undre på baggrund af, at han i 1961 blev udset til præsident Kennedys særlige rådgiver i strategiske spørgsmål.

Lincoln, Lorenz: The admiral and the empress. John Paul Jones and Catharine the Great.

Bookman Ass. New York 1954.

Der er skrevet mange bøger om den i US-Navy's tidligste historie så navnkundige Paul Jones. Her omtales det sidste kapitel i hans karriere. I 1785, 38 år gammel, tog han til Europa og blev optaget i den russiske marine for dér at avancere til kommandør i 1788 og senere til admiral. Allerede i 1789 fik han 2 års orlov og tog til Paris, hvor han døde i 1791.

Robert MacBride: Civil war ironclads.

Chilton, New York 1962.

Der er skrevet et utal af bøger om »The civil War« 1861—65, en krig, hvis største interesse ligger i, at en ny type krigsskibe optrådte. De fleste husker kun navnene Monitor og Merrimac uden at fæstne sig særligt ved, at det var et stort antal »Ironclads«, der nåede at blive bygget. Her er alle taget med, hver enkelt deltagelse i krigsbegivenhederne, og, hvad der giver bogen dens værdi, konstruktionen af hvert eneste er dels omtalt, dels angivet i et stort antal instruktive tegninger.

Donald Macintyre: Admiral Rodney.

Peter Davies, London 1962.

En underholdende bog om en af Englands største admiraler, hvis karriere lå umiddelbart før Nelsons. Såvidt vides er det den første levnedsskildelse af en mand, efter hvem talrige store enheder i Royal Navy er opkaldt.

Erik Seidenfaden og David Jens Adler: Nedrustning. Genvej eller blindvej til fred?

Gyldendal, København 1962.

På baggrund af en gennemgang af såvel de efter 2. verdenskrig forekomne kaprustninger som de samtidig løbende nedrustningsbestræbelser belyses det problem, der ligger bag begge de to bevægelser: Hvorledes bevares freden i atomvåbens tidsalder.

J. Teisen.

Sovjetunionen idag.

Af D. J. Kønig.

Masseorganisationer.

Både under »generalprøven« på revolutionen i 1905 og under revolutionen i 1917 lagde Lenin og hans medarbejdere mærke til, at revolutionens generalstab i virkeligheden stod alene som lutter strateger uden combattanter (se nærmere herom i Lenins pjece »Radikalismen, kommunismens børnesygdom« af 1920). Arbejdere, bønder og soldater stod mistroiske over for de intellektuelle ledere af kommunismen, de kendte dem ikke rigtig – de var jo først vendt tilbage fra landflygtighed eller fra Sibirien under revolutionen. Derimod havde masserne tillid til de af dem selv valgte komiteer på arbejdspladser, på landet og i kaserne – de såkaldte arbejder-, bonde- og soldater-sovjetter. De havde også større tillid til lederne af fagforeningerne og de andre arbejderorganisationer, som allerede eksisterede før revolutionen. Dersom flokken af intellektuelle kommunister ville sætte masserne i bevægelse til gennemførelse af deres planer, måtte de først i forbindelse med massernes virkelige ledere – sovjetterne og fagforeningerne samt andre organisationer. Derfor udsendtes ordre fra parti hovedkvarteret til erobring af alle nøgleposter i disse organisationer, hvilket forholdsvis let kunne virkeliggøres ved de intellektuelles åndelige overlegenhed, deres på forhånd nøje udstukne plan samt deres flere-årige uddannelse i revolutionens taktik. De af sov-

jetterne spontant valgte ledere – amatørerne – blev et let bytte for de professionelle. Lenin indrømmede selv denne taktiks afgørende betydning i sin tale d. 30. december 1920 om »den aktuelle situation«. Han sagde bl. a.:

»Man kan ikke virkeliggøre diktaturet (d.v.s. overtagelsen af magten) uden transmissioner fra avantgarden (d.v.s. de professionelle revolutionære) til den førende klasses masse, fra denne til den arbejdende befolknings masse ...«

(Udtrykkene »transmissioner« og »avantgarde« samt fagudtryk hentet fra militærlitteraturen anvendes ofte af kommunister. »Transmissioner« betyder forbindelsesled til overførelse af førertropens (avantgardens) ordrer til »masserne«, d.v.s. demonstranter eller bevæbnede grupper.).

Et andet sted definerede Lenin (udvalgte værker, bd. 11, s. 153) dette forhold således:

»Vi har altså i det store og hele et formelt ikke-kommunistisk ... apparat ... gennem hvilket klassens diktatur udøves under partiets førerskab.«

Revolutionens anden store strateg, Trotskij, omtalte denne taktik således i III bd. af »Den russiske revolutions historie«:

»Partiet sætter sovjetterne i bevægelse. Sovjetterne sætter arbejderne, soldaterne og til en vis grad også bønderne i bevægelse. Et utålmodigt forsøg på at sætte partiets lille tandhjul i direkte forbindelse med massernes gigantiske hjul uden derimellem at indkoble sovjetternes tandhjul ville uvægerligt medføre en fare for at knække partihjulets tænder, og på denne måde ville der ikke blive sat tilstrækkelig store masser i bevægelse.«

Til sidst skal den tredje leder af revolutionen, Stalin, citeres. Han siger i »Leninismens problemer« (s. 129):

»Proletariatets (d.v.s. kommunistpartiets) diktatur består i partiets ledende direktiver plus de proletariske masseorganisationers gennemførelse af disse direktiver plus disses omsætning til handling i befolkningen ...«.

Man benyttede sig under revolutionen af disse »masseorganisationer«, »transmissioner«, »løftestænger«, »tandhjulsorganisationer«, »hjelpeorganisationer« og »drivremme«, som de i almindelighed kaldes i den kommunistiske litteratur, til virkeliggørelse af kommunisternes planer om overtagelse af magten og senere bevarelse af denne samt til at overføre det forholdsvist lille partis (under revolutionen kun 0,01 % og nu ca. 4-5 % af den samlede befolkning) vilje til befolkningen – »masserne«. Man gik endda så vidt, at dette forhold legaliseredes i den gældende forfatning af 1936, hvor det i artikel 126 hedder:

»I overensstemmelse med den arbejdende befolknings interesser og for at udvikle folkemassernes organisatoriske initiativ og politiske aktivitet, sikres der borgerne i Sovjetunionen ret til at slutte sig sammen i almene organisationer: Fagforeninger, kooperative foreninger, ungdomsorganisationer, sports- og forsvarsorganisationer, kulturelle, tekniske og videnskabelige foreninger, medens de mest aktive og bevidste borgere fra arbejderklassens rækker og fra andre lag af den arbejdende befolkning slutter sig sammen i Sovjetunionens Kommunistiske Parti (Bolsjevikerne), der er den arbejdende befolknings fortrup i dens kamp for at styrke og ud-

vikle det socialistiske system og den ledende kærne i alle den arbejdende befolknings organisationer, både de almene og de statslige.«

Den sidste, tilsyneladende uskyldige bisætning i denne artikel forvandler masseorganisationerne til et redskab i partiets hænder. Dette sker ifølge Stalins instrukser i »Leninismens Grundlag« (s. 75 ff.) således, at kommunisterne indefra øver indflydelse på masseorganisationernes aktivitet – leder dem –, hvilket ifølge Stalin »naturligvis ikke betyder, at disse formelt skal være underordnet partiets ledelse« – formelt beholder organisationerne deres selvstændighed, men de facto er de en gren af partiet. Ifølge partilovenes artikel 67 er partimedlemmerne forpligtet til at lede masseorganisationerne i overensstemmelse med partiets direktiver. Således er det både i forfatningen og partiets love fastslået, at de såkaldte masseorganisationer kun er et redskab i partiledelsens hænder, og således gøres det muligt at underkaste organisationernes millioner af medlemmer partiets vilje.

De vigtigste masseorganisationer er ungdoms-sammenslutningerne, kvindeforbundene, samt en række andre faglige og kulturelle sammenslutninger. Alle Sovjetunionens borgere er fra 6 års alderen til døden medlemmer af én eller flere masseorganisationer.

Ungkommunisterne – *KOMSOMOL* (Vsesojuznij Leninskij KOMmunistitjeskij SOjuz MOlodezji = Alunionens leninske kommunistiske forbund af ungdommen). Lenins kommunistparti havde før revolutionen ingen brug for en særskilt ungdomsorganisation, fordi de fleste medlemmer dengang selv var unge mennesker i 20–30 års alderen. Under revolutionens første fase i marts 1917 (februarrevolutionen) prøvede nogle unge mennesker i Petrograd at danne en

ungsorganisation uden for det kommunistiske parti. Efter kommunisternes magtovertagelse i november 1917 (oktoberrevolutionen) blev denne organisation opløst og først et år efter i november 1918 dannede kommunisterne selv deres egen ungdomsorganisation – KOMSOMOL –, som efter Lenins død i januar 1924 føjede Lenins navn til sit.

KOMSOMOL er den eneste sovjetiske masseorganisation, som ifølge sine og moderpartiets love helt åbent vedgår sine forbindelser med kommunistpartiet. De nugældende love blev vedtaget i april 1962 under KOMSOMOL's 14. kongres og blev derved tilpasset de nye partilove, som blev vedtaget et halvt år før. I begge love findes der en række bestemmelser om de enkelte KOMSOMOL-organers direkte underkastelse under partiets tilsvarende organer (partilovenes art. 60–63) og bestemmelser, hvori KOMSOMOL-medlemmernes pligt til at adlyde partiets ordrer fastslås (KOMSOMOL-lovenes præambel og art. 18).

Ifølge de nye loves artikel 4 kan som medlemmer i KOMSOMOL optages alle unge i alderen mellem 14 og 28 (før mellem 15 og 26). Medlemstallet har siden grundlæggelsen været jævnt stigende, og siden 1952 andraget ca. det dobbelte af partimedlemmernes.

Tilbagegangen i medlemstallet mellem 1933 og 1936 (se skemaet på næste side) skyldes de store udrensninger, som dog for partiets vedkommende fortsatte til 1938, fra hvilket tidspunkt KOMSOMOL's medlemstal begyndte at vise sin stærkt stigende tendens. Medens det kvindelige islæt blandt medlemmerne i 1924 kun udgjorde 3 %, steg det i 1962 til 45 %. Blandt medlemmerne findes intellektuelle, studenter, gymnasieelever, arbejdere og bønder. De til den 14.

År	Komsolmedlemmer i millioner		Partimedlemmer i millioner
	absolut	tilnærmelsesvis i % af de mulige	absolut
1917	—	—	0,0236
1926	1,8	2,5	1,1
1933	4,5	11,0	3,6
1936	3,6	8,0	2,1
1938	5,0	12,0	1,9
1939	9,0	20,0	2,3
1940	10,0	23,0	3,4
1952	14,0	30,0	6,9
1954	18,8	39,0	—
1956	—	—	7,2
1961	—	—	9,7
1962	19,4	40,0	10,0 ca.

kongres udsendte delegeredes sociale sammensætning kan eventuelt give fingerpeg om de menige medlemmers stilling i samfundet. Ifølge officielle oplysninger var der blandt kongressens 3862 delegerede 1237 arbejdere, 780 landarbejdere, bønder og landbrugsspecialister, 60 videnskabsmænd, 107 repræsentanter for kunst og litteratur o. l., 87 lærere, 239 studenter eller gymnasieelever, 855 KOMSOMOL-funktionærer. Af disse tal kan man måske slutte, at ca. 45 % af de delegerede kommer fra de ledende samfundsklasser, ca. 25 % fra de mellemste, og resten er arbejdere og bønder.

Optagelse i KOMSOMOL sker ifølge lovenes art. 4/a gennem kooptering, d.v.s. man kan ikke melde sig ind i foreningen, men hvert nyt medlem skal an-

befales af to Komsomolmedlemmer, der mindst i ét år var medlemmer, eller af et partimedlem, der kender kandidaten fra fælles arbejde eller studium. anbefalerne bærer det fulde ansvar for deres anbefaling.

KOMSOMOL's rundt regnet 20 millioner medlemmer er ifølge lovene underkastet en »moralkodex« bestående af 12 punkter. Et KOMSOMOL-medlem skal føre et eksemplarisk liv og først og fremmest være loyal over for partiet og kæmpe for dets idealer. Medlemmet skal være human over for sine medmennesker og føre et moralsk privatliv, være beskeden og »uforsømlig over for uret, parasittilværelse, uærlighed, ærgerrighed og havesyge ... over for kommunismens og fredens fjender ...«. Medlemmets mere konkrete opgaver er at deltage i de lokale partimøder (i reglen mindst 1 gang om måneden), deltage i ledelsen af andre ungdomsorganisationer, sportsforeninger, være aktiv i skole og universitetsforeninger o.s.v., o.s.v. Foruden det rent agitatoriske arbejde har KOMSOMOL-medlemmet også andre mere håndgribelige pligter. Således forpligter de sig til at bygge landeveje og højspændingsledninger, udføre specialopgaver i rekordtempo o. l. Deres indtil dato største indsats i det økonomiske liv var den praktiske deltagelse i nydyrkningsprojektet i Centralasien, hvor ca. 350.000 Komsomol-medlemmer fortsat arbejder under hårde forhold. Komsomol har desuden påtaget sig at åbne 35 nye miner i Donbas-området. I dette arbejde deltog 30.000 medlemmer. Adskillige byer, værksteder og miner, som blev bygget af Komsomol-medlemmer, bærer Komsomols navn. Således »Komsomolsk« ved Amur, ved Volga, Petjora, i Kazakhstan og flere steder.

Ligesom KOMSOMOL sorterer under partiet, ledes »Pionererne« (børn mellem 9 og 13 år) og »Oktoberbørnene« (fra 6 til 9 år) af komsomolerne.

Men én af KOMSOMOL's vigtigste opgaver ligger inden for forsvaret. Ifølge lovenes artikler 54 og 55 skal komsomolmedlemmer, der er aktive soldater eller aftjener deres værnepligt, organisere sig i *Forsvarskomsomol*. Det er i praksis en selvstændig organisation, der kontrolleres af forsvarets politiske administration. I 1926 talte forsvarskomsomol ca. 100.000 medlemmer, 1938 500.000, i 1941 var ifølge officielle oplysninger hver tredje soldat komsomolmedlem, og i 1962 regner man med, at 17 % af soldaterne er medlem af partiet og 60 % af KOMSOMOL. Det egentlige arbejde, d.v.s. politisk påvirkning af og kontrol med soldaterne, sker via »gruppekomsomol«, lederen af en komsomolgruppe inden for kompagniet. For at kunne bearbejde den enkelte soldat findes der en »agitor« i hver gruppe. Han udfører sit arbejde i fritiden, og det hører til hans pligt at kende hver eneste mands »politiske og moralske ansigt« i hele delingen. Takket være denne aktivitet kan partiet i tide erkende negative tendenser under opsejling og sørge for, at de i tide ledes i gunstig retning.

Forsvarskomsomols organisatoriske forhold er ikke fastlagt af civil-Komsomol, men af Sovjetunionens forsvars-hoveddepartement for den politiske administration. Forsvarskomsomols basis udgøres af grupperne i grundenhederne, kompagnier, batterier o.s.v. De danner en plenarforsamling, der vælger et »kompagnibureau«. Dette bureau vælger atter en sekretær. Til denne post vælges normalt en sergent eller et komsomolmedlem, der allerede før indkaldelsen var funktionær. Han foreslås af kompagniets stedfortræ-

dende chef for politiske anliggender. Derved sikrer man sig, at kun partitro folk besætter disse poster. Komsomols regimentsbureau skal endvidere godkende valget. Inden for kompagniet dannes Komsomolgrupper, der mindst tæller 3 medlemmer. De ledes af den såkaldte »Gruppkomsorg«.

Også ved bataillonnen findes et komsomolbureau med en sekretær. Hertil tager man for det meste en »starsjina«, en frivillig sergent. Indtil for kort tid siden måtte det kun være en officer. Bataillonssekretærens arbejde er ikke et æreshverv, men en fast konstillingsstilling.

For regimentsstaben gælder det samme princip. Sekretæren er her løjtnant eller kaptajn. Han må være medlem af partiet. Han modtager sine instrukser fra »Zampolitten«, d.v.s. den stedfortrædende chef for politiske anliggender. Via sekretærerne når befallingerne kompagniernes komsomolgrupper.

Over regimentsniveau er Komsomol ikke længere selvstændig. De ansvarlige officerer er en bestanddel af kommandoinstansernes politiske apparat. I det sovjetiske forsvars øverste politiske organ, det politiske hoveddirektorat, er en oberst ansvarlig for komsomolarbejdet. Han er samtidig medlem af den fælles Komsomols Centralkomité. Til udførelse af arbejdet råder obersten over en afdeling inden for hoveddepartementet. Hans afdelingschef er en oberstløjtnant, der atter har flere officerer til sin disposition for de forskellige arbejdsområder. Til at knytte forbindelsen til de underlagte tjenestesteder står yderligere inspektører og instruktører til rådighed.

Som ved hoveddepartementet har også underlagte stabe komsomolafdelinger inden for deres polit-for-

valtning. Det samme gælder militærdistrikter og militære skoler.

Medens partiet kan kontrollere og føre Komsomols unge, bliver intet uprøvet for at overtale de unge værnepligtige, der ikke allerede er medlemmer af Komsomol, til at træde ind. Komsomolarbejdets betydning for samfundet syner af meget og må skabe det indtryk blandt de unge værnepligtige, at Komsomol også inden for forsvaret udretter store ting, og at man gør bedst i at melde sig ind.

Den civile Komsomols organisatoriske opbygning følger nøje moderpartiets (se herom i forudgående kapitel). Det sted, hvor Komsomols 20 millioner medlemmer mødes med deres organisation, er de såkaldte »grundenheder«, som etableres i skoler, på universiteter, i fabrikker, i landbruget, i arbejdsbrigader, midlertidige arbejdssteder o. l. Kontakten mellem grundenhedens ledelse og de menige medlemmer opretholdes gennem en månedlig forsamling, dog i store enheder med over 500 medlemmer med større tidsintervaller. Grundenhederne vælger en komité (bestyrelse) og en sekretær; mindre enheder vælger kun en sekretær og hans stedfortræder. Grundenhederne vælger desuden delegerede til republikorganisationernes kongresser og til region-, område-, kreds-, by- og rayonorganisationernes konferencer. Disse sammenkaldes hvert andet år, dog for de større republikkers vedkommende kun hvert fjerde. Disse organisationer vælger igen bureauer eller komiteer samt sekretærer og delegerede til Komsomols unionskongres, som holdes hvert fjerde år (den 14. kongres i april 1962). Unionskongressen vælger en centralkomité og den centrale revisionskomité.

Komsomols organisatoriske opbygning:

Landets territoriale inddeling:	Komsomols tilsvarende organer:
Sovjetunionen.	Unionskongres (hvert 4. år). Valg af centralkomité, bureau og sekretariat.
Unionsrepublikker.	Republikkongres (hvert 2. år). Valg af: centralkomité, sekretariat og delegerede til Unionskongres.
Autonome republikker, autonome områder, oblaster, kredse.	Territorialkonferencer (hvert 2. år). Valg af komitéer eller bureauer og sekretærer samt delegerede til Republikkongres.
Rayoner, byer og landsbyer.	Rayon- og kommunekonferencer (hvert år). Valg af komitéer og sekretærer samt delegerede til Republikkongres.
Fabrikker, virksomheder, RTS'er, kollektive brug, statsbrug, skoler, institutter, universiteter o. l.	Grundenheders forsamlinger (hver måned). Valg af komitéer og sekretærer samt delegerede til rayon-, by- eller landsby-konferencer.
Komsomols komitéer og sekretærer arbejder efter direktiver fra de tilsvarende instanser i moderpartiet.	

Centralkomiteen møder to gange årlig, og til vide-reførelse af arbejdet mellem samlingerne vælges et bureau (svarer til partiets præsidium) og et sekretariat. Disse sidste to organers medlemmer er »ældre herrer« i reglen i 40 års alderen og er samtidig medlemmer af moderpartiets centralkomité. Fra disse to organer sendes direktiverne nedadtil til mellemedets sekretærer og grundenhedernes ledelse. Ligesom der i moderpartiets love findes særskilte bestemmelser om »jernhård disciplin«, »selvkritik«, den såkaldte »demokratiske centralisme« o.s.v., findes der også i Komsomols love lignende bestemmelser (f. eks. artiklerne 1/h, 11 og 18). Afslutningsvis skal det bemærkes, at Komsomol under sin sidste kongres i april 1962 helt har opgivet at vedtage et ungdomsprogram, men ifølge lovenes præambel helt og holdent kn s tte moderpartiets program, som blev vedtaget under d. 22. partikongres i oktober 1961. Komsomol udgiver dagbladet »Komsomolskaja Pravda« og en række andre periodiske publikationer og ejer et eget forlag. På det internationale felt deltager Komsomol i den (kommunistiske) »Demokratiske ungdoms verdensf deration«s arbejde, og er bl. a. medarrangør for de kommunistiske ungdomsfestivaler (sidst i Helsingki i sommeren 1962).

Fagforeningerne er Sovjetunionens største masseorganisation, som ifølge de sidste officielle oplysninger (nov. 1962) har ca. 66 millioner medlemmer eller praktisk talt alle lønmodtagere. Det skal tilføjes, at medlemmer af kollektive landbrug og h ndv rkskollektiver og deres familiemedlemmer ikke betragtes som lønmodtagere, hvorfor de heller ikke kan være medlemmer af fagforeningerne. Af den ovenfor anførte definition af masseorganisationer fremgår det,

at fagforeningerne ikke kan have samme virkefelt og opgaver i Sovjetunionen som i de vestlige lande. Selve navnet *fagforening* dækker ikke det begreb, man i den vestlige verden betegner ved samme navn. Sovjetunionens fagforeninger er nemlig organiseret på grundlag af »bedrifts«- eller »industriforbundsprincippet«, hvilket betyder, at *alle* arbejdere, teknikere, videnskabsmænd, lærere, funktionærer o.s.v. ved *samme* virksomhed, fabrik, statslandbrug, handel, transport, administration, læreanstalter, skoler og andre institutioner er organiseret i *samme* fagforening uanset deres arbejdsfelt og uddannelse. Det drejer sig altså ikke om en organisation til varetagelse af en enkelt faggruppes interesser (som i de vestlige lande), men om en institution, som omfatter alle medarbejdere inden for de enkelte grene af samfundsapparatet og produktionsstederne.

Dette organisatoriske princip er en umiddelbar følge af den kommunistiske ideologis syn på fagforeningernes opgaver. Ideologisk karakteriseres fagforeningerne som en politisk (ikke faglig) kamporganisation, hvis første opgave er at virkeliggøre de professionelle revolutionære – kommunisternes – planer. Fagforeningerne skal i et »kapitalistisk« land ikke spille deres kræfter på lønkamp, økonomiske fordele o. l. »Først skal det kapitalistiske system styrtes, hvorefter det kommunistiske regime selv kan virkeliggøre løfterne om forhøjet levestandard o.s.v.«, hævdes det på s. 118 i den engelske udgave af »*Handbook on the Soviet Trade Unions*« (Moskva). Samme princip anvendes også over for fagforeningerne uden for Sovjetunionens grænser, og især i udviklingslandene, som det bl. a. fremgår af det kommunistisk ledede Verdensfagforbunds resolutioner og publikationer.

Lenins udtalelse under en partikonference i sommeren 1913, om at »gøre fagforeningerne til et bolværk for partiet« som en forudsætning for en heldig gennemførelse af kommunisternes revolutionære planer, er stadigvæk gældende lov. Dette fremgår iøvrigt også af de sovjetiske fagforeningers love, hvor det bl. a. fastslås, at fagforeningerne »udfolder deres virksomhed under Sovjetunionens kommunistiske Partis ledelse – det parti, der organiserer og styrer det socialistiske samfunds kræfter.« Fagforeningernes opgave er ifølge kommunistiske retningslinier *for* kommunisternes overtagelse af magten, at foretage revolutionært undermineringsarbejde under kommunistpartiets ledelse og *efter* etablering af en kommunistisk regeringsform at støtte partiet i dets arbejde for at »bygge det socialistiske samfund«. I dette arbejdsfelt indgår imidlertid ikke løn- og arbejdstidsspørgsmål. Den ideologiske forklaring på denne ganske betydelige begrænsning af fagforeningernes opgave er, at »klasse modsætningerne« og »klassekampen« er ophørt i et kommunistisk regeret land, hvorfor »folket« (d.v.s. staten) som ejer af alle produktionsmidlerne selv sørger for en retfærdig løn. Derfor betragtes strejke i et kommunistisk regeret land for sabotage, fordi arbejderen (d.v.s. ifølge kommunistisk terminologi »folket«) ikke kan strejke imod sig selv – de af hele folket ejede virksomheder. Hvis man alligevel gør det, er man en »fjende af folket«.

Det varede imidlertid længe, inden alle i Sovjetunionen accepterede disse principper. Først i 1930 under den 16. partikongres lykkedes det Stalin at knække »højreoppositionen«, som ønskede fagforeningernes »økonomiske« opgaver bevaret og fagforeningerne adskilt fra stat og parti, idet de påstod, at fagforenin-

gerne burde varetage arbejdernes interesser over for den ny arbejdsgiver – staten, henholdsvis partiet. (Højreoppositionens ledere blev under de store udrensninger midt i trediverne henrettet, og den førende fagforenings-leder blandt dem, Tomskij, tog sig af dage). Siden Stalins opgør med »højreoppositionen« kan fagforeningerne betragtes som en lydig masseorganisation i partiets tjeneste. Det er derfor i dag staten og partiet, der gennem »Statskomiteen for arbejde og lønsspørgsmål« og på grundlag af retningslinierne for de samfundsøkonomiske perspektivplaner (populært femårsplaner) fastsætter løn og arbejdstid. Ganske vist bliver fagforeningerne konsulteret, men de ledes af kommunister, som igen gennem princippet om partidisciplin er tvunget til at realisere partiets ordrer. De kommunistiske fagforeningsmedlemmers loyalitet gælder partiet på bekostning af fagforeningerne. I en orientering, som de sovjetiske fagforeninger udsendte i oktober 1962, hedder det bl. a.:

»Sin ledende rolle og indflydelse på fagforeningsorganisationernes virksomhed udøver partiet gennem de kommunister, der står som medlemmer af fagforeningen«.

Når fagforeningerne er berøvet deres hovedopgave at varetage de fastlønnedes lønnings- og arbejdstidsmæssige interesser, hvilke er så de opgaver, de skal løse? De skal på partiets og statens vegne sørge for realisering af de samfundsøkonomiske produktionsplaner; de skal arrangere såkaldt »socialistisk kappestrid«, ifølge hvilken flere virksomheder forpligter sig til at overopfylde planerne. Fagforeningerne skal sørge for »opdragelse til arbejdet«, d.v.s. for opretholdelse af arbejdsdisciplinen bl. a. gennem organisering af »kammeratskabsdomstole« på de forskellige

arbejdspladser. Inden for deres virkefelt falder også kontrol af beskyttelsesforanstaltninger og hygiejne på arbejdspladserne. Alle disse og andre opgaver indføjes i de såkaldte »kollektive overenskomster«, som fagforeningerne afslutter med bedrifterne og institutionerne. Desuden falder det inden for fagforeningernes arbejdsområde at fungere som voldgiftsdommer i konflikter mellem ansatte og virksomhedens ledelse. Dog undtaget alle spørgsmål, som står i forbindelse med fastsættelse af lønningers og akkorders højde, samt arbejdstidens længde.

Fagforeningerne har desuden overtaget en række opgaver fra staten, således administrationen af socialforsikring (bl. a. folkepensioner), sygekasser, hvilehjem, sanatorier og feriesteder. Ydermere har de kontrol med opførelse og fordeling af nye boliger. Blandt opgaverne vedrørende arbejderens fritid kan nævnes organisering og ledelse af »klubber« og »kulturkredse« samt ledelse af fagforeningsbiografer (ca. 8000) og amatørteatre. På sportens område spiller fagforeningerne en ledende rolle, idet de fleste sportsklubber ledes og finansieres af fagforeninger. Således er »Dynamo«-klubberne knyttet til de stats- og kommunalansattes fagforeninger, »Metallurg« til jernindustrien, »Iskra« til videnskabsmændenes fagforening o.s.v. På det internationale område støtter fagforeningerne bl. a. »kravene om frihed for kolonierne«. De iværksætter store »fredskampagner« eller opfordrer arbejderne til at producere mere og tage overarbejde til »fredens beskyttelse« m. m. Fagforeningerne udgiver dagbladet »Trud« og flere tidsskrifter og har desuden sit eget forlag. Alle disse og andre lignende opgaver er omtalt i fagforeningslovene, vedtaget på fagforeningernes 12. kongres i 1959.

Organisationsapparatet, som skal sørge for gennemførelse af de her kun eksempelvis nævnte arbejdsopgaver, ligner kommunistpartiets, dog med den afvigelse, at fagforeningen ved siden af sin regionale (geografiske) opdeling også har en brancheopdeling i 22 fag. Til organisationsskemaet på næste side kan føjes følgende korte forklaringer:

De ca. 450.000 *grundorganisationer* omfatter alle Sovjetunionens arbejdspladser (undtagen de kollektive landbrug og håndværkskollektiver), uanset om det drejer sig om gigantiske industrikombinater eller landsbysmedien, om videnskabernes akademi eller landsbyskolens lærerforsamling. Alle grundorganisationer har underafdelinger til løsning af de oven for omtalte arbejdsopgaver. Således findes f. eks. afdelinger for tildeling af boliger, for pladser på sanatorier, for hygiejne o.s.v. Grundorganisationerne holder generalforsamlinger og møder inden for de mange afdelinger og vælger deres funktionærstab samt delegerede til det næste trin, nemlig brancheforeningerne og regionalrådene.

Der findes 22 *brancheforeninger* (f. eks. for stats- og kommunalansatte, for alle ansatte inden for følgende industrigrene: maskinbygning, metallurgi, kul, olie, jernbanedrift, byggeri, kemi, statslandbrug, o.s.v. samt for arbejdere inden for kulturlivet: teater, film o. l.). De ca. 450.000 grundorganisationer er desuden sammenfattet regionalt, d.v.s. uden hensyn til arbejdsfelt. Alle fagforeninger inden for en administrativ enhed er organiseret i *regionalfagforeninger*. Disse i forbindelse med de 22 brancheforeninger vælger delegerede til *Unionskongressen*, som er alle fagforeningernes øverste organ, og som samtidig opretholder forbindelserne til partiets og statens øverste ledelse

+
 +
 +
 +
 +
 +
 +
 +
 ↓
 +
 +
 +
 +
 +
 +
 +

Revisions- kommission

Parti
og
Regering

Præsidium
og
sekretariat
møder efter behov

22 BRANCHEFAGFORENINGER
Holder kongres hvert andet år.
Vælger sin centralkom. og sekre-
tariat og deleg. til Unionskongr.

Centralkomite
og
sekretariat

ca 450 000 GRUNDORGANISATIONER med ialt 66 000 000 medlemmer. Møder efter behov. Hver organisation vælger bestyrelse, sekretariat, fagkomiteer og kommissioner samt delegerede til regional- og brancheorganisationer.

→ valg + → + kommandovej

bl. a. derved, at formanden samtidig er medlem af partipræsidiets. Kongressen møder hvert fjerde år og vælger et Centralfagforeningsråd, som møder mindst to gange årlig. Den virkelige ledelse af fagforeningerne er det af Centralrådet valgte *Præsidium* og dets *Sekretariat*. Herfra sendes ordrer og befalinger til regional- og brancheorganisationerne samt til grundorganisationerne.

De kollektive landbrug (kolkhozer) og håndværks-sammenslutningerne, som vistnok omfatter ca. 2/5 af Sovjetunionens befolkning, hører også på en vis måde til masseorganisationernes store gruppe. Også i disse rent økonomiske sammenslutninger kræver partiet retten til den ideologiske ledelse og økonomiske kontrol. Denne ret er nedfældet i forfatningens art. 126, som fastslår partiets ledende rolle med hensyn til kooperative sammenslutninger. Denne ret realiseres således, at der i alle kolkhozer og håndværkssammenslutninger etableres partigrupper, som direkte er underordnet partiets ledelse, og ifølge partilovenes artikel 67 har pligt til at deltage i de pågældende økonomiske organisationers ledelse.

Andre masseorganisationer skal kun omtales ved deres navn, idet deres organisatoriske opbygning og afhængighedsforhold af partiet er baseret på samme bestemmelser, som allerede er nærmere beskrevet i forbindelse med Komsomol og fagforeningerne. Der findes forskellige forbund for udøvere af videnskabelige og kunstneriske erhverv, som f. eks. forbund for forfattere, journalister, kunstnere, arkitekter, komponister og filminstruktører. Desuden findes der sammenslutninger for anatomer, historiologer, embryolo-

ger, børnelæger, neurokirurger m. fl. Ingeniørerne er organiseret efter teknologiske fag. Alle disse forbund og selskaber har deres egne forlag og udgiver periodiske publikationer.

Blandt andre organisationer kan nævnes: De sovjetiske kvinders komité (en afdeling af Kvindernes Demokratiske Verdensforbund), Sovjetiske ungdomsorganisationers komité, Sovjetkomiteen for solidaritet med Asiens og Afrikas folk, Sovjetiske krigsveteraners Organisation, Sovjetkomiteen for fredens forsvær m. fl. Også for disse masseorganisationer gælder naturligvis forfatningens artikel 126 samt partilovenes artikel 67. Ved hjælp af disse to artikler leder partiet alle Sovjetunionens både indad- og udadvendte masseorganisationer, og dermed virkeliggøres den kommunistiske tese om, at kommunistpartiet »... ikke deler og ikke kan dele førerskabet med andre partier« (Leninismens Problemer s. 121).

Sovjetrussiske missiler til anvendelse i kamp på havet.

Af orlogskaptajn J. B. Pranov.

Medens Sovjetunionen tidligere har omgærdet sine militære tekniske landvindinger med megen hemmelighedsfuldhed, er der siden midten af 1961 publiceret ikke så få oplysninger om russiske missiler i taler, tekst og billeder samt ved fremvisning af våben og våbenbærere ved de årlige parader på den Røde Plads i Moskva og Nevaen i Leningrad.

Selv om de offentliggjorte pressemeddelelser skal tjene det sandsynlige formål med denne bemærkelsesværdige lempelse af hemmelighedsfuldheden – nemlig at øge unionens prestige ved demonstration af dens militære styrke og et fremskredent våbenteknologisk stade – og derfor er propagandistisk opsat, giver de tillige et ganske godt grundlag for at bedømme arten af de missilvåben, der fra Sovjetunionens side kan tænkes indsat i kampen på søen. Derimod er det særdeles vanskeligt ad denne vej at danne sig et indtryk af antal og effektivitet af disse våben.

De efterfølgende oplysninger er hentet fra russiske presse- og tidsskriftsmeddelelser. Ved bedømmelsen af våbensystemerne er dels anvendt offentligt tilgængelige vestlige analyser, dels en sammenligning med tidligere eksisterende og planlagte våbensystemer af lignende art, jævnfør i øvrigt kildefortegnelsen i slutningen.

De af Sovjetunionen offentliggjorte billeder må formodes at være passende retoucherede, for at vitale oplysninger ikke skal kunne udledes af vestlige eksperter. Nogle af billederne synes at være fotomontager, der tjener hensynet til propagandaen. Disse forhold og den kendsgerning, at forfatteren ikke er – og hen-set til Danmarks ringe indsats på missilområdet heller ikke har mulighed for at være – ekspert på området, gør, at læseren ikke må forvente at få præsenteret beviselige kendsgerninger.

Sømålsmissiler i overfladeskibe.

De første missilbærende enheder, der med sikkerhed er konstateret, er KILDIN- og KRUPNYJ-klasserne, hvoraf KILDIN (= omarmet KOTLIN) formentlig er en forsøgstype, og KRUPNYJ synes at være en forløber for en endnu større klasse, KYNDA.

KRUPNYJ (fig. 1) hvis data er $l \times b \times d = 133 \text{ m} \times 13,4 \text{ m} \times 5 \text{ m}$, 3.500 t, 100.000 HK, 38 knob er foruden med 4 stk. firlinge-automatkanoner og torpedoer armeret med missillaunchers for og agter (A -Y). I overbygningen agten, henholdsvis foran for launcheren findes åbenbart magasiner for missilerne. Disse, der – på et ikke her gengivet billede – ligner et mindre luftfartøj, kan med stor sikkerhed bedømmes til at være beregnet til brug mod overflademål, thi radarudstyr, der kunne indicere et luftmålsmissil af BO-MARC-typen, findes ikke på skibene.

Missiler af luftfartøjstype har i almindelighed stor rækkevidde. Som eksempel kan nævnes REGULUS I, der kan flyve max. omkring 900 km i løbet af én time.

Rækningen er imidlertid i høj grad afhængig af nytelastens andel i missilets vægt samt af missilets hastighed og flyvehøjde. Flyvehøjden er formentlig lav,

Fig. 1: KRUPNYJ-jager.

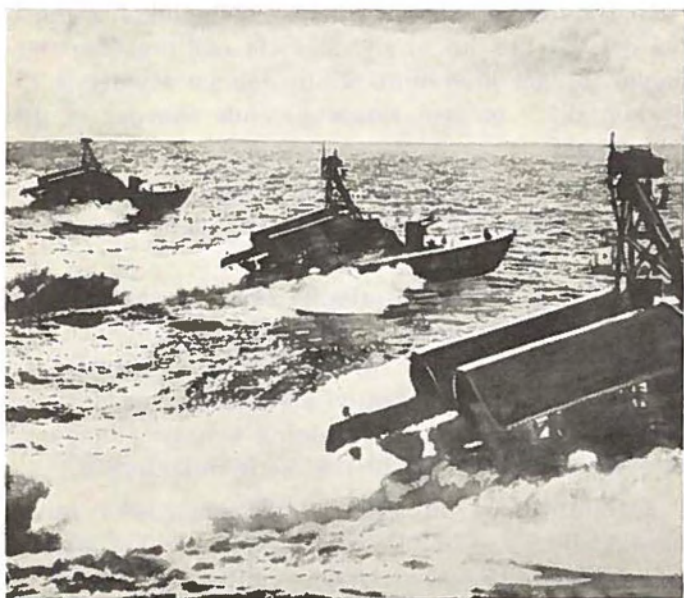

Fig. 2: KOMAR - MMB.

da dette vil hyde missilet de bedste betingelser for at trænge gennem målets luftforsvarszone. Man kan derfor forestille sig, at missilet enten er relativt langsomt, men med stor rækning (REGULUS), eller meget hurtigt (supersonisk) med kortere rækning.

Betingelsen for anvendelsen af missilet mod sømål er naturligvis, at KRUPNYJ-jageren kan lokalisere disse. Med eget radarudstyr er dette formentligt muligt ud til en afstand af 20–25 sømil, afhængigt af målets størrelse. Skal missilets eventuelle større rækning udnyttes, må andre enheder hjælpe til med at lokalisere fjenden. Hertil kan tænkes anvendt u-både, overfladeenheder og fly. Det er i denne forbindelse værd at bemærke helikopterplatformen agten for agterste launcher.

Med andre enheder til hjælp ved mållokaliseringen må det antages, at missilsystemets rækning kan flerdobles. Sikker kommunikation – og sandsynligvis radarkontakt – mellem samarbejdende enheder er dog nødvendig.

Når fjenden er lokaliseret og udpeget som mål, skal missilet styres mod dette; hvorledes dette sker vides ikke.

Een mulighed er, at missilet styres hele vejen fra skibet, der i så fald må være i radarkontakt med målet, enten direkte med egen radar eller indirekte ved automatisk modtagelse af en anden enheds radarbillede. Hvis en kraftig kærneladning benyttes, må dette system antages at give tilstrækkelig nøjagtighed.

Såfremt større nøjagtighed tilstræbes, eller radarkontakt ikke kan opretholdes, kan det tænkes, at missilet i terminalfasen anvender homing, f.eks. aktiv radarhoming eller passiv radar- eller infrarød-homing.

Fig. 3: KOMAR, bro og missiler.

Det må formodes, at et missil af den beskrevne art har et effektivt krigshoved. En sprængladning på $\frac{1}{2}$ –1 t som de tyske V-1 bomber er ikke usandsynlig, og at kærneladning kan anvendes, må anses for givet.

KOMAR- og OSA-motormissilbåde (MMB).

Disse fartøjer er af særlig interesse for Danmark og andre Østersønationer, da de i modsætning til de foregående skibe øjensynligt primært er beregnet til brug i kystfarvande.

Fig. 4: OSA - MMB.

KOMAR (fig. 2 og 3) er en omarmet MTB af P6-klassen (100 t, 40 knob). Den er udrustet med 2 faste, kombinerede containere/launchere til de to sømålsmissiler, der udgør bådens hovedarmering, samt med let luftværnsmaskinskyts.

OSA (fig. 4 og 5) har 4 containere/launchere af en tilsyneladende mere solid konstruktion. Fartøjet er formentligt dobbelt så stort som KOMAR og tilsvarende mere sødygtigt. Selv om launcherne er af noget forskellig konstruktion i de to skibstyper, kan missilerne være af samme type, hvilket i mangel af andre oplysninger vil blive forudsat i det følgende.

Billederne viser, at missilet er nogenlunde af størrelse som en 53 cm torpedo. Det er forsynet med vinger eller finner og har en underhængt startraket. Det kunne således minde noget om det nu henlagte franske sømålsmissil MALAFACE, der opgives at have en længde på ca. 6 m, en rækning på 20–30 sml. og et krigshoved på ca. 750 kg.

Som tidligere nævnt er der nær sammenhæng mellem fart, rækning og nyttelast, ligesom målfatnings- og styreproblemer begrænser muligheden og dermed behovet for stor rækning.

Missilets facon samt de stabilitetsproblemer, der vil opkomme, hvis supersonisk fart anvendtes, tyder på, at farten er under Mach 1. En fart omkring 500 knob må anses for sandsynlig.

En rimelig målsætning for sprængladningens størrelse kunne være, at een enkelt træffer skal kunne sænke eller alvorligt beskadige et skib af jagerstørrelse. Dette opnåedes under 2. verdenskrig med verdenshistoriens første styrede missil, den tyske HS 293, der havde en sprængladning på ca. 275 kg, hvilket svarer til sprængladninger i en 53 cm torpedo. Under kam-

Fig. 5: Missilfyrende OSA - MMB'er.

pene om Anzio-brohovedet sænkedes bl.a. krydseren SPARTAN og jagerne JANUS og INGLEFIELD af denne fjernstyrede, raketdrevne glidebombe.

Fig. 6: KYNDA-jager.

MMB'ernes radarrækning begrænses af den forholdsvis ringe antennehøjde. Den anslås afhængigt af målstørrelsen at være maksimalt 10–15 sml. Samarbejde med andre enheder er mulig i et vist omfang derved, at bådene ledes ind i passende position i forhold til målet. Egentlig hjælp til ildledelsen synes derimod mindre sandsynlig.

Med hensyn til styringen er det vanskeligt at slutte sig til noget af de offentliggjorte billeder og beretninger, og man må derfor nøjes med nogle betragtninger over de teoretiske muligheder, der synes at foreligge.

Styring af missilet hele vejen til målet fra skydende skib er mulig, men næppe sandsynlig henset til MMB'ernes beskedne teletekniske udstyr. Af samme grund kan formentlig semiaktiv-radarhoming udelukkes.

Aktiv-radarhoming ville være en attraktiv løsning, da MMB'en er ubundet i sin optræden efter missilets afskydning. Aktiv-radarhoming kunne kombineres med kommandostyring eller kursstabilisering i banens begyndelse.

De ovennævnte styreformere ville formentlig bringe missilet til træfning nogenlunde i midten af den del af målet, der ligger over vandet. Virkningen heraf kan sammenlignes med det tidligere nævnte HS 293 missils.

Det kan dog ikke udelukkes, at man har arbejdet videre med de tyske HS 293 C og HS 294-projekter. Det var planen, at missilet skulle falde i vandet ca. 30 m før målet, bæreplaner m.v. frigøres, og krigshovedet fortsætte ind mod målet under vandlinien. Det skulle formentligt være muligt at kombinere især aktiv radarhoming med denne missilbane.

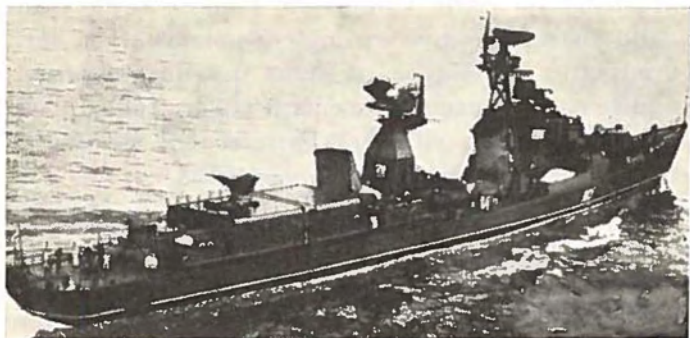

Fig. 7: Ombygget KOTLIN-jager, armeret med luftværnsmissiler.

Fig. 8: Krydser, bevæbnet med luftværnsmissiler.

I stedet for *aktiv* kan *passiv homing* tænkes anvendt. Dette ville give en enklere konstruktion, men forudsætter selvfølgelig, at målet udsender den nødvendige elektro-magnetiske energi (radar, radio, infrarød). Træfningen ville koncentreres om strålingens energikilde (antenner, skorstene, udstød).

Den enkleste løsning ville være at anvende missilet som en luftbåren torpedo, der ved hjælp af en autopilot holdes på en på forhånd beregnet kollisionskurs. Beregningen af missilkursen ville være kun lidt mere kompliceret, end hvis det drejede sig om en almindelig torpedo, og da »torpedo«farten er af størrelsesorden 10 gange den hidtil anvendte, bør rimelig træning også på større afstande end normalt for torpedoer kunne påregnes.

Teorien støttes – hvis man kan tillægge tegninger og fotos af afskydningen betydning – af, at der både ved flere- og enkeltskibsangreb ligesom ved torpedo-skydning skydes i salver (se fig. 5).

Såfremt denne styremetode, der har den fordel at være jammesikker, anvendes, må det anses for sandsynligt, at missilet ved passage over målet ved hjælp af et afstandsbrandrør bringes til detonation. Virkningen af en sådan luftdetonation kunne være aldeles ødelæggende for målets kampeffektivitet, idet radio og radarantenner, centralsigter, kabler og personel kunne sættes ud af spillet. Man sammenligne f.eks. med den skade, som en blot 15 kg tung 102 mm granat kan forvolde ved luftdetonation.

Uanset hvilket styresystem der måtte blive anvendt, må det formodes, at den sovjetrussiske flåde her har frembragt en effektiv afløser for torpedoen, med en rækning på op til 10 sml., en fart der er tidoblet, og

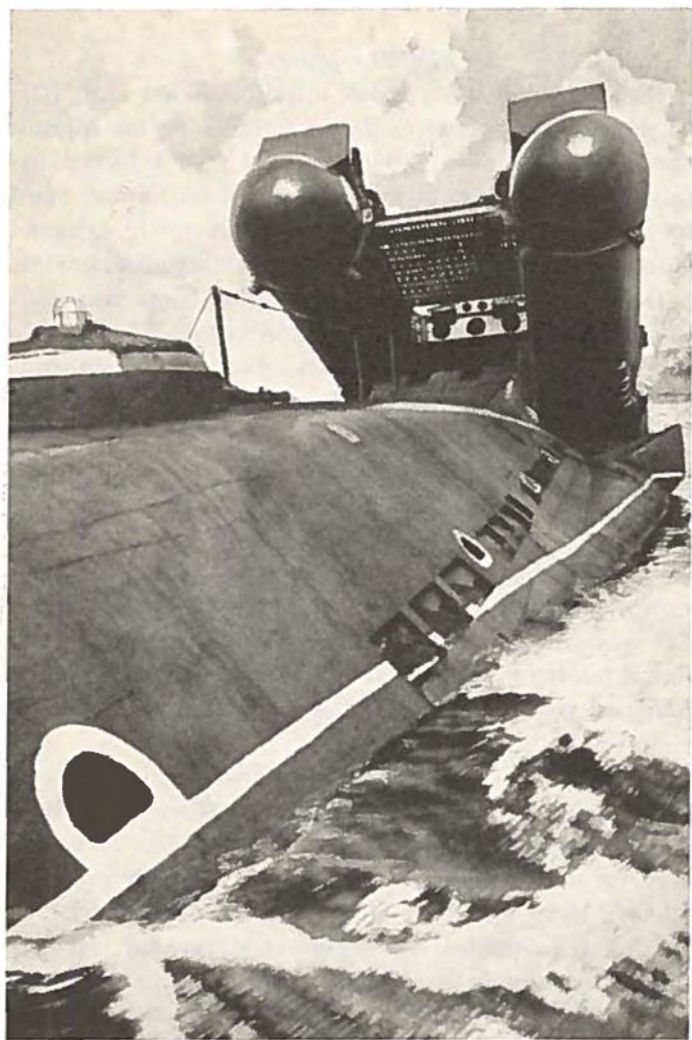

Fig. 9: U-båd med sømålsmissiler.

en virkning der i hvert fald svarer til 53 cm torpedoens.

KYNDA-jagere.

KYNDA er et nyt russisk missilbevæbnet skib (fig. 6). Hovedarmeringen er 2 stk. firerørs SS-missillaunchere. Derudover er skibet forsynet med 1 luftværnsmissillauncher, 2 dobbelte kanoner af let kaliber samt torpedoer. Det er endvidere udrustet med et meget stort antal radarantennener og andet elektronisk udstyr.

De to fireløbende missillaunchere muliggør, at man i hurtig rækkefølge kan affyre 8 missiler, hvilket selvfølgelig vil komplicere målets afværgeforanstaltninger. I øvrigt er der ingen oplysninger frigivet om missilerne, men det kan antages, at de styreformere, der er angivet for såvel KRUPNYJ som MMB'erne, også kan anvendes i dette skib. Det kan også tænkes, at der af hensyn til faren for jamming anvendes forskellige styremetoder i en salve missiler således, at f.eks. een type missil homer passivt mod de luftværnsradarer, der anvendes ved beskydning af missilerne, medens aktivt homende missiler samtidigt sikrer, at målet ikke kan beskytte sig selv ved at standse al radartransmission.

Luftværnsmissiler.

Som ovenfor nævnt er KYNDA bevæbnet med luftværnsmissiler. Også en KOTLIN-jager (fig. 7) er observeret med en sådan armering, der – foruden af missilerne, hvorom ingen oplysninger er offentliggjort – består af en dobbelt launcher og styreradar. Medens launcheren ligner tilsvarende amerikansk materiel, afviger radarantennerne tilsyneladende betydeligt fra de i Vesten anvendte.

Også russiske krydsere har fået installeret luftværnsmissiler, se fig. 8. De viste missiler er af den

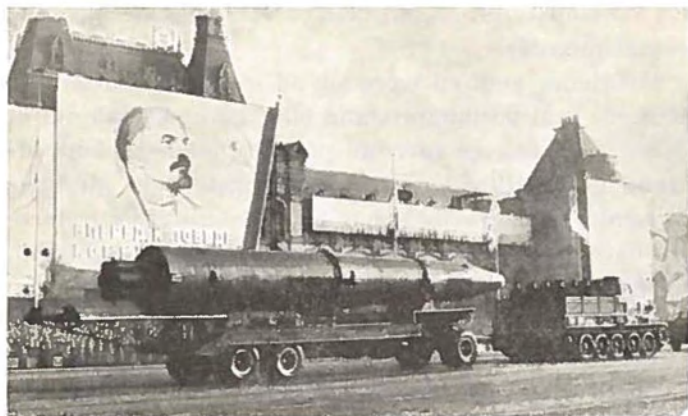

Fig. 10: Ballistisk u-bådsraket (POLARIS-type).

type, der allerede i 1957 fremvistes ved novemberparaden i Moskva. Dette missil, der af vestlige iagttagere angives at være 7,6 m langt og af lignende art som NIKE AJAX, synes temmeligt stort til anvendelse i mindre skibe end just krydsere.

U-bådsmissiler.

Højtstående russiske ledere har ved flere lejligheder ladet forstå, at også den russiske ubådsflåde er udrustet med missiler, både til bekæmpelse af fjendtlige overfladestyrker og til bombardement af fjendtligt landområde, og at disse missiler ligesom POLARIS-raketter kun affyres fra neddykkede ubåde. Sidstnævnte oplysning gælder dog formentlig kun de ballistiske bombardementsmissiler.

Til yderligere understregning af de nævnte oplysninger er nu frigivet nogle få billeder.

På fig. 9 ses en ubåd forsynet med et par rørformede containere/launchere. Disse kan minde noget om

KYNDA-udstyret og kan tænkes at indeholde lignende sømålsmissiler.

Hvorledes man vil bære sig ad med at lokalisere og beskyde mål på lang afstand eller gøre sig håb om at overleve et angreb ført ind på overfladen på kort afstand er indtil videre temmeligt gådefuldt. Muligvis anvender man passiv sonar til at lokalisere en større formation af skibe og sender missilet af sted i håb om, at det vil home mod et tilfældigt af disse.

Det er dog også muligt, at missilet ikke er beregnet til brug mod sømål, men derimod kun til bombardement af faste mål, f. eks. havne.

Det ballistiske missil (fig. 10), der for nyligt præsenteredes som et maritimt våben, er efter al sandsynlighed en russisk pendant til den amerikanske POLARIS-raket. Såfremt den opgivne længde på ca. 15 m er korrekt, hvilket efter billedet at dømme meget vel kan være tilfældet, er den russiske raket ca. 50 % længere end POLARIS. Diameteren synes at være nogenlunde ens for de to våben, nemlig omkring 1,5 m. Den russiske raket synes at have 2 eller 3 trin, medens POLARIS har 2.

Foruden vægten af nyttelasten er rækningen afhængig af raketbrændselets art, og da disse detaljer ikke kan udlæses af billedet, kan der imidlertid intet siges om de russiske raketters rækning i forhold til POLARIS, hvis operative udgave har en virknings-radius på 1200 sml, og hvis A-3 udgave skal have en rækning på 2875 sml.

Det lange russiske missil kan ikke som POLARIS opstilles vertikalt i U-bådens skrog, og det har derfor været nødvendigt at lade missilbeholderen gå op gennem tårnet. Herved begrænses det antal missiler, der kan medføres. I henhold til »Jane's Fighting Ships

Fig. 11: BADGER-fly med 2 KOMET-missiler.

1961-62« kan G-klassen medføre 4 og Z-klassen 2 missiler. Til sammenligning kan det nævnes, at de amerikanske »George Washington«-ubåde hver medfører 16 stk. POLARIS raketter.

Flybårne sømålsmissiler.

Et antal flybårne missiler har været fremvist ved de årlige fly-opvisninger, men om anvendelsen i en søkrig er kun lidt fremkommet.

Et missil, der bl.a. i tidsskriftet »Missiles and Rockets« benævnes KOMET D, angives at være drevet af en turbojet og at være beam-rider. Denne styreform indikerer, at missilet er beregnet til anvendelse mod sømål, da jordmål ikke kan forventes at give tilstrækkelig radarkontrast. Rækningen angives til 55 miles og farten til ca. Mach 1. Samme missil angives i tidsskriftet »Flight« at være forsynet med en radar-dome i næsen. Bombeflyet BADGER kan medføre et missil ophængt under hver vinge, se fig. 11.

Anvendelse af beam-ridig ville være en logisk udvikling af det tyske HS 293-system, der anvendte en optisk line-of-sight bane. Missilets radardome antyder, at der i terminalfasen anvendes semiaktiv radar-homing, en meget almindelig kombination af styreformer.

Beam-riding-teknikken hæmmer i alvorlig grad moderluftfartøjets bevægelsesfrihed, og gør det derved til et let mål for nutidens luftværnsraketter og jagerfly. Dette forhold og den kendsgerning, at systemet er overdraget bl.a. Indonesien og Ægypten lader formode, at det nu er forældet og afløst af nogle af de tidligere nævnte flybårne missiler, der må formodes at være udrustet med mere hensigtsmæssige styremetoder, fortrinsvis homing.

Sandsynlig anvendelse af russiske missilbevæbnede enheder.

I en global krig vil de vestallieredes skæbne være i høj grad afhængig af udfaldet af kampen på oceanerne. Her vil ubådsbaserede missiler og hangarskibsbaserede fly kunne overleve et overraskelsesangreb og rette afgørende gengældesslag mod en fredsbryder. Herfra vil der kunne ydes taktisk støtte til kam-

pen om territoriet. Og over oceanerne skal transporten af personel og materiel føres frem til de afgørende krigsskuepladser.

Det må derfor være livsvigtigt for Sovjet at kunne slå mod NATOs søstridskræfter, i første række mod hangarskibsstyrkerne.

Med indførelsen af missiler synes Sovjetunionens flåde at have fået midler hertil. Endnu er antallet af enheder vel utilstrækkeligt og især er luftforsvaret på grund af manglende hangarskibsbaserede jagere utilstrækkeligt. På den anden side må missiljagere antages at være langt billigere end hangarskibe, således at den traditionelle russiske masseindsats kan kompensere for evt. svagheder. Den nu påbegyndte indførelse af luftværnsmissiler vil fremover forbedre det aktive luftforsvar.

Det må derfor forventes, at fly-, skibs- og ubådsbårne missiler vil kunne blive en alvorlig trussel mod NATOs strike-fleets, og at de følgelig vil blive sat ind herimod.

I de mere begrænsede havområder som f.eks. Østersøen kan en indsats fra fly og missiljagere vel ikke udelukkes, især hvis KILDIN- og KRUPNYJ-jagere afløses af nye skibstyper; men hovedtruslen synes indtil videre at være de missilbevæbnede KOMAR- og OSA-både samt konventionelt armerede skibe.

Forsvar mod missilangreb fra MMB'er.

Forsvar mod MMB'er er et nyt og ingenlunde letløst problem.

Uden for konventionelt artilleris effektive rækkevidde kan MMBerne affyre deres våben, og med en enkelt træffer sætte en langt større modstander ud af spillet.

Det mest effektive forsvar er naturligvis at sænke MMB'en, inden den får lejlighed til at udføre sit angreb. Da bådene har et svagt luftforsvar, bør de fortrinsvis bekæmpes med fly. Også i missilalderen er samarbejdet værnene imellem af afgørende betydning.

Foruden fly kan motorkanonbåde tænkes indsat, men hvis en MKB-eskorte skal være effektiv, skal den arbejde så langt fra egne styrker, at disse næppe vil kunne yde støtte mod konventionelt armerede skibe, der måtte ledsage MMB'erne, ligesom den forsvarede perimeter som oftest vil blive forøget og dermed »tyndt« besat.

En tredje metode til bekæmpelse af missilbæreren er at »udkonkurrere« MMB'erne og deres evt. eskorte ved selv at skaffe sig missilvåben med længere rækkevidde og/eller kortere reaktionstid, hvilket først og fremmest vil sige større missilfart.

Nedskydning af missilerne selv vil være mulig, hvis moderne luftværnsvåben som f.eks. det amerikanske MAULER-system indføres.

De fleste styremetoder er følsomme for elektronisk jamming, der derfor kan være et effektivt modvåben, men kun såfremt man har et sådant kendskab til missilets styresystem, at det nødvendige jammeudstyr kan produceres i tide.

Skinmål og terræn kan især af mindre fartøjer udnyttes til vildledning af eller skjul for homende missiler.

Vi er hermed nået til de passive modmidler. Da det næppe er muligt at gøre de for Danmark aktuelle skibstyper modstandsdygtige nok til at udholde træffere, kan man i stedet udnytte spredning, altså fordele sin kampkraft på det størst mulige antal enheder. Dis-

se mindre enheder vil være mindre velegnede missilmål, da de frembyder mindre radarmål, mindre træffearéal og er mere manøvredygtige. Også denne vej har sin begrænsning, thi kravet om overlevelse må ikke kompromitere skibenes mulighed for at løse de dem stillede opgaver.

Kildefortegnelse:

Jane's Fighting Ships 1961-62.

Missiles and Rockets, july 30, 1962.

History of German Guided Missiles Development.

The War at Sea.

Diverse russiske presse- og tidsskriftsmeddelelser.

Flight, nov 8, 1962.

The Daily Telegraph 16 jun 62.

Glimt fra søværnet.

Ved orlogskaptajn I. E. Wessel-Tolvig.

ALOUETTE III.

Den helikopter, der af Søværnet er indkøbt til anvendelse i inspektionsskibene, er af typen ALOUETTE III.

Den er fremstillet af den franske fabrik SUD AVIATION.

Det er en énmotoret helikopter med én hovedrotor og én halerotor. Dens understel består af enten to hovedhjul og et næschjul eller to pontoner.

Den er beregnet anvendt til fiskeriinspektionstjeneste, redningstjeneste og transport af 7 personer (incl. besætning).

»Alouette III« helikopter.

Dimensioner:

Længde (hovedrotorblade foldede): 10,03 m

Bredde (» » »): 3,66 m

Højde (med pontoner): 3,35 m

Den er forsynet med hejseværk, der kan løfte 175 kg 30 m. Der kan installeres 2 bårer.

Den bliver forsynet med et harpunsystem for landing på skibsdæk. Harpunen griber fast i et ristværk, der er indbygget i helikopterdekke.

I en udvendig lastestrop kan ALOUETTE III løfte 800 kg.

Motoren er en ARTOUSTE III B gasturbine, der fremstilles af den franske fabrik TURBOMECA. Den kan yde 870 HK, men i ALOUETTE III er den gearret ned, så den yder 550 HK.

Motoren går normalt med et omdrejningstal på 33.500 o/m. Gennem et tretrins gear trækker den hovedrotoren (355 o/m) og halerotoren (2000 o/m).

Marchfarten er 185 km/t. Med fuld brændstofbeholdning flyver den godt 500 km.

Søværnet har købt 5 stk. De to første blev leveret i juni d. å., medens de resterende tre forventes leveret i januar 1963.

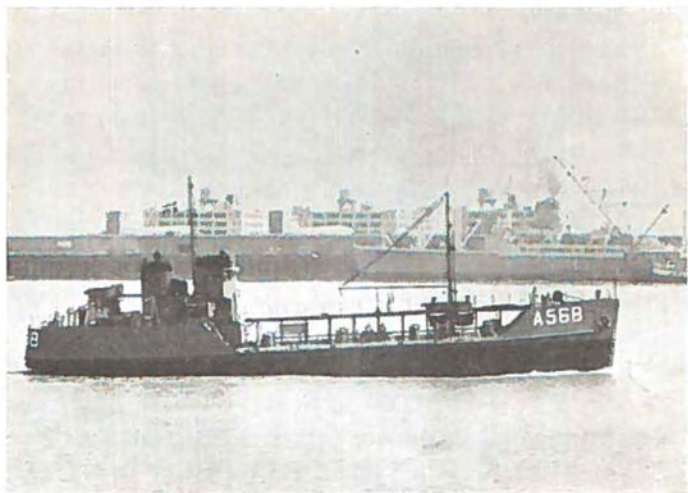
TANKFARTØJER.

Den 2. aug. 1962 overtog Søværnet i New Orleans de to amerikanske Yard Oiler's YO 226 og YO 229, som derefter har fået navnene

RIMFAXE (A. 568) og SKINFAXE (A. 569).

Tankfartøjerne blev sejlet til Danmark af danske besætninger, og de ankom til Holmen den 21. sep.

Fartøjerne er bygget i 1945, men de har kun været anvendt meget lidt.

»Rimfaxe«.

»Skinfaxe«.

Deres data er:

Længde o. a.: 53,04 m.

Bredde o. a.: 10,00 m.

Max. displacement: 1390 t.

De laster godt 900 t olie.

De har en 560 HK dieselmotor, der giver dem en fart på ca. 10 knob.

Besætningen bliver på ca. 18 mand.

Navnene stammer fra den nordiske mytologi. RIM-FAXE (el. Hrimfakse) betyder: »Den, der har rim i manken«. Det var den hest, der drager natten hen over jorden.

SKINFAXE, d.v.s. »den med den skinnende manke« var dagens hest.

RETTELSE.

Der har desværre indsneget sig et par fejl i afsnittet om de nye minelæggere i tidsskriftets maj-nummer. Afsnittet skal lyde således:

4 minelæggere af FALSTER-klassen.

Minelæggerne FALSTER og FYEN er køllagt i henholdsvis Nakskov og Frederikshavn. De søsættes den 19. sep. og 3. okt. 1962 og forventes afleveret i april og juli 1963.

MØEN og SJÆLLAND forventes færdige fra værfterne i henholdsvis Frederikshavn og Nakskov i nov. 1963 og marts 1964.

Bog anmeldelse.

Paa Orlogstogt til Vestindien for 100 Aar siden. Breve fra H. G. F. Garde 1851—52, 1867—68 og 1872—73. J. H. Schultz forlag, Kbh. 1962. Personreg., noter til hver brevgruppe, ill., 146 s., pris 23,50.

Disse tre grupper, skrevet af senere kontreadmiral (udnævnt 19/11 1885 som chef for fregatten FYEN i Middelhavet, død ombord 13/12, begr. på Malta) H. G. F. Garde fra flådens skibe på vej til og fra Vestindien og under opholdet ved de dansk-vestindiske øer, den første gruppe til hjemmet i Rønne, de to andre til hans hustru, giver et billede af livet ombord i flådens skibe på de lange vestindientogter, af livet derude og af et smukt forhold imellem ægtefællerne. Hustruen, Anna Kirstine Elisabeth Knudsen, var født i Store Hedinge, hvor faderen var læge. Senere blev han garnisonslæge på St. Croix, hvor hun — efter skolegang i Danmark — kom ud i 1849, 15 år gammel, og opholdt sig til 1852, da hun traf Garde, blev forlovet med ham, og samme år, sammen med moderen, rejste til Danmark. Særlig fremtrædende bliver derfor brevenes personalhistoriske indhold fra øerne. Hun kendte folk og forhold derude og skulle derfor have oplysninger om, hvad der foregik, og dette giver dem en særlig kolorit. De velordnede noter giver mange gode oplysninger, og illustrationerne er gode.

H. F. Kiær.

Marinens Bibliotek.

Erhvervelser i december 1962.

Historie.

- Agar, Augustus:* Showing the flag. London 1962. 304 s. ill. index. 8°.
- Borrebye, Jacob:* En liden Tiids-Fordriv, udi hvis første Deel seeis tvende Raritæts-Kamre, Kiøbenhavn [1750]. 904 s. 8°.
- Brookes, Ewart:* Destroyer. London 1962. 212 s. ill. index. bibl. 8°.
- Cummins, J. S.:* The travels and controversies of Friar Domingo Navarrets 1618—1686. I og II. HAKLUYT SOCIETY second series no. CXVIII og CXIX. Cambridge 1962. 476 s. ill. index. bibl. 8°.
- Field, James A.:* History of United States naval operations. Korea. Washington 1962. 500 s. ill. index. bibl. 8°.
- Kroschel, Günter og August-Ludwig Evers:* Die deutsche Flotte 1848—1945. Wilhelmshaven 1962. ill. 8°.
- Molbech, Christian:* Fortællinger og Skildringer af den danske Historie I og II. København 1837/38. 498 + 494 s. 8°.
- Molbech, Christian:* Historiske Aarbøger til Oplysning og Vejledning i Nordens, særdeles Danmarks Historie, 1', 2' og 3' Del. København 1845, 48 og 51. 200 + 240 + 280 s. 8°.
- Olafsen, T. K.:* Losvesenet i gamle dager omkring Oslofjorden. Duplikeret. Horten 1962. 96 + 16 + 4 s. ill. 2. bilag 4°.
- Williamson, J. A.:* The Cabot voyages and Bristol discovery under Henry VII. HAKLUYT SOCIETY. Second series no. CXX. Cambridge 1962. 332 s. ill. index. bibl. 8°.
- Worm-Müller, Jacob S.:* Norge gennem Nødsaaarene. Den norske regeringskommission 1807—1810. Kristiania 1918. 566 + 54 s. ill. index. bibl. 4°.

1. verdenskrig.

L'illustration 1914—18 [Paris]. 1914/18. ill. 2°. 11 Bd.

2. verdenskrig.

Farago, Ladislas: The tenth fleet. New York 1962. 366 s. index. bibl. 8°.

Kölschbach: (samlet af Klähn, F. J.): Kämp'n Kölschbach. Der Blockadebrecher mit der glücklichen Hand. München 1958. 224 s. ill. 8°.

Schellmann, Holm: Die Luftwaffe und das »Bismarck«-Unternehmen im Mai 1941. MARINE RUNDSCHAU, Beiheft 9. Frankfurt/M 1962. 72 s. kort. bibl. 8°.

Snyder, Louis L.: The war. A concise history 1939—1945. London 1962. 594 s. kort. index. bibl. 8°.

Navigation, dykning, antarktisk litteratur.

Carpentier, J. m. fl.: Navigation par inertie. Paris 1962. 292 s. ill. bibl. 8°. NAV.

Karneke, Joseph Sidney: (With Victor Boesen) Navy diver. London 1962. 190 s. ill. 8°.

Giessing, H. P.: Om Deportationscolonier og Dødsstraffe tilligemed en historisk Fremstilling af den første danske Sydhavshvalfanger expedition. København 1841. 166 s. 8°.

Diverse.

Christiansen, K. O. og Frans From: Dagliglivets psykologi. København 1961. 192 s. 8°. MAS LYN.

Fog, Bjarke: Rationaliseringen og dens virkninger. København 1962. 181 s. 8°. MAS LYN.

From, Franz: Om oplevelsen af andres adfærd. København 1957. 200 s. 8°. MAS LYN.

Hansen, Bent: Mennesket i maskinen 1962. 96 s. 8°. MAS LYN.

Hjelholt, Gunnar: Samarbejdets psykologi. København 1962. 186 s. 8°. MAS LYN.

Hoech-Gradenwitz, Erik: Individ — gruppe — samfund. København 1961. 197 s. 8°. MAS LYN.

Husén, Torsten: Voksenundervisning, forudsætninger og metoder. København 1959. 192 s. 8°. MAS LYN.

Madsen, V. og Herborg Nielsen: Det ligger i ledelsen. København 1960. 68 s. 8°. MAS LYN.

Pihl, Bent: Moderne møder. København 1961. 180 s. MAS LYN.

Kommentarer til nyanskaffelser.

Augustus Agar: Showing the flag.

Evans Brothers, London 1962.

1. Verdenskrigs udbrud afbrød den igangværende planlægning af oprettelse af flådekontingenter indenfor Commonwealths enkelte lande. Hvorfor man ikke langt tidligere havde udrustes enheder i disse lande og i stedet helt overladt dette til moderlandet er svært at forstå.

Captain Agar blev efter 1. Verdenskrig næstkommanderende i H.M.S. Chatham, der fik til opgave at gå til New Zealand, hvor en lokal flådestyrke skulle opbygges, og blev senere chef for træningsskibet dersteds, H.M.S. Philomel. Under sit ophold på New Zealand anløb han de under Commonwealth hørende Stillehavssøer. Senere følger man ham som skibschef på togter til Syd- og Nordamerika m. v.

I mange sidespring giver han de enkelte besiddelsers historie og læseren får et levende indtryk af, hvor stor betydning »Royal Navy« har haft ved oprettelsen af og vedligeholdelsen af forbindelsen med disse besiddelser.

Edward Brookes: Destroyer.

Jarrolds, London 1962.

En beskrivelse af de første torpedobåde og derefter deres modvåben, destroyeren, der gennem årene er nået op nærlig til krydserstørrelse.

Samtidig gives en beskrivelse af de engelske destroyeres indsats i 1. og 2. Verdenskrig. De enkelte aktioner omtales således kun ud fra et »Destroyer-synspunkt«, så man skal kende slagets gang for at få det rette udbytte af læsningen. Selv om hver enkelt destroyer er navngivet, vel særligt med henblik på engelske læsere, er bogen alligevel letlæselig og giver et godt indblik i denne skibstypes anvendelighed under alle forhold.

Ladislav Farago: The tenth fleet.

Ivan Obolensky, New York 1962.

U-bådene var den farligste modstander på søen i de to verdenskrige og de slog til overalt på verdenshavene. At have tilstrækkeligt materiel til at bekæmpe dem overalt var en håbløs opgave.

I USA fandt man en løsning, der skulle lette opgaven. U-bådenes operationer blev dirigeret fra hovedkvarteret i land. Kunne man opspore deres operationsplaner, var det muligt at koncentrere modvåbnet på operationspladserne og derigennem effektivisere nedkæmpningen. Derfor blev i 1943 oprettet et særligt bureau i admiralitetet, der fik navnet »The tenth fleet«, en flåde uden skibe. Til dette center indgik rapporter fra »Intelligent Service« samt alle observationsmeldinger fra sø- og luftstyrker, og derfra udgik ordrer til samtlige

de styker, der skulle bekæmpe U-bådene, om hvor og når U-bådene kunne forventes.

En levende skildring af den så vigtige del af søkrigen, gjort levende med talrige eksempler både på bekæmpelsen, men også på, hvorledes U-både trods stort anlagte modforanstaltninger slap igennem. I sit forord understreger forfatteren, at de ny U-båds-typer, der neddykket fra stor dybte kan afskyde deres atomvåben, er langt vanskeligere at observere og bekæmpe end forrige krigs U-både, og at problemet modvåben endnu står uløst.

Joseph Sidney Karneke og Victor Boesen: Navy diver.

Robert Hale, London 1962.

En amerikansk dykkers oplevelser fra sin indtræden i marinen. Han deltog ved Pearl Harbour og fortsat under krigen, hvorunder han avancerede op til »Master diver«.

Kölschbach: Der Blockadebrecher mit der glücklichen Hand.

Koehlers, München 1958.

En meget underholdende bog om en mand, der har haft en sjette sans og derved kunnet klare sig igennem under hele krigen, i norske farvande, i Atlanten med tankskibe til »Bismarck« og »Prinz Eugen« og i Stillehavet. Et godt supplement til de allerede udkomne bøger om handelsmarinens indsats under sidste verdenskrig.

E. F. S. Lund: Kronborg. Kaserne eller fredet mindesmærke.

Schønbergske, København 1921.

En historisk redegørelse op til 1921 med en del udmærkede illustrationer — exteriører. Bogen udkom som protest mod, at slottet benyttedes som kaserne til trods for, at det gav en stor risiko for brand, og man undrer sig over, at det smukke gamle slot blev behandlet med så ringe respekt.

Louis L. Snyder: The war. A concise history 1939—1945.

Robert Hale, London 1962.

Professor Snyder har her givet en kortfattet gennemgang af 2. Verdenskrig, både dens begivenheder og dens strategiske og politiske baggrund og udvikling. Ved sit index er den samtidig en udmærket opslagsbog.

J. Teisen.
